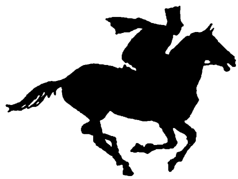
Ž. VERNAS

CARO KURJERIS

Žiulis
VERNAS

CARO KURJERIS

Romanas

LEIDYKLA „MUZIKA"
VILNIUS 1991

UDK 840-31
Ve - 176

Išleista pagal "Antikvaro" knygyno Kaune
1938 metų leidinį.

V $\frac{4703010000-015}{M\ 860\ (08)-91}$ Neskelbta

ISBN 5-89970-022-X

Pirmoji dalis

I

- Jūsų didenybe, nauja telegrama!
- Iš kur?
- Iš Tomsko.
- Ar telegrafo linija toliau už šio miesto nutraukta?
- Taip, nuo vakar dienos.
- Su Tomsku palaikykite nuolatinį ryšį, generole; protarpiais siųskite tenai telegramas ir apie tai man teikite žinių, kad galėčiau žinoti padėtį.
- Klausau, jūsų didenybe, - atsakė generolas Kisovas.

Šis pasikalbėjimas vyko nakties antrą valandą. Tuo metu Naujuosiuose Rūmuose iškilmių balius buvo pačiame įkaršty.

Tą vakarą Pavlovskio ir Preobraženskio pulkų karo orkestrai be paliovos griežė polkas, mazurkas ir valsus, parinktus iš geriausio repertuaro. Rūmų plačiose salėse buvo daug svečių, visi šoko ir linksminosi. Rūmai stovėjo netoli senos tvirtovės, kurioje, kaip paprastai, įvykdavo nemaža šiurpių dramų.

Hofmaršalas turėjo daug darbo, ir įvairius reikalus tvarkyti jam padėdavo didieji kunigaikščiai, jų adjutantai ir kamergeriai. Šokiams vadovavo patys budintys karininkai.

Didžiosios kunigaikštienės, pasipuošusios briliantais, ir rūmų damos, vilkinčios iškilmių tualetais, davė pavyzdį kariškių žmonoms ir senosios Belokamenajos didikams.

Kai pasigirdo signalas polonezui, į šią iškilmingą eiseną įsijungė įvairaus rango kviestieji, nes tik šiuo atveju ši eisena įgaudavo tautiško šokio reikšmę.

Šimtai įvairiaspalvių sietynų salėje skleidė malonią šviesą, kuri, atsispindėdama nuo didelių veidrodžių, dar labiau ryškėjo ir žėrėjo nuostabiomis varsomis. Pasipuošę ordinais ir vilkintys gražia kariška uniforma karininkai kėlė ypatingą civilių, ypač damų, pasigėrėjimą.

Ši didžioji salė, gražiausia iš visų Naujųjų Rūmų salių, tokiems aukštiems svečiams ir damoms priimti buvo pati tinkamiausia. Salės lubos buvo paauksuotos ir atrodė tartum žvaigždėmis nusėtas dangus.

Pro didelius, plačiai atvertus langus į vidų skverbėsi šviesa, kuri užliejo salę lyg gaisro pašvaistė. Rytuose jau brėško aušra, viliodama tuos, kurie nenorėjo šokti.

Sustoję langų prieangiuose, jie galėjo stebėti keletą bokštų, kurių dideli siluetai šen bei ten liūdnai stūksojo neryškioje ryto šviesoje. Apačioje, po balkonais, jie galėjo matyti daug sargybinių, kurie tylėdami vaikščiojo pirmyn ir atgal, šautuvus laikydami ant peties beveik horizontaliai; jų gražūs šalmai blizgėjo atspindėdami pro langus sklindančią šviesą.

Jie taip pat girdėjo ir žingsnius patrulio, kuris vaikščiojo po akmenimis grįstą aikštelę, ir jo žingsnių ritmas buvo tikslesnis už šokėjų žingsnius ant parketo.

Laikas nuo laiko iš vieno ir kito posto pasigirsdavo sargybinio šūksnis arba trimito garsas, kurie, susijungę su orkestro akordais, keistai ir savotiškai praskambėję, vėl nutildavo. Dar toliau šviesoje, krintančioje pro Naujųjų Rūmų langus, buvo matyti juodos masės. Tai buvo laiveliai, plaukiantieji sraunia upe, kurios vanduo, apšviestas paslaptingos signalinių lempų šviesos, beveik siekė apatines terasas.

Imperatorius vilkėjo Jegoro gvardijos pulko mundurą. Kostiumo paprastumas, palyginus su puošniais palydovų drabužiais, ryškiai krito į akis, bet imperatorius, matyt, nekreipė ypatingo dėmesio į žmogaus išvaizdą; jo drabužiai buvo paprasti ir sudarė didelį kontrastą puošniems svečių kostiumams. Taip apsirengęs, jis pasirodydavo apsuptas puošnios gruzinų, kazokų ir lezginų svitos, vilkinčios blizgančiais mundurais.

Šis ramus aukšto ūgio ir malonios išvaizdos, bet susirūpinusiu veidu žmogus nuolat vaikščiojo nuo vieno svečių būrelio prie kito; jis mažai kalbėjo ir net, rodės, visai nekreipė dėmesio į linksmą susirinkusios jaunuomenės klegesį; taip pat jo nedomino rimtos kalbos aukšto diplomatinio korpuso narių, tarp kurių buvo ir žymūs Europos atstovai. Pora ar trejetas daugiau prityrusių diplomatinio korpuso narių, fizionomistų, pastebėjo imperatoriaus veide nerimą, tačiau priežasties atspėti jie negalėjo; bet nė vienas jų to paklausti nedrįso. Apskritai, imperatorius norėjo

paslėpti savo susirūpinimą, kad tik nesutrukdytų šventės geros nuotaikos; kadangi jis buvo vienas iš tų monarchų, prieš kurį lenkėsi visas pasaulis, tai pokylis nė vienai valandėlei nenutrūko.

Generolas Kisovas, įteikęs imperatoriui atsiųstą iš Tomsko telegramą, laukė jo didenybės įsakymo išeiti iš kabineto, bet perskaitęs telegramą, imperatorius valandėlę susimąstė ir jo veidas dar labiau apsiniaukė.

- Taip, - tarė jis, - vesdamas generolą Kisovą prie lango, - nuo vakar dienos nebegalime palaikyti ryšių su didžiuoju kunigaikščiu, mano broliu.

- Tikrai taip, jūsų didenybe. Bijau, kad veikiai į Sibirą nebus galima siųsti telegramų.

- Bet ar Paamūrio ir Jakutsko apygardų karo vadai gavo įsakymą tučtuojau perkelti avangardą arčiau prie Irkutsko?

- Šis jūsų didenybės įsakymas buvo perduotas paskutinėje telegramoje, kurią dar galėjome pasiųsti į Užbaikalę.

- Gerai. O su Jenisiejaus, Omsko, Semipalatinsko ir Tobolsko gubernijomis mes juk nuo pat sukilimo pradžios turime ryšį?

- Taip, jūsų didenybe, mūsų telegramos juos pasiekė, ir mes esam įsitikinę, kad totoriai dar nesuspėjo nueiti toliau, kaip ligi Irtišiaus ir Obės.

- Apie išdaviką Ogarevą jokių žinių nėra?

- Jokių, - atsakė generolas Kisovas, - turbūt ir oberpolicmeisteris tikrai nežino, ar jis perėjo sieną, ar ne.

- Reikia tučtuojau pasiųsti jo asmens žymes į Nižnij Novgorodą, Permę, Jekaterinburgą, Kisimovą, Tiumenę, Išimą, Omską, Tomską ir į visas telegrafo stotis, su kuriomis dar galima susisiekti.

- Jūsų didenybės įsakymas bus tučtuojau įvykdytas, - atsakė generolas Kisovas.

- Laikykit paslapty ir niekam apie tai nė vieno žodelio.

Reikšdamas savo gilų nuolankumą, generolas Kisovas atsisveikino, įsimaišė į minią ir paskui niekieno nepastebėtas greitai išėjo iš Naujųjų Rūmų salės.

Išėjus generolui Kisovui, imperatorius dar ilgai stovėjo susimąstęs prie lango; bet kai jis vėl grįžo į salę ir prisijungė prie valstybės ir karo vadų, jo veidas buvo ramus.

Nors imperatorius ir generolas Kisovas buvo įsitikinę, kad jų pasikalbėjimo niekas negirdėjo, bet susidariusi rimta padėtis, matyt, kai kam jau buvo žinoma.

Tiesa, apie tai niekas nekalbėjo viešai, nes tai nebuvo leista, bet kai kurie oficialūs asmenys jau buvo girdėję apie tolimajame Sibire vykstančius neramumus. Ir tai, ką jie žinojo tik paviršutiniškai, apie ką dar nebuvo

nė kalbos tarp diplomatinio korpuso narių, jau pašnibždomis svarstė du svečiai, kurie Naujųjų Rūmų iškilmėse nedėvėjo mundurų ir neturėjo ordinų. Ir buvo matyti, kad jie turėjo tikslių žinių.

Kaip, kuriuo būdu, kokiomis aplinkybėmis šie paprasti mirtingieji sužinojo tai, apie ką daugelis žymių asmenų tik spėliojo? To niekas negalėtų pasakyti. Gal tai buvo jų antgamtinė dovana iš anksto atspėti? O gal jie turėjo ypatingą nuojautą, kuri jiems leisdavo matyti toliau, negu leidžia žmogaus matymo riba? Kas žino!

Tiedu žmonės buvo vienas anglas, antras - prancūzas. Abu aukšto ūgio, liesi. Vienas juodas, antras - rudas.

Anglas buvo punktualus, šaltakraujis, flegmatiškas, šykštus žodžių ir judesių, rodos, kalbėjo ir judėjo taisyklingais intervalais lyg varomas spyruoklės.

Prancūzas atvirkščiai - buvo gyvas, staigus, kalbėdamas plačiai praverdavo lūpas ir plėsdavo akis, savo mintims pasakyti naudodavosi dešimtimis būdų, kai tuo tarpu jo pašnekovas teturėjo tik vieną nekintamą stereotipinę manierą.

Šis skirtumas lengvai atkreipia net nepritytrusio stebėtojo dėmesį. Tačiau fizionomistas, iš arti pažiūrėjęs į šiuos svetimšalius, išsyk nustatytų ne tik šį ryškų kontrastą, bet ir pasakytų, kad prancūzas pasaulį suvokia akimis, o anglas - ausimis.

Ir tikrai prancūzo regėjimo organai buvo nuostabūs. Jie buvo jautrūs, kaip fokusininko, kuris pažįsta kiekvieną kortą, kas neįgudusiam žmogui visai neįmanoma.

Šis prancūzas turėjo ypatingą "regėjimo atmintį".

Anglas atvirkščiai - jis, rodos, ir pasaulin buvo leistas tik klausytis. Jei jo klausos aparatas išgirsdavo kurį žodį, tai to žodžio jis jau negalėjo užmiršti dešimt, dvidešimt metų ir jį galėjo atpažinti tarp tūkstančio kitų balsų. Tik, žinoma, jis ausų negalėjo judinti kaip gyvuliai. Tačiau, jeigu mokslininkai tvirtina, kad žmogaus ausys "beveik" nejuda, tai galima sakyti, kad šio anglo ausų būgneliai judėdami, persilenkdami ir išsitiesdami, stengdavosi pagauti kitiems negirdimus garsus.

Reikia pasakyti, kad regėjimo ir klausos tobulumas šiems abiems vyrams buvo geras jų profesijos įrankis: anglas buvo "Daily Telegraph" korespondentas, o prancūzas kažkokio žurnalo ar žurnalų bendradarbis, tik nesakė kokių; kai jį apie tai paklausdavo, jis visada vengdavo tiesiai atsakyti ir tvirtindavo, kad jis susirašinėjąs su savo miela pussesere. Nors šis prancūzas atrodė lyg koks vėjavaikis, tačiau iš tikrųjų buvo labai gabus ir gudrus. Kalbėdamas apie šį bei tą, kad galėtų paslėpti didelį savo

smalsumą ką nors sužinoti, jis vis dėlto buvo labai atsargus. Nors ir daug kalbėdavo, tačiau mokėdavo kai ką ir nutylėti; galima drąsiai tvirtinti, kad jis mokėjo geriau susivaldyti, negu jo draugas "Daily Telegraph" bendradarbis.

Abu kaip žurnalistai birželio 15 dienos naktį dalyvavo Naujųjų Rūmų pokylyje.

Savaime aišku, kad abu buvo aistringai atsidėję savo darbui. Įvairiausiais būdais stengėsi surasti įdomiausių naujienų pėdsakus; niekas jų nebaidė, niekas negalėjo atgrasyti. Abu buvo nepaprastai kantrūs ir ramūs, kaip tikri savo profesijos meistrai.

Be to, jų žurnalai nesigailėjo jiems pinigų, o tai visų tiksliausias, skubiausias ir geriausias naujienoms sužinoti būdas, kokį tik šiais laikais turime.

Reikia pasakyti, kad ir vienas, ir antras būdas tik tada veikdavo, kai atsirasdavo koks politinis arba visuomeninis reikalas. Žodžiu, juos domino tik tai, kas buvo įprasta vadinti "karine ir politine korespondencija".

Stebint juos iš arti, galima buvo pastebėti, kad jie keistai žiūrėjo į įvykius ir jų pasekmes ir kad kiekvienas iš jų turėjo savotišką manierą juos matyti ir vertinti.

Prancūzų korespondentas buvo vardu Alkidas Žolivė, o anglas - Haris Bliuntas. Naujuosiuose Rūmuose jie susitiko tik pirmą kartą, susipažino baliuje, apie kurį turėjo parašyti ir painformuoti savo laikraščiuose.

Atrodė, kad jų būdų skirtumas ir profesijų sutapimas negalėjo jų bičiuliškai nuteikti. Tačiau, nepaisant to, jie vienas antro nevengė, net atvirkščiai - stengėsi išgauti viens iš kito paskutinių naujienų, ir iš pažiūros atrodė, jog buvo du medžiotojai, sudarę vienas su antru sutartį. Ko trūko vienam, lengvai buvo galima sužinoti iš kito, ir net jų reikalai vertė, kad juodu vienas antram padėtų. Šį vakarą juodu budėjo. Ir tikrai buvo jaučiama, kad kažkas turi įvykti.

- Jeigu tik nebūtų paleista antis, tai vertėtų pasistengti! - pagalvojo Alkidas Žolivė.

Per balių abiem korespondentams teko kalbėtis kaip tik tuo metu, kai po kelių minučių generolas Kisovas paliko rūmus.

- Tikrai, šis mažytis baliukas stebėtinas! - meiliai pastebėjo Alkidas Žolivė, nusprendęs, kad kaip tik šia grynai prancūzų maniera reikia pradėti kalbą.

- Aš jau telegrafavau: nuostabiai puikus! - šaltai atsakė Haris Bliuntas, vartodamas šį žodį tam, kad išreikštų Anglijos piliečio vertą pasigėrėjimą.

- Tarp kitko, - pastebėjo Alkidas Žolivė, - aš radau reikalinga pranešti savo pusseserei.

- Tamstos pusseserei?.. - pakartojo nustebęs Haris Bliuntas, nutraukdamas savo pašnekovo kalbą.

- Taip!.. - atsakė Alkidas Žolivė, - savo pusseserei Magdalenai. Juk aš su ja susirašinėju! Mano pusseserė mėgsta, kad jai viską pranešinėčiau tiksliai ir ypačiai skubiai!.. Ir štai, aš jai turėjau pranešti, kad šventės metu lengvutis debesėlis praslinko monarcho kakta.

- Bet man atrodė, kad monarcho kakta švitėjo, - atsakė Haris Bliuntas, matyt, norėdamas paslėpti savo mintis.

- Ir, žinoma, tamsta privertei ją "švitėti" "Daily Telegraph" puslapiuose?

- Aišku.

- Atsimeni, pone Bliuntai, kas atsitiko Zaktere*) 1812 m.?

- Aš tai taip gerai atsimenu, tartum pats tenai būčiau dalyvavęs, - atsakė anglų korespondentas.

- Vadinasi, tamsta žinai, - pasakė Alkidas Žolivė, - kad baliaus, suruošto imperatoriaus Aleksandro garbei, metu jam pranešė, kad Napoleonas su prancūzų armijos avangardu ką tik persikėlė per Nemuną. Bet imperatorius nepaliko šventės ir, nepaisydamas pranešimo svarbumo, nuo kurio priklausė imperijos likimas, neparodė mažiausio nerimo.

- Tačiau mūsų vaišingas šeimininkas parodė tą nerimą, kai generolas Kisovas jam pranešė, jog priešas nupjovė telegrafo liniją, jungiančią Europą su Irkutsko gubernija.

- A! Tamsta jau žinai šią smulkmeną?

- Taip, žinau.

Mano manymu, čia nėra nieko nuostabaus, kad apie tai nieko nežinau, nes mano paskutinė telegrama pasiekė tik Verchneudinską, - pastebėjo Alkidas Žolivė, rodydamas aiškų pasitenkinimą.

- Bet mano pasiekė tik Krasnojarską, - atsakė ne mažiau patenkintu tonu Haris Bliuntas.

- Tuo būdu tamsta žinai, kad jau pasiųstas įsakymas kariuomenei, kuri yra Nikolajeve.

- Taip, ir tuo pačiu metu telegrafu įsakyta Tobolsko gubernijos kazokams sustiprinti savo pajėgas.

- Nieko negali būti tikresnio, pone Bliuntai! Šios žinios ir man žinomos. Leisk tamsta patikinti, kad šias žinias mano giminaitė jau rytoj sužinos!

---

*)Taip buvo vadinamas Vilniaus Vingio parkas.

- Lygiai taip, kaip sužinos ir "Daily Telegraph" malonūs skaitytojai, pone Žolivė.

- Gerai, kad matai, kas aplinkui darosi!

- Ir girdi viską, kas pasakojama!

- Bus galima susekti įdomų žygį, pone Bliuntai.

- Aš jį ir suseksiu, pone Žolivė.

- Galimas daiktas, kad mes susitiksime daug nuošalesnėj ir ne taip pavojingoje vietoje, kaip čia, šiame puošniame salone.

- Ne taip pavojingoje - taip, bet...

- Bet ir ne taip slidžioje, kaip šis parketas, - atšovė Alkidas Žolivė, stipriai laikydamas savo kolegą, kuris pajudėjęs vos išlaikė pusiausvyrą.

Po šių žodžių abu korespondentai išsiskyrė patenkinti, kad vienas žino ne daugiau už antrą. Jiedu galvojo, kad kiekvienas jų laimėjo.

Tuo pačiu metu atsidarė durys į valgomąjį. Tenai jau buvo paruošti platūs stalai, puikiai patiesti ir gausiai apstatyti porcelianinėmis bei auksinėmis lėkštėmis. Ant vidurinio stalo, skirto didiesiems kunigaikščiams ir diplomatinio korpuso nariams, švitėjo puikus sidabrinis Londono fabrikų darbo servizas.

Svečiai suėjo į valgomąjį. Tuo metu generolas Kisovas, kuris ką tik įėjo, skubiai priėjo prie imperatoriaus.

- Na, kas? - staiga paklausė jį imperatorius.

- Telegramos jau nueina tik iki Tomsko, jūsų didenybe!

- Tučtuojau atsiųskite man kurjerį!

Caras išėjo iš salės ir nuėjo į erdvų kambarį. Tai buvo jo darbo kabinetas. Kabinetas buvo kuklus, jame stovėjo paprastas ąžuolinis stalas, ant sienų kabojo keletas paveikslų, tarp kurių buvo ir Horacijaus Vernė paveikslas.

Įėjęs į kabinetą, monarchas skubiai atidarė balkono duris ir išėjo į balkoną pakvėpuoti grynu puikios birželio nakties oru.

Jam prieš akis atsivėrė sidabrinės mėnulio šviesos apšviestas sustiprintos miesto dalies su dviem soborais, trimis rūmais ir arsenalu vaizdas. Iš šios miesto dalies aiškiai skyrėsi Kinų miestas, Baltasis miestas ir Žemutinis miestas, - dideli kvartalai: europietiškas, totoriškas ir kiniškas, virš kurių stūksojo bokštai, minaretai ir trijų šimtų cerkvių žali kupolai su auksiniais kryžiais.

Tyliai ir srauniai sruveno upės vanduo, kurio paviršius buvo žvilgančios mėnulio šviesos apšviestas.

Tai buvo Maskvos upė; miestas - Maskva; masyvių sienų apsupta plokštuma - Kremlius, o monarchas gvardijos šaulių uniforma su suner-

tomis ant krūtinės rankomis ir susimąsčiusia kakta, liūdnas ir paskendęs mintyse - rusų caras.

II

Jeigu caras taip staiga ir netikėtai išėjo iš Naujųjų Rūmų salės, kur buvo tiek daug aukštų svečių ir balius pačiame įkaršty, tai, matyt, įvyko kažkas rimta. Nebuvo abejonės - baisus totorių antplūdis grėsė atskirti Rusiją nuo plačių Sibiro gubernijų plotų.

Azijos Rusija, Sibiras, užima 676.000 kv. kilometrų plotą, jame priskaitoma iki dviejų milijonų gyventojų ir jis tęsiasi nuo Uralo kalnų, kurie skiria Europos Rusiją, iki Ramiojo vandenyno pakrančių.

Pietuose - Turkestanas ir Kinijos imperija, kuri su Rusija neturi aiškiai nustatytų sienų; žiemiuose - Šiaurės Ledynuotasis vandenynas, pradedant Karsko jūra ir baigiant Beringo sąsiauriu. Sibiras suskirstytas į gubernijas arba apygardas: Tobolsko, Jenisiejaus, Irkutsko, Omsko ir Jakutsko; be to, į jį įeina Kamčatka, ir, pagaliau, rusų valdžiai dar priklauso kirgizai bei čiukčiai.

Šis didelis stepių plotas tęsiasi iš rytų į vakarus iki 110 laipsnio rytų ilgumos. Tai vieta, skirta tremtiniams.

Šiame plačiame krašte aukščiausiai caro valdžiai atstovauja du generalgubernatoriai. Vieno buveinė buvo Irkutske, Rytų Sibiro sostinėje, o kito - Tobolske, Vakarų Sibiro sostinėje.

Nors kai kuriose vietose žemė čia labai derlinga, bet per šiuos begalinius plotus nenutiestas nė vienas geležinkelis. Niekas nesirūpina tomis nepaprastai brangiomis kasyklomis, kurių begaliniai plotai Sibiro podirvį daro daug vertingesnį negu jo paviršius. Vasarą ten keliaujama tarantasais arba vežėčiomis, o žiemą - rogėmis.

Vienintelis ryšys, jungiąs abi Sibiro dalis - rytinę ir vakarinę - buvo telegrafo linija, kuri tęsėsi daugiau kaip 9000 kilometrų. Nuo Uralo ši linija siekia Jekaterinburgą, Kasimovą, Tiumenę, Išimą, Omską, Kalyvánę, Krasnojarską, Irkutską, Nerčinską, Sterenską, Albaziną, Blagoveščenską, Aleksandrovską, Nikolajevską.

Kaip tik ši telegrafo linija nuo Jekaterinburgo iki Nikolajevsko ir buvo nupjauta, iš pradžių už Tomsko, o jau po kelių valandų - tarp Tomsko ir Kalyvanės.

Štai kodėl po generolo Kisovo antrojo pranešimo caras pasakė tik tris žodžius: "Greičiau atsiųskit kurjerį".

Caras valandėlę stovėjo nejudėdamas kabinete prie lango ir atsigręžė, kai tarnas vėl atidarė duris. Ant slenksčio stovėjo policijos šefas.

- Įeik, generole, - įsakmiai tarė caras, - ir pasakyk man viską, ką tu žinai apie Ogarevą.

- Tai labai pavojingas žmogus, jūsų didenybe, - atsakė policijos šefas.

- Jis buvo pulkininkas?

- Taip, jūsų didenybe.

- Ar jis buvo veiklus karys?

- Labai veiklus, tačiau nepažabotas ir nepaprastas savimyla, drąsus ir nieko nebijąs. Jis ėmė intriguoti, todėl buvo jo didenybės didžiojo kunigaikščio pažemintas ir ištremtas į Sibirą.

- Kada?

- Prieš dvejus metus. Po pusės metų, jūsų didenybės pasigailėtas, buvo paleistas iš Sibiro ir apsigyveno Rusijoje.

- Ar nuo to laiko jis nebebuvo vėl ištremtas į Sibirą?

- Jis vėl tenai sugrįžo, bet šį kartą pats savo valia, - atsakė policijos šefas. Paskui kiek silpnesniu balsu pridūrė:

- Buvo laikai, jūsų didenybe, kada patekusieji į Sibirą daugiau iš ten nebesugrįždavo.

- Taip, bet kol aš gyvas - Sibiras yra kraštas, iš kur sugrįžtama!

Caras su tikru pasididžiavimu galėjo ištarti šiuos žodžius, nes jo kilnumas daug sykių įrodė, kad Rusijoje mokama būti gailestingais.

Vyriausiasis policijos viršininkas nieko neatsakė, bet buvo matyti, kad jis nebuvo pasigailėjimo šalininkas. Jo manymu, kiekvienas, policijos priežiūroje peržengęs Uralo kalnus, turėtų jau nebegrįžti. Tačiau prie naujojo caro buvo kitaip. Viršininkas nuoširdžiai tai apgailestavo. Kaip, nejaugi už nusikaltimus jau nebegalima tremti į Sibirą iki gyvos galvos! Politiniai tremtiniai sugrįždavo iš Tobolsko, Irkutsko, Jakutsko! Tikrai, policijos viršininkas, pripratęs prie aukščiausiojo caro valdžios įsakymų niekam nedovanoti, jokiu būdu negalėjo įsivaizduoti tokio valdymo būdo. Bet jis tylėjo, laukdamas, kol caras vėl jį paklaus.

Ir neapsiriko, nes caras netrukus ėmė klausinėti.

- Ar Ivanas Ogarevas antrą kartą nebuvo sugrįžęs į Rusiją po to, kai nuvyko į Sibirą iki šiol nežinomu tikslu?

- Taip, buvo sugrįžęs.

- Ir nuo to laiko jis dingo policijai iš akių?

- Ne, jūsų didenybe, tremtinys tapo tikrai pavojingu tiktai nuo tos dienos, kai jo buvo pasigailėta ir jis buvo paleistas.

Caro kakta valandėlei susiraukė. Policijos viršininkas pagalvojo, kad bus per daug prasiplepėjęs, nors jis buvo lygiai taip pat užsispyręs, kaip ir atsidavęs monarchui.

Tačiau caras, nekreipdamas dėmesio į priekaištus jo vidaus politikai, trumpai ir nuosekliai ėmė klausinėti:

- Kurioje vietoje paskutinį kartą buvo Ogarevas?
- Permės gubernijoje.
- Kuriame mieste?
- Pačioje Permėje.
- Ką jis tenai veikė?
- Jis, rodos, nieko neveikė; jo elgesys nebuvo įtartinas.
- Ar jis nelaikomas slaptosios policijos priežiūroj?
- Ne, jūsų didenybe.
- Kada jis išvyko iš Permės?
- Apie kovo mėnesį.
- Kad nuvyktų į ..?
- Nežinia kur.
- Kas nuo to laiko su juo atsitiko?
- Nežinoma.
- Na, bet aš žinau! - atsakė caras. - Anoniminės žinios, nepasiekusios policijos, buvo adresuotos man asmeniškai ir, vertindamas tuos įvykius, kurie dabar vyksta už valstybės sienų, aš turiu pagrindą manyti, kad jos yra tikros.

- Ar, jūsų didenybe, norit pasakyti, - sušuko policijos viršininkas, - kad Ogarevas prisidėjo prie totorių antplūdžio?

- Taip, generole, aš pranešu tau tai, ko tu dar nežinai. Išvykęs iš Permės, Ogarevas perėjo per Uralą, pasuko į Sibirą, į kirgizų stepes, ir ten pamėgino, žinoma, ne be pasisekimo, sukiršinti klajoklius. Bucharos, Kokando ir Kuldžės chanatuose jis rado vadų, kurie buvo pasirengę su savo ordomis įsiveržti į Sibiro gubernijas ir visomis pajėgomis pulti Azijos Rusiją. Šis strateginis puolimas buvo rengiamas slaptai, bet išsiveržė it perkūno trenksmas, o dabar ir keliai, ir susisiekimas telegrafu tarp Rytų ir Vakarų Sibiro liko nutraukti. Be to, kerštaudamas Ogarevas gali pasikėsinti prieš mano brolio gyvybę!

Caras buvo susijaudinęs ir kalbėdamas dideliais žingsniais vaikščiojo po kabinetą. Policijos viršininkas nieko neatsakė, bet pagalvojo: "Tais laikais, kai Rusų imperatoriai nepasigailėdavo tremtinių, Ogarevo užmojai nebūtų išsipildę".

Valandėlę buvo tylu. Paskui, priėjęs prie caro, kuris susirūpinęs sėdėjo kėdėje, generolas tarė:

- Jūsų didenybe, turbūt jau įsakėte, kad šis sukilimas tučtuojau būtų numalšintas?

- Taip, - atsakė imperatorius. - Paskutinė telegrama, kuri buvo pasiųsta į Nižneudinską, turėjo sujudinti Jenisiejaus ir Irkutsko guberniją, Jakutsko apygardos, Amūro ir Baikalo kariuomenę. Tuo pat metu kariuomenė iš Permės ir Nižnij Novgorodo sustiprintomis pozicijomis slenka prie Uralo. Bet, nelaimė, dar praslinks keletas savaičių, kol jie susitiks su totoriais.

- O jūsų didenybės brolis, jo didenybė kunigaikštis, šiuo metu yra Irkutske ir atskirtas nuo Maskvos?

- Ne.

- Iš paskutinių telegramų jis turbūt žino apie priemones, kurių ėmėtės jūsų didenybė, ir kokios pagalbos gali tikėtis iš artimiausios Irkutsko gubernijos?

- Jis apie tai žino, - atsakė caras. - Bet jam visai nežinoma, kad Ogarevas ne tik sukilėlis, bet ir išdavikas, taip pat ir jo asmens priešas. Pirmąjį smūgį jis rengia didžiajam kunigaikščiui, bet, svarbiausia, kad didysis kunigaikštis apie tai nieko nežino. Ogarevo tikslas - pasiekti Irkutską. Tenai, prisidengęs svetimu vardu, didžiajam kunigaikščiui pasiūlys savo patarnavimus, įgaus pasitikėjimą ir, kai totoriai apsups miestą, pats priešams atidarys vartus, paskui išduos mano brolį, kurį, be abejonės, totoriai sušaudys. Štai ką aš žinau iš slaptų pranešimų, bet to nežino didysis kunigaikštis. Jis būtinai turi tai žinoti.

- Jūsų didenybei reikia gabaus, drąsaus kurjerio...

- Aš tokio ir ieškau.

- Reikia skubėti, - pridūrė generolas, - nes, jeigu leisite man jūsų didenybei pranešti, tai baisus kraštas, Sibiras palankus sukilimams.

- Ar tuo nori pasakyti, generole, kad tremtiniai veiks išvien su priešu? - sušuko caras nebegalėdamas susitvardyti po tokios generolo pastabos.

- Atleiskite, jūsų didenybe! - tarė generolas.

- Aš manau, kad tremtiniai didesni patriotai, - pastebėjo caras.

- Be politinių, Sibire yra ir kitokių tremtinių, - atsakė generolas.

- Kriminalistai? O, generole, šios rūšies nusikaltėlius aš palieku tau! Tai visuomenės atmatos, jie nepriklauso nė vienai tautai. Bet sukilimas arba, tiksliau tariant, neramumas, sukeltas ne prieš imperatorių, bet prieš Rusiją, prieš tą kraštą, kurio tremtiniai nenustoja vilties pamatyti... ir jie jį pamatys! Ne, rusas niekada nesusidės su totoriu, kad nors vienai valandėlei nusilpnintų Rusijos galybę.

Caras buvo teisus tikėdamas patriotizmu tų, kuriuos jo politika laikinai ištrėmė. Pasigailėjimas ir meilė, palengva dedami Rusijos teismų pagrindan nuo to laiko, kai jis pats ėmė kištis į tų teismų sprendimus, švelnindamas nepaprastai žiaurius įstatymus, galėjo jį drąsiai patikinti, kad jis neapsirinkąs.

Tačiau, nepaisant susidariusių aplinkybių, padėtis vis dėlto buvo rimta, nes teko bijoti, kad didesnė dalis kirgizų neprisidėtų prie sukilėlių.

Kirgizai pasidalytų į tris ordas: didelę, vidutinę ir mažą ir turėtų apie 400.000 "jurtų", arba du milijonus žmonių.

Vienos šių tautelių yra nepriklausomos, kitos pripažįsta Rusijos arba Chivos, Kokando, Bucharos chanų, t.y. pačių griežčiausių Turkestano valdovų valdžią. Vidutinė orda visų turtingiausia ir visų reikšmingiausia, nes jai priklauso dideli plotai tarp Sara-Su, Irkutsko, aukštutinio Išimo su Hadizango ir Aksakalo ežerais. Didžioji orda užima plotus į Rytus nuo vidutinės ordos ir tęsiasi iki Omsko ir Tobolsko gubernijų. Jeigu šios kirgizų tautelės sujudėtų ir įsiveržtų į Azijos Rusiją, tai visų pirma užgrobtų Rytų Sibirą už Jenisiejaus.

Tiesa, kirgizai nėra prityrę kariai, jie labiau panašūs į paprastus karavanus užpuldinėjančius plėšikus. Vienas pulkas ar net kavalerijos būrys atremtų dešimteriopai gausesnę kirgizų kariuomenę, viena patranka sunaikintų didelį jų skaičių.

Tačiau reikia nemaža laiko, kad reguliariosios kariuomenės pėstininkų pulkas galėtų pasiekti sukilusį kraštą. Šiuo atveju artileriją dar sunkiau gabenti, nes sukilėlius nuo Rusijos skyrė begaliniai plotai, daugiau kaip keturi tūkstančiai kilometrų. Išskyrus kelią, kuris jungia Jekaterinburgą su Irkutsku, tyrai dažnai būna klampūs, susisiekimui netinkami, ir kol rusų kariuomenė pasistūmėtų tiek, kad galėtų pasipriešinti totorių ordoms, užtruktų net keletas savaičių.

Omskas - Vakarų Sibiro karinis centras. Netoli šio centro yra siena, kuria šie klajokliai, berods, ne visai patenkinti, daug sykių yra puldinėję, todėl karo ministerijoj dažnai kildavo baimė, kad jie gali sudaryti pavojų pačiam Omskui. Karo stovyklų liniją, t.y. kazokų sargybą, kuri prasideda nuo Omsko ir tęsiasi iki Semipalatinsko, reikėjo daugely vietų gerokai sustiprinti. Reikėjo bijoti ir kitko, - kad kirgizų "didieji vadai", patys savo noru ar aplinkybių verčiami nesusidėtų su totoriais, tokiais pat musulmonais, kaip ir jie, o, be to, kad nekiltų religinė neapykanta tarp krikščionių ir musulmonų. Ir tikrai, jau seniai Turkestano totoriai, ypačiai Bucharos, Kokando ir Kuldžos chanai, stengėsi jėga ir įtikinėjimais atitraukti kirgizų ordas nuo Maskvos centrinės valdžios.

Keletas žodžių apie šiuos totorius.

Totorių yra dviejų rasių: Kaukazo ir mongolų. Kaukazo rasė toji, kuri Europoj laikoma visų gražiausia, iš jos kilusios visos šios rasės tautos.

Mongolams priklauso patys mongolai, paskui tibetiečiai ir mandžiūrai.

Tie totoriai, kurie šiuo metu kėlė grėsmę Rusų imperijai, buvo Kaukazo rasės ir gyveno tik Turkestane. Šį didelį kraštą sudaro keletas sričių, kurias valdo chanai, todėl ir gavo Bucharos, Chivos, Kokando, Kuldžos chanatų pavadinimus. Pati stipriausia ir žiauriausia buvo Bucharos chano pajėga. Rusijai dažnai teko kovoti su jos vadais, kurie savanaudiškais tikslais remdavo kirgizų siekimą nepriklausyti nuo rusų valdžios. Dabartinis jų vadas chanas Feofaras ėjo savo protėvių pėdom.

Bucharos chano žemės plyti iš šiaurės į pietus tarp 37° ir 41° paralelių, o iš rytų į vakarus tarp 61° ir 66° ilgumos, t.y. užima maždaug vienuolika tūkstančių kvadratinių kilometrų. Šioje valstybėje priskaičiuojama apie 2.500.000 gyventojų ir 90.000 kariuomenės - 60.000 pėstininkų ir 30.000 kavaleristų. Ši turtinga galvijų, augmenijos ir mineralinių turtų šalis dar padidėjo prie jos prijungus Balko, Antkujo, Meimenės žemes. Ji turi 19 nemažų miestų. Bucharos miestas apjuostas sienos, kuri turi daugiau kaip 8 anglų mylias ilgio, o jos kampuose stūkso bokštai. Šis įžymus miestas, kurį išgarsino Avicena ir kiti X amžiaus išminčiai, lygiagrečiai su kitais žymiais Vidurinės Azijos miestais laikomas svarbiu musulmonų kultūros centru. Samarkandas, kur yra puikūs žalio akmens rūmai ir Tamerlano kapas, ant kurio kiekvienas į sostą įžengęs chanas turi atsisėsti, yra saugomas stiprios Karši tvirtovės su triguba siena ir yra oazėje, aplink kurią tyvuliuoja pelkės, o tose pelkėse prileista daugybė vėžlių ir driežų, todėl jos beveik nepereinamos. Čia priskaitoma apie 20.000 gyventojų, kurie visada yra pasirengę gintis nuo priešo. Pagaliau Kata-Kurganas, Nurata, Dzizakas, Paikandas, Karakulis, Huzaras ir kiti miestai sudaro sąjungą, kurią sunku nugalėti. Be to, visas Bucharos kraštas apsuptas kalnų, už kurių plyti neaprėpiamos dykumos, todėl ši baisi valstybė dėl savo padėties yra tokia stipri, jog Rusijai prieš ją reikėjo sukoncentruoti dideles pajėgas.

Šį Turkestano kampelį valdąs savimyla ir žiaurus Feofaras palaikė glaudžius ryšius su kitais chanais, ypač su Kokando ir Kuldžos, lygiai tokiais pat žiauriais ir laukiniais, kiekvienu metu pasirengusiais stoti kad ir į pavojingiausią kovą. Be to, palaikydamas labai gerus santykius su visomis centrinės Azijos ordomis, jis buvo to sukilimo, kurio aktyvus dalyvis buvo Ogarevas, vadovas. Išdavikas, beprotiškos savimeilės ir neapykantos skatinamas, vadovavo šiam sukilimui ir užėmė svarbiausiąjį

Sibiro strateginį kelią. Jo patariamas, emiras - šiuo titulu vadindavo save Bucharos chanai - pasiuntė savo ordas į rusų pasienį, užėmė Semipalatinsko sritį, ir kazokai, kurių šioje vietoje buvo nedaug, turėjo pasitraukti. Dabar jis laisvai nužygiavo už Baikalo, prisijungdamas pakely sutiktus kirgizų būrius. Plėšdamas, naikindamas, imdamas į kariuomenę tuos, kurie jam nusilenkdavo, ir jėga versdamas stoti į ją tuos, kurie priešinosi, savo asmens generolo lydimas, žygiavo iš miesto į miestą, ir visa tai darė su šių laikų Čingis-Chano begėdiškumu.

Kur jis dabar buvo? Iki kurios vietos nužygiavo jo kareiviai, kai žinia apie įsiveržimą pasiekė Maskvą?

Iki kurio Sibiro punkto buvo priversta pasitraukti rusų kariuomenė, buvo neaišku. Susisiekimas telegrafu nutrūko. Ar linija tarp Kalyvanės ir Tomsko buvo totorių nutraukta ir ar emiras jau pasiekė Jenisiejaus guberniją? Ar visas žemutinio Sibiro vakarų kraštas jau buvo ugnies apjuostas? Ar jau išsiplėtė sukilimas iki rytinės Sibiro srities - nežinoma. Vienintelis žinių teikėjas, kuris nebijo nei šalčio, nei kliūčių, kuris lekia žaibo greitumu - elektros takas - jau buvo nenaudingas ir juo buvo nebegalima perspėti apie gresiantį pavojų kunigaikščio, kuris tuo metu gyveno Irkutske ir kuris net neįtarė esant išdaviką Ivaną Ogarevą. Tik kurjeris dabar galėtų pavaduoti elektros srovę. Aišku, jam reikės daug laiko, kad nuvažiuotų 5.600 kilometrų, kurie skiria Maskvą nuo Irkutsko. Kad galėtų prasmukti pro sukilėlių eiles, jis turėtų būti nepaprastai drąsus žmogus ir, be to, turėtų mokėti nepaprastai gerai orientuotis tame krašte.

- Ar aš rasiu tokį žmogų? - pagalvojo caras.

III

Netrukus caro kabineto durys staiga atsidarė ir tarnas pranešė atvykus Kisovą.

- O kurjeris? - skubiai paklausė caras.
- Jis čia, jūsų didenybe, - atsakė generolas Kisovas.
- Tu radai tokį žmogų, koks mums reikalingas?
- Galiu už jį garantuoti, jūsų didenybe.
- Ar jis tarnavo kariuomenėje?
- Taip, jūsų didenybe.
- Tu jį pažįsti?
- Pažįstu asmeniškai. Jis ne kartą yra atlikęs ypatingai sunkius uždavinius.
- Užsieny?

2 863-1

- Čia pat, Sibire.
- Iš kur jis?
- Iš Omsko. Jis sibirietis.
- Ar šaltakraujis, sumanus, drąsus?
- Taip, jūsų didenybe. Jis turi visus privalumus, kurie būtini, kad sektųsi ten, kur kitiems nesiseka.
- Jo amžius?
- Trisdešimt metų.
- Ar pajėgus, tvirtas žmogus?
- Jūsų didenybe, jis gali pakelti didžiausius šalčius, troškulį ir nuovargį.
- Jo kūnas turbūt geležinis.
- Taip, jūsų didenybe.
- O širdis?
- Aukso širdis.
- Jo vardas?
- Michailas Strogovas.
- Ar jis pasiruošęs kelionei?
- Jis laukia jūsų didenybės įsakymo.
- Tegul įeina, - tarė caras.

Po kelių minučių kurjeris Michailas Strogovas įėjo į caro kabinetą. Jis buvo aukšto ūgio, stambaus kūno sudėjimo, plačiapetis, plačios krūtinės; jo didvyriška galva buvo graži, tipiška kaukaziečio galva. Jo raumenys buvo gerai išlavinti ir tinkami sunkiausiam fiziniam darbui dirbti. Šį gražų, stiprų, puikiai sudėtą jaunuolį būtų nelengva pastumti iš vietos prieš jo valią, nes atrodė, kad jo kojos lyg priaugusios prie žemės. Ant galvos raitėsi tankūs plaukai ir dideliais garbanų pluoštais lindo iš po kepurės.

Nepaprastai išblyškęs jo veidas pasikeisdavo tik smarkiau suplakus širdžiai, pagreitėjus kraujo cirkuliacijai, teikusiai veidui raudonumo. Jo akys buvo tamsiai mėlynos; jos žvelgė drąsiai ir atvirai, blizgėjo po išlenktais antakiais ir rodė jį esant reto drąsumo žmogų.

Michailas Strogovas buvo ryžtingo būdo žmogus, kuris nedelsdamas pasirenka vieną ar kitą sprendimą, sunkioj padėty nekramto nagų, abejodamas nesikrapšto už ausies ir neryžtingai netūpčioja vietoje. Ramus, lėtų judesių, taip pat ir žodžių, jis stovėjo kaip karys prieš savo viršininką. Kai jis žengė, jo eisena buvo laisva ir rodė jo ypatingai gražius judesius, kas liudijo jį esant drąsų ir stiprios valios. Jis buvo vienas iš tų žmonių, kurie moka naudotis proga.

Michailas Strogovas buvo apsivilkęs elegantišką uniformą, labai panašią į žygy dėvimą kavaleristų uniformą: aukšti batai, pentinai, kelnės,

munduras, apsiuvinėtas kailiais ir geltonais šniūrais raudonam fone. Ant plačios krūtinės žibėjo kryžius ir keletas medalių.

Jis tarnavo caro feldjėgerių korpuse ir jau turėjo karininko laipsnį.

Iš jo eisenos, veido, visos jo figūros buvo matyti, kad jis yra tikrai pareigingas. Vadinas, buvo apdovanotas visų geriausia ypatybe, kuri, kaip sako žymus rusų rašytojas Turgenevas, Rusijoj padeda aukščiau iškilti.

Ir jeigu kas galėjo tikėtis pasisekimo toje kelionėje nuo Maskvos iki Irkutsko, toje pilnoje maištininkų šaly, jeigu kas galėjo tikėtis įveikti visas kliūtis ir nenumatytus pavojus, tai tuo žmogum turėjo būti tiktai Michailas Strogovas.

Sėkmę galėjo lemti ta aplinkybė, kad Strogovas gerai pažino kraštą, kuriuo jam teks keliauti; jis puikiai mokėjo vietines kalbas, o ir pats buvo kilimo iš Sibiro. Jo tėvas, senis Piotras Strogovas, miręs prieš dešimt metų, gyveno Omske, žymiausiam tos gubernijos mieste, o motina Marta Strogova ir iki šiol tenai tebegyvena. Tarp Omsko ir Tobolsko gubernijų laukinių stepių rūstus Sibiro medžiotojas savo sūnų Michailą auklėjo, kaip sako rusai, visu griežtumu. Piotras Strogovas iš pašaukimo buvo medžiotojas. Vasarą ar žiemą, didelėj kaitroj ar šalty, kartais net 50° C žemiau nulio, jis apibėgdavo lygumas arba miškų tankumynus statydamas spąstus, persekiodamas smulkius laukinius žvėrelius su šautuvu, o stambius žvėris - su ilgu peiliu arba raguotine rankose.

Stambus žvėris - tai Sibiro meška, šis baisus laukinis žvėris, didumo sulig baltąja Šiaurės Ledjūrio meška. Piotras Strogovas nugalabijo daugiau kaip 50 meškų, t.y. keturiasdešimtoji jau buvo išmėginusi jo peilį; o jei tikėtume Sibiro medžiotojų tvirtinimais, tai daug medžiotojų laimingai nugalabydavo trisdešimt devynias meškas, bet patys tapdavo keturiasdešimtosios auka. Piotras Strogovas laimingai peržengė šį skaičių, jo dargi nė nesužeidė. Nuo to laiko jo sūnus Michailas, tuo metu vienuolikos metų berniukas, visada jį lydėdavo į medžioklę nešdamas raguotinę, kad galėtų, reikalui esant, padėti tėvui, kuris į medžioklę eidavo tik su peiliu. Turėdamas keturiolika metų, Michailas Strogovas vienas prieš vieną užmušė pirmąją mešką, nulupo to didelio žvėries odą ir partempė ją keletą kilometrų ligi tėvo namų; tai rodė berniuką esant nepaprastos jėgos.

Sunkus gyvenimas užgrūdino jaunąjį Strogovą; suaugęs jis galėjo viską pakelti: šaltį, pūgą, alkį, troškulį, nuovargį. Buvo stiprus kaip geležinis. Ilgai galėdavo badauti, nemiegoti ir plačioje kaip jūra stepėje lengvai surasdavo sau pastogę, kur kiti, be abejonės, turėtų žūti.

Turėdamas tokią gerą nuojautą, instinkto vedamas, net tarp sniego lygumų, kai rūkai paslėpdavo horizontą, atsidūręs net pačiame šiaurės ašigaly, kur poliarinė naktis trunka keletą dienų, jis vis dėlto surasdavo kelią ir ten, kur kitiems jį rasti būdavo neįmanoma. Jam buvo žinomos visos tėvo paslaptys. Jis išmoko rasti kelią pagal beveik nepastebimus ženklus, pagal mažyčių ledo iškyšulių kryptį, pagal smulkių medžių šakelių padėtį, pagal garsus, kylančius pačiam tolimiausiam horizonte, pagal menkas žymes miško žolėje, pagal neaiškius garsus, kurie girdėti ore, pagal tolimą šūvį, pagal paukščių skridimą ūkanotam ore, pagal tūkstančius smulkmenų, kurios buvo naudingos tik tam, kas mokėjo jas skirti. Be to, sniego užgrūdintas kaip Damasko plienas Sirijos kalvėse, jis, kaip buvo sakęs generolas Kisovas, turėjo geležinę sveikatą, ir, kas ne mažiau teisinga, - aukso širdį.

Vienintelis Strogovo prisirišimas buvo meilė motinai, senutei Martai, kuri jokiu būdu nenorėjo palikti savo namų Omske, ant Irtišiaus kranto, kur senasis medžiotojas ir ji pragyveno tiek metų.

Sūnus išsiskyrė su ja skaudama širdimi, bet pažadėjo aplankyti kiekvieną kartą, kai tik atsiras proga, ir visada savo žodį tesėdavo.

Buvo nutarta, kad dvidešimtmetis Michailas Strogovas stos į caro asmens tarnybą, į feldjėgerių korpusą.

Jaunas, drąsus, gabus ir stiprus sibirietis dažnai turėdavo progos pasižymėti komandiruotėse į Kaukazą, į kelių maištininkų, Šamilio pasekėjų, kiršinamą kraštą, paskui - Petropavlovsko ir Kamčatkos komandiruotėje prie pat Azijos rytų sienos. Šių ilgų kelionių metu jis parodė puikiausias ypatybes - šaltumą, atsargumą, drąsumą ir tuo atkreipė savo viršininkų dėmesį.

Atostogas, kurias gaudavo po tokių tolimų komandiruočių, jis visada paskirdavo savo senai motinai, nors ir būtų nuo jos už tūkstančių kilometrų, nors ir būtų neišbrendami žiemos keliai. Bet po vienos labai svarbios komandiruotės (tai atsitiko pirmą sykį) į Pietų Rusiją Strogovas nematė savo senutės jau treti metai - tris amžius! Jis netrukus turėjo gauti atostogų ir jau rengėsi kelionėn į Omską. Todėl, įvestas į caro kabinetą, neturėjo mažiausio supratimo, ko pareikalaus iš jo caras.

Caras, prieš kreipdamasis į Strogovą, kuris stovėjo prieš jį visiškai nejudėdamas, atidžiai jį apžiūrėjo. Paskui, matyt, visai patenkintas tokiu egzaminu, atsisėdo prie rašomojo stalo ir, davęs ženklą generolui Kisovui sėsti, padiktavo jam pusbalsiu kelių eilučių laišką.

Paėmęs laišką, caras atidžiai jį perskaitė, pasirašė, pabrėždamas žodžius: "Tebūnie taip", kas reiškia rusų imperatoriaus patvirtinimą.

Paskui laiškas buvo įdėtas į voką ir užantspauduotas imperatoriaus antspaudu.

Po to caras atsistojo ir pašaukė Strogovą.

Šis, žengęs kelis žingsnius, tylėdamas laukė įsakymo.

Caras dar sykį pažiūrėjo į jį; paskui ėmė klausinėti:

- Tavo vardas?

- Michailas Strogovas, jūsų didenybe.

- Laipsnis?

- Caro feldjėgerių korpuso kapitonas.

- Tu pažįsti Sibirą?

- Aš sibirietis.

- Kur gimei?

- Omske.

- Ar tavo tėvai Omske?

- Taip, jūsų didenybe.

- Kas?

- Mano motina - senutė.

Valandėlei caras liovėsi klausinėjęs; paskui, rodydamas laišką, kurį jis laikė rankoje, prabilo:

- Štai laiškas, kurį aš pavedu tau, Michailai Strogovai, perduoti asmeniškai į rankas didžiajam kunigaikščiui ir niekam kitam.

- Aš jį įduosiu, jūsų didenybe.

- Didysis kunigaikštis Irkutske.

- Aš pasieksiu Irkutską.

- Bet reikės vykti per kraštą, kuriame siaučia maištininkai bei totoriai, kuriems bus svarbu šį laišką pagrobti.

- Aš nukeliausiu.

- Ypačiai saugokis išdaviko Ogarevo, kurį, galimas daiktas, tu pakely sutiksi.

- Aš saugosiuos jo.

- Ar tu keliausi per Omską?

- Mano kelias eina per Omską.

- Jeigu pasimatysi su motina, tai rizikuoji būti atpažintas. Tu neturi matytis su motina.

Strogovas valandėlę svyravo.

- Aš nesimatysiu.

- Prisiek, kad niekas tavęs neprivers prisipažinti, nei kas tu esi, nei kur tu keliauji.

- Prisiekiu!

- Michailai Strogovai, - tarė caras įduodamas voką jaunam feldjėgeriui, - paimk šį laišką, nuo kurio priklauso visas Sibiro išsigelbėjimas ir, galimas daiktas, mano brolio, didžiojo kunigaikščio, gyvybė.

- Šis laiškas bus įteiktas jo didenybei didžiajam kunigaikščiui.

- Tad tu, kad ir kas bebūtų, prasiskverbsi?

- Aš prasiskverbsiu arba žūsiu.

- Man reikia, kad tu liktumei gyvas!

- Aš liksiu gyvas ir nukeliausiu, - atsakė Michailas Strogovas.

Caras, atrodo, paprastu ir ramiu Strogovo atsakymu liko patenkintas.

- Eik, Strogovai, - tarė jis, - žygiuok Dievo, Rusijos, mano ir mano brolio vardu!

Michailas Strogovas kariškai atsisveikino, išėjo iš caro kabineto, o po kelių minučių ir iš Naujųjų Rūmų.

- Man rodos, kad tavo laiminga ranka, generole, - tarė caras.

- Aš taip pat galvoju, - atsakė generolas Kisovas. - Jūsų didenybė gali būti tikras, kad Strogovas padarys viską, ką pajėgia žmogus padaryti.

- Kaip tik toks ir yra šis žmogus, - tarė caras.

IV

Nuotolis, kurį Strogovui reikėjo nuvažiuoti nuo Maskvos iki Irkutsko, sudarė 5.600 kilometrų. Kol dar nebuvo nutiesta telegrafo linija tarp Uralo ir Rytų Sibiro, telegrafo tarnybą atlikdavo kurjeriai, kurie, kad ir patys greičiausieji, vis dėlto turėdavo užtrukti 18 dienų, kol iš Maskvos pasiekdavo Irkutską, bet ir tai tik retkarčiais, nes paprastai ši kelionė trukdavo nuo 4 iki 5 savaičių, nors imperatoriškajam kurjeriui buvo teikiamos visos greito susisiekimo priemonės.

Kadangi Strogovas nebijojo nei šalčio, nei sniego, todėl būtų buvę geriausia leistis į kelionę labai šaltą žiemos dieną, nes tik tokiu laiku dar buvo galima keliauti begalinėmis sniego nuklotomis Sibiro lygumomis. Tada įvairių kliūčių ir nenumatytų pavojų būna kur kas mažiau. Tuo metu plačios upės visur būna užšalusios, sukaustytos ledu, kuriuo rogės lengvai ir greitai slysta. Tiesa, tuo metu tenka bijoti kai kurių gamtos reiškinių, kaip antai: tirštų rūkų, kurie paprastai ilgai užtrunka, baisių šalčių, šiurpios ir pavojingos pūgos, kuri savo įniršusiais sūkuriais palaidoja po šaltu sniegu net ištisas vilkstines. Pasitaiko, kad išalkę vilkai didelėmis rujomis bastosi po lygumą. Tačiau daug saugiau leistis į šią rizikingą kelionę per tokius šalčius, nes tada totorių plėšikai lindi miestuose, maištininkai

nesiryžta žygiuoti, nes šalčiai labai apsunkina ginkluotų kolonų slinkimą, todėl ir Strogovą priešai galėjo ne taip veikiai pastebėti.

Tai tokia buvo padėtis Strogovui besiruošiant į kelionę. Be to, jis nebuvo viešas caro kurjeris; reikėjo, kad per visą žygį niekas nepastebėtų, kad jis yra caro siųstas. Sukilėlių apsiaustame krašte yra be galo daug šnipų. Jeigu jį pažintų, tai pakenktų jo tikslui. Todėl, davęs Strogovui stambią sumą pinigų, kurių turėtų pakakti kelionei, generolas Kisovas nedavė jokio raštiško pažymėjimo, kuriame būtų paliudyta, kad jis siunčiamas caro įsakymu.

Jis tedavė jam tik kelionės liudijimą Michailo Karpanovo, pirklio, gyvenančio Irkutske, vardu.

Šis liudijimas Michailui Karpanovui suteikė teisę pasiimti su savimi kelionės palydovų, atsižvelgiant į padėtį, - vieną ar net kelis; be to, šis liudijimas turėjo galios ir tuo atveju, jeigu rusų valdžia visiems be išimties svetimtaučiams įsakytų išvažiuoti iš Rusijos.

Asmuo, turįs tokį kelionės liudijimą, turėjo teisę kiekvienoje stotyje gauti pašto arklių, bet Strogovas juo galėjo pasinaudoti tik tuo atveju, jei tai nesukeltų įtarimo, ir tik Europos teritorijoje. Vadinasi, patekęs į Sibirą, jis jau nebegalės naudotis pastočių arkliais, o kitų akivaizdoje negalės reikalauti paprasčiausių susisiekimo priemonių savo reikalams. Strogovas neturėjo pamiršti, kad jis jau ne kurjeris, bet paprastas pirklys Michailas Karpanovas, kuris važiuoja iš Maskvos į Irkutską ir kelionėje gali sutikti įvairių nenumatytų kliūčių.

Prieš trisdešimt metų tokio žymaus keleivio palydą būtų sudarę ne mažiau kaip trys šimtai raitelių, du šimtai pėstininkų, dvidešimt penki raiti kazokai, baškirai, trys šimtai kupranugarių, keturi šimtai arklių, dvidešimt penki vežimai, du sudedamieji laiveliai ir dvi patrankos.

Strogovą nelydės nei patrankos, nei raiteliai, nei pėstininkai, neturės jis ir kitų patogių kelionės priemonių. Jis važiuos paprastu vežimėliu arba jos raitas, žiūrint koks kelias, ir net keliaus pėsčias, jeigu tik reikės.

Kelionės pradžioje pirmuosius daugiau kaip 1500 kilometrų nuo Maskvos ligi Azijos sienos jis numatė nukeliauti be sunkumų. Geležinkeliais, pašto karietomis, garlaiviais, pagalbiniais arkliais galėjo naudotis visi, ypač caro kurjeris.

Todėl birželio 16 dienos rytą, numetęs karišką uniformą, apsivilkęs paprastais rusiškais drabužiais - kaptonu, liemenį perjuosęs tradicine juosta, plačiomis kelnėmis ir ilgais batais, su nedideliu ryšulėliu ant pečių, - Strogovas išsiruošė į stotį, kad galėtų išvykti pirmuoju traukiniu. Iš pažiūros jis neturėjo ginklo, bet po juosta prie liemens buvo paslėptas

revolveris, o kišenėje platus peilis, panašus į jataganą, kuriuo Sibiro medžiotojai moka vikriai perpjauti meškos pilvą, nesugadindami jos brangaus kailio.

Maskvos geležinkelio stoty buvo daug žmonių. Rusų geležinkelių stotys yra laikomos susirinkimo vieta, kur ateina ne tik patys keleiviai ir jų palydovai, bet ir šiaip jau žmonių, kurie pasižiūri į išvykstančius. Tai kažkas panašu į naujienų biržą.

Traukinys, į kurį sėdo Strogovas, turėjo jį nuvežti į Nižnij Novgorodą. Tuo metu tenai buvo baigiamas geležinkelis, kuris nuo Petrapilio per Maskvą turėjo siekti Sibiro sieną. Šis kelias buvo maždaug 400 kilometrų ir traukinys jį galėjo nuvažiuoti per dešimt valandų. Atvykęs į Nižnij Novgorodą, toliau Strogovas pagal aplinkybes turėjo tęsti kelionę arba sausuma, arba garlaiviu Volga, kad kiek galima greičiau pasiektų Uralą.

Strogovas įsitaisė savo kampely kaip garbingas pirklys, kurį prekybiniais reikalais mažai kas tetrukdo ir kuris, kad greičiau praslinktų laikas, nori užsnūsti. Bet kadangi vagono kupe buvo dar ir pašalinių, tai jis miegojo, taip sakant, tik vieną akį primerkęs.

Ir tikrai, žinia apie tai, kad sukilo kirgizų ordos, ir apie tai, kad rusų valdomas žemes puolė totoriai, jau pradėjo plisti. Nors gana atsargiai, apie tai jau kalbėjo jo pakeleiviai.

Šie keleiviai, kaip ir didesnioji dalis kitų, buvo pirkliai, vykstantieji į didelę mugę Nižnij Novgorode. Čia buvo susirinkę įvairiausių tautų atstovų: žydų, turkų, kazokų, rusų, gruzinų, kalmukų; visi jie vyko už Uralo. Pirkliai, rodos, bijojo, kad tik rusų valdžiai netektų griebtis griežtų priemonių.

Tarp kitko, jiems buvo svarbu Rusų imperijos nepriklausomybė, bet ir prekybos reikalai jiems buvo ne mažiau svarbūs. Jeigu šiame vagono skyriuje kalba nekaip tesimezgė, tai ir kituose ji negalėjo būti gyvesnė. Visur buvo galima pastebėti atsargumą, ypač, kai buvo paliečiama politika. Jeigu kalbėdavo apie įvykius, tai stengdavosi neliesti rusų vyriausybės priemonių, kurių ji griebėsi sukilimui numalšinti.

Visa tai pastebėjo vieno priekinio vagono keleivis; šis keleivis, matyt, svetimšalis, žiūrėdavo kiekvienam tiesiai į akis ir užduodavo daugybę klausimų, į kuriuos keleiviai jam atsakydavo labai noriai. Kas minutę iškišdavo galvą pro duris, kurių lango užuolaidėlę buvo užtraukęs, ir keldavo kitų keleivių nepasitenkinimą, tačiau, matyt, jis stebėjo dešinę geležinkelio pusę ir nepraleisdavo nepastebėjęs nė vieno daikto.

Jis klausinėjo apie kiekvieną, kad ir visai nedidelį kaimiūkštį, jo pavadinimą, prekybą, pramonę, gyventojų skaičių, vidutinį abiejų lyčių mirtin-

gumą ir t.t. Ir viską, ką tik sužinodavo, tuoj užsirašydavo į savo užrašų knygelę, kurioje jau ir be to buvo daug prirašyta.

Tai buvo korespondentas Alkidas Žolivė; pateikdamas reikšmingiausių klausimų, jis tikėjosi iš žmonių atsakymų gauti "savo pusseserei" ką nors įdomaus.

Suprantama, visi keleiviai jį laikė šnipu ir stengėsi neprasitarti nė vieno žodelio, kuris būtų susijęs su dienos įvykiais.

Matydamas, kad apie totorių įsiveržimą nieko rimto negalės sužinoti, jis įrašė į savo užrašų knygelę:

"Keleiviai pasižymi nepaprastu kuklumu. Politiniais klausimais kalbėti jie labai šykštūs".

Kol Alkidas Žolivė atidžiai rašė savo kelionės įspūdžius, jo kolega, įsitaisęs tame pačiame traukiny ir turėdamas tą patį kelionės tikslą, įsigilino į darbą - stebėjo kitą vagoną. Ir vienas, ir antras tą dieną nebuvo susitikę Maskvos geležinkelio stoty, ir nė vienas iš jųdviejų nežinojo, kad ir kitas vyksta į karo veiksmų teatrą. Tačiau Haris Bliuntas, mažai kalbąs, bet daug klausąs, nesukėlė tokio keleivių nepasitikėjimo kaip Alkidas Žolivė. Ir, neįtardami jį esant šnipu, kaimynai nė kiek nesivaržydami šnekučiavo, gilindamiesi į daug rimtesnius dalykus, negu paprastas jų atsargumas jiems leisdavo.

"Daily Telegraph" korespondentas galėjo pastebėti, kaip paskutinieji įvykiai veikė į Nižnij Novgorodą vykstančius pirklius ir kiek šis sukilimas grėsė centrinės Azijos prekybai.

Ir jis nė kiek nesvyruodamas įrašė į savo užrašų knygutę tokią pastabą:

"Keleiviai įvykių nepaprastai sujaudinti; kalba tik apie karą; kalba apie tai laisvai; tikrai, toks šaltas pasikalbėjimas galimas tik tarp Volgos ir Vyslos!"

"Daily Telegraph" skaitytojai su įvykiais buvo supažindinti lygiai taip pat, kaip ir Alkido Žolivė "pusseserė".

Kadangi Haris Bliuntas sėdėjo kairėje vagono pusėje ir galėjo matyti tik vieną vietovaizdžio pusę, kuri buvo gana kalnuota, tai, neradęs reikalo apžiūrėti dešiniosios pusės, kur buvo vien lygumos, jis su tikro anglo įsitikinimu parašė taip: "Kraštas tarp Maskvos ir Vladimiro kalnuotas".

Tuo tarpu buvo aiškiai matyti, kad rusų vyriausybė dėl rimtų įvykių rengė griežtas priemones net valstybės viduje.

Suirutė neperžengė Sibiro sienos, bet Volgos pakrančių gubernijose, buvusiose kaimynystėj su kirgizų dykumomis, buvo galima tikėtis pavojingų dalykų. Policija Ivano Ogarevo pėdsakų iki šiol dar nesusekė. Šis išdavikas, susidėdamas su svetimtaučiais, kad galėtų atkeršyti už savo

asmenines skriaudas, gal susidėjo su chanu Feofaru, gal stengiasi sukelti Nižnij Novgorodo guberniją, kur šiemet buvo apgyvendinta margų margiausia publika? Ar kartais nebuvo tarp šių atsibastančių į mugę persų, armėnų, kalmukų agentų, kuriems buvo pavesta sukelti krašto viduje neramumą?

Visko galėjo būti, ypač tokiame krašte, kaip Rusija. Ir tikrai, šis platus kraštas, turįs 22 000 000 kvadratinių kilometrų, savo didumu skyrėsi nuo Vakarų Europos kraštų. Rusų teritorija Europoje, Azijoje, Amerikoje tęsėsi nuo 15° rytų ilgumos iki 133° vakarų ilgumos ir nuo 33° pietų platumos iki 81° šiaurės platumos. Ten priskaičiuojama daugiau kaip 140 000 000 gyventojų, kalbančių įvairiomis kalbomis, kurių yra net apie 30. Slavai, be abejo, neviršija kitų tautų, bet jeigu prie jų prijungtume suomius, estus, lapariečius, čeremisus, čiuvašus, permiakus, vokiečius, graikus, totorius, Kaukazo tauteles, mongolų ordas, kalmukus, nencus, kamčadalus, aleutus, - tai lengvai suprastume, kad tokios didelės valstybės vieningumą labai sunku išlaikyti ir kad tas klausimas reikalavo iš valdovų sugebėjimo ir išminties.

Iki šiol Ogarevui pavyko pasprukti nuo kariuomenės ir policijos, ir galimas daiktas, kad jis prisijungė prie totorių kariuomenės. Tačiau kiekvienoj stoty, kur tik traukinys sustoja, policija atidžiai tikrina kiekvieną keleivį, nes policijos viršininko įsakymu Ogarevo visur stropiai ieškoma. Vyriausybė, matyt, manė, kad jis vis dar tebegyvena Rusijoje. Jeigu keleivis buvo įtartinas, tai jį pristatydavo į policijos komisariatą; o traukinys švilpdamas dūmė, nė kiek nesirūpindamas pavėlavusiu.

Su ryžtinga rusų policija kalbėti ir aiškintis bergždžia. Jos valdininkai veikia kariškai. Tačiau Michailo Strogovo dokumentai buvo tvarkingi, todėl jis ir policijai buvo neįkandamas.

Vladimiro stoty traukinys stovėjo keletą minučių. Šio laiko užteko "Daily-Telegraph" korespondentui, kad jis spėtų padaryti skubią, bet plačią šios senosios Rusijos sostinės apžvalgą.

Vladimiro stoty į traukinį įsėdo naujų keleivių. Tarp kitų tarpdury vagono, kur buvo Strogovas, pasirodė jauna mergina. Kaip sykis laisva vieta atsirado priešais caro kurjerį. Mergina šią vietą užėmė, padėjo čia pat šalia savęs kuklų raudonos odos kelionės krepšį, kuriame, matyt, tilpo visas jos turtas. Paskui, nuleidus akis, net nežvilgtelėjusi į savo atsitiktinius pakeleivius, pasiruošė kelionei, kuri galėjo užtrukti keletą valandų.

Strogovas neiškentė smalsiai nepasižiūrėjęs į savo naująją kaimynę. Kadangi ji sėdėjo nugara į garvežį, tai net pasiūlė jai savo vietą, kuri galėtų būti patogesnė; ji jam padėkojo galvos linktelėjimu.

Mergaitė turėjo ne daugiau kaip šešiolika septyniolika metų. Jos galvutė ir veidelis buvo tikrai nuostabūs ir rodė ją esant gryniausią slavę. Veidas truputį griežtas, o po kelerių metų, kai jos bruožai galutinai nusistovės, bus labiau gražus, negu simpatingas.

Jos plaukai buvo gražūs ir švitėjo aukso varsomis. Akys rusvos, maloniai žvelgiančios, truputį svajingos, bet protingos; veidelis kiek išblyškęs, nosis tiesi; iš lūpų galima pamanyti, kad ji užmiršo šypsotis.

Jaunoji keleivė buvo aukšto ūgío, liekna, malonios išvaizdos ir ypatingai gražios figūros. Vilkėjo kukliais kailinukais. Nors ji buvo visai jaunutė, bet iš jos protingų akių, lūpų ir visos išvaizdos dvelkė dvasinė jėga; šią jos ypatybę pastebėjo Strogovas. Jis taip pat pastebėjo, kad mergaitė praeityje jau buvo kentėjus, o ateitis, be abejonės, irgi nebuvo jau tokia džiugi; tačiau, nors atrodė silpnutė kaip gėlė, bet buvo aiškiai matyti, kad ji moka kovoti su gyvenimo audromis.

Toks buvo įspūdis, kurį padarė iš pirmo žvilgsnio ši moteris. Strogovas, būdamas pats iš prigimties energingas, stebėjosi jos asmenybe; nors stengėsi nebūti jai įkyrus tokiu ypatingu savo susidomėjimu, tačiau negalėjo atitraukti nuo jos akių.

Mergaitės kostiumas buvo visai paprastas, tačiau tvarkingas. Kad ji buvo neturtinga, tuoj buvo galima pastebėti; tačiau veltui ieškotum nors mažiausio netvarkingumo. Visas jos bagažas tilpo odiniame lagamine, užrakintame raktu. Vilkėjo tamsios spalvos ilgais kailinukais, skoningai aplink kaklą išsiuvinėtais mėlyna juostele, tokios pat spalvos suknele, kurios apatinis kraštas buvo išsiuvinėtas vos pastebimu papuošimu. Jos nedidelės kojytės buvo apautos odiniais bateliais, skoningai pasiūtais, su storokais padais, matyt, specialiai skirtais ilgai kelionei.

Michailas Strogovas iš kai kurių jos drabužių smulkmenų ir iš suknelės pasiuvimo spėjo, kad jo kaimynė esanti suomė, kilusi iš Pabaltijo gubernijų.

Bet kur vyko ši mergaitė, vienui viena, tokio amžiaus, kai būtinai reikalinga tėvo paspirtis, motinos arba brolio globa? Ar ji vyko tik į Nižnij Novgorodą, ar jos kelionės tikslas siekė net rytinę imperijos sieną? Ar laukė jos koks giminaitis arba draugas?

Ar ne teisingiau būtų manyti, kad ji, išlipusi iš vagono šiame mieste, kur ja niekas, kaip ji, matyt, galvojo, nesidomėjo, pasijus vieniša? Tai buvo visų teisingiausia. Ir tiesa, įpročiai, įgyti vienumoj valdyti save, buvo itin ryškūs. Iš to, kaip ji įėjo į vagoną ir kaip atsargiai elgėsi kely, bijodama kam nors sutrukdyti, buvo matyti, kad ji yra vieniša ir gali pasitikėti tik savo jėgomis. Michailas Strogovas stebėjo ją susidomėjęs, tačiau, mokėda-

mas save valdyti, jis neieškojo progos ją užkalbinti, nors dar liko daug valandų, kol traukinys pasieks Nižnij Novgorodą.

Tik vieną sykį, kai mergaitės kaimynas pirklys užmigęs sudarė pavojų užgriūti ant jos savo nepaprastai didele galva, svyrančia nuo vieno peties ant kito, Strogovas jį pažadino gana aštriai ir davė suprasti, kad jis laikytųsi mandagiau.

Pirklys, kuris iš prigimties buvo storžievis, kažką sumurmėjo apie “žmones, kurie kišasi į ne savo reikalus”, bet Strogovas į jį pažiūrėjo taip griežtai, jog šis nusisuko į kitą šoną, ir jaunoji keleivė nusikratė nepatogia kaimynyste.

Ji akimirką pažiūrėjo į jaunąjį vyrą ir tame žvilgsnyje buvo nors tylus, tačiau nuoširdus dėkingumas.

Tačiau įvyko vienas atsitikimas, kuris leido Strogovui geriau pažinti mergaitės būdą. Likus dvylikai kilometrų iki Nižnij Novgorodo, staigiame geležinkelio posūkyje, traukinys smarkiai pasviro ir atatranka buvo tokia stipri, jog net visi vagonai sudrebėjo. Staigus smūgis veik visus keleivius išmetė iš vietų; kilo sąmyšis, klyksmas. Buvo pavojus, kad gali įvykti nelaimė, todėl, dar traukiniui nesustojus, vagonų durys atsidarė ir siaubo pagauti keleiviai tik ir galvojo, kaip greičiau iššokti iš vagonų.

Strogovas visų pirma pagalvojo apie savo kelionės draugę. Bet tuo metu, kai šio skyriaus keleiviai vienas kitą stumdydami skubėjo išeiti, mergaitė ramiai stovėjo vietoje ir jos veidas nė kiek nerodė baimės, tik truputį išblyško.

Ji laukė. Strogovas irgi laukė.

Ji nė nebandė išeiti iš vagono. Jis taip pat nejudėjo iš vietos.

Abu stovėjo drąsūs ir nesumišę.

- Nuostabiai drąsi! - pamanė Strogovas.

Tuo tarpu pavojus praėjo. Pasirodo, kad trūkęs bagažo vagono ratas taip trenkė, kad dėl to ir traukinys sustojo. Pavojus buvo rimtas, nes nušokęs nuo bėgių traukinys neišvengtų katastrofos ir nusiristų į pakalnę. Tačiau viskas pasibaigė laimingai; kelias tuojau buvo nuvalytas, traukinys pajudėjo ir pusę devynių jau buvo Nižnij Novgorode.

Keleiviai dar nesuskubo išlipti iš vagonų, o jau policijos agentai atidžiai juos iškratė ir nuo galvos iki kojų apžiūrėjo jų išvaizdą.

Strogovas parodė savo kelionės liudijimą, išduotą Michailo Karpanovo vardu. Vadinas, jokių kliūčių negalėjo būti. Kiti keleiviai, vykę taip pat į Nižnij Novgorodą, irgi nebuvo įtarti.

Jaunoji mergina padavė ne pasą, bet leidimą su ypatingu antspaudu, kuris sukėlė policijos smalsumą.

Policijos karininkas atidžiai jį peržiūrėjo, perskaitė, paskui, įsmeigęs akis į merginą, paklausė:

- Tamsta iš Rygos?
- Taip, - atsakė keleivė.
- Vykstat į Irkutską?
- Taip.
- Kuriuo keliu?
- Permės link.
- Gerai, - tarė viršininkas. - Pasirūpinkit savo leidimą užregistruoti Nižnij Novgorodo policijoje.

Jaunoji mergina sutikimo ženklan linktelėjo galvą.

Girdėdamas šiuos klausimus ir atsakymus, Strogovas jautė nusistebėjimą ir gailestį. Kaip! Ši jauna moteris vienui viena pasiryžo vykti į tolimą Sibirą, tuo metu, kai be įprastų kelionės nepatogumų dar prisidėjo neramumai ir sukilimas! Ar jai pasiseks laimingai nuvykti? Kas su ja bus?

Keleivių kontrolė pasibaigė, vagonų durys atsidarė; Strogovas dar nespėjo žingsnio žengti, kai jaunoji rygietė išėjo pirm jo ir dingo minioje, kuri užtvindė stoties peroną.

V

Nižnij Novgorodas stovi Volgos ir Okos santakoje ir yra svarbiausias gubernijos miestas. Nuo čia Strogovas jau nebegalėjo vykti geležinkeliu, kuris tada toliau už šio miesto nėjo. Juo toliau, tuo lėtesni ir pavojingesni buvo susisiekimo keliai.

Paprastai Nižnij Novgorode priskaitoma 30 - 50 tūkstančių gyventojų, bet tuo metu jame buvo susirinkę per 300 tūkstančių, vadinas, gyventojų priaugo dešimteriopai. Tiek žmonių padaugėjo dėl pagarsėjusios mugės, kuri paprastai trunka net tris savaites.

Šiokiomis dienomis apytuštis miestas dabar nepaprastai pagyvėjo. Gatvėse ir aikštėse derėjosi ir ginčijosi įvairiausių tautybių Europos bei Azijos pirkliai.

Nors Strogovas iš stoties išėjo jau gana vėlyvu laiku, bet abiejose Volgos viena nuo antros atskirtose miesto pusėse aiškiai buvo matyti gyvas judėjimas.

Jeigu Strogovui tektų Nižnij Novgorode pagyventi keletą dienų, tai tektų pasiieškoti kokios užeigos arba kiek padoresnio viešbučio, nors tenai jų nestigo.

Kadangi garlaivis turėjo išplaukti kiek vėliau, tai Strogovui teko susirasti sau kokią nors pastogę.

Tačiau visų pirma jis norėjo sužinoti tikslų garlaivio išplaukimo laiką ir todėl nuėjo į bendrovės, kurios garlaiviai plaukioja tarp Nižnij Novgorodo ir Permės, kontorą.

Ten, dideliam savo nusiminimui, jis sužinojo, kad garlaivis "Kaukazas" išplaukia į Permę tik rytoj vidudienį. Šešiolika valandų lūkuriuoti žmogui, kuris skubinasi, yra baisu, tačiau reikėjo nusiraminti; Strogovas taip ir padarė, nes skųstis ir aimanuoti nebuvo pratęs. Be to, dėl susidėjusių aplinkybių nei karieta, nei vežėčios, nei tarantasas negalėtų jo nuvežti į Permę arba Kaukazą greičiau kaip garlaivis. Tad, kad galėtų atgauti sugaištą laiką, apsimokėjo laukti garlaivio, kuris buvo greičiausia tų laikų susisiekimo priemonė.

Strogovas nusprendė vykti į viešbutį ir tenai pernakvoti. Tačiau dėl to jis mažai tesirūpino; jei ne alkis, kuris jį kankino, jis greičiausiai būtų visą naktį bastęsis Nižnij Novgorodo gatvėmis. Todėl visų pirma ieškojo kur nors pavakarieniauti, kol kas apie nakvynę negalvodamas. Ir viena, ir antra susirado "Konstantinopolio" viešbutyje.

Viešbučio savininkas parodė jam gana švarų, nors labai kukliais baldais apstatytą kambarį. Netrukus ant stalo atsirado rūgštaus įdaro prikimšta antis, ruginės duonos, grafinas giros; visko buvo pakankamai, kad galėtų žmogus pasisotinti. Ir jis, žinoma, pavalgė daug geriau už savo kaimyną rusą, kuris sėdėjo už to paties stalo, drabstė ant jo bulves ir gėrė nesaldytą arbatą.

Po vakarienės, užuot ėjęs į savo kambarį, Strogovas vėl išėjo į miestą pasibastyti. Nors gatvėse buvo dar tik prieblanda, tačiau minia jau retėjo ir gatvės pamažu tuštėjo.

Kodėl Strogovas po tokios ilgos ir sunkios kelionės ne tuoj nuėjo miegoti? Ar jis galvojo apie merginą, kuri keletą valandų buvo jo pakeleivė? Žinoma, neturėdamas kitų reikalų, jis galvojo apie ją. Gal bijojo, kad, paklydus šiame triukšmingame mieste, ją neištiktų koks nors nemalonumas? Taip, jis to bijojo ir turėjo tam priežasčių. Ar tikėjosi ją susitikti ir reikalui esant ją apginti? Ne, su ja susitikti buvo sunku ar neįmanoma, o apginti... kuria teise?

- Ji, - kalbėjo pats sau, - ji tarp šitų klajoklių! Bet tai dar ne taip pavojinga palyginus su tuo, kas jos laukia ateityje. Sibiras! Irkutskas! Kuriais sumetimais ji daro tai, ką aš rizikuoju daryti Rusijos ir caro vardu. Kokiu tikslu jai leista peržengti sieną to krašto, kurio dykumose siaučia totorių plėšikai?

Strogovas vis labiau apie tai galvojo ir svarstė.

- Nėra abejonės, - mąstė jis, - kad ji pasiryžo keliauti dar prieš sukilimą. Galimas daiktas, kad ji net ir dabar nežino, kas vyksta Sibire.

Tačiau jis tuo abejojo, nes pirkliai jai girdint visu keliu daug kalbėjo apie Sibiro įvykius, bet neatrodė, kad dėl to ji būtų nustebusi... Ji net neprašė tų įvykių paaiškinti... Tad nėra abejonės, kad ji žino, kas jos laukia. Vargšė mergaitė!

Reikia manyti, kad ten keliauti ją verčia rimtos priežastys. Kad ir labai ji būtų drąsi, vis dėlto kelionėje jai pritrūks jėgų; apie pavojus ir kliūtis netenka kalbėti, nes tokia ilga kelionė pati savaime yra labai sunki... Ji niekada nepasieks Irkutsko!

Taip galvodamas, Strogovas žengė vis pirmyn; jis puikiai pažinojo miestą ir kelią surasti jam buvo lengva.

Apie valandą pasivaikščiojęs, jis atsisėdo ant suoliuko čia pat prie medinio namelio, kuris tarp daugelio kitų mažesnių namelių stovėjo miesto aikštėje. Taip jis sėdėjo apie penkias minutes, kai staiga kažkieno ranka sunkiai nusileido ant jo peties.

- Ką tu čia veiki? - paklausė jį šiurkščiu balsu aukšto ūgio vyras, kurio jis anksčiau nepastebėjo.

- Ilsiuosi, - atsakė Strogovas.

- Gal tu manai ant šito suoliuko visą naktį praleisti? - paklausė.

- Kodėl ne, jeigu taip man patinka, - atsakė Strogovas tokiu tonu, kuris nevisai tiko menkam pirkliui, kokiu jis dėjosi.

- Prieik arčiau, aš noriu tave pamatyti iš arti, - pareikalavo nepažįstamasis.

Strogovas, atsiminęs, kad jam visų pirma reikia būti atsargiam, instinktyviai atsistojo.

- Nėra reikalo, - atsakė jis ir ramiai pasitraukė dešimtį žingsnių nuo savo nemalonaus pašnekovo. Gerai į jį įsižiūrėjęs, Strogovas nusprendė, kad tai čigonas, kurių dažnai galima sutikti turguose ir su kuriais nelabai malonu turėti kokių nors reikalų. Įsmeigęs akis į nakties tamsą, kuri vis tirštėjo, Strogovas pastebėjo prie pat namo didelę kibitką čigonų, kurių Rusijoje sutiksime visur, kur tik galima išvilioti pinigų.

Čigonas priėjo prie Strogovo per keletą žingsnių ir, matyt, rengėsi jį apklausti griežtesniu tonu, bet tuo tarpu namelio durys atsidarė ir prie čigono prisiartino moteris, prašnekusi vietine kalba, kurią Strogovas suprato esant mongolų ir sibiriečių mišiniu.

- Ko gero, šnipas! - tarė ji. - Palik jį ramybėje ir eik vakarieniauti.

Strogovas nejučiomis nusišypsojo, nes jam atrodė juokinga, kad čigonai palaikė jį šnipu, kai tuo tarpu jis pats jų vengė.

Ta pačia tarme, nors jau kitokiu akcentu negu moteris, čigonas atsakė:

- Tavo tiesa, Zangara! Be to, juk mes rytoj išvykstame!

- Rytoj? - nustebusi pusbalsiu paklausė moteris.

- Gerai, - pagalvojo Strogovas, - jeigu šie čigonai nori, kad jų niekas nesuprastų, ypač, kai kalba man girdint, aš patarčiau jiems pasirinkti kitą man nesuprantamą kalbą!

Būdamas pats kilimo sibirietis, praleidęs Sibiro tyrlaukiuose savo jaunystę, Strogovas, kaip jau minėta, suprato beveik visas kalbas, vartojamas nuo Turkmėnijos iki Ledyniuotojo vandenyno. Į žodžius, kuriais pasikeitė čigonas su savo drauge, jis mažai tekreipė dėmesio, pagaliau ar tai galėjo jį dominti?

Jau buvo vėlyvas laikas. Kad galėtų pailsėti, Strogovas nutarė grįžti viešbutį. Jis ėjo pagal Volgą, kurios vandens paviršius buvo veik nematomas per daugybę laivų. Tik pagal upės tėkmę jis galėjo pažinti vietą kur prieš valandėlę buvo. Ši namelių ir vežimų sangrūda užėmė beveik visą plačią aikštę, kurioje kasmet vykdavo didelės mugės. Aišku, toj vieto buvo daug čigonų ir įvairių fokusininkų, kurie čia susirinko beveik iš viso pasaulio kampų.

Po valandėlės Michailas Strogovas jau ramiai miegojo rusiškoje lovoje kuri svetimšaliams atrodo tokia kieta. Kitą dieną, birželio 17-tą, jis nubudo labai anksti.

Nižnyj Novgorode jam liko gyventi dar penkios valandos; šis laikas Strogovui atrodė visas amžius. Ką veikti, kad greičiau praslinktų rytas? Nieko kito neliko, kaip tik vėl, kaip ir vakar, bastytis po miestą. Papusryčiavus, sutvarkius daiktus ir užregistravus savo kelionės liudijimą policijoj dar liko nemaža laiko. Galėjo kiek pamiegoti, bet, būdamas prie to nepripratęs, pašoko iš lovos, apsirengė, nusiprausė ir įsidėjo užantspauduotą caro laišką į kišenę, kuri buvo įsiūta švarko pamušale; be to, stipria suveržė diržą, užrišo kelionės maišą ir užsimetė ant pečių. Taip pasiruošęs, Strogovas jau negalvojo grįžti atgal į "Konstantinopolį". Jis nusprendė papusryčiauti ant Volgos kranto, netoli prieplaukos, todėl atsiskaitė ir išėjo iš viešbučio. Be to, būdamas visuomet atsargus, Strogovas visu pirma vėl užėjo į garlaivių bendrovę ir įsitikino, kad "Kaukazas" tikra išplauks skirtą valandą. Tik dabar prisiminė, kad jaunoji rygietė taip pat vyksianti Permės link; iš to jis sumetė, kad ir ji plauks tuo pačiu garlaiviu ir todėl jis vėl keliaus kartu su ja.

Aukštutinė miesto dalis su jo kremlium, besitęsiančiu apie du kilometrus, labai panaši į Maskvą, dabar buvo tuščia; net ir gubernatorius jau tenai nebegyveno.

Kiek toji miesto dalis buvo apmirusi, tiek žemutinėj daly gyvenimas virė.

Strogovas persikėlė į kitą Volgos krantą plaukiojančiu tiltu, kurį iš vienos ir antros pusės saugojo raiti kazokai, ir atsidūrė toj pačioj vietoj, kur vakar slankiojo po čigonų taborą.

Garsioji Nižnij Novgorodo mugė, su kuria negali susilyginti net Leipcigo, vyksta kiek atokiau už miesto. Anapus Volgos, toli nusidriekusioje lygumoje, stūksojo laikinieji generalgubernatoriaus rūmai; ten pat jis per visą turgaus laiką ir gyveno. Erdvioje turgaus aikštėje stovi daugybė nedidelių simetriškai sustatytų medinių namukų su tarpais, kad žmonės galėtų laisvai vaikščioti.

Tam tikras įvairaus dydžio ir formos namukų skaičius sudaro atskiras eiles, kurios paskirtos kokiai nors prekių rūšiai. Ten buvo geležies, kailių, šerių, medžio, džiovintų žuvų skyriai ir t.t.

Saulė jau buvo aukštai pakilusi (tą rytą ji patekėjo prieš ketvirtą valandą) ir turguje jau kinbždėjo daugybė žmonių.

Rusai, sibiriečiai, vokiečiai, kazokai, turkmėnai, persai, gruzinai, graikai, indai, japonai - nepaprastas europiečių ir azijiečių mišinys; visi garsiai kalbėjo, ginčijosi, derėjosi. Rodos, viską, kas tik galima pirkti ar parduoti, galėtumei šioje aikštelėje rasti. Nešikai, arkliai, kupranugariai, asilai, laiveliai, kibitkos - viskas, kas tik tinka prekėms vežioti, buvo surinkta šioj turgaus aikštėje. Kailiai, brangakmeniai, šilkas, indų skaros, turkų kilimai, Kaukazo ginklai, pakinktai iš Tifliso, indiška arbata, Europos bronza, šveicarų laikrodžiai, anglų medvilninės medžiagos, ekipažai, vaisiai, daržovės, Uralo akmenys, malachitas, kvepalai, gydomieji augalai, miškas, degutas, virvės, ragai, arbūzai ir t.t. - visi Indijos, Japonijos, Persijos, Kaspijos ir Juodosios jūros, Amerikos ir Europos produktai buvo čia sugabenti į šį žemės tašką.

Čia buvo taip gyva, toks klegesys, tokia maišatis, jog sunku net įsivaizduoti; vietiniai žemesnio luomo gyventojai buvo kalbūs, bet ir svetimšaliai jiem nenusileisdavo. Ten buvo centrinės Azijos pirklių, kurie leisdavo ištisus metus gabendami prekes per beribes dykumas ir kurie savo krautuvių bei kontorų nematydavo per visą tą laiką. Kad Nižnij Novgorodo mugė turi didelę reikšmę, galima spręsti iš to, kad jos apyvarta nebūna mažesnė kaip 100 milijonų rublių.

3 863-1

Šio improvizuoto miestelio gatvėse, laisvose aikštelėse susirinkdavo daugybė visokių "artistų": pajacų, akrobatų, kurių orkestro savotiškas staugimas rėžė ausis; atkeliavę iš kalnų čigonai pranašavo publikos žiopliams ateitį, jie dainavo meilės dainuškas ir šoko originaliausius šokius; mugės teatrų juokdariai vaidino Šekspyro dramas, specialiai pritaikytas prie ten būriais plūdusios publikos skonio. Ilgomis gatvėmis lokių vedžiotojai tampė keturkojus ekvilibristus; iš žvėryno sklido šiurpus aštriu tramdytojo botago galu arba įkaitinta lazdele suerzintų žvėrių staugimas; pagaliau vidury aikštės, kurią supo keturios eilės aistringų muzikos mėgėjų, Volgos jūrininkų grupė, susėdusi ant žemės kaip ant laivo denio, mėgdžiojo irklavimo veiksmus pagal dirigento lazdelės taktą.

Nors keistas, bet įdomus vaizdas: viršum šios didelės minios skraidė debesys paukščių, paleistų iš narvelių, kuriuose juos atgabeno. Mat, pagal seną tradiciją Nižnij Novgorodo mugėje už keletą kapeikų kilnūs ir geri žmonės atidaro narvelių dureles, ir paukščiai šimtais išskrenda, garsiai ir džiaugsmingai čiulbėdami.

Štai taip atrodydavo mugė, kuri paprastai trukdavo šešias savaites. Paskui viskas staiga nutildavo ir aukštutinė miesto dalis grįždavo į savo kasdieninę vagą, o žemutinis miestas, kaip paprastai, tapdavo pilkas ir nuobodus; iš daugybės suvažiavusių Europos ir centrinės Azijos pirklių nelikdavo nė vieno, pas kurį iki šiol būtų likę kas nors neparduota, nė vieno pirkėjo, kuriam reikėtų ką nors pirkti.

Reikia pastebėti, kad šį kartą Prancūzija ir Anglija Nižnij Novgorodo rinkoje turėjo po vieną atstovą - po žymų dabartinės civilizacijos egzempliorių - tai buvo ponai Haris Bliuntas ir Alkidas Žolivė.

Ir tikrai korespondentai turėjo galimybę aplankyti mugę, kad sumedžiotų savo skaitytojams ką nors įdomaus, ir todėl stengėsi kiek galėdami geriau sunaudoti tas kelias valandas, kurias jiems teko sugaišti, nes ir jie buvo pasirengę vykti "Kaukazu".

Jie susitiko kaip tik mugėje, todėl buvo truputį nustebę, nes ir vienas, ir antras čia atvyko tuo pačiu reikalu. Tačiau šį kartą juodu išvengė pasikalbėjimo ir pasitenkino tik šaltai linktelėję galvas.

Alkidui Žolivė, kuris buvo optimistas, atrodė, kad viskas klojasi gerai; kadangi jis, laimingai aplinkybėms susidėjus, gavo sočiai pavalgyti ir susirado sau tinkamą pastogę, tai, nieko nelaukdamas, savo užrašų knygutėje įrašė apie Nižnij Novgorodą gana palankų atsiliepimą. Tuo tarpu Haris Bliuntas, kuris veltui ieškojo, kur galėtų pavakarieniauti, ir nieko nesuradęs turėjo nakvoti po atviru dangumi, buvo visai priešingos nuomonės.

Jis buvo nepatenkintas ir todėl apie šį miestą, kuriame viešbučių savininkai atsisako duoti keliautojams pastogę, galvojo parašyti griežtą ir nemalonų straipsnį.

Michailas Strogovas, vieną ranką įsikišęs į kišenę, o antra laikydamas prie lūpų pypkę, atrodė abejingas ir ramus. Bet įsižiūrėjęs į jo veidą atidžiau, pastabus žmogus galėtų patirti, kad jis slėpė nerimą.

Beveik dvi valandas bastėsi Strogovas miesto gatvėmis ir pagaliau vėl atsidūrė mugės aikštėje. Sprausdamasis pro minią, jis pastebėjo, kad tiek vietos, tiek ir Azijos pirkliai buvo susijaudinę ir neramūs. Matyt, čia turėjo įtakos prekybos reikalai. Pajacai ir ekvilibristai be abejonės komercijos reikaluose nieko nepralaimėjo, užtat pirkliai nesiryžo daryti jokių prekybos sandėrių su Vidurinės Azijos pirkliais, kurių kraštą užplūdo totoriai riaušininkai.

Vertas dėmesio ir dar vienas reiškinys. Rusijoje, kad ir mažiausiam įvykiui ištikus, tuoj įsikiša kariuomenė; kareiviai su pomėgiu įsimaišo į minią, o Nižnij Novgorode mugės metu paprastai policijai padeda kazokai, kurie palaiko tvarką apsiginklavę ietimis.

Tačiau tą dieną kareiviai ir kazokai mugėje nesirodė. Aišku, vyriausybė, nujausdama galimas riaušes, uždraudė jiems pasitraukti iš kareivinių.

Nors kareivių ir nebuvo matyti, tačiau karininkų visur buvo pilna. Jau vakar kariuomenės dalinių adjutantai, išėję iš generalgubernatoriaus rūmų, jodinėjo į visas miesto puses. Tai kėlė įtarimą, kad vyksta kažkas negera. Sustiprintos estafetės buvo siunčiamos į vieškelius Vladimiro arba Uralo linkui. Tarp Peterburgo ir Maskvos telegrafo stotys veikė be paliovos ir perdavinėjo daugybę telegramų. Arti Sibiro sienos esančio Nižnij Novgorodo padėtis, matyt, buvo labai rimta ir todėl reikėjo būti atsargiems. Negalima pamiršti, kad XIV amžiuje šis miestas net du kartus buvo paimtas totorių, kurie per chanų savimeilę atsidūrė už Kirgizijos tyrų.

Ne mažiau už generalgubernatorių turėjo darbo ir policmeisteris. Jo pagalbininkai ir jis pats, įpareigoti palaikyti tvarką ir sekti, kad būtų vykdomi įsakymai, nė valandėlei neturėjo ramybės. Viešose vietose, dieną ir naktį atidarose, dabar buvo nuolat prisigrūdę ir vietos gyventojų, ir atvykusių europiečių bei azijiečių.

Strogovas tuo metu buvo kaip tik vidury aikštės, kai visus pasiekė žinia, kad policmeisterį iškvietė generalgubernatorius. Visi tylomis kalbėjo, kad šio įvykio priežastis buvo iš Maskvos gautos svarbios žinios.

Policmeisteris tučtuojau nuvažiavo į generalgubernatoriaus rūmus ir netrukus plačiai pasklido žinia, kuri, rodos, jau buvo visų nujaučiama: bus imtasi rimtų, nenumatytų ir nepaprastų priemonių.

Strogovas atidžiai stebėjo, kas aplinkui buvo kalbama, kad, atsiradus reikalui, galėtų žiniomis pasinaudoti.

- Uždaryti mugę! - šaukė vienas.

- Novgorodo pulkas gavo įsakymą žygiuoti, - neatsiliko kitas.

- Pasakoja, kad totoriai grasina Tomskui.

- Policmeisteris! Policmeisteris! - šaukė ir visų pusių.

Staiga kilo didelis triukšmas, bet greitai vėl viskas nurimo ir stojo šiurpi tyla.

Visi laukė svarbių pranešimų.

Policmeisteris, policininkų lydimas, ką tik išėjo iš generalgubernatoriaus rūmų.

Jį apsupo kazokų būrys, skindamas per minią kelią su rimbais, kurie skaudžiai krito ant susirinkusiųjų pečių, tačiau buvo kantriai kenčiami.

Pagaliau policmeisteris pasiekė aikštės vidurį; laikydamas rankose telegramą, jis garsiai perskaitė:

"Nižnij Novgorodo generalgubernatoriaus įsakymu:

1. Rusų valdiniams draudžiama išvažiuoti už gubernijos ribų nepaisant jokių priežasčių.

2. Įsakoma visiems svetimšaliams per dvidešimt keturias valandas išvykti iš gubernijos".

VI

Šias priemones, kurios taip suvaržė privačius asmenis, galima buvo pateisinti tik susidariusiomis aplinkybėmis.

"Rusų valdiniams draudžiama išvažiuoti už gubernijos ribų" - reiškia, kad jeigu Ogarevas dar gubernijoje, vadinas, šis įsakymas jam sukliudys, reikia manyti, nors tiek, kad jam bus kiek sunkiau pasiekti chaną ir totoriai neteks pavojingo sukilėlio.

"Įsakoma visiems svetimšaliams per dvidešimt keturias valandas išvykti iš gubernijos", - buvo būdas akimirksniu pašalinti visus iš Vidurinės Azijos atkeliavusius prekiautojus, o kartu ir čigonų minias. Mat, kiek galvų, tiek šnipų, o jų ištrėmimas, aišku, buvo siejamas su susidariusiomis aplinkybėmis.

Nižnij Novgorodui, į kurį paprastai suvažiuodavo Azijos pirklių daugiau, negu kur kitur, šie įsakymai padarė didelį įspūdį.

Rusai, kuriuos prekybiniai reikalai vertė keliauti net į Sibirą, dabar nebegalėjo taip staiga palikti gubernijos. Pirmas paragrafas buvo katego-

riškas ir negalėjo būti jokių išimčių. Visus privačius reikalus nustelbė valstybės reikalai. Antram įsakymui, kuriuo buvo įsakyta ištremti visus svetimšalius, nieko nebuvo galima prikišti. Jis lietė tik ateivius iš Azijos, kuriems nieko nebeliko, kaip tik susidėti daiktus ir vykti tenai, iš kur atkeliavo.

Žinoma, prieš šią drakonišką priemonę žmonės ėmė protestuoti. Visi jaudinosi ir piktinosi, tačiau kazokai kartu su policija rimbais išvaikė minią ir sugrąžino tvarką. Aikštė kaip mat ėmė tuštėti. Žmonės paskubomis ardė balaganus, turgaus teatrus, vyniojo prie krautuvių ištiestas drobes, šokiai ir dainos staiga nutrūko; nutilo juokdariai; visur užgeso šviesos; ekvilibristai nuiminėjo virves; čigonai išvesdinėjo iš arklidžių senus arklius ir skubiai juos kinkė į kibitkas; policininkai ir kareiviai, aukštai iškėlę rimbus, ragino pasivėlavusius ir nesivaržydavo griauti tas palapines, iš kurių dar nespėjo išsikraustyti žmonės. Po tokių energingų žygių dar iki vakaro aikštėje neliko nė vieno žmogaus. Viskas nutilo ir po baisaus dienos triukšmo radosi dykumos tyla.

Kai policmeisteris skaitė įsakymą, Strogovas, kuris atidžiai jo klausėsi, staiga krūptelėjo.

"Keista! - mąstė jis. - Tarp įsakymo ir žodžių, kuriuos vakar girdėjau iš čigonų lūpų, yra kažkoks paslaptingas ryšys. "Pats tėvelis mus siunčia ten, kur mes patys norime vykti!" - tarė senis. Tėvelis - juk tai caras! Jį kitaip liaudis ir nevadina. Bet kaip jie sužinojo apie priemones, kurių bus griebtasi prieš juos? Įtartini žmonės! Matyt, generalgubernatoriaus įsakymas jiems buvo labiau naudingas, negu kenksmingas!"

Šias iš dalies teisingas mintis nutraukė kitos mintys, kurios atkakliai smigo Strogovui į galvą. Įtartinus čigonų žodžius jis greitai užmiršo ir paskendo atsiminimuose apie jaunąją rygietę, kurios vaizdas staiga iškilo jo vaizduotėje.

- Vargšė mergaitė! - nejučiomis sušuko jis. - Dabar ji jokiu būdu nebegalės peržengti sienos!

Tikrai, jaunoji moteris atvyko iš Rygos ir, kadangi buvo Rusijos pilietė, negalėjo išvykti iš rusų teritorijos.

Leidimas, kuris jai buvo duotas, šiuo atveju nustojo galios. Ir nors dabar ji turėtų kad ir kažin kokią svarbią priežastį, vis tiek visi keliai jai buvo užkirsti. Irkutsko negalėjo pasiekti, nes nuo šiol tai buvo griežtai uždrausta.

Ši mintis užvaldė Strogovą. Pagaliau jis nusprendė, kad šiai vargšei mergaitei reikia jo pagalbos. Tiesa, jis turėjo rūpintis savais reikalais, tačiau manė, kad tai jam nekliudys. Ši mintis Strogovui patiko. Numaty-

damas pavojus, su kuriais teks pakely susidurti jam, energingam ir stipriam vyrui, krašte, kur visi keliai pažįstami, jis galvojo, kad visi tie pavojai jaunai ir nepritvrusiai moteriai bus dar didesni ir ji, kad ir kaip būtų drąsi, vis dėlto negalės jų įveikti. Kadangi jai reikėjo vykti į Irkutską tuo pačiu keliu, kuriuo keliaus Strogovas, todėl jai, kaip ir jam susitikti teks su sukilusių totorių gaujomis. Strogovas aiškiai matė, kad ji buvo pasirengusi tik trumpai kelionei, todėl labai abejojo, ar ji galės pakelti šį ilgą ir be galo varginantį kelią. Be to, ši kelionė buvo ne tik pavojinga, bet ir brangiai kainavo.

"O jeigu ji, norėdama greičiau pasiekti Irkutską, vyks per Permę? - pagalvojo Strogovas. - Nors ji keliautų ir šiuo keliu, aš vis dėlto su ja susitiksiu; kad ir ne mažiau už mane skubėtų pasiekti Irkutską, bet ji man nesutrukdys".

Be to, jam kilo ir kita puiki mintis. Iki šiol Strogovas rūpinosi tik nepažįstamos moters asmeniškais reikalais.

"Pagaliau, - mąstė jis, - ji galės būti man daug naudingesnė, negu aš jai. Vykdamas su ja kartu, išvengsiu įtarimo. Keliaudamas vienas per tyrus, greičiau būčiau įtartas, kad esu caro kurjeris. Bet jeigu ši mergaitė bus mano kelionės palydovė, tai tada aš būsiu tikras Michailas Karpanovas.

- Būtinai reikia sutvarkyti taip, kad ji mane lydėtų! Nemanau, kad ji vakar galėjo išvykti iš Nižnij Novgorodo. Reikia būtinai ją surasti ir leistis į kelionę.

Strogovas paliko aikštę, kur buvo didžiausias triukšmas ir sąmyšis. Vaikomųjų garsiai reiškiamas nepasitenkinimas ir šūkavimai policijos, kuri su jais gana žiauriai elgėsi, kėlė neapsakomą triukšmą.

Mergaitės, kurios jis ieškojo, šioje minioje negalėjo būti.

Buvo 9 valanda ryto. Garlaivis turėjo išplaukti tik pusiaudienį. Strogovui liko tik dvi valandos, kad galėtų surasti tą, kurią jis norėjo matyti savo kelionės drauge.

Strogovas vėl perėjo Volgos tiltą ir apėjo kitos miesto dalies kvartalus, kur žmonių buvo kur kas mažiau. Jis išvaikščiojo beveik visas aukštutinio ir žemutinio miesto gatves, net įeidavo į cerkves, kur paprastai rinkdavosi visi kenčiantieji. Tačiau jos niekur negalėjo rasti.

"Bet vis dėlto, - kartojo Strogovas, - ji dar neišvyko. Dar paieškosiu!"

Taip Strogovas klajojo dvi valandas. Jis ėjo nesustodamas, nejausdamas nuovargio, vedamas įsakmaus jausmo, kuris neleido jam nieko svarstyti. Tačiau viskas buvo veltui.

Tada jam kilo mintis, kad jo nepažįstamoji galbūt nieko nėra girdėjusi apie paskutinį įsakymą, bet tai buvo abejotina, nes tokios sensacingos

naujienos paprastai plačiai sklinda. Žinoma, būtų labai keista galvoti, kad ji, suinteresuota viskuo, kas vyko Sibire, būtų nežinojusi priemonių, kurių griebėsi generalgubernatorius, priemonių, kurios ir ją lietė. Bet jeigu ji kartais to ir nežinotų, vis dėlto turėtų prieš kelias valandas atvykti į prieplauką; o ten nepermaldaujamieji policininkai jai neleistų keliauti ir elgtųsi su ja nemandagiai.

Reikia būtinai su ja susitikti anksčiau, negu ją ištiks nemalonumai.

Tačiau visos jo pastangos nuėjo niekais ir jis jau nesitikėjo jos susitikti.

Jau buvo vienuolikta valanda. Nors gubernatoriaus įsakymas Strogovo nelietė, tačiau jis nusprendė pateikti policijai savo kelionės liudijimą. Jis norėjo įsitikinti, ar niekas nesutrukdys jam išvykti iš miesto.

Strogovui reikėjo sugrįžti į kitą Volgos pusę, kur buvo policijos nuovada.

Atėjęs į nuovadą, jis rado susirinkusių daug žmonių, nes svetimšaliai, gavę įsakymą išvažiuoti iš gubernijos, atėjo atlikti kai kurių formalumų. Taip buvo daroma todėl, kad rusas, totorių sukilėlių sąjungininkas, persirengęs neprasmuktų per sieną. Vadinas, atsitiko taip, kad juos vertė išvykti, bet kartu reikalavo ir gauti tam leidimą.

Todėl pajacai, čigonai, Persijos, Turkijos, Indijos, Turkestano ir Japonijos pirkliai buvo grūste susigrūdę kieme ir policijos raštinėje. Kiekvienas skubėjo, nes tokiai didelei žmonių miniai keliauti buvo vis kaskart sunkiau, ir tie, kurie pavėluotų, galėtų nusižengti įsakymui.

Strogovas pereiti kiemą galėjo tik padedamas savo raumenų. Tačiau įeiti įstaigon ir pasiekti valdininko langelį buvo daug sunkiau. Bet žodžiai, kuriuos jis sušnibždėjo budinčiam policininkui, ir keletas rublių buvo tokie galingi, jog kelias tuoj tapo laisvas.

Policininkas, įvedęs jį į laukiamąjį, nuėjo pranešti vyresniajam valdininkui.

Strogovas apsidairė aplinkui.

Ir ką jis pamatė? Kiek toliau nuo jo ant suolelio sėdėjo jauna mergaitė ir atrodė labiau susmukusi, negu sėdinti.

Nors Strogovas ją tematė tik iš profilio ir veidą vos buvo begalima įžiūrėti, jis vis dėlto neapsiriko - tai buvo jaunoji rygietė.

Nežinodama generalgubernatoriaus įsakymo, ji atėjo į policijos nuovadą užregistruoti kelionės liudijimo, bet policija jo neregistravo.

Netenka abejoti, kad leidimą vykti į Irkutską ji turėjo; tačiau įsakymas buvo kategoriškas ir panaikino visus anksčiau duotus leidimus; visi Sibiro keliai jai buvo uždaryti.

Laimingas, kad pagaliau rado kelionės draugę, Strogovas skubiai priėjo prie jos.

Ji akimirką žiūrėjo į jį, ir jos veidelis nušvito.

Mergaitė instinktyviai pakilo iš vietos, ir kaip skęstantis griebiasi šiaudelio, taip ir ji buvo pasirengusi prašyti jo pagalbos.

Tuo metu policininkas palietė Strogovo petį.

- Tamstos laukia policmeisteris! - tarė jis.

- Gerai! - atsakė Strogovas.

Ir nieko nepasakęs tai, kurios jis nuo vakar dienos taip stropiai ieškojo, nė vienu judesiu jos nenuraminęs, kad nesukompromituotų nei jos, nei savęs, nusekė paskui policininką per tirštą minią.

Jaunoji rygietė, matydama, kad nuo jos atitolo vienintelis žmogus, kuris galėtų jai padėti, nusiminusi vėl susmuko ant suoliuko.

Nepraslinko nė trijų minučių, kai Strogovas policininko lydimas vėl atsirado salėje.

Strogovas rankoje laikė kelionės liudijimą, atidarantį jam kelią į Sibirą. Priėjęs prie mergaitės ir ištiesdamas jai ranką, jis ramiai tarė:

- Eime, sesut.

Ji viską suprato ir atsistojo, tartum kažkokia nematoma jėga būtų jai grąžinusi ramybę ir pasitikėjimą savimi.

- Sesut, - pakartojo Strogovas, - mums leidžiama tęsti kelionę į Irkutską. Tu keliauji.

- Taip, aš keliauju su tavim, broliuk, atsakė mergaitė.

Abu išėjo iš policmeisterio namų.

VII

Dar prieš pusiaudienį garlaivio signalas sutraukė į Volgos prieplauką didelę minią žmonių; čia buvo ir tokių, kurie vyko, ir tokių, kurie tik norėtų vykti. "Kaukazo" katilai buvo jau pakankamai įkaitinti ir iš kamino rūko lengvučiai dūmų debesėliai. Garo vamzdį ir vožtuvų dangtelius gaubė balti garai. Policija stropiai sekė "Kaukazą" ir buvo nepermaldaujama tiems keleiviams, kurie neturėjo leidimo išvykti iš miesto. Daugybė kazokų vaikščiojo šen ir ten, visur šnairuodami ir kiekvieną valandėlę pasirengę policijai padėti; tačiau jiems neteko įsikišti, nes niekas nesipriešino.

Skirtą valandą nuaidėjo paskutinis signalas, garlaivis pajudėjo, didelis ratas savo kastuvėliais smarkiai sujudino Volgos vandenis ir "Kaukazas" greit nuplaukė tarp dviejų miesto pusių, kurios sudaro Nižnij Novgorodą.

Strogovas ir jaunoji rygietė atsidūrė laive. Viskas klojosi sklandžiai ir iki šiol jie kelionėje sunkumų neturėjo. Aišku, Strogovo kelionės liudijimas,

išduotas Michailo Karpanovo vardu, jam leido kelionėje po Sibirą turėti palydovą. Jiedu buvo brolis ir sesuo, policijos globojami.

Šiedu keleiviai dabar sėdėjo laivo denyje ir žiūrėjo, kaip miestas pamažu nyko jiems iš akių; abu buvo netikėto gubernatoriaus įsakymo sujaudinti. Strogovas nieko nesakė jaunajai merginai, net jos neklausinėjo. Jis laukė, kol ji pati prabils, kai turės noro. O rygietė skubėjo palikti šį miestą, kuriame, jei ne šis žmogus, būtų likusi belaisvė. Ji nieko nekalbėjo, tačiau jos žvilgsniai buvo reikšmingesni už žodžius.

Volga - didžiausia Europos upė; jos ilgis apie 3700 kilometrų. Volgos vanduo aukštupy nevisai švarus ir sveikas; ties Nižnij Novgorodu į ją įteka srauni ir vandeninga Oka, ištekanti iš Vidurio Rusijos gubernijų.

Volga įteka į Kaspijos jūrą. Ja galima plaukti garlaiviu nuo Rževo miesto, Tverės gubernijos, - vadinas, Volga galima pasiekti tolimiausius Rusijos kraštus. Transporto bendrovės tarp Permės ir Nižnij Novgorodo laivai tuos 375 kilometrus, kurie skiria šį miestą nuo Kazanės, nuplaukia gana greitai. Laivai Volga plaukioja tik pavandeniui, kur upė, priėmusi daugiau kaip 2.000 intakų vandenį, padidina jų normalų greitį. Tačiau, pasiekę Kamos santaką, truputį žemiau Kazanės, laivai jau nebeplaukia Volga, o suka Kamos upe iki Permės. Nors "Kaukazo" varikliai buvo galingi, jie negalėjo plaukti greičiau kaip 17 kilometrų per valandą; vieną valandą laivas stovėjo Kazanėje, nes visą kelią nuo Nižnij Novgorodo iki Permės turėjo nuplaukti per 60-62 valandas.

Laivas buvo nemažas. Keleiviai išsiskirstė trijose klasėse. Strogovas pasirūpino užimti dvi pirmos klasės kajutes, kad, reikalui esant, jo pakeleivė, jeigu norėtų, galėtų nuo jo pasišalinti.

Garlaiviu plaukė daug įvairių luomų ir tautybių keleivių. Kai kurie Azijos pirkliai nusprendė tuoj išvykti iš Nižnij Novgorodo. Pirmoje klasėje keliavo ilgais drabužiais apsivilkę armėnai, žydai, kuriuos nesunku atskirti iš aštriakampių kepurių; turtingi japonai, apsivilkę tradiciniais plačiais mėlynos, violetinės arba juodos spalvos drabužiais, užsegamais iš priekio ir užpakalio, o ant jų užsivilkę kimono, kurių sukirpimas primena rusų popų rankoves. Turkus lengva pažinti iš jų turbanų, indus - iš keturkampių kepurių ir paprastų virvių, juosimų vietoj diržo. Jų rankose buvo visa Vidurinės Azijos prekyba. Pagaliau, čia buvo ir totorių, kurie avėjo savotiškais, šilku išsiuvinėtais batais. Visi šie turtingi pirkliai turėjo savo prekių krūvas suversti į bagažo skyrių ir denyje. Šių prekių pervežimas jiems brangiai atsiėjo, nes pagal taisykles kiekvienas žmogus galėjo su savim vežtis tik dvidešimt svarų krovinio.

Kitame laivo gale susispietė dar mišresnis keleivių būrys. Čia buvo ne tik svetimšalių, bet ir rusų, kuriems gubernatoriaus įsakymas nedraudė vykti į kitų gubernijų miestus. Šiame skyriuje keliavo kaimiečiai, užsimaukšlinę kepures, po plačiais švarkais vilkintys languotus marškinius, pavolgės valstiečiai, kurie dėvėjo mėlynas kelnes, sukištas į batų aulus, buvo užsivilkę paprastus perkelinius marškinius ir juosmenį susiveržę virvėmis. Tarp jų buvo ir keletas moterų. Jos vilkėjo paprastomis perkelinėmis spalvotomis suknelėmis su šviesia prijuoste ir ryšėjo raudonomis skarelėmis. Tai buvo trečiosios klasės keleiviai, kurie, laimei, buvo užsigrūdinę ir nebijojo ilgos kelionės. Pirmosios klasės keleiviai nedrįsdavo maišytis šioje minioje, kuriai vieta buvo nurodyta priešais mašinų skyrių. Tuo tarpu garlaivis pūkšnojo visu smarkumu. Jis aplenkdavo nesuskaitomą daugybę barkų, prikrautų įvairių prekių, kurios buvo gabenamos į Nižnij Novgorodą. Jas traukė Volgos aukštupin buksyrai. Be to, pakelėj dažnai buvo sutinkamos ilgos virtinės barkų su plukdomu mišku. Volgos pakrantėse tupėjo debesys ančių, kurios čia klykdamos pakildavo , čia vėl nusileisdavo. Kiek toliau, ant plikų lygumų, pakraščiais apaugusių alksniais, karklais ir drebulėmis, palaidai vaikščiojo keletas žalų karvių, banda rudavilnių avių ir nesuskaitoma daugybė kiaulių su baltais ir juodais paršiukais. Dar toliau buvo matyti skurdūs grikiai ir rugiai, kurie nutįso toli iki kalvų virtinės. Tai buvo skurdus ir labai liūdnas vaizdas. Dailininkai čia nerastų įkvėpimo.

Po poros bendros kelionės valandų jaunoji rygietė kreipėsi į Strogovą:

- Tu vyksti į Irkutską, brolau?

- Taip, sesut, - atsakė vyriškis. - Mes važiuojame vienu keliu. Todėl, kur tik aš vyksiu, vyksi kartu ir tu.

- Rytoj, brolau, tu sužinosi, kodėl aš palikau Baltijos jūros pakrantę, kad galėčiau vykti į Uralą.

- Aš tavęs nieko neklausiau, sesut.

- Tačiau vis dėlto tu rytoj viską sužinosi, - tarė mergaitė truputį liūdnai šypsodamasi. - Sesuo neturi nieko slėpti nuo brolio. Bet šiandien aš negaliu... Nuovargis ir nusiminimas mane visiškai prislėgė!..

- Gal nori pailsėti savo kajutėje? - paklausė Strogovas.

- Taip... iki rytdienos...

- Tai eik...

Jis nebaigė sakyti šio sakinio, nes norėjo ją pavadinti vardu, kurio dar nežinojo.

- Nadia, - tarė ji, ištiesdama ranką.

- Eik, Nadia, - atsakė Strogovas, - ir pasitikėk savo broliu Michailu Karpanovu.

Strogovas palydėjo ją į kajutę, o pats nuėjo į denį. Čia jis susimaišė su kitais keleiviais, bet į kalbas su niekuo nesileido. Jeigu kas atsitiktinai jį paklaustų, tai, būdamas priverstas atsakyti, jis paaiškintų, kad esąs Michailas Karpanovas, keliaująs tik iki sienos, nes nenorėjo, kad kiti žinotų, jog vyksta net į Sibirą. Svetimšaliai apie nieką kita nekalbėjo, kaip tik apie pastaruosius įvykius ir netikėtą gubernatoriaus įsakymą bei jo padarinius. Šie vargšai, vos spėję atsikvėpti po kelionės iš Vidurinės Azijos, dabar vėl turėjo grįžti atgal. Jeigu jie nerodė nepasitenkinimo, tai tik todėl, kad nedrįso. Baimė, o ir tam tikras palankumas valdžiai juos nuo to sulaikydavo. Galimas daiktas, kad buvo slaptai įsodinti į laivą policijos agentai sekti keleiviams, todėl reikėjo prikąsti liežuvį, nes būti ištremtam geriau, negu pakliūti į tvirtovę. Todėl keleiviai taip atsargiai kalbėjo, jog iš jų kalbų negalėjai nieko aiškaus sužinoti.

Strogovas, norėdamas ką nors patirti, slankiojo minioje, bet vos tik keleiviai jį pamatydavo, tuoj sučiaupdavo lūpas. Tik vieno asmens balsas nustebino jį, nes tas asmuo kalbėjo garsiai ir, rodos, nekreipė dėmesio, ar jį kas seka.

Kažkoks žmogus linksmai kalbėjo rusiškai, tačiau su tokiu akcentu, kuris rodė jį esant svetimšalį, o jo bendrininkas, truputį atsargesnis, taip pat į jo klausimus atsakydavo rusiškai; iš kalbos buvo aiškiai matyti, kad ir jis svetimšalis.

- Kaip, - kalbėjo pirmasis, - tamsta atsiradai tame pačiame laive, kuriuo ir aš keliauju? Keista! Aš tamstą mačiau pokylio metu caro rūmuose Maskvoje, paskui, rodos, Nižnij Novgorode, o štai dabar tamsta čia.

- Taip, tamsta neapsirikai, - ramiai atsakė antrasis.

- Turiu atvirai prisipažinti, kad šiame laive tamstos sutikti nesitikėjau. Ypač, kai tamsta sekioji paskui mane.

- Aš nesekioju paskui tamstos, mielasis, aš keliauju prieky tamstos.

- Prieky, prieky; gerai, sakykim, kad mes vykstame greta vienas antro, žingsnis į žingsnį, kaip du kareiviai parado metu; ir, galimas daiktas, kad aš tamstą aplenksiu...

- Atvirkščiai, aš tamstą aplenksiu!

- Mes tai pamatysime, kai atsidursime karo veiksmų zonoje; bet iki to laiko, trauk tave velniai, būsime kelionės draugai. Tapti konkurentais dar proga atsiras!

- Tamsta nori pasakyti - priešininkais!

- Tegul būna priešininkais! Tamstos žodžiuose, mano mielas pone, yra daug tiesos, kuri man labai patinka. Susitikęs su tamsta, bent žinai, kaip turi elgtis!

- Ir kas čia bloga?

- Žinoma, kad nieko bloga! Bet aš pasirengęs mūsų tarpusavio santykius sutvarkyti.

- Na ir kas, sutvarkyk! Aš neprieštarauju.

- Tamsta vyksti į Permę... kaip ir aš?

- Kaip ir tamsta.

- Ir, matyt, iš Permės tamsta pasuksi į Jekaterinburgą, nes tai pats geriausias ir patikimiausias kelias atsidurti už Uralo?

- Galimas daiktas.

- Pervažiavę sieną, mes atsidursime Sibire, taip sakant, pačiame sukilimo centre.

- Aišku.

- Ir tada, tik tada teks pasakyti: "Kiekvienas už save, o Dievas už... "

- O Dievas už mane.

- Dievas atsižvelgs tik į tamstą! Net mane juokas ima! Tačiau prieky dar aštuonios dienos kelionės ir, atsimindami tai, kad naujienos nekris ant mūsų kaip lietus iš dangaus, būsime kolegos iki to laiko, kol tapsime konkurentais.

- Priešininkais!

- Taigi, priešininkais! Bet iki to laiko veiksime išvien ir nekenksime viens antram! Be to, aš prižadu tamstai atsiminti viską, ką tik pastebėsiu...

- O aš viską, ką tik išgirsiu.

- Sutariam?

- Taip.

- Tamstos ranką?

- Prašom.

Pirmasis pašnekovas plačiais išskėstais rankos pirštais spustelėjo du pirštus, kuriuos jam flegmatiškai atkišo antrasis.

- Beje, - pastebėjo pirmasis, - šiandien lygiai 10 valandą ir 17 minučių aš spėjau perduoti telegrafu savo pusseserei įsakymo tekstą.

- O aš pasiunčiau šią žinią "Daily Telegraph" rytą 10 valandą ir 13 minučių.

- Bravo, pone Bliuntai.

- Tamsta labai malonus, pone Žolivė.

Prancūzų korespondentas familiariai atsisveikino su anglu, kuris atsakė į jo atsisveikinimą šaltai ir trumpai linktelėjęs galvą.

Šių dviejų naujienų medžiotojų gubernatoriaus įsakymas nelietė, nes jiedu nebuvo nei rusai, nei svetimšaliai iš Azijos. Abu iš Nižnij Novgorodo išvyko todėl, kad ir vienas, ir antras siekė vieno ir to paties tikslo. Supran-

tama, kad jiedu dėl šios priežasties pasirinko tolygias susisiekimo priemones ir keliavo ta pačia kryptimi iki Sibiro stepių.

Nors jie buvo ir draugai, ir priešai, bet iki to laiko, kol prasidės "medžioklė", jie turėjo dar aštuonias dienas. O jau tada, - kas bus vikresnis!

Šiaip ar taip, tačiau per pietus tą dieną ir prancūzas, visada atviras ir net per daug plepus, ir anglas, visada šaltas ir mokąs save tvardyti, gėrė tikrą "Kliko", kurio butelis kainavo net 6 rublius ir kuris buvo pagamintas iš geriausios ir šviežiausios beržų sulos.

Girdėdamas Alkido Žolivė ir Hario Bliunto pokalbį, Strogovas pagalvojo:

"Tai smalsūs ir nelabai kuklūs žmonės, kurie veikiausiai su manim dar susitiks pakelyje. Atrodo, kad man būtų naudinga nuo jų laikytis kiek atokiau".

Rygietė pietų neatėjo. Ji miegojo savo kajutėje, nes Strogovas liepė jos nežadinti. Vakare ji taip pat nepasirodė "Kaukazo" denyje.

Nusileidus saulei, pradėjo temti, oras pastebimai atvėso, ir po tokios didelės dienos kaitros keleiviai godžiai traukė į plaučius orą. Jau buvo vėlu, tačiau daugumas dar negalvojo skirstytis į kajutes arba eiti į salę. Susėdę ant suoliukų, keleiviai kvėpavo lengvu vėjeliu, kuris dvelkė laivui greitai plaukiant.

Šiose vietose tuo metų laiku naktys trumpos. Tai palengvino sunkų vairininko darbą belenkiant kitus laivus, plaukiančius Volga aukštyn ir žemyn.

Tačiau tarp vienuoliktos ir antros valandos beveik visai sutemo, nes danguje švietė tik jaunas mėnuo. Tuo metu keleiviai miegojo ir tik garlaivio rato sparnai, atsimušdami į vandenį, trikdė tylą.

Nesuprantamas nerimas, kuris persekiojo Strogovą, neleido jam užmigti visą naktį. Jis vaikščiojo šen ir ten po laivo užpakalinę dalį. Pagaliau Strogovas pateko į laivo priešakinę dalį ir atsirado antrosios bei trečiosios klasės patalpose.

Tenai keleiviai miegojo ne tik ant suolų, bet ir ant dėžių, ant ryšulių ir net ant plikų denio grindų. Tik apšepę matrosai stovėjo bake. Dvi šviesos - viena žalia, antra raudona - mirksinčios žibintuose, esančiuose prie dešinio ir kairio borto, įžulniais šviesos ruožais apšvietė laivo šonus. Reikėjo būti labai atsargiam, kad neužvirstum ant miegančių, netvarkingai išsivarčiusių vienur ir kitur keleivių.

Didesnė jų dalis buvo valstiečiai, įpratę miegoti ant plikos žemės, todėl jie pasitenkino ir denio lentomis. Tačiau ir jie kažin ar apsidžiaugtų, jeigu kas nors juos pažadintų paspirdamas bato smaigaliu.

Strogovas stengėsi nieko neužkabinti.Atsargiai žingsniuodamas į kitą laivo galą, jis tik ir tegalvojo, kaip išsklaidžius miegą. Pasiekęs priešakinę laivo dalį, jau rengėsi pasikelti į baką, kai staiga išgirdo čia pat netoli kažką besikalbant. Strogovas staiga sustojo. Tamsoje jis negalėjo pastebėti žmonių ir girdėjo tik jų balsus.

Strogovas jau norėjo žengti toliau, tik staiga jo ausis pasiekė keli žodžiai tąja keista kalba, kuri jau vieną kartą jį nustebino aną naktį turgaus aikštėje.

Jis instinktyviai sustojo ir atidžiai įsiklausė. Bako šešėly Strogovas buvo nematomas, bet ir jis negalėjo kalbančiųjų matyti. Jam teko pasitenkinti pasiklausymu.

Pirmi žodžiai, kiriuos jie ištarė, Strogovui buvo nereikšmingi, tačiau iš jų jam pasisekė sužinoti, kad tai buvo tie patys vyras ir moteris, kurių pasikąlbėjimą jis girdėjo Nižnij Novgorode. Jis tada dar labiau susidomėjo ir pradėjo atidžiai klausytis. Ir tikrai, galimas daiktas, kad šie čigonai, kurių pokalbio nuotrupą jis atsitiktinai išgirdo, būdami ištremti, plaukė šiuo laivu. Netrukus jis visai aiškiai išgirdo klausimą ir atsakymą totorių kalba:

- Sako, kad caro kurjeris išvyko iš Maskvos į Irkutską?

- Taip pasakoja, Zangara, bet jis atvyks labai pavėlavęs arba visai neatvyks!

Strogovas, išgirdęs tokį atsakymą, nejučiomis krūptelėjo.

Jis stengėsi sužinoti, ar šie vyras ir moteris tikrai buvo tie, kuriuos jis įtarė, bet buvo taip tamsu, jog pamatyti jam nepavyko.

Po kelių minučių Strogovas, niekieno nepastebėtas, nuėjo į laivo užpakalį ir nuošaliai atsisėdo parėmęs galvą rankomis. Galima buvo pamanyti, kad jis miega. Tačiau iš tikrųjų jis nemiegojo ir neramiai mąstė "Nejaugi jau žinoma apie mano išvykimą? Ir kam tai reikia žinoti?"

VIII

Kitą, birželio 18 dieną, 6 valandą 40 minučių ryto "Kaukazas" įplaukė į Kazanės prieplauką, kuri yra už septynių kilometrų nuo Kazanės miesto Šis miestas stovi Volgos ir Kazankos santakoje. Tai žymiausias gubernijos, stačiatikių vyskupijos ir universiteto miestas. Šios gubernijos gyventojai gana mišrūs: čeremisai, mordviai, čiuvašai, voguliai, votiakai ir totoriai; pastarieji labiau negu visi kiti iki šiol nenutauto ir išsaugojo savo azijietišką gyvenimo būdą.

Nors miestas buvo toli nuo prieplaukos, tačiau krantine vaikščiojo daug žmonių. Matyt, susirinko sužinoti naujienų, nes Kazanės guberna

torius išleido tokį pat įsakymą, kaip ir jo kolega Nižnij Novgorodo gubernatorius. Prieplaukoje buvo daug totorių, apsivilkusių švarkais trumpom rankovėm ir užsidėjusių smailiais plačiais kraštais kepures. Kiti, apsigaubę skraistėmis ir užsidėję ant galvos bašlikus, buvo panašūs į lenkų žydus; moterys ant krūtinės nešiojo išsiuvinėtas atlankas, o ant galvos - pusmėnulio pavidalo diademas. Visi grūdosi, triukšmavo ir ginčijosi.

Policijos karininkas ir keletas kazokų, įsimaišę į minią, rimbais stengėsi palaikyti tvarką ir praskindavo kelią tiems, kurie norėdavo įlipti į garlaivį arba iš jo išlipti, ir atidžiai stebėjo kiekvieną keleivį. Daugumas keleivių buvo azijiečiai; tik keletas valstiečių su savo šeimomis vyko į Kazanę.

Strogovas nekreipė dėmesio į šį didelį judėjimą, kuris paprastai būna visose prieplaukose, kai tik pasirodo garlaivis. Šioje prieplaukoje garlaiviui teks stovėti visą valandą, kaip tik tiek, kiek reikia kurui pakrauti.

Strogovas nė negalvojo išlipti iš laivo: jis nenorėjo palikti vienos savo jaunosios kelionės draugės, kuri vis dar nesirodė denyje.

Abu žurnalistai jau sukruto dar prieš saulėtekį. Skubiai išlipo į krantą ir, kiekvienas eidamas į savo pusę, įsimaišė minion. Strogovas pastebėjo vienoje pusėje su užrašų knygute rankose Harį Bliuntą, kuris joje piešė kai kuriuos tipus ir įrašinėjo pastabas, antroje pusėje - Alkidą Žolivė, kuris tenkinosi pokalbiais, nes visai pasitikėjo puikia savo atmintimi, nuo kurios niekas negalėjo pasislėpti.

Žinia, kad sukilimas įgavo rimtą pobūdį, pasklido po visą Rytų Rusiją. Susisiekimas tarp Sibiro ir Imperijos centro buvo beveik nutrauktas. Susirinkę Kazanės prieplaukoje keleiviai, nors patylomis, tačiau daug apie tai kalbėjo, ir Strogovas, lipdamas iš laivo, visa tai aiškiai girdėjo.

Šios kalbos jo nenuramino; jis apgailestavo, kad nėra anapus Uralo ir kad pats negali sužinoti tikrosios padėties.

Tarp keleivių, kurie išlipo iš laivo, Strogovas pažino minią čigonų, kuriuos vakar matė Nižnij Novgorodo mugėje. Laivo denyje buvo tas pats senas čigonas ir moteris, kurie anuomet jį palaikė šnipu. Su jais, be abejonės, jų prižiūrimos, iš laivo lipo apie dvidešimt šokėjų ir dainininkių nuo penkiolikos iki dvidešimties metų amžiaus, apsigaubusios suplyšusiomis skaromis, iš po kurių švytėjo blizgučiais siuvinėtos suknelės.

- Keista! - pagalvojo Strogovas, - visas šis čigonų būrys per kiaurą dieną tūnojo laive, o naktį išsėlino į denį. Ar tik jie nesislėpė?

Strogovas jau neabejojo, kad žodžiai, kurie tiesiog lietė jo asmenį, buvo ištarti šių tamsių čigonų; juos tarė anas senas čigonas ir moteris, kurią jis vadino mongolišku vardu Zangara.

Strogovas instinktyviai pasisuko į laivo laiptų pusę tą akimirką, kai čigonų būrys rengėsi jį palikti, kad jau nebesugrįžtų.

Senasis čigonas stovėjo nuošaliai ramus, nuleidęs galvą. Iš jo elgesio buvo galima pastebėti, kad jis veikiau vengia, negu nori atkreipti kitų dėmesį. Jo suplyšusi, nuo saulės nublukusi kepurė nusmuko žemai ant raukšlėto veido. Jo sulinkusi nugara kyšojo iš skarmalų, į kuriuos jis buvo glaudžiai susisupęs, nors lauke buvo karšta. Iš menko apdaro būtų sunku ką pasakyti apie jo figūrą ir ūgį. Šalia jo stovėjo apspurusi čigonė Zangara - apie trisdešimt metų amžiaus moteris, aukšta, liekna, nuostabiomis akimis ir auksu spindinčiais plaukais.

Kai kurios šokėjos savotišku, ypatingu grožiu traukė keleivių akis. Apskritai jos buvo gražuolės, kokių pasitaiko tarp šių amžinų klajoklių.

Viena iš jų būrelio dainavo kažkokią linksmą dainelę, tačiau Strogovas tos dainelės negirdėjo. Jam pasirodė, kad čigonė Zangara keistomis akimis į jį pasižiūrėjo, tarytum norėdama ilgam įsiminti kiekvieną jo veido bruožą.

Zangara iš laivo išlipo paskutinė, kai jau senis su šokėjomis buvo krante.

- Įkyri čigonė! - pagalvojo Strogovas. - Ar tik ji nebus pažinusi tą žmogų, kurį vakar Nižnij Novgorode pavadino šnipu? Tų prakeiktų čigonų akys kaip kačių: jos mato ir naktį...

Strogovas jau buvo besirengiąs pasekti Zangarą ir jos būrelį, tačiau kažkodėl susilaikė.

- Ne, - pagalvojo jis, - tai būtų neatsargu; jeigu aš griebčiausi priemonių šiam čigonui su visu jo būriu sulaikyti, tai mano inkognito galėtų iškilti aikštėn. Be to, jie jau išlipo iš laivo ir pirma, negu peržengs sieną, aš būsiu jau toli anapus Uralo. Žinoma, jie gali pasukti į kelią, kuris eina nuo Kazanės į Išimą, tačiau šis kelias nepatogus, ir gerais Sibiro arkliais pakinkytas tarantasas visada aplenks čigonų kibitką. Na, Karpanovai, būk ramus!

Be to, ir senasis čigonas su Zangara šiuo metu jau buvo dingę minioje.

Jeigu Kazanė teisingai pavadinta "Azijos vartais", tai tik todėl, kad čia sueina du Sibiro vieškeliai. Strogovas pasirinko tą, kuris eina per Permę, Jekaterinburgą ir Tiumenę. Šis didelis pašto vieškelis, turįs daug važiuojamų arklių, yra finansuojamas valstybės ir tęsiasi nuo Išimo iki Irkutsko.

Strogovas, pasirinkdamas šį vieškelį, pasielgė išmintingai, nes, jeigu čigonai vyktų kitu keliu nuo Kazanės Išimo link, tai jis juos lengvai aplenktų.

Po valandos suaidėjo laivo signalas. Jau buvo septinta valanda ryto. Pakrovimas baigtas, įjungtos mašinos ir laivas rengėsi išplaukti.

Keleiviai, vykstą iš Kazanės į Permę, jau buvo denyje; tą akimirką Strogovas pastebėjo, kad vietoje dviejų žurnalistų į laivą sugrįžo tik vienas Haris Bliuntas.

Ar tik Alkidas Žolivė nebus pasivėlavęs?

Tačiau tą pat valandėlę, kai atkabino inkarą, atbėgo uždusęs Alkidas Žolivė. Laipteliai jau buvo nuimti ir laivas kiek pasistūmėjęs nuo kranto, bet Žolivė nenusiminė: kaip vikrus klounas stryktelėjo ir atsirado denyje, atsidūręs beveik savo draugo glėby.

- Aš tariau, kad "Kaukazas" paliks tamstą.

- Brrr! - purkštelėjo Alkidas Žolivė. - Aš suskubčiau tamstą pavyti, nors man reikėtų pasisamdyti visą laivą, žinoma, už mano pusseserės pinigus, arba vykti pašto karieta mokant po 20 kapeikų už varstą ir arklį. Ką padarysi? Telegrafo stotis toli nuo prieplaukos.

- Tamsta buvai telegrafo stoty? - paklausė sučiaupęs lūpas Haris Bliuntas.

- Taip, - atsakė šypsodamasis patenkintas Alkidas Žolivė.

- Ir telegrafas priima telegramas iki Kalyvanės?

- Šito aš nežinau; tačiau galiu tamstą patikinti, kad telegrafas tarp Kazanės ir Paryžiaus veikia tvarkingai.

- Tamsta pasiuntei telegramą savo pusseserei?

- Žinoma.

- O ką tamsta sužinojai?..

- Klausyk, tėtuši, - atsakė pamėgdžiodamas rusus Alkidas Žolivė, - aš pakankamai gudrus, tačiau nenoriu nuo tamstos ką nors nuslėpti. Totoriai, chano Feofaro vadovaujami, jau užėmė Semipalatinską ir slenka Irtišiumi žemyn. Pasinaudokite šia proga!

Haris Bliuntas nežinojo tokios svarbios naujienos. Jo konkurentas, matyt, sužinojo iš kokio nors Kazanės gyventojo ir jau pasiuntė žinią Paryžiui, aplenkdamas savo kolegą. Bliuntas, susidėjęs rankas už nugaros, tylėdamas nuėjo į kitą denio pusę.

Apie dešimtą valandą ryto į denį atėjo jaunoji rygietė. Strogovas, ištiesęs ranką, nuėjo jos pasitikti.

- Pasigrožėk, sesut, - tarė jis vesdamas ją prie laivo krašto.

Ir tikrai, vieta buvo graži ir verta dėmesio. Garlaivis artėjo prie Volgos ir Kamos santakos, kurioje sruvena toks pat vanduo, kaip ir dešiniajame Volgos intake Okoje, įtekančioje ties Nižnij Novgorodu. Apaugę miškais,

šios plačios upės krantai buvo nuostabūs. Keletas baltų burinių laivų raižė puikų jos vandens paviršių.

Tačiau gamtos grožis nė vienai valandėlei negalėjo atitraukti jaunos merginos minčių. Ji turėjo vienintelį tikslą - kaip nors greičiau pasiekti pageidaujamą vietą, ir, kai pažvelgdavo į rytus, net jos akys nušvisdavo.

Ji valandėlę mąstė; paskui atsigręžė į Strogovą ir paklausė:

- Koks atstumas nuo Maskvos?

- 1000 kilometrų, - atsakė Strogovas.

- Tik 1000 iš 7500! - sušuko ji.

Laive paskambino pusryčiams. Nadia nuėjo su Strogovu į valgomąjį. Strogovas valgė su apetitu, tačiau Nadia mažai, gal todėl, kad buvo neturtinga ir turėjo skaitytis su išlaidomis. Strogovas jai padavė meniu, o ji, vengdama prabangos, pasirinko kulebiaką - pyragą su kiaušiniais, ryžiais ir kapota mėsa, smulkiai supjaustytų raudonų kopūstų, ikrų ir arbatos. Strogovas turėjo prisitaikyti prie jos skonio ir užsisakė tokį pat valgį.

Pusryčiai ilgai neužtruko ir buvo nebrangūs; per dvidešimt minučių jie papusryčiavo ir vėl pasikėlė į denį. Jiedu susėdo nuošalioj vietoj, Nadia pusbalsiu, kad negirdėtų pašaliniai, pasakojo:

- Brolau, aš tremtinio duktė; mano vardas - Nadežda Fiodorova; prieš mėnesį Rygoje mirė mano motina ir aš dabar vykstu pas tėvą į Irkutską.

- Aš irgi keliauju į Irkutską, - atsakė Strogovas, - ir kaupsiu visas jėgas, Nadežda, kad pristatyčiau tamstą ten sveiką ir linksmą.

- Ačiū, brolau! - atsakė Nadia.

Strogovas jai pranešė, kad jis turįs specialų kelionės liudijimą keliauti po Sibirą ir kad rusų valdžia jiems nedarysianti kliūčių.

Nadiai daugiau nieko ir nereikėjo. Atsitiktinai susitikusi su geru jaunu žmogumi, ji tiek tegalvojo, kad, jam padedant, ji veikiau pasieksianti savo tėvą.

- Aš turėjau leidimą vykti į Irkutską, bet pagal Nižnij Novgorodo gubernatoriaus įsakymą šis leidimas nustojo galios, ir jeigu ne tu, brolau, aš nebūčiau galėjusi išvažiuoti iš miesto, kuriame tu mane radai, ir kur, veikiausiai, aš būčiau mirus iš nusiminimo.

- Nadia, nejaugi tu, būdama tokia silpnutė, ryžais vykti į tokią didelę ir pavojingą kelionę, kaip Sibiras!

- Tai buvo mano prievolė, brolau.

- Nejaugi tu nežinojai, kad sukilėlių apsiaustas kraštas tapo nepervažiuojamas?

- Kai aš išvykau iš Rygos, apie totorių įsiveržimą nieko nežinojau, - atsakė jaunoji rygietė. - Apie tai aš sužinojau tik Maskvoje.

- Ir to nepaisydama, tu vis dėlto pasiryžai keliauti?

- Aš vykdžiau savo pareigą.

Šiais žodžiais mergaitė parodė nepaprastą drąsą. Ji vykdė savo pareigą nė kiek nesvyruodama. Nadia papasakojo apie savo tėvą Vasilijų Fiodorovą, kuris buvo geras gydytojas, vertėsi Rygoje praktika, laimingai ir pavyzdingai gyveno su savo šeima. Tačiau vieną dieną susekė, kad jis priklauso vienai slaptai organizacijai. Areštavo, nuteisė ištremti į Irkutską, ir žandarai, paskelbę jam šį sprendimą, tuoj jį įvykdė.

Vasilijus Fiodorovas vos spėjo apkabinti savo žmoną ir dukterį, kuri, netekusi tėvo, liko be jokios globos ir pragyvenimo šaltinio.

Ir štai jau praslinko dveji metai, kai jis apsigyveno Rytų Sibiro sostinėje ir tenai, kad ir kaip jam sunku, tebesiverčia medicinos praktika. Jeigu šalia jo būtų žmona ir duktė, jis rodos, būtų patenkintas ir laimingas, nors tiek, kiek gali būti laimingas tremtinys, vargstąs svetimam krašte. Tačiau ponia Fiodorova buvo tokia silpna, jog negalėjo išvykti iš Rygos; praėjus vieneriems metams ir aštuoniems mėnesiams po vyro ištrėmimo, ji mirė ant dukters rankų. Nadia, likusi vienui viena, gavo rusų konsulo leidimą vykti pas tėvą į Irkutską. Ji, prieš išvykdama, parašė tėvui, kad atvažiuojanti pas jį. Nors ir labai mažai turėjo lėšų kelionei, tačiau tvirtai pasiryžo.

- Toliau man Dievas padės, - baigė Nadia.

Tuo metu laivas sparčiai plaukė upe aukštyn; žemę gaubė žavi naktis, dvelkė malonus ir vėsus vėjelis. Iš garlaivio kamino veržėsi ir kilo aukštyn daugybė žiežirbų; apačioje šniokštė vanduo ir laivą pasiekdavo staugimas vilkų, kurie nakties tamsoje bastėsi dešiniajame Kamos krante.

IX

Kitą, birželio 19 dieną, "Kaukazas" sustojo Permėje, paskutinėje Kamos prieplaukoje. Permės gubernija visų didžiausia iš visos Rusijos imperijos; ji tęsiasi už Uralo ir užima dalį Sibiro.

Marmuro skaldyklos, druska, platinos rūda ir auksas, be to, anglies kasyklos - štai šio krašto pramonė ir turtas. Šių turtų dėka Permė kada nors gali iškilti ir ateityje tapti visų žymiausiu imperijos miestu, tačiau kol kas jame nieko ypatinga nebuvo; miestas labai nešvarus ir neturi jokių patogumų keleiviams. Tie, kurie vyksta iš Rusijos į Sibirą, šio trūkumo nejaučia, nes jie apsirūpinę viskuo, kas tik reikalinga; tačiau tie, kurie

vyksta iš Vidurinės Azijos, nukeliavę tokią ilgą ir varginančią kelionę, pageidavo, kad pirmajame Europos mieste rastų jaukumą ir patogumą.

Permėje keleiviai parduoda savo vežimus, kurie po ilgų kelionių Sibiro tyrais kiek apgenda, tačiau dar tinkami naudoti. Ten pat žmonės, keliaujantieji iš Europos į Aziją, vasarą perka tarantasus, o žiemą roges, kuriomis keliauja savo tolimas keliones.

Strogovas iš anksto buvo apsvarstęs kelionės programą, tik liko ją įvykdyti.

Čia galima buvo gauti pašto karietą, kuria per trumpą laiką galima pervažiuoti Uralo kalnus, tačiau dabartinėmis sąlygomis šis pašto susisiekimas buvo blogai organizuotas. Norėdamas būti savarankiu, Strogovas nesamdė pašto karietos; jis nusprendė pirkti vežimą ir vykti pastočių arkliais, ragindamas vežikus dovanomis.

Tačiau, nelaimei, vykdydami gubernatoriaus įsakymą, kuris lietė Azijos kilmės svetimšalius, daugelis jų jau išvyko iš Permės, todėl Strogovui ir teko pasitenkinti tuo, kas liko netinkama nuo kitų. Būdamas caro kurjeris, Strogovas Europos Rusijoj galėtų drąsiai pateikti savo kelionės liudijimą ir visų stočių viršininkai mielai duotų jam geriausius arklius, bet jis jau buvo pervažiavęs Sibiro sieną, tad galėjo pasitikėti tik rublio galybe.

Tačiau į kokį ekipažą kinkyti arklius: į vežėčias ar į tarantasą?

Sibiro vežėčios - paprastas atviras medinis vežimas keturiais ratais; visos jo dalys - ratai, ašys, ienos, - viskas iš medžio, o atskiros dalys sujungiamos stora virve. Šį primityvų ir nepatogų ekipažą labai lengva pataisyti, jeigu kelionėje kas sulūžtų; rusų pakelėse pušų netrūksta. Šiomis vežėčiomis yra vežiojamas paštas ir joms kiekvienas kelias geras. Reikia pastebėti, kad, jei užpakaliniai ratai kur nors įklimptų, tai tada dar nenustojama vilties ir vykstama į stotį dviem priekiniais ratais ir tokia susisiekimo išeitis yra visai patenkinama.

Jeigu Strogovui nepasisektų gauti tarantasą, tai jis turėtų pasitenkinti vežėčiomis.

Tiesą sakant, tarantasas taip pat nėra tobula susisiekimo priemonė. Jis lingių neturi; kaip ir vežėčiose, ir čia medžio daugiau negu geležies, tačiau jo keturi ratai, aštuonios devynios pėdos atstu nuo ašies vidurio, daro jį kur kas atsparesnį keliaujant klampiais ir neišlygintais keliais. Šoniniai sparnai apsaugo keleivius nuo purvo, o stiprus odinis gaubtas apsaugo vasarą nuo stiprių audrų, kaitros ir smėlio. Be to, tarantasą, kaip ir vežėčias, galima greitai pataisyti; jis labai patvarus ir rečiau atsitinka, kad užpakaliniai ratai staiga atitrūktų ir liktų ant kelio. Strogovui po didelių

pastangų pasisekė rasti tarantasą ir, galimas daiktas, kad šis buvo paskutinis visame mieste.

Nadia sykiu su Strogovu nuėjo ieškoti vežimo. Nors jie keliavo skirtingais tikslais, bet abu stengėsi veikiau gauti tarantasą ir kuo greičiausiai išvykti.

- Sesut, - tarė Strogovas, - aš norėčiau tau rasti patogesnį vežimą.

- Be reikalo manimi rūpinies; aš galėčiau eiti ir pėsčia, jeigu tik reikalas būtų, kad kuo greičiau pasiektume kelionės galą.

- Tavo pasiryžimu aš neabejoju, Nadia, tačiau varginanti kelionė ne moters jėgoms.

- Aš iškęsiu visus nepatogumus, kokie tik pasitaikys, - atsakė jaunoji moteris. - Jeigu tu išgirsi nors vieną mano nusiskundimą, palik mane kelyje ir pats keliauk toliau.

Po pusvalandžio, pateikus kelionės liudijimą, trejetas pašto arklių buvo pakinkytas į tarantasą. Tai buvo gauruoti, neaukšto ūgio, bet ypač smarkūs arkliai. Vieną visų stipriausią arklį vežikas pakinkė tarp ienų, kurių gale buvo pritvirtintas lankas, apsagstytas varpeliais; kiti du arkliai buvo prikabinti prie tarantaso iš vienos ir antros ienų pusės. Vietoje vadelių buvo įvadelėtos paprastos virvės.

Nei Strogovas, nei rygietė neturėjo bagažo. Ir vienas, ir antras neapsunkino savęs lagaminais, ne Strogovui reikėjo sparčiai keliauti, o Nadiai neleido kuklūs jos ištekliai. Šiuo atveju toks trūkumas buvo pageidautinas, nes bagažas tarantase galėjo netilpti arba, dar blogiau, vežime galėjo netilpti keleiviai. Be vežiko, kuris dėl savo akrobatiško paslankumo kažkokiu stebuklu laikėsi siauroje sėdynėje, tarantase galėjo tilpti tik du keleiviai. Vežikai keičiami kiekvieną kartą pamainant arklius. Tas, kuriam teko važiuoti pirmą distanciją, buvo kilimo sibirietis, kaip ir jo arkliai; toks pat gauruotas, ilgais, truputį apie kaklą pakirptais plaukais; ant galvos buvo užsidėjęs plačiais kraštais skrybėlę, susiveržęs raudonu diržu, apsivilkęs sermėga su kryžminiais atlapais ir su blizgančiomis, herbais papuoštomis sagomis.

Vežikas, privažiavęs prie durų, pažiūrėjo į keleivius ir apsidairė. “Be bagažo!” - pagalvojo. - “Bet kur, kad juos velniai griebtų, jie užkišo jį? Atrodo, neturtingi”. Vežikas reikšmingai susiraukė.

- Varnos, - tarė jis, nekreipdamas dėmesio, kad keleiviai girdi, - varnos, šešios kapeikos už varstą!

- Ne varnos, bet ereliai, - atsakė Strogovas, kuris puikiai pažino vežikų sąmojį.

Mat, ereliai mokėjo už varstą iki devynių kapeikų ir dar degtinei duodavo. Strogovo žodžiai vežiką smagiau nuteikė ir jis linksmai supliauškino botagu. Rusų vežikai varnomis laiko tuos neturtingus arba šykščius keleivius, kurie arklių pamainose moka vežikams po 2-3 kapeikas už varstą. "Erelis" - keleivis, kuris nesidera dėl aukštos kainos, be to, dosnus degtinei. Aišku, "varna" negali reikalauti, kad ją lygiai taip pat greit vežtų, kaip ir "erelį".

Nadia ir Strogovas sėdo į tarantasą. Dėl visa ko su savim pasiėmė truputį maisto, kuris juos nė kiek neapsunkino. Apie pusiaudienį trejetas truktelėjo, ir tarantasas skriste nuskrido, palikdamas užpakaly dulkių debesis. Tarantaso gaubtas nebuvo pakeltas, nes ore šutinte šutino. Kitam, ne rusui ir ne sibiriečiui, nepratusiam taip važiuoti, toks trejeto valdymas atrodytų labai keistas. Ir tikrai, vidurinis arklys, kad ir koks būtų kelias, bėgo vienodais, lygiais ir tvirtais žingsniais; kiti du - kraštiniai arkliai, rodos, temokėjo šuoliais lėkti, šokinėjo ir trūkčiojo į visas puses. Tačiau vežikas jų neplakė, o tik ragino garsiai pliauškindamas botagu; be to, nesigailėjo visokiausių pravardžiavimų, kuriais arklius krikštijo. Virvelinės vadelės buvo reikalingos tik tam, kad lekiančius arklius galima būtų pasukti į dešinę ar į kairę. Vežikas be paliovos šaukė:

- Na, jūs, balandėliai! Pirmyn, mano mažyčiai. Skriskite, mano sakalėliai; drąsiau tu kairysis; na, truktelk smarkiau, tėvuk!

Tačiau, kai arklių žingsniai sulėtėdavo, pasipildavo gausūs ir pikti žodžiai, kurie, rodos, jautriems gyvuliams buvo suprantami.

- Na, tu velnio lėle! Gyvam nulupsiu odą; vėžly, būk prakeiktas anam pasauly!

Aišku, taip arklius valdyti vežikui veikiau reikėjo stiprios gerklės, negu stiprių raumenų; šiaip ar taip, tarantasas vis dėlto greit skriejo keliu, važiuodamas per valandą 12-14 kilometrų. Strogovas taip važiuoti buvo pripratęs. Jis puikiai žinojo, kad tarantasas nevengia nei akmenų, nei klampių vietų, nei išverstų medžių, nei griovių, kurių kely pasitaiko apsčiai; jis jau seniai buvo prie to pripratęs, ir dažni stuktelėjimai, nepaprastas kratymas ir kiti nepatogumai jo nestebino. Jo pakeleivei tai buvo naujiena, tačiau ji nesiskundė; pirmas kelionės valandas, nepaisydama smarkaus važiavimo, Nadia tylėjo. Bet vėliau, persekiojama vienos ir tos pačios minties - kaip greičiau nuvažiuoti, paklausė:

- Aš manau, kad tarp Permės ir Jekaterinburgo trys šimtai kilometrų. Ar tiesa, brolau?

- Tu neapsirikai, Nadia, - atsakė Strogovas, - o kai pasieksime Jekaterinburgą, jau būsim Uralo papėdėj, priešingajame kalnų šlaite.

- Per kiek valandų galima pervažiuoti kalnus?

- Per keturiasdešimt aštuonias valandas, jeigu važiuotume dieną ir naktį. Mes turime važiuoti dieną ir naktį, Nadia, nes aš negaliu nė vienai minutei sustoti; iki Irkutsko reikia važiuoti neatsikvėpus.

- Aš nesutrukdysiu tavęs nė vienai valandėlei, brolau; mes važiuosime per visą dieną ir naktį.

- Na, tada, Nadia, jeigu tik kelias bus laisvas nuo totorių, tai mums nereikės nė dvidešimt dienų, kad pasiektume kelionės tikslą.

- Ar tu jau važiavai šiuo keliu? - paklausė Nadia.

- Keletą sykių.

- Žiemos metu mes galėtume važiuoti greičiau, kad ir lėtesniu žingsniu, ar tiesa?

- Taip, daug greičiau; bet tu, sesut, tada kentėtum nuo nepaprasto šalčio ir vėjo.

- Koks čia vargas! Žiema - ruso draugas.

- Taip, Nadia, bet kokią reikia turėti sveikatą, kad visa tai iškentėtum! Man pasitaikė būti Sibire tada, kai tyruose temperatūra buvo nukritusi 40 ° C žemiau nulio. Ir nors buvau apsivilkęs gerais elnių kailiniais, vis dėlto jaučiau, kaip stingsta kojos batuose, kurių dugnas išklotas trimis kailiukų eilėmis, kaip tirpsta visi kūno sąnariai. Arkliai, būdavo, apšąla stora ledo pluta, net garai iš jų nasrų staiga užšąla. Mano butelyje degtinė taip sušaldavo, jog likdavo kieta kaip akmuo, ir paskui nebegalima buvo jos perpjauti net su peiliu!.. Tačiau mano rogės skriejo kaip viesulas. Ilgoje, baltoje lygumoje nėra jokių kliūčių - nei upių, kuriose reikėtų ieškoti brastos, nei ežerų, kuriuos reikėtų perplaukti laiveliais; visur stiprus ledas, kelias laisvas, nepavojingas. Tačiau kuria kaina buvo perkami šie patogumai, galėtų pasakyti tik tie, kurie negrįžo ir kurių lavonus giliai užkasė sniego kalnai.

- Bet juk tu grįžai sveikas, brolau, - tarė Nadia.

- Taip, bet aš sibirietis. Dar būdamas vaikas, eidavau su tėvu medžioti, užsigrūdinau. Tačiau, kai tu man pasakei, Nadia, kad žiema nesulaikytų tavęs, kad tu pasiryžusi keliauti vienui viena, stoti į atvirą kovą su žiauriu Sibiro klimatu, aš jau įsivaizdavau tave palaidotą po sniego gūbriais, sušalusią ir žuvusią.

- Kiek sykių tau teko žiemos metu vykti per tyrus? - paklausė mergaitė.

- Tris sykius, kai vykau į Omską.

- O kokiu reikalu vykai į Omską?

- Aplankyti motinos, kuri manęs laukė.

- Na, o aš vykstu į Irkutską, kur manęs laukia tėvas. Aš jam noriu nuvežti paskutinius motinos žodžius! Todėl tau turbūt aišku, kodėl niekas man nesukliudys keliauti.

- Tu drąsi mergina, Nadia, - tarė Strogovas, - pats Dievas tave lydėtų.

Tą dieną tarantasas skriejo greitai, vežikai keitėsi kiekvienoj stoty. Kalnų ereliai negalėtų piktintis, kad jų vardas žeminamas. Dideli pinigai už kiekvieną arklį ir gausūs arbatpinigiai vežikų akyse kėlė keleivių autoritetą. Galimas daiktas, kad stočių viršininkai po tokio gubernatoriaus įsakymo buvo nustebę, kad jaunas vyras ir jo sesuo, matyt, rusai, laisvai keliauja po Sibirą, kurio sienos kiekvienam kitam uždarytos; tačiau jų dokumentai buvo visai tvarkoj, vadinasi, nevalia jiems trukdyti. Stulpai, žymintys varstus, žaibo greitumu vienas po kito nyko tarantaso užpakaly.

Iš Permės į Jekaterinburgą, be Strogovo ir Nadios, važiavo ir daugiau keleivių. Pirmoje stotyje caro kurjeris sužinojo, kad jų prieky nuvažiavo karieta; kadangi arklių kol kas nestigo, tad jis nekreipė į tai dėmesio ir nusiramino.

Per visą dieną sustodavo tik pavalgyti. Pašto stotyse galima pernakvoti ir pavalgyti. Jeigu to malonumo tenai pritrūktų, tai kiekvieni rusų valstiečio namai būtų ne mažiau vaišingi. Šiuose kaimuose, kurie visi vienas į kitą panašūs, su baltomis cerkvėmis žaliais stogais, keleivis gali pasibelsti į kiekvienas pasitaikiusias duris ir jos jam bus atidarytos. Jį pasitiks maloniai šypsodamas kaimietis, kuris atsilankiusiam svečiui džiugiai išties ranką. Svečią pasitiks su duona ir druska ir jis netrukus pasijus lyg savo namuose. Vaišingas ir nuoširdus šeimininkas pats pasispaus, kad tik galėtų užleisti vietą savo svečiui. Mat, sibiriečių įsitikinimu, svečią pats Dievas siunčia.

Vakare atvykus į stotį, Strogovas, smalsumo vedamas, stoties viršininko paklausė, prieš kelias valandas iš šios stoties išvažiavo karieta, kuri važiuoja jų priešakyje.

- Jau apie porą valandų, mielasis, - atsakė stoties viršininkas.

- Karieta?

- Ne, vežėčios.

- Kiek keleivių?

- Du.

- Ar jie greitai važiuoja?

- "Ereliai".

- Skubiai kinkykit!

Strogovas ir Nadia, nusprendę niekur nesustoti, važiavo visą naktį.

Oras buvo puikus, tačiau jau buvo jaučiama, kad ore po truputį kaupiasi elektra, darėsi vis tvankiau. Nė vienas debesėlis netemdė žvaigždžių ir rodės, kad nuo žemės kyla šiltas rūkas. Toks oras pranašavo audrą, kuri Sibire būna labai žiauri.

Strogovas, sugebąs nuspėti oro permainą, jautė, kad netrukus kils baisi audra.

Naktis praslinko be jokių ypatingų įvykių. Nors tarantasas, šokinėdamas per akmenis ir griovius, nepaliaujamai smarkiai kratė, Nadiai vis dėlto pasisekė keletą valandų numigti. Iki pusės nuleistas gaubtas dar leido kvėpuoti oru, kurio godžiai ieškojo krūtinė tvankiame ore.

Nepasitikėdamas vežikais, kurie greit užmiega pasostėje, Strogovas per visą naktį nemiegojo. Nė viena valanda nebuvo sugaišta nei kelionėje, nei keičiant arklius.

Rytojaus dieną, birželio 20, 8 valandą ryto, rytuose pasirodė pirmieji Uralo kalnų kontūrai. Tuo tarpu ši didžiulė kalnų grandis, skirianti Europos Rusiją nuo Sibiro, dar buvo toli ir prie kalnų privažiuoti būtų galima tik ne anksčiau kaip vakare. Vadinas, per kalnus bus keliaujama tik kitą naktį. Visą dieną dangus nepaliaujamai niaukėsi ir oro temperatūra tapo kiek pakenčiamesnė, tačiau besiartinanti audra vis dėlto buvo jaučiama. Žinoma, atsižvelgiant į šiuos pavojus, būtų daug išmintingiau truputį lukterėti ir nakties metu per pavojingus kalnų tarpeklius nevažiuoti. Strogovas būtų mielai sustojęs, jeigu galėtų laukti. Tačiau, kai paskutinėje stotyje vežikas atkreipė jo dėmesį į griaustinį, kuris pasigirdo kalnuose, jis tik paklausė:

- Ar vežėčios mūsų prieky važiuoja visą laiką?

- Taip.

- Keliomis valandomis jie mus aplenkė?

- Maždaug viena valanda.

- Pirmyn! Jeigu iki kitos dienos ryto būsime Jekaterinburge, gausi degtinei trigubai.

Strogovo dosnumo paragintas, vežikas skubino arklius, tačiau netrukus Uralo kalnuose turėjo kilti baisi audra.

X

Tarp Europos ir Azijos Uralo kalnų virtinė tęsiasi beveik 3 000 kilometrų. Vardas "Ural" - totorių kilimo, reiškia "diržą". Nuo Šiaurės ledyniuotojo vandenyno pakrančių šie kalnai traukiasi net iki Kaspijos jūros.

Tai tokia tat buvo siena, kurią Strogovas turėjo pervažiuoti iš Rusijos į Sibirą. Pasirinkdamas kelią, einantį į Rytų Uralo kalnų pusę nuo Permės Jekaterinburgo link, jis pasielgė išmintingai. Šis kelias buvo kur kas geresnis ir ne toks pavojingas. Šiuo keliu iš Vidurinės Azijos į Sibirą gabenamos prekės. Vienos nakties pakaktų pervažiuoti kalnus, žinoma, jeigu kelyje nesutrukdytų koks netikėtas įvykis. Nelaimei, pirmieji griaustinio trenksmai pranašavo audrą, kuri, sprendžiant iš visko, žadėjo būti baisi.

Strogovas visų pirma pasirūpino, kad jaunoji jo bendrakeleivė būtų kiek galima geriau apsaugota. Vežimo gaubtą, kurį lengvai galėtų nuplėšti audros sūkuriai, stipriai kryžmais aprišo virvėmis, padvigubino kraštinių arklių viržius, dėl atsargumo apvyniojo šiaudais ratų ašis ir stipinus, kad būtų stipresni ratai ir kad sumažintų kratymą, kurio nakties metu sunku išvengti. Pagaliau, priekinę ir užpakalinę vežimo ašį sujungė medžio šaka ir abu šakos galus pririšo storomis virvėmis.

Nadia su Strogovu atsisėdo tarantase šalia vienas antro. Jų priekyje kabojo odinė užuolaida, kurią kiekvienu momentu galima užtraukti, kad apsisaugotum nuo lietaus ir vėjo.

Du dideli žibintai, stipriai prikabinti kairėje vežimo pusėje, įžulniai skleidė blankią šviesą, kuri silpnai apšvietė kelią. Ši šviesa rodė tarantaso kryptį; jeigu ji negalėjo tinkamai nušviesti kelio per tirštą rūką, tai, geriausiu atveju, galėjo apsaugoti nuo susidūrimo su kitu vežimu.

- Na, dabar mes jau pasiruošę, Nadia, - tarė Strogovas.

- Važiuojam, - atsakė mergaitė.

Tarantasas pajudėjo ir ėmė kilti į Uralo prieškalnes.

Dar tebuvo vakaro aštunta valanda, saulė vos tik pradėjo leistis, tačiau jau buvo labai tamsu, nors šioje platumoje sutemos trunka ilgai.

Milžiniški tamsūs debesys kabojo viršum kalnų ir nejudėjo, nes buvo visai ramu, tačiau nuotolis nuo žemės iki jų, matyt, keitėsi. Protarpiais jie sušvisdavo fosforine šviesa. Ir, rodos, ši šviesa po truputį artėjo prie žemės; jos ratas siaurėjo, lyg norėdamas sutriuškinti visą kalną. Debesys kunkuliavo kaip verdantis vanduo ir audros sūkuriai vijo juos iš viršaus į apačią. Be to, kelias ėjo į viršų, šių milžiniškų debesų link, kurie buvo tokie tiršti, jog pro juos nebuvo matyti kalnų viršūnių.

Dar truputį ir kelias susilies su debesimis. Jeigu neprapliups smarkiai lyti, tai miglos bus tokios tirštos, jog tarantasas jokiu būdu negalės slinkti toliau, nes bus pavojus nusiristi į bedugnę. Tuo tarpu Uralo kalnų grandinė nėra tokia aukšta. Aukščiausios viršūnės nesiekia nė 5000 pėdų aukščio. Kas tas amžinas sniegas, tenai nežino, o tas sniegas, kuris susirenka per žiemą, vasaros metu ištirpsta, nepalikdamas jokio pėdsako.

Kadangi čia yra geležies ir vario rūdų, be to, randama ir brangakmenių, todėl į šias vietas susirenka dideli būriai darbininkų. Todėl dažniau sutinkamos ir jų gyvenvietės; kelias, nutiestas per plačias prarajas, visai tinkamas pašto vežimams važiuoti.

Tačiau viskas, kas buvo lengvai įveikiama giedrą ir šviesią dieną, nakties metu, ypač, kai siaučia baisi audra, buvo visai neįmanoma.

Strogovas žinojo, ką reiškia audra kalnuose, jis buvo prityręs žmogus, todėl turėjo pagrindo manyti, kad tokia audra yra baisesnė, negu žiemos pūgos. Išvykstant lietaus dar nebuvo. Strogovas pakėlė odinę užuolaidą, kuri dengė tarantaso vidų, ir apsidairė į priekį bei į kitą kelio pusę, kur nuo blankios žibintų šviesos slankiojo fantastiški šešėliai...

Nadia sėdėjo nejudėdama, susidėjusi kryžmais rankas, ir žiūrėjo į priekį, kai tuo tarpu jos kelionės draugas pusiau išlindęs iš tarantaso, rodos, šaukė į pagalbą ir dangų, ir žemę.

Staiga oras nurimo. Tačiau ši slaptinga ramybė pranašavo besiartinantį pavojų. Nevirpėjo nė viena oro dalelytė. Atrodė, lyg gamta būtų pusiau užtroškus - sustingo ir nerodė jokio gyvybės ženklo. Būtų įsiviešpatavusi visiška tyla, jei ne smėly girgždą ratai ir sunkus kvėpavimas arklių, kuriems trūko oro, bei pasagų bildesys į kelio akmenis.

Kelias buvo nykus kaip dykuma. Pakely dar nebuvo sutikę nė vieno keleivio, nė vieno raitelio; šią baisią naktį nebuvo nė vieno ekipažo, keliaujančio siauru Uralo kalnų tarpekliu. Aplinkui buvo nyku, paslaptinga ir šiurpu. Galingi Uralo kalnai stūksojo paskendę nepermatomoj miglų skraistėje. Aplinkui buvo tamsu, nei žiburėlio, nei gyvenvietės, nei gyvos būtybės balso. Reikėjo turėti labai svarbų reikalą, kad tokią naktį ryžtumeis keliauti per šias kalnų baisybes. Aišku, Strogovas buvo pasiryžęs žūtbūt keliauti pirmyn ir nė kiek nesvyravo. Negalėjo sustoti nė vienai valandėlei. Iš anksto jis numatė visus netikėtumus, kurie galėjo juos ištikti kilus audrai. Be to, jam buvo labai įdomu, kas galėjo važiuoti prieky ir kas vertė juos taip skubėti. Kurį laiką net Strogovas ėmė aplinkui dairytis. Apie vienuoliktą valandą blykstelėjo ir ilgai nesiliovė žaibavę smarkūs žaibai. Jie akimirkai nušviesdavo viską aplinkui; ten ir šen iš abiejų kelio pusių švysčiojo milžiniškų drebulių siluetai. Kelio pakrašty, apačioje, žaibas nušviesdavo baisius tarpeklius.

Protarpiais tarantasas smarkiai sugirgždėdavo užvažiavęs ant tilto, suręsto iš nelygių rąstų, kad būtų galima pervažiuoti per kokį griovį, kurių čia nemaža buvo. Orą pritvindė monotoniškas gaudesys, kuris juo aukščiau, juo stipresnis buvo. Prie visų šiurpių garsų prisidėdavo šūktelėjimai

vežiko, čia piktais, čia vėl švelniais žodeliais besikreipiančio į savo vargšus gyvulius, kurie labiau pailso nuo tvankaus oro negu nuo vingiuoto kelio.

- Kelintą valandą mes pasieksime viršukalnę? - paklausė Strogovas vežėją.

- Pirmą valandą ryto... jeigu tik iki ten nuvažiuosime, - atsakė šis purtydamas galvą.

- Sakyk, drauguži, tu, regis, jau ne pirmą kartą šiuose kraštuose?

- Ne, bet duok Dieve, kad šis būtų paskutinis.

- Nejaugi tu bijai?

- Aš nebijau, bet be reikalo, pone, važiavai.

- Būtų geriau, kad aš būčiau pasilikęs?

- Ei jūs, balandėliai! - atsakė vežėjas, tuo norėdamas parodyti, kad dabar reikia daugiau klausytis, o ne plepėti.

Tolumoje pasigirdo kažkoks trenksmas, atrodė, kad iki šiol ramiame ore sujudo klaikios nematomos dvasios. Staiga švystelėjo akinanti žaibo juosta ir po to pasigirdo baisus perkūno trenksmas. Strogovas girdėjo, kaip suūžė ir susiūbavo milžiniškos drebulės. Kilo smarkus vėjo sūkurys, bet jis tepalietė tik viršutinį oro sluoksnį. Sausas traškėjimas rodė, kad kai kurie seni arba negiliai įsišakniję medžiai neišlaikė pirmo smarkaus audros pūstelėjimo. Keletas sulaužytų viršūnių persirito per kelią ir pranyko bedugnėje už dviejų šimtų žingsnių nuo tarantaso.

Arkliai staiga sustojo.

- Na, jūs, balandėliai! - sušuko vežėjas ir jo botago pliaukšėjimas susiliejo su perkūno trenksmu.

Strogovas stvėrė Nadiai už rankos.

- Tu miegi, sesut? - paklausė jis.

- Ne, brolau.

- Būk viskam pasiruošusi. Štai ir audra!

- Aš pasiruošusi.

Strogovas vos spėjo užtraukti gaubtą, kai staiga kilo viesulas. Vežėjas, nušokęs nuo pasostės, stvėrė arklius už kamanų, nes visam ekipažui grėsė pavojus. Tikrai, tarantasas stovėjo kelio pasisukime, kur uraganas staugte staugė. Reikėjo jį paremti ne iš to šono, bet iš kitos pusės, į kurią pūtė vėjas, kitaip jis neišvengiamai apsiverstų ir nusiristų į bedugnę, kuri buvo kairėje kelio pusėje. Arkliai, atsidūrę smarkaus vėjo sūkury, stojo piestu, ir vežėjas jokiu būdu negalėjo jų suvaldyti. Iš pradžių švelniai ir draugiškai juos ramino, bet, matydamas, kad tai negelbsti, nebetvėrė pykčiu ir pradėjo stačiokiškai keikti. Tačiau tai nieko negelbėjo. Nelaimingi gyvuliai, nuolatinių žaibo blyksnių apakinti, perkūno trenksmų išgąsdinti, galėjo nutrūkti ir pabėgti. Vežėjas jau nebeturėjo jėgos su jais susidoroti.

Tą akimirką Strogovas vienu šuoliu iššoko iš tarantaso. Būdamas nepaprastai stiprus, jis lengvai sutramdė gyvulius.

Tačiau uraganas stiprėjo. Šiame siaurame tarpeklyje vėjas staugė ir pūtė visu smarkumu.

Tą pačią akimirką krūvos akmenų ir nulūžę medžių kamienai su nepaprastu triukšmu nusirito į apačią.

- Mes negalim ilgiau čia pasilikti, - pastebėjo Strogovas.

- Mes čia jokiu būdu ir nepasiliksim, - sušuko nepaprastai išgąsdintas vežėjas. - Viesulas mus greit nustums į bedugnę.

- Baily, laikyk dešinįjį arklį, o aš atsakau už kairįjį, - sušuko Strogovas.

Tačiau naujas smarkaus vėjo gūsis nutraukė Strogovo kalbą; jis ir vežėjas turėjo kristi žemėn, nes vėjas galėjo juos nublokšti.

Bet tarantasas, nepaisant žmonių ir arklių pastangų, patekęs į pašėlusio vėjo sūkurį, staiga nuriedėjo keletą žingsnių atgal ir, jeigu nebūtų atsirėmęs į medį, būtų nusiritęs į bedugnę.

- Nebijok, Nadia! - suriko Strogovas.

- Aš nebijau, - atsakė mergaitė, ir jos balse tikrai nebuvo jaučiama jokios baimės.

Perkūnija valandėlei nutilo, o baisus sūkurys, staugdamas kaip išbadėjęs žvėris, dingo tarpukalnėje.

- Ar leisimės žemyn? - paklausė vežėjas.

- Ne, reikia kilti aukštyn. Reikia kaip nors pervažiuoti šį kelio posūkį; atsidūrę aukščiau, mes būsime miško globoje.

- Bet juk arkliai nebeeina!

- Daryk taip, kaip aš - traukte trauk juos pirmyn.

- Vėl mus užklups viesulas!

- Ar tu manęs klausysi?

- Kaip tamsta įsakysi!

- Taip pats caras įsako! - atsakė Strogovas, pirmą kartą pasirėmęs caro valia.

- Na, balandėliai! - sušuko vežėjas stvėręs dešinįjį arklį, kol Strogovas tramdė kairįjį.

Arkliai sunkiai žengė pirmyn. Jie negalėjo pasukti į šalį, ir vidurinysis arklys lėtai žengė kelio viduriu. Bet žmonės ir gyvuliai, viesulo sūkurių užklupti, nesuspėdavo žengti nė trijų žingsnių, kai tekdavo vėl pasitraukti du ar tris žingsnius atgal. Jie slydo, klupo ir vėl kėlės. Tarantasas galėjo lūžti. Jeigu jo gaubtas būtų buvęs silpnai pririštas, pirmas užklupęs viesulas būtų lengvai jį nutraukęs. Strogovas ir vežėjas vargo daugiau kaip dvi valandas, kol tarantasą nustūmė į ne taip pavojingą vietą. Pavojų

kėlė ne tik uraganas, su kuriuo kovėsi ekipažas, bet ypačiai akmenys ir sulaužyti medžiai, kurie, besirisdami nuo kalno, galėjo juos palaidoti po savo sunkia našta.

Staiga blykstelėjus žaibui, jie pamatė krūvą akmenų. Matė, kaip jie riedėjo žemyn ekipažo link.

Vežėjas garsiai sušuko, o Strogovas stipriu botago smūgiu stengėsi priversti arklius pajudėti iš vietos, bet veltui. Dar keletas žingsnių ir užpakaly pasigirdo akmenų krūvos trenksmas!

Strogovas, prišokęs prie vežimo paskuigalio, įsirėmė krūtine į ašį, kojomis atsispyrė į žemę ir su nežmoniška jėga įstengė pastūmėti vežimą bent keletą pėdų pirmyn.

Tą pat akimirką nukrito milžiniško didumo uolos nuolauža, kuri tik užkliudė jauno vyriškio drabužius ir sutriuškino didelį titnago luitą, kuris, skleisdamas žiežirbas, subyrėjo į smulkiausius gabalėlius.

- Brolau! - sušuko išsigandusi Nadia, kuri pamatė šią sceną žaibui švystelėjus.

- Nadia! - sušuko Strogovas, - Nadia, nieko nebijok!..

- Dėl savęs aš nebijau!

- Dievas mūsų neapleis, sesute!

Strogovo pastangų dėka tarantasas truktelėjo ir paraginti įsiutę arkliai žengė pirmyn. Strogovas bei vežėjas padėjo stumti tarantasą ir jie pasiekė siaurą viršukalnę, kur tikėjosi pasislėpti nuo siaučiančio viesulo. Už milžiniškos uolos iškyšulio dešinysis kalno šlaitas sudarė kažką panašu į pakopą. Šioje vietoje vėjas ne taip smarkiai pūtė ir čia buvo daug saugiau; tuo tarpu patekę į viesulo srovę, nei žmonės, nei arkliai negalėjo priešintis.

Ir tikrai, keletas pušų, kurių liemenys kyšojo viršum uolos, vienu akies mirksniu neteko viršūnių, tartum jas būtų nukapojęs milžiniškas dalgis.

Audra siautėjo. Nepaliaujamai žaibavo ir griaudėjo. Nuo baisaus perkūno trenksmo dusliai drebėjo žemė.

Laimė, tarantasas galėjo pasislėpti gilioje įduboje, į kurią viesulas galėjo įsiskverbti tik iš šono. Bet vis dėlto įduba nebuvo taip apsaugota, kad į ją negalėtų įsiskverbti vėjo sūkurys, nes šlaitas buvo išsikišęs į priekį.

Nadia buvo priversta išlipti iš tarantaso. Strogovas, žibintui šviečiant, pastebėjo duobę, kurioje mergaitė pasislėpė, kol nors truputį nuščius audra ir galima bus keliauti toliau.

Jau buvo pirma valanda ryto; pradėjo lyti ir netrukus vėjas vėl ėmė nepaprastai smarkiai siausti. Keliauti jokiu būdu nebuvo galima.

Kad ir kaip Strogovas nerimavo, reikėjo laukti, kol praeis nors pirmas audros smarkumas. Be to, pasiekus viršukalnę, kuri kerta kelią nuo

Permės į Jekaterinburgą, jiems tektų leistis Uralo kalnais žemyn, kur jie negalėtų surasti kelio, nes jį, be abejo, nuplovė gausybės kalnų upelių vanduo, todėl, kad ir kaip jie būtų pasiryžę, vis tiek neišvengtų mirties ir nukristų į bedugnę.

- Bet ir laukti sunku, - tarė Strogovas, - nors tuo, be abejo, mes išvengsime didelio pavojaus. Audros smarkumas verčia manyti, kad ji neilgai truks. Apie trečią valandą pradės aušti, ir kai patekės saulė, aukštuma, nuo kurios mes negalime nusileisti nakties tamsoj, bus mažiau pavojinga.

- Palauksime, brolau, - atsakė Nadia. - Bet jeigu tu nusprendei laukti dėl manęs, kad išvengčiau pavojų ir nuovargio, tai to nedaryk.

- Nadia, aš žinau, kad tu pasiryžusi iškęsti visus sunkumus, bet, atsidūręs pavojuje, aš rizikuoju daugiau, negu mano ir tavo gyvybe, aš neatliksiu uždavinio, kurį visų pirma privalau atlikti.

- Pareiga!.. - sušnibždėjo Nadia.

Tą akimirką ryškus žaibas perskrodė dangų, pasigirdo sausas trenksmas; oras prisisunkė tokio stipraus sieros kvapo, jog net troškino; ir daug aukštų pušų, perkūno įtrenktų, suliepsnojo lyg milžiniškas deglas. Tai buvo už dvidešimties žingsnių nuo tarantaso. Vežėjas, šio baisaus trenksmo parmuštas žemėn, atsistojo, laimei, nė nepaliestas.

Kai paskutinis perkūno grumesys nutilo kalnų gilumoj, Strogovas pajuto, kad Nadios ranką stipriai atsirėmė į jo ranką, ir išgirdo pašnibždomis ją kalbant:

- Kažkas rėkia, brolau. Klausykis!

XI

Ir tikrai, kai viskas aprimo, viršutinėje kelio pusėje pasigirdo riksmas. Tai buvo šiurpus pagalbos šauksmas; matyt, šaukė keleiviai, nukentėję nuo audros. Strogovas atidžiai klausėsi. Vežėjas taip pat klausėsi, tačiau abejingai lingavo galva, tarytum negalėdamas apsispręsti, ar atsakyti į šį pagalbos šauksmą, ar ne.

- Šaukiasi pagalbos! - sušuko Nadia.

- Jeigu jie tikisi sulaukti mūsų pagalbos, tai!.. - neužbaigė vežėjas.

- O kodėl ne? - sušuko Strogovas. - Tai, ką jie padarytų nelaimėje mums, mes turime padaryti jiems.

- Nemanau, kad tamsta rizikuotum arkliais ir vežimu?

- Aš eisiu pėsčias, - atsakė Strogovas, nutraukdamas vežėjo kalbą.

- Aš eisiu sykiu su tavim, brolau, - tarė mergaitė.
- Ne, pasilik, Nadia; vežėjas liks prie tavęs. Aš nenoriu jo vieno palikti...
- Gerai. Aš pasiliksiu, - atsakė Nadia.
- Kad ir kas būtų, nepasitrauk iš šios vietos!
- Tu rasi mane čia.

Strogovas paspaudė jai ranką, ir, perėjęs kelio posūkį, greit išnyko tamsoje.

- Tavo brolis neteisus, - tarė vežėjas jaunai mergaitei.
- Ne, jis teisus! - atkirto Nadia.

Tuo tarpu Strogovas sparčiai žengė pirmyn. Jeigu jis skubėjo pagelbėti tiems, kurie šaukėsi pagalbos, tai tuo pačiu metu jam buvo ir nepaprastai įdomu sužinoti, kas buvo tie keleiviai, kuriems audra nesukliudė vykti į tokią pavojingą kelionę; jis neabejojo, kad jie tie patys, kurių vežimas visą laiką važiavo tarantaso priekyje.

Lietus nustojo lyti, tačiau viesulas dvigubai sustiprėjo. Vėjo nešamas riksmas buvo kaskart aiškesnis. Iš tos vietos, kurioje Strogovas paliko Nadią, ką nors pamatyti nebuvo galima. Kelias kaskart vis labiau vingiavosi ir, tik tvykstelėjus žaibui, buvo galima atskirti atšlaičių iškyšulius, kurie perkirsdavo kelio vingius.

Vėjas siautė ir baisiai kaukė, neleisdamas žengti pirmyn. Strogovui teko sukaupti visas jėgas, kad pasipriešintų vėjui.

Netrukus jis suvokė, kad keleiviai, kurių šauksmą jis dabar jau aiškiai girdėjo, buvo netoli. Nors Strogovas dar negalėjo jų matyti, gal todėl, kad jie buvo išsukę iš kelio, o gal todėl, kad tirštas rūkas juos dengė, tačiau jų žodžiai dabar buvo taip aiškiai girdimi, jog Strogovas galėjo lengvai juos suprasti. Štai ką jis išgirdo.

- Kvaily, ar tu eisi?
- Aš tau išpersiu kailį kitoj stoty!
- Ar girdi tu, velnio vežike! Ė, tu tenai!
- Štai kaip šiame krašte vežiojami keleiviai!
- Ir tatai jie vadina vežėčiomis!
- Ei tu, gyvuly! Jis, mat drožia ir net matyti nenori, kad mus paliko ant kelio.
- Kaip galima taip elgtis, ypač su manim, anglu! Aš paduosiu skundą, kad jį pakartų!

Tas, kuris taip kalbėjo, tikrai buvo labai įpykęs. Tačiau tuo pačiu metu pasigirdo ir kitas balsas, antrasis pakeleivis taip pat ėmė kalbėti. Netrukus pasigirdo netikėtas jo juokas, o paskui kažkas tarė:

- Na, po velnių, mane net juokas ima.

- Tamsta dar juokies! - nepatenkintu balsu atsakė Didžiosios Britanijos pilietis.

- Aišku, mielas brolau, iš tikros širdies. Tai visų geriausia, ką aš galiu padaryti. Ir tamstai siūlau taip pat elgtis. Garbės žodis, tai jau per daug juokinga, nematytas daiktas!..

Uralo tarpeklyje staiga nuaidėjo stiprus perkūno trenksmas. Jis ir taip buvo didelis, o kalnų aidas jį dar labiau sustiprino. Kai šis pašėlęs trenksmas nutilo, vėl pasigirdo linksmas balsas:

- Taip, tikrai nepaprastai juokinga! Taip, žinoma, nieku gyvu neatsitiktų Prancūzijoje.

- Ir Anglijoje! - atšovė anglas.

Ant žaibo šviesos nužerto kelio, už dvidešimties žingsnių, Strogovas pastebėjo du keleivius, sėdinčius ant užpakalinės keisto vežimo sėdynės vienas priešais antrą. Matyt, vežimas buvo įklimpęs į žemę.

Strogovas priėjo prie keleivių, kurių vienas vis tebesijuokė, o antras vis tebesikeikė, ir pažino mūsų korespondentus, sykiu su juo keliavusius "Kaukazu" nuo Nižnij Novgorodo iki Permės.

- A! Labas, pone! - sušuko prancūzas. - Džiaugiuos tamstą pamatęs tokiomis aplinkybėmis. Leisk, pone, tamstai pristatyti amžiną mano priešą poną Bliuntą.

Anglų reporteris nusilenkė ir iš mandagumo galbūt taip pat būtų pristatęs savo kolegą Alkidą Žolivė, bet Strogovas tarė:

- Be reikalo, ponai, juk mes jau pažįstami, nes sykiu keliavome Volga.

- A, tai labai malonu! Nuostabu, mielas pone...

- Karpanovas, Irkutsko pirklys. Tačiau pasakykit, kas jums atsitiko, kodėl taip liūdna vienam ir taip linksma antram?

- Būk tamsta teisėjas, pone Karpanovai, - atsakė Alkidas Žolivė. - Įsivaizduok, mūsų vežėjas nuvažiavo su priekiniais savo prakeikto vežimo ratais, o mus paliko laukti sėdinčius ant šios kvailos mašinos užpakalio! Mudviem teko blogesnioji vežimo pusė, be palydovo, be arklių. Argi tai, tiesą sakant, ne juokinga?

- Koks čia juokas! - atsakė anglas. - Tamsta, matyt, nenori suprasti mūsų rimtos padėties.

- Na, o kaip mes keliausime toliau? - paklausė Haris Bliuntas.

- Labai paprastai, - atsakė Alkidas Žolivė. - Tamsta įsikinkysi į tai, kas mums dar liko nuo vežimo, aš paimsiu vadžias, pavadinsiu tamstą "karveleliu", kaip tikras vežėjas, o tamsta veši kaip tikras pašto arklys!

- Pone Žolivė, - tarė anglas, - tamsta per daug juokauji ir...

- Nusiramink, kolega. Kai susižalosi į akmenis kojas, aš tamstą pakeisiu. Tada tamsta turėsi teisę mane vadinti vėgėle, vėžliu ir kitokiais vardais, kokie tik paklius ant liežuvio, jeigu nevešiu reikiamu greičiu!

Alkidas Žolivė visa tai kalbėjo taip nuoširdžiai ir taip atvirai, jog Strogovas negalėjo susilaikyti nenusišypsojęs.

- Ponai, galima geriau padaryti. Mes jau pasiekėm pirmąją Uralo kalnagūbrio viršūnę, vadinas, dabar lieka tik nusileisti žemyn. Mano vežimas nuo čia per penkis šimtus žingsnių. Aš duosiu jums vieną savo arklį, jūs pasikinkysit jį į savo ratus ir rytoj, jeigu tik viskas gerai seksis, mes į Jekaterinburgą atvyksime kartu.

- Pone Karpanovai, šis tamstos pasiūlymas ne tik bičiuliškas, bet ir kilnus, - tarė Alkidas Žolivė.

- Turiu pastebėti, ponai, - atsakė Strogovas, - kad aš negaliu tamstoms pasiūlyti savo tarantaso, nes jame tėra tik dvi vietos, kurias užimu aš su seserimi.

- Nesirūpinki, kilnusis pone, - atsakė Alkidas Žolivė, - mano kolega ir aš, prikabinę tamstos arklį prie mūsų užpakalinių ratų, galėsim keliauti kad ir į pasaulio galą.

- Mielas pone, - tarė Haris Bliuntas, - mes priimame tamstos nuoširdų pasiūlymą. Bet kaip bus su vežėju?..

- O! Tikėkit manim, su jais dažnai taip atsitinka, - atsakė Strogovas.

- Bet kodėl jis nesugrįžo? Juk jis, niekšas, gerai žino, kad mus paliko.

- Jis? Jis to net nepastebėjo.

- Kaip! Šis ponaitis net nežino, kad jo ratai suskilo į dvi dalis?

- Taip, jis to net nepastebėjo ir su ramia sąžine priekinę ratų dalį pristatys į Jekaterinburgą.

- Argi aš tamstai nesakiau, kad tai labai juokinga, drauge! - sušuko Žolivė.

- Prašau sekti paskui mane, - tarė Strogovas, - eisime prie mano ekipažo, ir...

- Bet ratai! - sušuko anglas.

- Nebijok, mano mielas Bliuntai, jie nenulėks, - patikino Žolivė. - Jie taip gerai ir stipriai įsmigo į žemę, kad kitą pavasarį jie tikrai sulapos.

- Eime, ponai, - tarė Strogovas, - atgabensime čionai tarantasą.

Prancūzas ir anglas nulipo nuo vežimo sėdynės ir nuėjo paskui Strogovą. Žolivė vis dar nesiliovė plepėjęs, jis pasakojo įvarius niekniekius ir, rodos, jo plepumui nebuvo galo.

- Garbės žodis, pone Karpanovai, - tarė jis Strogovui, - tamsta mus išgelbėjai nuo rimto nemalonumo!

- Aš padariau tik tą, ką, būdamas mano vietoje, padarytų kiekvienas kitas. Jeigu keleiviai vienas kitam nepadėtų, tai ir keliauti nebūtų galima.

- Skola ne žaizda - neužgis, mielas pone. Jeigu tamsta vyksti dar toliau, tai, galimas daiktas, kad mes susitiksime ir tada...

Alkidas Žolivė neklausė Strogovo, kur jis vyksta, tačiau šis, nenorėdamas sukelti mažiausio įtarimo, nieko nelaukdamas atsakė:

- Aš važiuoju į Omską, ponai.

- O ponas Bliuntas ir aš kiek toliau, ten, kur galbūt jau švilpia kulkos.

- Tamstos keliaujate į sukilėlių užimtas vietas? - paklausė Strogovas kiek skubėdamas.

- Taip, pone Karpanovai, ir galimas daiktas, kad mes jau nesusitiksime.

- Tikrai, ponai, - atsakė Strogovas. - Aš nemėgstu kulkų ir iečių, esu iš prigimties per daug taikus žmogus, kad vykčiau ten, kur kaujamasi.

- Man labai liūdna, mielas pone, ir aš nuoširdžiai gailiuosi, kad mums tenka taip greitai išsiskirti. Tačiau galbūt likimas mums lems dar kurį laiką keliauti sykiu, bent keletą dienų.

- Jūs dabar keliaujate Omsko link? - paklausė Strogovas valandėlę pagalvojęs.

- Mes to dar nenusprendėme, - atsakė Žolivė, - bet tikriausiai vyksime iki Išimo, o nuo ten keliausime kiekvienas savo nuožiūra.

- Tada, ponai, - tarė Strogovas, - mes važiuosime sykiu iki Išimo.

Strogovas, žinoma, būtų linkęs keliauti vienas, bet kad neatrodytų įtartina, jis nesistengė nusikratyti tais dviem keleiviais, kurie keliavo tuo pačiu keliu. Be to, Alkidas Žolivė ir jo bendrakeleivis negalėjo tuojau vykti į Omską, bet turėjo sustoti Išime, todėl vykti sykiu jiems buvo patogu.

- Taigi, ponai, nuspręsta: mes keliausime kartu.

Ir lyg tarp kitko paklausė:

- Ponai, ar jūs nors apytikriai žinote, kur dabar siaučia totoriai?

Tuos žodžius jis ištarė tokiu tonu, tartum jam tai visai nerūpėtų.

- Mes žinome tik tai, kas pasakojama Permėje, - atsakė Žolivė. - Sako, kad chano Feofaro totoriai užėmę visą Semipalatinsko apylinkę ir jau kelinta diena žygiuoja Irtišiumi žemyn. Reikia skubėti, jei tamsta nori juos aplenkti Omske.

- Tikrai, - atsakė Strogovas.

- Taip pat žmonės pasakoja, kad pulkininkui Ogarevui pasisekę persirengusiam pereiti sieną, kad jis įstojęs į sukilėlių eiles ir tapęs vyriausiuoju jų vadu.

- Iš kur jūs apie tai sužinojote? - paklausė Strogovas, kuris šiomis svarbiomis žiniomis labai susidomėjo.

- O! Panašiai, kaip sužinoma ir apie visus kitus įvykius! - atsakė Alkidas Žolivė. - Tokios žinios tiesiog oru skrenda.

- Kuo remdamiesi jūs sakote, kad pulkininkas Ogarevas jau Sibire?

- Aš net girdėjau, kad jis keliavęs nuo Kazanės Jekaterinburgo link.

- A! Tamsta ir tai žinai, pone Žolivė? - tarė Haris Bliuntas, kurį skaudžiai užgavo prancūzų korespondento žinios.

- Taip, aš apie tai žinau, - atsakė Žolivė.

- O ar tamsta žinai, kad jis turėjo persirengti čigonu? - paklausė Haris Bliuntas.

- Čigonu? - nejučiomis sušuko Strogovas, atsiminęs seną čigoną, kurį matė Nižnij Novgorode ir kuris keliavo "Kaukazu" ir išlipo Kazanėje.

- Aš apie tai smulkiai sužinojau ir savo giminaitei parašiau ilgą laišką, - šypsodamasis atsakė Alkidas Žolivė.

- Tamsta, kiek pastebėjau, laiko tuščiai neleidai Kazanėje, - sausai pastebėjo anglas.

- Žinoma, mielas drauge, kol į "Kaukazą" buvo kraunamas kuras, aš medžiojau naujienas.

Strogovas jau nekreipė dėmesio į karštai besiginčijančius Alkidą Žolivė ir Harį Bliuntą. Jis tik mąstė apie čigonų būrį, apie seną čigoną, kurio viedo jis negalėjo įžiūrėti, apie keistą moterį - jo palydovę, apie įtartiną jos žvilgsnį į jį ir stengėsi prisiminti visas smulkmenas, bet staiga netoliese pokštelėjo šūvis.

- Šūvis? Ponai, pirmyn! - sušuko Strogovas.

- Oho, doras pirklys, kuris nebijo kulkų, - pagalvojo Alkidas Žolivė, - veržte veržiasi ten, kur pasigirsta šūvis.

Ir sykiu su Hariu Bliuntu, kuris buvo ne iš tų, kurie atsilieka, nubėgo paskui Strogovą.

Po keleto minučių visi trys atsidūrė prie iškyšulio, kur stovėjo tarantasas.

Dar tebedegė žaibo uždegtos pušys. Ant kelio nieko nebuvo. Strogovas negalėjo apsirikti: šūvio garsas aiškiai pasiekė jo ausis.

Paskui pasigirdo baisus maurojimas ir už atšlaitės trinktelėjo antras šūvis.

- Meška! - sušuko Strogovas, kuris šiuo atveju negalėjo apsirikti. - Nadia! Nadia!

Ištraukęs iš už diržo peilį, jis vienu šuoliu nušoko už iškyšulio, už kurio paliko belaukiančią Nadią.

Liepsnojančios pušys ryškiai apšvietė veiksmo vietą.

Tuo metu, kai Strogovas pasiekė tarantasą, ant jo užgriuvo kažkokia neaiški masė. Tai buvo didžiulė meška. Audra išbaidė ją iš miško, ir ji, matyt, norėjo pasislėpti nuo jos toje pačioje duobėje, kurioje šiuo metu sėdėjo Nadia!

Du arkliai, pasibaidę žvėries, atitrūko nuo tarantaso ir pabėgo; vežėjas, rūpindamasis tik arkliais, pamiršo, kad jaunoji moteris pasiliko viena akis į akį su žvėrimi, ir nubėgo paskui arklius.

Tačiau Nadia, būdama drąsi, neišsigando. Žvėris, jos nepastebėjęs, šoko ant pakinkyto arklio. Nadia išlipo iš duobės, vikriai pribėgo prie vežimo, pasiėmė vieną Strogovo revolverį ir, žengdama tiesiai į žvėrį, šovė.

Žvėris, lengvai sužeistas į petį, staiga atsigręžė į mergaitę, kuri, norėdama apsisaugoti, įšoko į vežimą. Bet atsiminusi du pabėgusius arklius, ji vėl iššoko iš tarantaso ir tuo metu, kai žvėris rengėsi ją pulti, dar sykį šovė.

Tai buvo antrasis šūvis, kurį išgirdo Strogovas, stovėdamas tik už keleto žingsnių nuo jos.

Akimirka, ir, padaręs nepaprastai vikrų šuolį, Strogovas atsirado tarp meškos ir mergaitės. Pakako tik vieno jo energingo judesio iš apačios į viršų ir milžiniškas žvėris su perpjautu iki gerklės pilvu lyg akmuo krito žemėn.

Tai buvo taiklus ir preciziškas smūgis medžiotojo sibiriečio, kuris stengėsi nudobti mešką nesugadindamas brangaus jos kailio.

- Tu nesužeista, sesut? - paklausė Strogovas greitai eidamas prie mergaitės.

- Ne, brolau, - atsakė Nadia.

Tuo metu prie jų priėjo abu žurnalistai.

Alkidas Žolivė puolė prie išsigandusio arklio. Pasirodė, kad jis buvo stiprus vyras, nes už kamanų nutvertas arklys sustoja kaip į žemę įbestas.

- Šimts velnių! - sušuko Žolivė, - kad ir esi pirklys, tačiau nepaprastai vikriai valdai medžioklinį peilį, pone Karpanovai.

- Nuostabiai! - pridūrė Haris Bliuntas.

- Sibire, ponai, dvejoti nėra kada, reikia būti visada pasiruošusiam.

Alkidas Žolivė įdėmiai pažiūrėjo į jaunąjį vyrą.

Liepsnojančių pušų šviesoje su kraujuotu peiliu rankoje, aukštas, drąsus, lyg gladiatorius uždėjęs koją ant savo aukos, Strogovas atrodė ne tik galingas, bet ir gražus.

- Tai drąsuolis! - pagalvojo Alkidas Žolivė.

Paskui jis priėjo arčiau, mandagiai, laikydamas rankoje skrybėlę, elegantiškai pasisveikino su mergina.

Nadia į jo sveikinimą atsakė galvos linktelėjimu.

Atsigręžęs į Harį Bliuntą, Alkidas Žolivė sušnibždėjo:

- Abu drąsūs - ir sesuo, ir brolis. Jeigu aš būčiau meška, nerizikuočiau artintis prie šios žavingos, bet ir baisios porelės.

Haris Bliuntas stovėjo tiesus kaip lazda truputį atokiau, užtraukęs ant kaktos skrybėlę. Jo bendrakeleivio gyvumas ir iškalbingumas truputį išjudino ir jį.

Kaip tik tuo metu pasirodė vežikas, kuriam pasisekė sugauti pabėgusius arklius. Jis pirmiausia apžiūrėjo žemėje išsitiesusią mešką ir ėmė gailėtis, kad žvėrį teks palikti plėšriesiems paukščiams, kurie nepasigailės brangaus jo kailio.

Paskui Strogovas papasakojo apie du naujus keleivius ir pasiūlė duoti jiems arklį.

- Kaip nori, pone, - tarė vežėjas, - bet tada vietoje vieno turėsime du vežimus.

- Gerai, drauguži, - sutiko Alkidas Žolivė, kuris suprato slaptą vežėjo mintį, - tau bus ir dvigubai sumokėta.

- Na, sakalėliai! - sušuko vežėjas.

Nadia įlipo į tarantasą, o Strogovas su korespondentais ėjo užpakaly.

Jau buvo trečia valanda ryto. Audra po truputį rimo ir į kalną kopti darėsi kur kas lengviau.

Pirmiesiems saulės spinduliams sušvitus, tarantasas privažiavo prie ratų, kurie buvo įgrimzdę į žemę net iki ašių. Pagalbinį tarantaso arklį virvėmis prikabino prie pasilikusios vežimo dalies. Žurnalistai vikriai atsisėdo ant užpakalinių keisto vežimo ratų ir visi pajudėjo.

Po laimingos šešių valandų kelionės abu vežimai pasiekė Jekaterinburgą, į kurį triumfališkai įvažiavo vienas po kito.

Pirmas žmogus, kuris žurnalistus sutiko prie pašto stoties, buvo tas pats vežėjas, kuris taip negailestingai juos paliko vidury kelio, tačiau dabar atrodė, kad jis jų laukė labai pasiilgęs.

Šis reto padorumo žmogus patenkintu veidu nieko nelaukdamas ir maloniai besišypsodamas priėjo prie žurnalistų ir kaip niekur nieko bičiuliškai ištiesė ranką, prašydamas arbatpinigių.

Tačiau Haris Bliuntas galvojo kitaip: jo britiškas kraujas užvirė pykčiu, ir, jeigu vežėjas geruoju nebūtų pasitraukęs, būtų gavęs triuškinantį smūgį pagal visas anglų bokso taisykles.

Matydamas jį pykstant, Alkidas Žolivė ėmė garsiai juoktis. Juokėsi gardžiai, iki ašarų, susiėmęs už pilvo, matyti, kad dar niekada nebuvo taip juokęsis.

- Bet juk jis teisus, šis vargšas, - sušuko jis, - jis teisus, čia ne jo kaltė, kad mes neturėjome šuns kojų vytis jį iš paskos.

Su šiais žodžiais jis išsitraukė piniginę ir tarė:

- Štai tau arbatpinigių, drauguži!

Tas dar labiau supykino Harį Bliuntą; jis jau norėjo pasiskųsti stoties prižiūrėtojui ir iškelti teisme bylą.

- Byla Rusijoj! - sušuko Alkidas Žolivė. - Tikrai, jeigu dabartinė padėtis ilgiau užtruktų, kolega, tai tamsta niekada nesulauktum tos bylos galo. Tamsta, matyt, nežinai atsitikimo su žindyve, kuri iš žindomo kūdikio tėvų pareikalavo metinio atlyginimo už žindymą.

- Aš to nežinau, - atsakė Haris Bliuntas.

- Tada tamsta nežinai, kuo tapo jos augintinis, kai byla galų gale baigėsi jos naudai.

- O kuo jis tapo.

- Gvardijos pulkininku.

Visi prapliupo juoktis. Žolivė, patenkintas savo sąmoju, išsiėmė iš kišenės užrašų knygelę ir, tarp kitko, užrašė tokią pastabą:

"Vežėčios - rusų ekipažas keturiais ratais, kai juo išvyksti į kelionę, ir dviem ratais, kai iš jos grįžti".

XII

Jekaterinburgas - geografiniu požiūriu Azijos miestas, nes yra anapus Uralo kalnų, jų paskutiniame rytų kalnyne. Tačiau, būdamas Permės gubernijos miestas, administraciniu požiūriu buvo laikomas europinės Rusijos dalimi.

Nei Strogovui, nei abiem korespondentams nebuvo sunkumo rasti transporto priemonių tolesnei kelionei tokiam dideliam mieste kaip Jekaterinburgas, įkurtame 1723 metais. Jekaterinburge yra pinigų kalykla, stambiausios Rusijos kasyklos. Vadinas, šis miestas yra svarbiausias pramonės centras visoj apylinkėj, pagarsėjusioj daugybe metalo liejyklų ir aukso bei platinos kasyklomis.

Tuo metu Jekaterinburge žmonių skaičius kur kas padidėjo.

Rusai arba sibiriečiai, pabijoję totorių antplūdžio, suplaukė čia iš tų vietų, kurias jau užėmė chano Feofaro ordos, ypačiai iš kirgizų tyrų, kurie tęsiasi nuo Irtišiaus pietryčių link iki Turkestano sienos.

Alkidas Žolivė ir Haris Bliuntas šį kartą be jokio vargo rado "visus" ratus ir galėjo į juos pakeisti savo šaunius pusračius, kuriais vargais negalais

vis dėlto atvažiavo iki Jekaterinburgo. Tuo tarpu Strogovas turėjo nuosavą tarantasą, dar mažai nusidėvėjusį keliaujant Uralo kalnais, ir tereikėjo tik trijų gerų arklių, kad galėtų nieko nelaukiant vykti Irkutsko link.

Iki Tiumenės kelias gana įvairus, nes eina per gražią banguojančią žemumą, kur prasideda Uralo prieškalniai. Bet už Novozaimsko prasideda begalinės stepės, kurios nuo Krasnojarsko tęsiasi apie 1815 kilometrų (1700 varstų).

Kaip jau žinome, abu korespondentai buvo pasiryžę vykti į Išimą, esantį maždaug už 630 kilometrų nuo Jekaterinburgo. Iš ten, prisitaikant prie aplinkybių, reikėjo keliauti per sukilėlių užimtas vietas sykiu arba skyrium, atsižvelgiant į tai, kaip bus parankiau.

Kelias, einąs nuo Jekaterinburgo Išimo link ir iš ten Irkutsko link, buvo vienintelis, kuriuo Strogovas dar galėjo keliauti. Kadangi jis nesivaikė sensacingų naujienų, bet, atvirkščiai, norėjo išvengti sukilėlių apiplėštų kraštų, nusprendė niekur nesustoti.

- Ponai, - tarė jis naujiems bendrakeleiviams, - man būtų labai malonu kelionės dalį nukeliauti kartu, bet turiu jus perspėti, kad aš labai skubu į Omską, nes su seseria vykstu pas motiną ir kažin, ar mes spėsime pas ją atvykti anksčiau, negu totoriai užims miestą. Stotyse sustosiu tik trumpam, tik tiek, kad galima būtų pakeisti arklius. Važiuosiu dieną ir naktį.

- Mes manome irgi panašiai elgtis, - atsakė Haris Bliuntas.

- Gerai! - atsakė Strogovas, - bet negaiškit nė vienos minutės. Pasamdykit arba nusipirkit ekipažą...

- Kurio užpakalinė dalis atvažiuotų į Išimą kartu su priešakine, - pastebėjo Žolivė.

Per pusvalandį vikrus prancūzas lengvai susirado tarantasą, beveik tokį pat, kaip ir Strogovo, į kurį tučtuojau su savo kelionės draugu ir atsisėdo.

Strogovas ir Nadia susėdo į savo tarantasą ir pusiaudienį išvyko iš Jekaterinburgo.

Ir štai pagaliau Nadia atsidūrė Sibire, begaliniame kelyje, einančiame į Irkutską! Apie ką tada galvojo mergaitė? Trejetas smarkių arklių skriste skrido, nešdami ją vis arčiau prie tremčiai ir vienumai pasmerkto, toli nuo tėvynės atsidūrusio tėvo. Ji beveik nematė stepių, kurios tartum begalinis dangus plačiai atsivėrė prieš jos akis, ji nieko nepastebėjo šalyje, per kurią keliavo beveik penkiolikos kilometrų per valandą greičiu. Greit pasirodydavo ir vėl išnykdavo Vakarų Sibiro kraštovaizdžiai, kurie taip skyrėsi nuo Rytų vaizdų.

Čia mažai dirbamų laukų, dirva skurdi, bent iš paviršiaus, nes žemės gilumoje yra geležies rūdos, vario, platinos ir aukso. Čia viską užgožia pramonė ir žemdirbyste retas kas tesiverčia. Aišku, kas gali atsidėti žemės darbui, kultūrinti dirvą, sėti javus, paskui valyti derlių, kai ateiviai, ieškodami brangiųjų metalų, ardo kalnų šlaitus?! Čia žemdirbys užleido vietą šachtininkui, lygumos virto grioviais ir duobėmis.

Nadios mintys palengva nuo tolimųjų Užbaikalio provincijos kampelių nukrypo į dabartį. Tėvo vaizdas bluko ir prieš jos akis iškilo kilniaširdžio bendrakeleivio, su kuriuo ji pirmą kartą susitiko keliaudama į Vladimirą, veidas. Ji prisiminė jo ypatingą atidumą jai per visą kelionę, susitikimą policijos viršininko laukiamajame, jo nuoširdų paprastumą, kai jis kreipėsi tada į ją, jo užuojautą, rūpestingumą plaukiant Volga ir pagaliau viską, ką jis padarė tą baisią naktį keliaujant per Uralo kalnus, kai, rizikuodamas sava, apsaugojo jos gyvybę.

Trikinkis vežimas lėkė tolyn. Nadia vis mąstė apie Strogovą, dėkodama Dievui, kad jis suteikė jai tokį drąsų globėją, tokį kilniaširdį ir kuklų kelionės draugą. Jo globojama, jautėsi saugi nuo pavojų. Nė tikras brolis nepadarytų tiek gero, kiek jai padarė jis. Dabar ji nebijojo jokių kliūčių ir buvo įsitikinusi, kad savo tikslą pasieks.

Strogovas mažai kalbėjo, užtat daug mąstė.

Jis taip pat mintyse dėkojo Dievui, kad susitiko su Nadia, nes ji buvo gera priedanga nuo įtarimų, be to, globodamas ją, jis galėjo padaryti gerą darbą. Strogovui be galo patiko mergaitės drąsa. Kodėl, tiesą sakant, ji negalėjo būti jo sesuo? Savo mielai kelionės draugei jis jautė prieraišumą ir pagarbą, jautė, kad ji turi gerą ir kilnią širdį, kuria drąsiai galima pasitikėti.

Bet tikri pavojai galėjo prasidėti tik dabar, kai jie pervažiavo Sibiro sieną.

Jeigu žurnalistai neapsiriko ir Ogarevas tikrai prasmuko per sieną, tai pavojus buvo labai rimtas ir reikėjo būti labai atsargiam. Čia padėtis pasikeitė, nes kiekviename provincijos kampelyje galėjai susitikti su totorių šnipu. Jeigu iškils aikštėn jo inkognito ir, ko gera, paaiškės, kad jis yra caro kurjeris, tada jam teks atsisakyti pavesto uždavinio. Tik dabar Strogovas pajuto tą sunkią pareigų naštą, kuri buvo uždėta ant jo pečių.

Bet kas vyko tuo metu antrame vežime? Nieko ypatinga.

Alkidas Žolivė kalbėjo ilgomis frazėmis, Haris Bliuntas atsakinėjo trumpai. Kiekvienas turėjo savo nuomonę, kiekvienas stengėsi įrašyti kokią nors pastabą apie kelionę, kuri, reikia pastebėti, šį kartą slinko be jokių nuotykių.

Kiekvienoje pašto stotyje abu korespondentai išlipdavo ir susitikdavo su Strogovu. Jeigu nereikėdavo stoty užkandžiauti, Nadia iš vežimo neišlipdavo. O pusryčių arba pietų metu ji atsisėsdavo kartu su kitais prie stalo, bet visada buvo savy užsidariusi ir vengė kalbos.

Alkidas Žolivė, neperžengdamas padorumo ribų, nesiliovė sukinėjęsis apie mergaitę, kurią jis rado esant žavią. Jis gėrėjosi jos visišku tylėjimu, kuris rodė, kad ji buvo nepaprastai kantri, net keliaudama tokiais keliais.

Dažni sustojimai Strogovui nepatiko ir kiekvieną kartą, keičiant arklius, jis ragino stoties prižiūrėtojus, skubino vežėjus, varinėjo arklininkus. Paskubom ką nors užkandę - tai nelabai tiko Hariui Bliuntui, kuris mėgo pavalgyti sočiai ir neskubėdamas, - jie vėl traukė tolyn; žurnalistai taip pat važiavo "ereliais", nes mokėjo karališkai.

Suprantama, Haris Bliuntas mergaitės akivaizdoj taip neištižo kaip Alkidas Žolivė. Ji turbūt buvo vienintelis pokalbių objektas, dėl kurio su savo bendrakeleiviu jis nesiginčijo.

Kartą Žolivė jį paklausė, kiek, jo manymu, jaunajai rygietei metų?

- Kokiai jaunajai rygietei? - paklausė anglas rimčiausiu tonu, primerkęs akis ir nutaisęs rimtą veidą.

- Ak, šimts velnių! Nagi, Michailo Karpanovo seseriai.

- Ji jo sesuo?

- Ne, jo bobutė! - atsakė Alkidas Žolivė, išvestas iš kantrybės tokio jo neatidumo ir nesusigaudymo. - Kiek, tamstos nuomone, ji gali turėti metų?

- Jeigu aš būčiau buvęs jos krikštynose, tada žinočiau, - išsisukdamas atsakė Haris Bliuntas, kuris, matyt, visai nenorėjo apie tai kalbėti.

Kelias buvo tuščias ir nykus. Oras gražus, tik kur-ne-kur begalinėje dangaus platybėje plaukė vienas kitas debesėlis; temperatūra buvo pakenčiama. Jeigu vežimas būtų buvęs nors truputį geresnis, keleiviai negalėtų kelione skųstis. Jie važiavo taip, kaip važiuoja Rusijoje pašto karietos, t.y. nuostabiai greit.

Kraštas atrodė nykus ir tuščias, bet tai buvo susiję su dabarties įvykiais. Laukuose retai kur buvo matyti valstiečių, o kai kur jų ir visai nebuvo. Iš kai kurių kaimelių gyventojai jau buvo pabėgę. Tai buvo ženklas, kad artinasi totorių ordos. Gyventojai su avių kaimenėmis, kupranugariais, arkliais pasislėpė nuo totorių plačiuose šiaurės Sibiro tyruose. Kai kurios likusios ištikimos Rusijai kirgizų klajojančios gentys savo jurtas perkėlė už Irtišiaus arba Obės, kad išvengtų užkariautojų vergovės.

Laimė, paštas dar veikė tvarkingai. Taip pat buvo ir telegrafo ryšys, žinoma, su tomis vietovėmis, ligi kurių dar nebuvo nutraukti laidai. Kiekvienoje arklių keitimo stotyje prižiūrėtojas duodavo arklius prisilaikydamas

nustatytų taisyklių. Kiekvienoje stotyje telegrafistai išsiųsdavo įteiktas jiems telegramas, tik kartais jos užtrukdavo dėl valdiškų telegramų gausumo.

Žolivė ir Bliuntas visur naudojosi jų patarnavimais.

Iki šiol Strogovui sekėsi ir kelionės metu neįvyko jokių netikėtumų. Caro kurjerio iki šiol niekas nesutrukdė. Jeigu jam pasisektų aplenkti totorius, kol dar jie neužėmė Krasnogorsko, jis buvo įsitikinęs, kad į Irkutską atvyktų anksčiau už juos ir per trumpesnį laiką, negu kad iki šiol sugaišo.

Kitą dieną, išvykę iš Jekaterinburgo 7 valandą ryto, jie pasiekė nedidelį Tulučinsko miestelį, be ypatingų nuotykių nukeliavę 235 kilometrus.

Tą pačią birželio 22 dieną nuvažiavę dar 60 kilometrų, pirmą valandą nakties abu tarantasai pasiekė Tiumenę.

Tiumenėje gyvena apie dešimt tūkstančių žmonių, bet dabar šis skaičius dvigubai padidėjo. Šis pirmutinis Sibiro pramonės centras niekada nebuvo toks gyvas, kaip šiomis dienomis. Abu korespondentai tuoj nuėjo medžioti naujienų. Žinios, atneštos iš karo zonos pabėgusių gyventojų sibiriečių, toli gražu nebuvo raminančios.

Tarp kitko, sklido gandai, kad chano Feofaro kariuomenė sparčiai artėja prie Išimo slėnio, be to, buvo tvirtinama, kad netrukus prie totorių karo vadovybės prisijungsiąs Ogarevas, jei tik dar nebus prisijungęs.

Tuo tarpu rusų kariuomenę reikėjo siųsti iš Rusijos centro. Šiuo metu rusų kariuomenė nuo Azijos sienos buvo dar toli ir, žinoma, negalėjo sukilimo numalšinti. Tačiau Tobolsko gubernijos kazokai skubiai žygiavo Tomsko link, tikėdamiesi atkirsti totorių kolonas.

Aštuntą valandą vakaro, nuvažiavę dar aštuoniasdešimt kilometrų, abu tarantasai įvažiavo į Jalutorovską. Skubiai perkinkė arklius ir, išvažiavę už miesto, keltu persikėlė per Tobolos upę. Persikėlė laimingai, nors upė buvo srauni. Tačiau jiems teks ir daugiau keltis per upes ir galbūt jau ne taip laimingai.

Nukeliavę dar šešiasdešimt kilometrų, pusiaunaktį pasiekė Novozaimską. Dabar už keleivių liko pirmos kalnuotos vietos, kurios sudarė lyg ir pirmąjį Uralo kalnyno slenkstį.

Kaip tik čia ir prasideda Sibiro stepės, kurios tęsiasi net iki Krasnojarsko. Tai beribė lyguma, panaši į dykumą, kurios akiratyje dangus susilieja su žeme tikslia lenkta linija, tartum ji būtų skriestuvo nubrėžta. Visur, kur akis aprėpia, beribė lyguma, tik iš vienos ir antros kelio pusės kyšo telegrafo stulpai, o jų laidai virpa nuo vėjo lyg arfos stygos. Kelią lygumoje žymi tik smulkutės dulkelės, rūkstančios iš po tarantaso ratų. Strogovas ir jo bendrakeleiviai lėkė plačiomis stepėmis dar greičiau. Arkliai, nuolat

vežėjo raginami ir nesutikdami kliūčių, nepastebimai palikdavo užpakaly vieną po kito kilometrus. Abu tarantasai lėkė Išimo link, tenai, kur abu korespondentai žadėjo sustoti, jeigu jų maršruto niekas nesutrukdytų.

Kitą, birželio 23 dieną tarantasai jau buvo maždaug už 30 kilometrų nuo Išimo.

Tuo metu Strogovas priekyje pastebėjo vežimą, kuris per kylančius jo užpakalyje dulkių stulpus dar buvo vos pastebimas. Kadangi jo vežimo arkliai dar buvo nepailsę ir sparčiai bėgo, tai Strogovas galėjo lengvai prieky jo važiuojantį vežimą pavyti.

Tai nebuvo nei tarantasas, nei vežėčios, bet pašto karieta, visa apdulkėjusi, matyt, jau ilgai keliavusi. Vežėjas iš visų jėgų plakė arklius, kurie ir be to bėgo risčia.

Strogovas ir jo bendrakeleiviai, pamatę šią Išimo link lekiančią karietą, vienu kartu pagalvojo - aplenkti ją ir atvažiuoti į stotį anksčiau, kad gautų naują arklių pamainą. Jie patylomis sušnibždėjo vežėjui, kuris spustelėjo arklius, ir netrukus beveik susilygino su karieta. Strogovas pavijo pirmas. Tą pat akimirką iš karietos langelio išlindo galva. Strogovas vos galėjo ją pastebėti. Nors jie labai greit važiavo, bet vis dėlto jis aiškiai išgirdo įsakymą, kuris buvo taikomas jam:

- Stok!

Tačiau Strogovas nestojo. Atvirkščiai, netrukus pašto karieta pasiliko jų vežimų užpakalyje.

Tada prasidėjo tikros lenktynės, nes pašto karieta žūtbūt ryžosi juos pralenkti. Visi trys vežimai dingo dulkių debesyje; buvo girdėti tik botagų kirčiai, plūdimasis ir energingi įsakinėjimai.

Tačiau lenktynes laimėjo Strogovas ir jo bendrakeleiviai; tai buvo labai svarbu tuo atveju, jeigu stotyje būtų mažai arklių.

Po pusvalandžio atsilikusi karieta stepių tolumoje atrodė lyg juodas taškas.

Jau buvo aštunta valanda vakaro, kai abu tarantasai atvažiavo į Išimo stotį.

Žinios apie sukilimą buvo labai liūdnos. Miestui jau grasino priešakiniai totorių būriai, o valdžia prieš dvi dienas buvo persikėlusi į Tobolską. Išime neliko nė vieno valdininko, nė vieno kareivio.

Atvykęs į stotį, Strogovas nieko nelaukdamas tuoj pareikalavo arklių. Atsarginis buvo tik vienas trejetas, nes visi kiti arkliai dar nebuvo suspėję pailsėti iš po kelionės.

Stoties prižiūrėtojas įsakė arklininkui kinkyti.

Korespondentai, kurie Išime žadėjo pabūti kiek ilgiau, arkliais nesirūpino ir liepė pastatyti savo vežimą į vežiminę. Praslinkus dešimčiai minučių, Strogovui pranešė, kad jo tarantasas jau paruoštas kelionei.

- Gerai, - atsakė jis. Paskui priėjo prie žurnalistų ir tarė:

- Dabar, ponai, mums teks atsisveikinti. Juk tamstos liekate Išime?

- Kaip tai, pone Karpanovai, - nustebo Žolivė, - ar tamsta čia nė vienai valandai nesustosi?

- Ne, ponai. Aš net esu pasirengęs išvykti iš stoties anksčiau, kol neatvažiavo karieta, kurią mes aplenkėm.

- Argi tamsta bijai, kad tas keleivis gali atimti iš tamstos arklius?

- Aš visų pirma noriu išvengti konflikto.

- Tada, pone Karpanovai, - tarė Žolivė, - mums daugiau nieko nebelieka, kaip tik nuoširdžiai padėkoti už tą mielą kelionę, kurią turėjome laimę nukeliauti tamstos draugėje.

- Be to, galimas daiktas, kad mes dar susitiksime po keleto dienų Omske, - pridūrė Haris Bliuntas.

- Galimas daiktas, nes ir aš tenai vykstu, - atsakė Strogovas.

Korespondentai bičiuliškai ištiesė Strogovui rankas, norėdami nuoširdžiai su juo atsisveikinti, kai staiga pasigirdo atvažiuojančios karietos bildesys.

Beveik tuo pačiu metu durys staiga atsidarė ir ant slenksčio pasirodė pašto karietos keleivis. Tai buvo kariškos išvaizdos žmogus, apie keturiasdešimties metų amžiaus, aukštas, stambaus kūno sudėjimo, didele galva, plačiapetis, tankiais ūsais. Jis vilkėjo mundurą be jokių pasižymėjimo ženklų. Prie diržo prisegtas kavaleristų kardas vilkosi žeme; rankose jis laikė rimbą trumpu kotu.

- Arklių, - suriko jis tokiu tonu kaip pratęs įsakinėti karys.

- Aš daugiau tinkamų arklių neturiu, - atsakė stoties prižiūrėtojas žemai nusilenkdamas.

- Man tučtuojau reikia arklių!

- Tamstos noro patenkinti negaliu.

- O kokie arkliai pakinkyti į vežimą, kuris stovi prie durų?

- Jie priklauso šiam ponui, - atsakė prižiūrėtojas, rodydamas į Strogovą.

- Iškinkyti! - įsakė keleivis prieštaravimų nepripažįstančiu balsu.

Strogovas, iki šiol ramiai klausęs, žengė pirmyn.

- Šiuos arklius aš pasiėmiau, - drąsiai tarė jis.

- Ne mano dalykas! Jie reikalingi man. Na, skubiai! Aš negaliu gaišti!

- Aš irgi negaliu gaišti, - atsakė Strogovas, kuris atrodė ramus ir iki šiol dar mokėjo tvardytis.

Šalia jo stovėjo Nadia, kuri taip pat atrodė rami, tačiau slapčia nerimavo dėl šio incidento, kurio būtų išmintingiau išvengti.

- Pakaks! - riktelėjo keleivis.

Ir priėjęs prie stoties prižiūrėtojo, grasindamas pakartojo:

- Iškinkyk tarantasą ir arklius pakinkyk į mano karietą!

Sumišęs stoties prižiūrėtojas, nežinodamas, kurio keleivio klausyti, žiūrėjo į Strogovą, kuris, matyt, turėjo teisę neteisingam keleivio reikalavimui pasipriešinti.

Strogovas valandėlę svyravo. Jis nesiryžo pasinaudoti kelionės liudijimu, nenorėdamas atkreipti į save dėmesį, bet taip pat nenorėjo ir sutrukdyti savo kelionės atiduodamas kitam arklius.

Žurnalistai neramiai žiūrėjo į Strogovą, pasirengę jam padėti, jeigu tik bus reikalas.

- Arkliai pasiliks prie mano tarantaso, - tarė Strogovas nepakeldamas balso.

Tada keleivis priėjo prie Strogovo ir, padėjęs ranką ant jo peties, griausmingu balsu suriko:

- Kaip tat! Tu nenori duoti man savo arklių?

- Ne, - atsakė ramiai Strogovas.

- Na, gerai, jie atsidurs pas tą, kuris su jais važiuos! Ginkis, bet mano pasigailėjimo nelauk.

Tardamas šiuos žodžius, keleivis vikriai išsitraukė iš makščių kardą ir sustojo pasirengęs kautis.

Nadia prišoko prie Strogovo. Bliuntas ir Žolivė taip pat atsidūrė šalia jo.

- Aš nesikausiu, - tarė Strogovas sukryžiavęs ant krūtinės rankas.

- Tu nesikausi?

- Ne.

- Net ir dabar? - sušuko keleivis, smogdamas Strogovui per petį botkočiu.

Strogovas išblyško kaip drobė. Jis jau buvo pasirengęs sutriuškinti šį akiplėšą, tik nepaprastos valios pastangomis save nugalėjo. Per dvikovą jis galėjo pavėluoti, ir net daugiau - jam iš viso galėjo būti sukliudyta atlikti uždavinį! Ne, geriau dar keletą valandų palaukti... net kenčiant tokį įžeidimą!

- Ar ir dabar tu nesikausi, niekše? - pakartojo keleivis nesirinkdamas žodžių.

- Ne, - atsakė Strogovas nė nepakrutėjęs iš vietos, žiūrėdamas tiesiai keleiviui į akis.

- Tučtuojau, arklius! - sušuko kariškis ir išėjo iš salės.

Stoties prižiūrėtojas truktelėjo pečiais ir nuėjo paskui jį, metęs nepritariamą žvilgsnį į Strogovą.

Įspūdis, kurį patyrė žurnalistai, nebuvo Strogovo naudai. Jie nusivylė: šis stiprus, jaunas vyras leidosi įžeidžiamas ir niekaip į tai nereagavo.

Šaltai jam nusilenkę, žurnalistai pasišalino. Alkidas Žolivė tarė Hariui Bliuntui:

- Aš to nesitikėjau iš žmogaus, kuris taip meistriškai susitvarko Uralo kalnuose su meška. Kur dingo jo drąsa? Čia nieko nesuprasi! Manau, kad po šio negeistino įvykio mums reikėtų sudaryti stiprią santarvę.

Po valandėlės ratų bildesys ir botago pliaukšėjimas rodė, kad karieta, pakinkyta arkliais iš tarantaso, skubiai išvyko iš pašto stoties.

Nadia ir iš pykčio virpąs Strogovas salėje liko vienų vieni.

Caro kurjeris sėdėjo sunėręs ant krūtinės rankas, sustingęs kaip statula. Dabar išblyškęs vyriškas jo veidas paraudo, bet ne iš gėdos.

Nadia neabejojo, kad tik ypatingai svarbios priežastys galėjo priversti tokį žmogų iškęsti panašų pažeminimą. Todėl priėjo prie jo lygiai taip, kaip ir jis prie jos priėjo policijos nuovadoj Nižnij Novgorode, ir tarė:

- Duok ranką, brolau!

Tuo pat metu jos pirščiukas nejučiomis nušluostė ašarą, kuri jau buvo pasirengus nuriedėti iš jos kelionės draugo akių.

XIII

Nadia spėjo, kad toks keistas Strogovo elgesys susijęs su slapta jo misija, kad jis dėl jai nežinomos priežasties negalėjo veikti laisvai ir todėl kaip tikras didvyris, pasiaukojęs pareigai, karžygiškai pakėlė nuoskaudą.

Nadia nereikalavo Strogovo pasiaiškinti. Argi bičiuliškai ištiesta jos ranka nepasakė jam visko?

Strogovas tylėjo visą vakarą. Stoties prižiūrėtojas galėjo duoti arklius tik kitą rytą, todėl teko visą naktį praleisti stotyje. Nadia nusprendė tuo pasinaudoti ir pasiruošė pailsėti. Norėdama eiti į jai paruoštą kambarį, ji priėjo prie Strogovo atsisveikinti.

- Brolau, - sušnibždėjo ji.

Tačiau Strogovas staigiu rankos judesiu sustabdė ją. Mergina sunkiai atsiduso ir tylėdama išėjo iš salės.

Strogovas kiaurą naktį nemiegojo. Jis negalėjo nė valandėlei užmigti. Jis jautė, kad tą vietą, prie kurios prisilietė akiplėšos botkotis, lyg būtų svilinusi ugnis.

Strogovas netvėrė smalsumu sužinoti, kas buvo tas žmogus, kuris jam smogė, iš kur ir į kur jis keliauja. Jo veido bruožai taip giliai įstrigo jo atmintyje, kad jis jau negalėjo jų pamiršti.

Strogovas pašaukė stoties prižiūrėtoją. Tai buvo užgrūdintas sibirietis. Truputį išdidžiai užrietęs galvą, jis laukė Strogovo klausimų.

- Tu vietinis? - paklausė jį Strogovas.

- Taip.

- Ar tu pažįsti tą žmogų, kuris paėmė mano arklius?

- Ne.

- Ar tu niekada jo nesi matęs?

- Niekada.

- Kas jis toks, tavo nuomone?

- Ponas, kuris moka priversti sau paklusti!

Strogovo žvilgsnis lyg durklas įsmigo į sibiriečio veidą, tačiau šis net nemirktelėjo.

- Ar tik ne man taikai? - sušuko Strogovas.

- Taip, - atsakė sibirietis, - yra nuoskaudų, į kurias net paprastas pirklys neturi teisės ranka numoti.

- Rimbo smūgiai?

- Rimbo smūgiai, jaunuoli! Aš esu gana senas ir turiu teisę tatai tamstai pasakyti!

Strogovas priėjo prie prižiūrėtojo, uždėjo ant jo peties savo galingą ranką ir ramiu balsu tarė:

- Išeik, išeik! Kitaip aš už save negarantuoju!

Šį kartą stoties prižiūrėtojas jį suprato iš karto.

- Jis pradeda man patikti, - sumurmėjo po nosim senis ir nė vieno žodžio neprataręs išėjo.

Kitą, birželio 24, dieną aštuntą valandą ryto į tarantasą buvo pakinkytas trejetas stiprių arklių. Strogovas su Nadia sėdo į tarantasą ir netrukus Išimas, apie kurį abiem liko nelinksmi prisiminimai, dingo už kelio posūkio.

Tą dieną visose stotyse, kur jie sustodavo, Strogovas galėjo įsitikinti, kad priekyje jų judėjusi karieta važiavo Irkutsko link ir kad nepažįstamasis keleivis lygiai taip pat skubėjo kaip ir jis, ir kad, važiuodamas per stepes, negaišo nė valandėlės.

Ketvirtą valandą vakaro jie privažiavo Išimą, svarbiausią Irtišiaus intaką. Persikelti į kitą pusę čia buvo kiek sunkiau negu per Tobolę. Šioje

vietoje Išimo srovė buvo daug sraunesnė. Žiemos metu visi šie intakai pasidengia kelių pėdų storumo ledu, todėl pasiekti kitą upės krantą galima lengvai; keleivis pervažiuoja net nepastebėjęs, kaip jų vaga dingsta po beribiu balto sniego kilimu, vienodai ir lygiai dengiančiu stepę. Tačiau vasarą persikelti būna daug sunkiau ir tenka sugaišti net dvi valandas, kol pasieki antrąjį Išimo krantą. Dėl to Strogovas didžiai nusiminė; be to, kelto irklininkas papasakojo jam neramias žinias apie totorių sukilėlius.

Štai ką jis sužinojo. Keletas chano Feofaro žvalgų jau pasirodė abiejuose Išimo krantuose, žemiau Tobolsko gubernijos, rytinėje pusėje. Omskui grėsė didelis pavojus. Pasakojo, kad prie didžiosios kirgizų ordos sienos Sibiro kariuomenė susidūrusi su totoriais; šis susidūrimas baigęsis totorių naudai, nes rusų kariuomenė buvusi labai silpna. Todėl rusų kariuomenė pasitraukusi, o kartu su ja išbėgusi iš gubernijos ir didžiulė minia gyventojų. Pasakojo apie žvėriškumus ir baisumus, kuriuos gyventojams tekę patirti nuo riaušininkų: plėšimus, padeginėjimus, žudymus. Toks jau buvo totorių kariavimo būdas. Strogovui visų labiausiai rūpėjo, ar jis galės keliauti toliau. Todėl jis nepaprastai skubėjo pasiekti Omską. Galbūt iš to miesto išvažiavęs, jis galės aplenkti totorių žvalgus, kurie žygiuoja Irtišiaus slėniu; tada iki Irkutsko kelias būtų laisvas.

Kaip tik toje vietoje, kur teko keltis per upę, prasideda vadinamasis sustiprintas karo rajonas, t.y. eilės medinių fortų, kurie tęsiasi nuo pietinės Sibiro sienos 400 kilometrų. Anksčiau tuos fortus buvo užėmę kazokai, kurie saugojo šią vietą nuo kirgizų ir totorių. Tačiau numalšinus ordas ir viskam nurimus, kazokai iš šių fortų pasitraukė ir dabar, kai jie čia ypač reikalingi, jų nėra. Dauguma šių tvirtovių jau buvo sudeginta ir toli horizonte kylą lengvučiai dūmai Strogovui rodė, kad totorių avangardas jau netoli.

Pasiekę dešinįjį Išimo krantą ir laimingai išsikraustę nuo kelto, jie skriste nuskrido per plačias stepes.

Jau buvo septinta valanda vakaro. Dangus apsiniaukė ir keletą sykių po truputį palijo. Lietus nuplovė dulkes ir keliauti tapo lengviau. Nuo pat Išimo Strogovas visą laiką tylėjo, tačiau jis nuoširdžiai rūpinosi savo bendrakeleive ir nuolat ją klausinėjo, ar ji nepavargusi šioje be poilsio ir atokvėpio kelionėje.

Bet jaunoji moteris nesiskundė. Ji mielai suteiktų tarantasui sparnus. Kažkas slapta jai kuždėjo, kad jos kelionės draugas norėjo pasiekti Irkutską skubiau, negu kad troško ji. O, kiek dar kilometrų juos skyrė nuo šio miesto!

Ji pagalvojo, kad jeigu totoriai jau užėmė Omską, tai Strogovo motinai, kuri gyveno tame mieste, grėsė rimtas pavojus. Be abejonės, Strogovas tai žinojo ir todėl turėjo rimtą pagrindą nerimauti.

- Ar nuo sukilimo pradžios negavai iš motinos jokių žinių, brolau? - paklausė Nadia.

- Ne, Nadia, negavau! Paskutinį motinos laišką esu gavęs prieš du mėnesius. Laišku apsidžiaugiau, nes žinios buvo linksmos. Marta energinga, drąsi moteris, tikra sibirietė. Nors jau sena, tačiau dar jaučiasi stipri ir jauna. Ji moka kentėti.

- Brolau, aš norėčiau ją pamatyti! - gyvai tarė Nadia. - Kadangi tu mane vadini seserimi, tai Marta - mano motina.

Strogovas į tai nieko neatsakė.

- Veikiausiai, - po valandėlės pridūrė ji, - tavo motina jau išvažiavo iš Omsko?

- Tikrai, Nadia, - atsakė Strogovas, - aš manau, kad motina dabar gyvena Tobolske. Ji labai nekenčia totorių. Ji pažįsta stepes, yra patvari, nebijo kelionių ir aš norėčiau, kad ji pasiimtų lazdą ir keliautų Irtišiumi pavandeniui. Šioje vietoje nėra nė vieno kampelio, kuris jai nebūtų pažįstamas. Kiek sykių kartu su tėvu ji keliavo per šį kraštą, kiek sykių keliavau ir aš kartu per plačias Sibiro stepes. Taip, Nadia, aš tikiu, kad motina išvyko iš Omsko.

- O kada tu ją pamatysi?

- Ją pamatysiu... kai sugrįšiu.

- Bet jeigu motina dar Omske, tai, žinoma, valandėlei pas ją užsuksi, išbučiuosi ir paguosi senutę?

- Ne, Nadia.

- Kaip? Tu jos neaplankysi?

- Ne, Nadia!.. - atsakė Strogovas ir sunkiai atsiduso, nes jautė, kad į kitus jos klausimus jis negalės atsakyti.

- Sakai, kad ne! Bet kodėl tu nuo to atsisakai, brolau?

- Klausi, kodėl, Nadia? Tu mane klausi, kodėl? - sušuko Strogovas pasikeitusiu balsu, kad Nadia net sudrebėjo. - Dėl tos pačios priežasties, dėl kurios leidau tam niekšui save įžeisti...

Iš susijaudinimo jis nebegalėjo baigti sakinio.

- Nusiramink, broleli, - švelniai tarė Nadia. - Aš tiek težinau, gal veikiau jaučiu, kad kažkoks aukštas tikslas nustelbia visus tavo kitus reikalus. Didis pareigos jausmas yra stipresnis, negu sūnaus meilė savo motinai!

Nadia nutilo ir daugiau jau šios temos, kuri taip skaudžiai veikė Strogovą, nelietė, nes tai buvo jo asmeninis, o gal net ir slaptas reikalas. Jame glūdėjo kažkokia paslaptis, kurią reikėjo gerbti, ir ji ją gerbė.

Kitą, birželio 25, dieną trečią valandą ryto tarantasas atvažiavo į Tiukalinsko stotį, nukeliavęs 130 kilometrų nuo Išimo.

Šios arklių pamainos vežėjas pirmą kartą prakalbo, kad tolesnė kelionė yra labai pavojinga. Jis tvirtino, kad totorių gaujos klajoja po stepes ir kad keleiviai, arkliai ir vežimas šiems plėšikams bus geras grobis.

Tačiau Strogovas įveikė užsispyrusį vežėją. Jis, kol kas nerodydamas kelionės liudijimo, pasiekė savo, pažadėjęs vežėjui už kelionę gerai atsilyginti ir negailėti arbatpinigių.

Telegrafu perduotas caro įsakymas visur plačiai pasklido, todėl privilegija besinaudojantis rusas tikrai būtų atkreipęs į save dėmesį. To caro kurjeris turėjo ypač vengti. Vežėjo užsispyrimą buvo galima paaiškinti tuo, kad jis, matyt, tik norėjo pasinaudoti keleivio nekantrumu. Tačiau galėjo būti ir taip, kad jis tam turėjo rimtų priežasčių.

Pagaliau tarantasas truktelėjo ir taip greit nuriedėjo, kad iki trečios valandos vakaro nuvažiavo 85 kilometrus ir atsidūrė prie Irtišiaus krantų, dvidešimt kilometrų nuo Omsko.

Irtišius - plati upė, viena žymiausių iš visų Sibiro upių, tekanti į šiaurę. Ištekėjusi iš Altajaus kalnų, ji teka iš pietryčių į šiaurės vakarus ir, pagaliau, nutekėjusi apie 4000 kilometrų, įteka į Obę. Šiuo metu visų Sibiro upių vanduo gerokai pakilęs, todėl ir Irtišius buvo labai patvinęs. Srovė buvo nepaprastai stipri ir keltis į antrąjį upės krantą buvo ne tik sunku, bet ir pavojinga.

Tačiau, kad ir kaip buvo pavojinga, tai negalėjo sustabdyti nei Strogovo, nei Nadios. Iš pradžių Strogovas buvo pasiryžęs persikelti per upę vienas, nes bijojo, kad keltas gali neišlaikyti vežimo svorio. Perkėlęs vežimą ir arklius, jis paskui norėjo grįžti Nadios.

Tačiau tam reikėtų ne mažiau kaip valandos laiko, ir Nadia nuo to atsisakė, nes nenorėjo, kad dėl jos būtų gaištama tiek brangaus laiko. Kadangi krantai buvo vandens apsemti ir keltas negalėjo priplaukti arti prie kranto, tai tarantasą užstumti ant kelto buvo nelengva.

Tačiau per gerą pusvalandį, gerokai pavargę ir paprakaitavę, tarantasą su arkliais šiaip taip užtempė ant kelto. Strogovas, Nadia bei vežėjas įlipo ir keltas nuplaukė nuo kranto.

Iš pradžių viskas sekėsi gerai. Aukštupio pusėje buvęs kranto iškyšulys stabdė upės srovę ir keltas galėjo lengvai plaukti. Keltininkai su smaigais vikriai stūmė keltą pirmyn. Tačiau netrukus, jiems pasiekus upės

vidurį, čia dugnas buvo toks gilus, kad vos buvo galima jį pasiekti. Smaigų galai kyšojo iš vandens vos keletą pėdų. Strogovas ir Nadia, bijodami netikėtumų, neramiai sekė keltininkų judesius.

- Atsargiai! - sušuko vienas keltininkas antram.

Tai buvo įspėjimo ženklas, nes keltas staiga pasisuko kita kryptimi ir ėmė greitai plaukti pavandeniui. Keltininkams reikėjo sukaupti visas jėgas, kad galėtų keltą atsukti prieš srovę. Jie energingai įsmeigė smaigus ir keltas kiek pasisuko skersai.

Žinoma, keltas, patekęs į srovę, negalės sustoti reikiamoj vietoj, bet bus nuneštas penkis ar šešis kilometrus toliau, bet apie tai dabar nebuvo laiko galvoti, - kad tik žmonės ir arkliai nenukentėtų.

Abudu keltininkai, stiprūs ir energingi vyrai, tarp kitko, Strogovo pinigų paskatinti, buvo tvirtai įsitikinę, kad krantą pasieks laimingai. Tačiau jie negalėjo numatyti vieno dalyko, kurio išvengti jokiu būdu negalėjo. Nei jėga, nei vikrumas šioje nelaimėje jiems negalėjo padėti.

Keltas, patekęs į upės vidurį ir srovės pagriebtas, plaukė daugiau kaip dviejų kilometrų per valandą greičiu. Kai Strogovas, pakėlęs galvą, žvilgtelėjo į aukštupį, jis pastebėjo daug valčių, kurios greit plaukė pavandeniui. Strogovo veidas apsiniaukė ir staiga jam iš krūtinės išsprūdo šauksmas.

- Kas ten yra? - paklausė Nadia.

Dar Strogovui nespėjus jai atsakyti, vienas keltininkų baimingai sušuko:

- Totoriai, totoriai!

Tikrai, valtyse plaukė sukilėliai. Jie vis labiau artėjo prie kelto, kuris, būdamas sunkiai prikrautas, vargiai begalėjo nuo jų pasislėpti.

Keltininkai, siaubo pagauti, pradėjo rėkti ir metė smaigus.

- Į darbą, broliai! - sušuko Strogovas. - Į darbą! Penkiasdešimt rublių atlyginimo, jeigu pasieksit krantą pirma valčių!

Keltininkai, tokio atlyginimo paraginti, vėl griebė smaigus ir iš visų jėgų stengėsi nugalėti šėlstančią srovę, tačiau netrukus paaiškėjo, kad susidūrimo su totoriais jie neišvengs. Gal jie jų neužkabins? Sunku tikėtis! Iš šių plėšikų negalima laukti daugiau nieko, kaip tik bloga.

- Nebijok, Nadia, - tarė Strogovas, - bet būk viskam pasiruošusi!

- Aš pasiruošusi, - atsakė Nadia.

- Net ir tada, kai duosiu ženklą šokti į upę?

- Taip.

- Pasitikėk manimi, Nadia!

- Aš tavim pasitikiu, brolau!

Totorių valtys nuo kelto buvo ne daugiau kaip už 100 pėdų. Jose plaukė totorių kareiviai, kuriems, matyt, buvo pavesta užimti Omską.

Iki kranto buvo dar labai toli. Keltininkai padvigubino pastangas. Strogovas šoko padėti jiems ir griebė smaigą, kurį smaigstė su nežmoniška jėga. Jeigu jam pasisektų tarantasą iškelti į krantą ir visu smarkumu paleisti arklius, tai, galimas daiktas, jis pabėgtų nuo totorių, kurie sausuma jo nesivytų.

Tačiau visos jų pastangos ėjo niekais.

- Rankas aukštyn! - sušuko iš pirmos valties kareiviai.

Strogovas ir visi kiti aiškiai girdėjo karingus totorių gaujos šūkavimus, todėl, jeigu jie norėjo išvengti rimtų padarinių, turėjo pasiduoti.

Tačiau nei Strogovas, nei keltininkai nepaklausė šio įsakymo, todėl netrukus prapliupo šūviai ir abu arkliai krito negyvi.

Tą pat akimirką keletas valčių atsitrenkė į keltą ir plėšikai ėmė šokinėti ant jo.

- Būk drąsi, Nadia! - sušuko Strogovas, pasirengęs šokti per bortą.

Tuo metu, kai Strogovas totoriaus ieties smūgio buvo nublokštas į vandenį, mergina taip pat rengėsi šokti paskui jį. Strogovą nunešė srovė; akimirkai viršum vandens pasirodė jo ranka ir jis dingo. Nadia suriko, bet, kol ji suskubo pasekti Strogovo pėdomis, totoriai ją pagriebė, pakėlė ir paguldė į valtį.

Ietimis užmušę keltininkus ir paleidę keltą, totoriai vėl nuplaukė pirmyn, kartu pasiėmę ir belaisvę.

Šis įvykis truko ne ilgiau kaip vieną minutę.

XIV

Oficialiai Omskas yra laikomas Vakarų Sibiro sostine. Šis miestas nėra stambiausias gubernijos miestas, nes Tomskas daug didesnis už jį ir jame gyvena kur kas daugiau gyventojų, tačiau Omske yra generalgubernatoriaus, kuriam priklauso daug Azijos Rusijos gubernijų, buveinė.

Omskas sudarytas lyg iš dviejų dalių: viena dalis užimta valdžios įstaigų ir valdininkų, antroje dalyje gyvena beveik vieni Sibiro pirkliai.

Omske priskaitoma nuo 12 iki 13 tūkstančių gyventojų. Miestą juosia tvirtovės siena, kuri yra sukasta iš žemių ir todėl tinkamai apsaugoti miesto negali. Totoriai apie tai žinojo; jie pamėgino miestą paimti jėga ir, apsiautę jį, po kelių dienų užėmė.

Omsko įgula, kurią sudarė du tūkstančiai žmonių, drąsiai gynėsi, bet emiro kariuomenė ją nugalėjo ir įgulos dalis su generalgubernatoriumi ir karininkais buvo nustumti į aukštutinę miesto dalį ir čia įsitvirtino; jie šioje improvizuotoje tvirtovėje beviltiškai laukė paspirties. O totorių būriai, kurie žygiavo Irtišiaus žemupiu, nuolat gaudavo pastiprinimų, ir - svarbiausia - jiems vadovavo rusų karininkas išdavikas, žmogus sumanus ir ryžtingas. Tai buvo pulkininkas Ogarevas.

Ogarevas, kaip ir kiti totorių vadai, buvo labai žiaurus. Be to, jis buvo išėjęs specialius karo mokslus. Pagal motiną, kuri buvo kilimo iš Azijos, jis buvo mongolas; tai buvo gudrus, tačiau klastingas ir menkos moralės žmogus. Norėdamas išgauti kokią nors paslaptį ar paspęsti kitam pinkles, nesvyruodavo ir būdavo viskam pasirengęs. Sumanęs atlikti kokį darbą, jis mokėdavo puikiai prisitaikyti prie aplinkybių; reikalui esant, apsirengdavo elgeta ir, žinoma, puikiai vaidindavo elgetos vaidmenį. Be to, jis buvo žiaurus it žvėris. Aišku, chanas Feofaras džiaugėsi tokiu pagalbininku, ypač karo metu.

Kai Strogovas atvyko prie Irtišiaus, Ogarevas jau buvo tikras Omsko šeimininkas. Be to, jis stengėsi užimti visą miestą, nes, matyt, skubėjo į Tomską, kur tuo metu susikoncentravo stipriausios totorių jėgos.

Ir tikrai, prieš dvi dienas chanas Feofaras užėmė Tomską ir nukariautojai, centrinio Sibiro šeimininkai, nuo šio miesto ruošėsi žygiuoti tiesiai į Irkutską; to ypač troško Ogarevas, kuriam šis strateginis punktas turėjo ypatingą reikšmę. Mat, Ogarevas, prisidengęs svetimu vardu, norėjo patekti į didžiojo kunigaikščio rūmus ir čia, įgijęs jo pasitikėjimą, atiduoti totoriams miestą ir paimti į nelaisvę patį didįjį kunigaikštį. Ogarevas buvo tvirtai įsitikinęs, kad, paėmęs šį svarbų miestą ir turėdamas tokį žymų asmenį, lengvai galėsiąs nukariauti visą Sibirą.

Tačiau šis sąmokslas buvo žinomas carui, ir, kad galėtų jį suardyti, Strogovui buvo pavesta įteikti didžiajam kunigaikščiui laišką, kurį jis ir vežė. Jaunajam kurjeriui buvo duotos atitinkamos instrukcijos, - prisidengus svetima pavarde, prasiskverbti pro priešų nukariautus kraštus.

Iki šiol Strogovas kiek galėdamas vykdė duotą jam slaptą įsakymą, bet ar dabar galės jį įvykdyti?

Smūgis, kurį gavo Strogovas, nebuvo mirtinas. Jis plaukė taip, kad jo nepastebėtų totoriai, ir pasiekė krantą, tačiau čia susmuko į meldus.

Atsipeikėjęs pastebėjo, kad jis esąs pirkioje kaimiečio, kuris jį čionai atnešė ir slaugė. Šiam kaimiečiui jis liko skolingas už savo gyvybės išgelbėjimą. Tačiau kiek laiko jis viešėjo pas šį dorąjį sibirietį? To jis negalėjo žinoti. Atmerkęs akis, jis pastebėjo nuoširdų, apaugusį barzda

kaimiečio veidą, kuris, užjausdamas jo kančias, švelniai į jį žiūrėjo. Strogovas jau buvo beklausiąs, kur jis esąs, bet kaimietis jį aplenkė tardamas:

- Tylėk, brangusis, nekalbėk! Tu dar esi silpnas. Aš vėliau tau pats pasakysiu, kur tu esi, ir paaiškinsiu, kur tave radau ir kaip įvilkau į pirkią.

Kadangi Strogovas nekantravo, kaimietis papasakojo jam apie kovą, kurią jis pats savo akimis matė, apie totorių įsiveržimą ant kelto, tarantaso žuvimą ir apie keltininkus, kuriuos totoriai nužudė.

Strogovas toliau nebenorėjo klausytis jo pasakojimo. Pakėlęs ranką, jis apčiupinėjo drabužiuose paslėptą laišką ir įsitikinęs, kad jis nežuvo, lengviau atsikvėpė. Bet tai dar ne viskas.

- Sykiu su manimi buvo jauna mergina! - tarė jis.

Kaimietis, pastebėjęs jo akyse nerimą, tarė:

- Totoriai jos neužmušė! Jie paėmė ją į nelaisvę ir dabar šią jauną moterį kartu su daugeliu kitų belaisvių veža į Tomską...

Strogovas negalėjo atsakyti. Jis pridėjo ranką prie širdies, kad truputį nusiramintų.

Tačiau, kad ir kokias kančias kentėjo, jo neapleido pareigos jausmas.

- Kur aš esu? - paklausė jis.

- Dešiniajame Irtišiaus krante, už penkių kilometrų nuo Omsko, - atsakė kaimietis.

- Kuo mane sužeidė? Šūviu?

- Ne, smogė ietimi per galvą; dabar žaizda užsitraukė, - tarė kaimietis.

- Keletą dienų pailsėjęs, tu galėsi keliauti toliau, sakalėli. Tavo laimė, kad šokai į vandenį; totoriai prie tavęs neprisilietė ir neiškraustė tavo piniginės.

Strogovas ištiesė doram kaimiečiui ranką. Paskui, sunkiai kilstelėjęs, paklausė:

- Kiek laiko gulėjau tavo pirkioj?

- Tris dienas.

- Net tris dienas sugaišau!

- Tu per visas šias dienas buvai be sąmonės.

- Ar tu galėsi man parduoti arklį?

- Tu nori važiuoti?

- Tučtuojau!

- Bet aš neturiu nei arklio, nei vežimo, sakalėli; kur totoriai praeina - ter švaru!

- Jei taip, tai aš eisiu į Omską arklio ieškoti.

- Truputį pagulėtumei. Kiek sustiprėjęs, sveikas jau galėtum keliauti.

- Ne, nė vienos valandos!

- Tad eik! - atsakė kaimietis, įsitikinęs, kad ginčas čia nieko nepadės. - Aš tave palydėsiu, - pridūrė jis. - Omske dar daug rusų ir tu galbūt prasmuksi nepastebėtas.

- Dievas tau atlygins už viską, ką tu man padarei!

Strogovas išėjo iš pirkios. Bet vos žengė žingsnį, kai staiga jam apsvaigo galva. Jeigu kaimietis nebūtų jo palaikęs, jis būtų kritęs žemėn, tačiau grynas oras veikiai jį atgaivino.

Tik paskui jis pajuto smūgį, kurį buvo gavęs į galvą. Laimei, smūgis nebuvo toks baisus, nes jį sumažino kailinė kepurė, todėl ir žaizda nebuvo tokia pavojinga. Jam prieš akis iškilo tikslas: tai buvo tolimas Irkutskas. Strogovui reikėjo pervažiuoti Omską jame nesustojus.

- Viešpatie, apsaugok mano motiną ir Nadią, - sušnibždėjo jis. - Apie jas galvoti aš dabar neturiu teisės!

Netrukus Strogovas ir kaimietis atsidūrė žemutiniame miesto kvartale, turgaus aikštėje. Nors aikštė buvo kareivių užimta, tačiau jis į ją įėjo be jokio vargo. Daugelyje vietų žemės pylimas buvo išardytas ir per spragas lindo plėšikai, kurie žygiavo už chano Feofaro armijos.

Omsko gatvėse ir aikštėse buvo grūste prigrūsta kareivių, bet buvo jaučiama, kad kažkieno stipri ranka jiems vadovauja, juos tvarko ir palaiko jų discipliną, prie kurios jie nelabai buvo pripratę. Jie vaikščiojo ginkluoti būriais, kad, reikalui ištikus, galėtų apsiginti nuo bet kurio netikėto užpuolimo.

Didžiojoje aikštėje, paverstoje karo stovykla, kurią saugojo daug sargybinių, buvo apsistoję du tūkstančiai totorių. Šiai totorių kavalerijai Omskas buvo tik laikinas sustojimo punktas, nes nuo šio miesto prasideda turtingos Rytų Sibiro lygumos, kur miestai daug turtingesni, laukai derlingesni ir, žinoma, buvo galima prisigrobti daugiau grobio.

Žemutinį miestą, prekybinį kvartalą, buvo užėmę totoriai, bet aukštutinio miesto jie negalėjo užimti. Keletą sykių Ogarevas puolė, bet kiekvieną kartą gynėjai, drąsiai gindamiesi, jį atremdavo. Viršum aukštos tvirtovės sienos plevėsavo rusų tautinė vėliava. Pastebėjęs vėliavą, Strogovas ir jo palydovas džiaugsmingai ir su pasididžiavimu mintyse ją pasveikino.

Strogovas puikiai pažino Omską ir, eidamas užpakaly palydovo, vengė tų gatvių, kuriose buvo daug žmonių. Jis nebijojo, kad jį pažins: šiame mieste tik jo senoji motina galėtų jį pažinti, bet jis prisiekė su ja nesusitikti ir todėl nesusitiks. Kad ir kaip norėjo pamatyti senutę, tačiau jo pareigos jam neleido to padaryti.

Laimė, kad kaimietis žinojo vieną stoties prižiūrėtoją, kuris už gerą atlyginimą galėtų parduoti ar tik laikinai duoti vežimą ir arklius. Tačiau iš

miesto išvažiuoti buvo nelengva. Tik spragos, padarytos pylime, galės palengvinti sunkią Strogovo padėtį.

Kaimietis nuvedė savo svečią tiesiai į stotį. Beeidamas viena siaura gatvele, Strogovas staiga sustojo ir šoko už sienos iškyšulio.

- Kur tu? - paklausė palydovas, nustebęs dėl tokio netikėto ir staigaus veiksmo.

- Tyliau! - sušnibždėjo Strogovas pridėjęs pirštą prie lūpų.

Tą akimirką iš aikštės išjojo būrys totorių, kurie pasuko į tą pačią gatvelę, kuria ėjo Strogovas ir jo palydovas.

Priekyje būrio, kurį sudarė apie dvidešimt raitelių, jojo karininkas menka uniforma. Nors karininkas žvaliai dairėsi į visas puses, tačiau Strogovo nepastebėjo, nes šis suspėjo pasislėpti. Raiteliai jojo risčia. Karininkas ir jo palydovas nekreipė dėmesio į gyventojus, kurie vos spėdavo pasitraukti į šalį.

- Kas tas karininkas? - paklausė Strogovas, kai raiteliai nujojo. Jo veidas buvo išblyškęs it lavono.

- Tai Ogarevas, - atsakė sibirietis tokiu balsu, kuriame buvo jaučiama neapykanta.

- Jis! - sušuko Strogovas lyg pamišęs, negalėdamas suvaldyti neapykantos jausmo.

Strogovas pažino, kad tai tas pats žmogus, kuris smogė jam Išimo stoty.

Be to, - keistas dalykas, - šis karininkas, kurį jis dabar tik probėgomis matė, labai priminė jam senąjį čigoną, matytą Nižnij Novgorodo mugėje.

Strogovas neklydo.

Ir tikrai, persirengęs čigono drabužiais ir prisiplakęs prie Zangaros taboro, Ogarevas lengvai galėjo išvykti iš Nižnij Novgorodo gubernijos, kur tarp daugelio svetimšalių, atvykusių iš Vidurinės Azijos į mugę, jis ieškojo sau tinkamų agentų. Zangara ir jos čigonės, gavusios iš jo atlyginimą kaip šnipės, dirbo jam atsidėjusios. Tai buvo tas pats čigonas, kuris aną naktį mugėje ištarė keistą sakinį, taip sudominusį Strogovą. Tai jis buvo laivo denyje su visa savo čigonų gauja, jis - tas pats asmuo, kuris kitu keliu nuo Kazanės Išimo link per Uralo kalnus pasiekė Omską, kur dabar čia tvarkėsi lyg tikras šeimininkas.

Nuo to laiko, kai Ogarevas atvyko į Omską, praslinko tik trys dienos. Jeigu jie nebūtų susitikę Išime, jeigu nebūtų buvę to netikėto atsitikimo, kuris Strogovą sugaišino net tris dienas, jis, be abejonės, būtų aplenkęs Ogarevą ir pirmas pasiekęs Irkutską! Ir kas žino, kiek būtų išvengta nelaimių.

Šiaip ar taip, Strogovas dabar turėjo bėgti nuo Ogarevo labiau, negu anksčiau. Kai ateis laikas su juo susitikti akis į akį, jis mokės įvertinti savo priešą, nors tas būtų ir viso Sibiro šeimininkas!

Keleiviai nuėjo toliau ir pagaliau atėjo į pašto kiemą. Naktį per apkasų spragas bus bepigu išvažiuoti iš Omsko. Tačiau tarantaso jie niekur negalėjo gauti. Bet kam Strogovui dabar reikia tarantaso? Juk jis, beje, buvo vienas. Jam tereikėjo tik arklio ir, laimei, jį gavo. Tai buvo stiprus arklys, galįs pakelti nuovargį. Strogovui jis patiko ir, kadangi pats buvo geras jojikas, iš šio arklio jis tikėjosi turėsiąs daug naudos. Po kelių minučių jis jau buvo pasiruošęs kelionei.

Jau buvo ketvirta valanda po pusiaudienio.

Strogovas, priverstas laukti nakties, niekur neišėjo iš pašto stoties; čia gavo ir pavalgyti.

Bendroje salėje, kaip ir visose rusų stotyse, buvo daug žmonių. Išgąsdinti gyventojai atėjo čia sužinoti naujienų; pasakojo, kad netrukus atvyksiąs visas rusų kariuomenės korpusas, tik ne į Omską, bet į Tomską; šiam korpusui, esą, buvę pavesta atimti iš totorių šį miestą.

Strogovas atsidėjęs klausėsi, ką pasakojo kiti, bet pats į kalbas nesileido.

Staiga pasigirdo kažkieno riksmas. Strogovas krūptelėjo. Jis išgirdo tik du žodžius:

- Mano sūnau!

Prieš jį stovėjo jo motina, senutė Marta. Šypsodamasi, virpėdama iš džiaugsmo, ji tiesė į jį rankas.

Strogovas atsistojo. Jis jau buvo besiruošiąs pulti į jos glėbį, tik staiga mintis, kad tuo gali pakenkti ne tik sau, bet ir motinai, jį sulaikė. Kad ir kaip buvo skaudu, tačiau nekrustelėjo nė vienas jo veido raumenėlis.

Salėje buvo per dvidešimt žmonių. Žinoma, tarp jų galėjo būti ir šnipų; be to, mieste, be abejonės, žinojo, kad Martos Strogovos sūnus buvo caro feldjėgeris. Strogovas stovėjo lyg į žemę įkastas.

- Michailai! - sušuko motina.

- Kas tamsta esi? - paklausė Strogovas prislėgtu balsu.

- Kas aš? Tu manęs to klausi? Mano vaikuti, nejaugi tu jau nebepažįsti savo motinos?

- Ponia klysti! - šaltai atsakė Strogovas. - Tamstą suklaidino panašumas.

Senutė Marta priėjo prie jo ir pasižiūrėjo jam tiesiai į akis.

- Ar tu nesi Piotro ir Martos Strogovų sūnus? - paklausė ji.

Strogovas būtų mielai atidavęs gyvenimą, kad galėtų apkabinti motiną. Bet jeigu jis tai padarytų, būtų žuvęs. Vos galėdamas save suvaldyti, jis užsimerkė, kad nematytų neapsakomo skausmo, kuris atsispindėjo jos, mielos motinos, veide. Krūptelėjo ir nuleido rankas, kad nepaspaustų jos drebančių rankų, kurios beviltiškai jo ieškojo.

- Tikrai, nežinau, ką tamsta tuo nori pasakyti! - pasakė jis ir keletą žingsnių pasitraukė.

- Michailai! - dar kartą sušuko motina.

- Aš ne Michailas! Aš nesu tamstos sūnus. Aš Michailas Karpanovas, pirklys iš Irkutsko! - tvirtai tarė Strogovas ir apsisukęs išėjo iš salės.

- Mano sūnau, mano sūnau! - girdėjo užpakaly šauksmą.

Strogovas išėjo iš salės sukaupęs visas jėgas. Jis nematė, kaip jo motina, jam išėjus, beveik be sąmonės susmuko čia pat ant suolo. Bet tą pačią akimirką, kai stoties prižiūrėtojas šoko jai į pagalbą, senutė pati atsistojo. Jai švystelėjo šviesi ir netikėta mintis. Jos išsižadėjo tikras jos sūnus! Tai neįtikėtina! Tačiau suklysti ji negalėjo. Aišku, šis vyras, kurį prieš valandėlę matė, buvo jos sūnus, bet jeigu jos išsižadėjo, tai, matyt, taip reikėjo. Jeigu jis taip elgėsi, vadinas, buvo rimtų priežasčių! Nugalėjusi nepaprastą meilę sūnui, vargšė senutė dabar tegalvojo: "Nejaugi aš pati jį pražudžiau , pati to nenorėdama?"

- Aš beprotė! - atsakydavo ji klausiantiems. - Tas jaunas vyras nėra mano sūnus. Jo visai kitoks balsas! Apie tai daugiau nebetenka galvoti. Aš suklydau, nes man visur vaidenas jo paveikslas.

Nepraslinko nė dešimties minučių, kai į stoties kiemą atėjo totorių karininkas.

- Marta Strogova? - paklausė jis.

- Aš, - atsakė senutė taip ramiai, kad neseniai įvykusios scenos liudininkai vos begalėjo ją pažinti.

- Eik su manimi! - įsakė karininkas.

Senutė tvirtu ir ramiu žingsniu nuėjo paskui karininką.

Po valandos ji jau buvo totorių stovykloje, didžiojoje aikštėje, prieš Ogarevą, kuriam buvo praneštos visos šios scenos smulkmenos.

Ją įtardamas, Ogarevas pats norėjo senąją sibirietę ištardyti.

- Tavo vardas? - šiurkščiai paklausė.

- Marta Strogova.

- Turi sūnų?

- Taip.

- Kur jis?

- Maskvoj.

- Tu apie jį neturi žinių?
- Ne.
- Kiek jau laiko?
- Jau du mėnesius.
- O kas tas jaunas vyriškis, kurį tu pavadinai savo sūnumi pašto stoty?
- Tai jaunas sibirietis, kurį aš apsirikusi pavadinau savo sūnumi, - atsakė Strogova. - Nuo to laiko, kai mieste atsirado svetimšalių, šis vyras dešimtas, kurį aš palaikau savo sūnumi! Dabar aš visur jį matau.
- Vadinas, šis jaunas vyriškis ne Michailas Strogovas?
- Ne, jis ne Michailas.
- Ar tu žinai, sene, kad aš galiu įsakyti tave kankinti, kol pasakysi tiesą?
- Tai, ką pasakiau, yra tiesa, tavo grasinimų aš nebijau ir nepakeisiu savo žodžių.
- Tas sibirietis ne Michailas Strogovas? - pakartotinai paklausė Ogarevas.
- Ne, ne jis, - pakartojo Marta. - Nejaugi tamsta manai, kad aš atsižadėsiu sūnaus, kurį man pasiuntė Dievas?
Ogarevas piktai pasižiūrėjo į senutę, kuri taip drąsiai atsakinėjo ir, matyt, nė kiek nebijojo. Jis buvo įsitikinęs, kad tas jaunas sibirietis buvo jos sūnus. Vadinas, jeigu sūnus išsižadėjo motinos, o motina išsižada sūnaus, tai, matyt, yra svarbių priežasčių. Taip nusprendęs, Ogarevas nė kiek neabejojo, kad tariamasis Michailas Karpanovas buvo tas pats Michailas Strogovas, caro feldjėgeris, kuriam caras pavedė atlikti svarbią užduotį. Atsigręžęs į Martą Strogovą, Ogarevas įsakė:
- Šitą moterį nugabenti į Tomską!
Ir tuo metu, kai kareiviai šiurkščiai ją tempė, jis pro dantis iškošė:
- Kai ateis laikas, aš priversiu prabilti šią seną raganą!

XV

Laimei, Strogovas tuoj pat išvyko iš pašto stoties. Ogarevo įsakymas tuojau buvo duotas visiems sargybiniams. Jiems buvo įsakyta stropiai sekti, kad Strogovas negalėtų išvykti iš Omsko. Tačiau Strogovas jau buvo išvykęs ir dabar skriste skriejo per plačias stepes. Po to, kai Strogovas birželio 29 dieną aštuntą valandą vakaro išvyko iš Omsko, jis jau buvo beveik pusiaukelėje tarp Maskvos ir Irkutsko. Norėdamas aplenkti totorių pulkus, šį likusį kelią jis turėjo nukeliauti per dešimt dienų. Tačiau susitikimas su motina, matyt, iškėlė aikštėn jo inkognito. Aišku,

Ogarevas jau neabejojo, kad feldjėgeris paspruko iš Omsko ir dabar skuba į Irkutską.

Dokumentai, kuriuos vežėsi su savimi šis kurjeris, buvo labai svarbūs. Strogovas puikiai žinojo, kad bus griebtasi visokiausių priemonių, kad jį sulaikytų. Tik jis nežinojo, kad jo motina pakliuvo į Ogarevo rankas. Laimė, kad jis to nežinojo. Ar jis pakeltų tokį skaudų smūgį?

Strogovas iš visų jėgų ragino arklį, norėdamas kuo greičiausiai pasiekti kitą stotį ir tenai pakeisti netekusį jėgų arklį. Pusiaukelėje, nukeliavęs septyniasdešimt kilometrų, jis sustojo Kulikovo stotyje. Tačiau čia jis nerado nei arklių, nei vežimo. Dalis totorių kariuomenės jau nužygiavo didžiuoju stepių keliu. Jie apiplėšė ir sunaikino kaimus ir pašto stotis. Strogovui pasisekė gauti sau truputį maisto ir arkliui pašaro. Arklį reikėjo tausoti, nes nežinojo, kada galės jį pakeisti kitu. Tačiau, norėdamas kiek galima padidinti atstumą tarp savęs ir besivejančių jį raitelių, kuriuos Ogarevas, veikiausiai, jau pasiuntė jo vytis, Strogovas nusprendė joti nesustodamas.

Todėl vieną valandą pailsėjęs, jis vėl skubiai išjojo. Iki šiol oras buvo gražus. Temperatūra pakenčiama. Šiuo metu naktis stepėse esti trumpa, be to, buvo puiki mėnesiena ir joti buvo patogu. Strogovas jojo nesvyruodamas, neabejodamas, nes puikiai žinojo kiekvieną kelelį. Nors pakelėje pasitaikydavo kalnuotų vietų, kurios jį vargino, tačiau jis puikiai orientavosi ir siekė tikslo, lyg tas tikslas būtų aiškiai matomas tolimajame horizonte. Pakeliui sustodavo prie sraunaus upelio, tačiau neilgam - tik tiek, kad galėtų atsikvėpti arklys. Nusėdęs nuo arklio , paleisdavo jį valandėlei pailsėti, o pats prisiglausdavo prie žemės ir, pridėjęs ausį, atidžiai klausydavosi, ar neišgirs besivejančių kanopų dundėjimo. Įsitikinęs, kad aplinkui ramu, jis vėl sėsdavo ant arklio ir jodavo toliau.

O, kad visos šios Sibiro stepės nugrimztų poliarinės nakties tamson! Tada jis keliautų naktį nesutikdamas jokių pavojų.

Birželio 30 dieną devintą valandą ryto Strogovas, pravažiavęs Turumovo stotį, atsidūrė Barabos pelkėse. Pelkės tęsėsi daugiau kaip tris šimtus kilometrų; jose galėjo pasitaikyti rimtų gamtos kliūčių. Tačiau Strogovas buvo įsitikinęs, kad šias kliūtis nugalės.

Plačios Barabos pelkės, plytinčios iš šiaurės į pietus tarp 60 ir 52 paralelės, sudaro didelį baseiną, į kurį subėga lietaus vandenys, kurie nenuteka nei į Obę, nei į Irtišių. Šios plačios žemumos dirvą sudaro molis, todėl vanduo pro ją negali prasisunkti ir vasarą, ypač po lietaus, per šias pelkes pervažiuoti beveik neįmanoma.

Pro čia, vingiuodamas tarp kalnų, ežerų, kūdrų ir klampynių, nuo kurių kyla nesveikas oras, eina kelias į Irkutską. Šis kelias nepaprastai sunkus ir juo keliauti pavojinga.

Žiemą, kai vandenis sukausto ledas, įšąla žemė ir sniegas išlygina įvairius gūbrius, sukietėjusiu Barabos paviršiumi rogės lengvai ir greit slysta. Šiose pelkėse yra daug kiaunių, sabalų, lapių ir kitokių smulkių žvėrelių, kurių kailiai brangūs, todėl čia mielai lankosi medžiotojai. Tačiau vasarą pelkės pasidaro klampios, nesveikos ir, kai vanduo labiau pakyla, jos tampa neišbrendamos.

Strogovas paleido arklį pelkių viduriu, gausiai apaugusiu įvairiais augalais, kartais milžiniško dydžio. Visus kitus augalus pralenkė aukštos lieknos nendrės, kurios dėl savo tirštumo sudarė nepermatomą sieną, nusėtą gėlėmis, kurių graži spalva viliojo akį; čia augo puikios lelijos ir irisai, kurių malonus kvapas maišėsi su kylančiais nuo dirvos šiltais garais.

Vienoje ir antroje kelio pusėje tęsėsi pelkės. Strogovas, atsidūręs tarp meldų, pelkėse buvo nematomas. Aukšta žolė kilo aukščiau jo galvos, todėl raitelį galėjo pastebėti tik paukščiai, kurie iš abiejų kelio pusių, garsiai klykdami, pakildavo aukštai į dangų. Kelias buvo gana įvairus. Vienur jis ėjo pro tankius krūmus, kitur apsukdavo didžiausias kūdras, kurios tįsojo keletą kilometrų ir todėl gavo ežerų vardą. Dar toliau kelias buvo klampus ir todėl buvo išklotas žabais, kurie linko, ir po kojomis lingavo žemė. Toks žabais išklotas kelias kartais tęsėsi du ar tris šimtus pėdų ir dažnai keleiviai, keliaudami šiuo keliu, jausdavosi ne ką maloniau, kaip sirgdami jūros liga.

Strogovas, visai negalvodamas apie tai, koks kelias po jo kojomis - kietas ar klampus, jojo pirmyn, drąsiai peršokdamas per griovelius. Nors raitelis greit jojo, tačiau nei jis, nei jo arklys neišvengė vabzdžių, kurių šiose pelkėse knibždėte knibžda.

Keleiviai, kuriems tenka keliauti per Barabos pelkes, iš anksto pasirūpina tam tikru sieteliu, padarytu iš plonutės vielos, ir jį užsideda ant galvos ligi pečių. Tačiau ir taip apsisaugojus, retas kuris išlieka uodų nesukandžiotas. Šie įkyrūs vabzdžiukai zvimbia ore ir jų tiek daug, kad jokie drabužiai negali nuo jų apsaugoti.

Čia buvo uodų, moskitų, aklių ir milijardai smulkiausių vabzdžių, beveik nepastebimų akimi, tačiau skaudžiai geliančių; prie jų negali priprasti net patys ištvermingiausieji Sibiro medžiotojai.

Strogovo arklys, neapsaugotas nuo šių priešų, nuolat pašokdavo, tartum į jo šonus būtų kas smeigęs tūkstančius aštrių pentinų. Sukandęs

žąslus, arklys lėkė lyg pasiutęs, lyg koks greitasis traukinys, ir kilometrai vienas po kito likdavo užpakaly jo.

Arklys, besigindamas nuo vabzdžių, staiga sustodavo, pašokdavo ir vėl lėkdavo it žaibas. Reikėjo būti tokiam geram raiteliui, kaip Strogovas, kad neiškristum iš balno. Strogovas priprato prie šių fizinių kančių, jis tegalvojo, kad tik kuo greičiau pasiektų kalionės tikslą, ir, viską pamiršęs, tematė, kaip kilometras po kilometro likdavo užpakaly jo.

Tačiau kas galėjo pamanyti, kad šios pelkėtos vietos, tokios drėgnos ir nesveikos šiltu metu, buvo apgyventos. Vis dėlto taip buvo. Toli, tarp milžiniškų nendrių, vaikščiojo keletas Sibiro kupranugarių. Vyrai, moterys, vaikai, seniai, apsivilkę žvėrių kailiais, ganė avių kaimenę; norėdami apsaugoti gyvulius nuo vabzdžių, jie išvarydavo kaimenę į pagairę arba sukurdavo didelius laužus, nes dūmai, driekdamiesi viršum šių neaprėpiamų pelkių, išvaikydavo vabzdžius.

Kai Strogovas pajusdavo, kad jo arklys silpsta ir jau rengiasi kristi, jis sustodavo prie šių vargingų kaimenių ir, užmiršęs savo nuovargį, trindavo vargšui arkliui įgeltas vietas šiltais taukais, paskui duodavo jam gerą davinį pašaro ir tik po to, kai pašerdavo arklį, jis galvodavo, kaip pačiam pasistiprinti. Po valandos - daugiausia po dviejų - jis vėl lėkdavo begaliniu Irkutsko keliu.

Taip nujojęs devyniasdešimt penkis kilometrus nuo Turumovo, birželio 30 dieną ketvirtą valandą ryto Strogovas atjojo į Jelamską.

Čia jis jau galėjo leisti arkliui pailsėti visą naktį.

Vargšas gyvulys negalėjo ilgai išlaikyti tokios sunkios kelionės. Jelamske, kaip ir kitur, nebuvo nei arklių, nei vežimų. Jelamskas - nedidelis miestelis, kurį totoriai dar nebuvo užėmę, tačiau jo gyventojai jau išsikraustė, nes priešas iš pietų pusės šį miestelį galėjo lengvai užimti, kai tuo tarpu iš šiaurės pusės pagalbos vargiai buvo galima tikėtis. Pašto stotis, policijos nuovada ir visos kitos įstaigos gubernatoriaus įsakymu buvo perkeltos į Kamską, Barabos centrą. Strogovas buvo priverstas susitaikyti su tuo, kad teks nakvoti Jelamske, nes po dvidešimt valandų kelionės arklys turėjo pailsėti. Strogovas puikiai atsiminė tas instrukcijas, kurios jam buvo duotos Maskvoj; prisidengęs svetima pavarde, jis turėjo pervažiuoti Sibirą, žūtbūt pasiekti Irkutską kiek leis aplinkybės skubiau, tad dėl šios priežasties jam reikėjo branginti arklį, be kurio jis negalėtų pasiekti Irkutsko.

Kitą dieną Strogovas išvyko iš Jelamsko tą pat valandėlę, kai atėjo žinia, kad už dešimties kilometrų nuo miesto, Barabos vieškely, pasirodė

pirmieji totorių žvalgai. Strogovas ragino arklį. Nors šioje vietoje kelias ir buvo lygus, tačiau labai vingiuotas, todėl labai apsunkino kelionę.

Kitą, liepos pirmąją dieną, nukeliavęs šimtą trisdešimt kilometrų, pusiaudienį Strogovas atjojo į Spasko miestelį, o antrą valandą jau skriejo į Pokrovską.

Čia Strogovas dar sykį turėjo leisti pailsėti arkliui, todėl sugaišo tos dienos vakarą ir visą naktį. Užtat kitos dienos ankstų rytą išjojęs ir vis dar jodamas pusiau vandens apsemtomis pelkėmis, ketvirtą valandą vakaro atjojo į Kamską.

Čia vietovės pastebimai pasikeitė. Plačiame neapgyventame plote šis nedidelis Kamsko miestelis buvo lyg ir kokia oazė.

Miesto apylinkės nusausintos, be to, pro šias vietas sruvena Tomė, Irtišiaus intakas, todėl nesveikos pelkės virto turtingomis ganyklomis. Bet vis dėlto šis nusausinimas nenugalėjo drugio, todėl rudens metu gyventi mieste yra pavojinga.

Tačiau į šį miestą susikrausto visi Barabos gyventojai, ypač tuo metu, kai būna lietingi metai ir pelkėse gyventi neįmanoma.

Nors siautė totoriai, bet šio miesto gyventojai niekur nesikraustė. Kadangi Kamskas stovėjo Barabos centre, tai gyventojai, matyt, manė, kad jie yra saugioje vietoje, arba buvo įsitikinę, kad spės pabėgti, jeigu tik juos ištiktų pavojus.

Strogovas troško ką nors sužinoti apie totorius, bet šiame mieste jis nieko nesužinojo. Ir tikrai, jis geriau galėjo painformuoti juos apie Sibiro neramumus, negu jie. Atrodė, kad Kamsko gyventojai buvo visai ramūs ir totoriai jų nedomino.

Be to, Strogovas niekur neidavo. Jam buvo svarbu, kad jo ne tik niekas neįtartų, bet ir nematytų. Jis buvo labai atsargus.

Kamske Strogovas galėjo rasti vežimą ir pakeisti arklį, kuriuo jojo nuo pat Omsko. Tačiau, sveikai galvodamas, jis bijojo, kad neatkreiptų į save dėmesį; kol buvo totorių apsiaustose vietose, jis nenorėjo sukelti nė mažiausio įtarimo.

Keliaujant tokiu pavojingu Barabos keliu, klampiomis vietomis, norint pabėgti nuo besivejančių ir, esant reikalui, pasislėpti melduose, buvo daug patogiau joti arkliu, negu važiuoti vežimu.

Tačiau arklio Strogovas nenorėjo keisti. Jis patyrė, kad tai buvo stiprus arklys, ir iš jo daug tikėjosi. Be to, jeigu Strogovas priprato prie arklio, tai ir arklys, matyt, jau palengva priprato prie tokių kelionės sąlygų ir, nors jis mažai ilsėjosi, tačiau prityrusiam raiteliui dar ilgai galėjo tarnauti.

Per visą liepos antrosios vakarą bei naktį į liepos trečiąją Strogovas niekur neišėjo iš viešbučio, kuris stovėjo nuošalioje vietoje, todėl apsaugojo nuo įkyrių ir smalsių akių.

Įsitikinęs, kad arklys pastatytas saugioje vietoje, Strogovas, jausdamas didelį nuovargį, krito į lovą, tačiau užmigti negalėjo. Daug neramių minčių, ir skaudžių, ir malonių atsiminimų sukosi jo galvoje. Jam akyse čia staiga pasirodydavo senutės motinos paveikslas, čia vėl raukšlėtas motinos veidas išnykdavo ir jį pakeisdavo jaunos, drąsios Nadios veidelis. Vaizdai pynėsi, keisdami vienas kitą ir dažnai susiliedami į vieną.

Paskui jis prisiminė caro įsakymą, kurį prisiekė įvykdyti. Tai, ką jis matė išvykęs iš Maskvos, aiškiai jam rodė, koks svarbus buvo įsakymas. Sukilimas buvo pavojingas, be to, sukilime dalyvavo ir Ogarevas - tai dar labiau didino pavojų. Ir kai jo žvilgsnis nukrypdavo į voką su caro antspaudu, kuriame buvo paslėptos svarbios žinios, galinčios sustabdyti visus šiuos baisumus, Strogovas pajusdavo nepaprastą troškimą šokti ir lėkti per stepes, kaip paukštis nuskristi per begalines platybes, kurios skiria jį nuo Irkutsko. Norėjo pavirsti ereliu, kad galėtų pakilti viršum siaučiančio pavojaus, arba viesulu, kad žaibo greitumu pasiektų taip karštai trokštamą vietą, stotų prieš didįjį kunigaikštį ir jam tartų: "Jūsų aukštenybe, štai jo didenybės laiškas!".

Kitą dieną šeštą valandą ryto Strogovas išjojo, tikėdamasis per dieną nujoti 85 kilometrus, vadinas, kelią nuo Kamsko iki Udinsko. Nukeliavęs apie dvidešimt kilometrų, jis vėl atsidūrė Barabos pelkėse.

Kelią rasti buvo sunku, tačiau Strogovas, prityręs ir atsargus raitelis, nugalėjo visas kliūtis.

Atvykęs į Udinską, Strogovas leido arkliui pailsėti visą naktį, nes rytojaus dieną manė niekur nesilsėdamas nukeliauti šimto kilometrų kelią nuo Udinsko iki Ikulskojės. Jis išjojo auštant, bet pelkėtos Barabos vietos labai apsunkino kelionę. Smarkus lietus, kuris čia lijo prieš kelias savaites, dar nebuvo susigėręs į žemę ir vanduo lyg kokiame puode telkšojo žemumoj dirvos paviršiuje.

Aplinkui buvo matyti begaliniai pelkių plotai, kūdros ir ežerai. Per ežerą, kuris geografijoje yra pažymėtas Tčango vardu, persikelti nebuvo galima ir reikėjo jį aplenkti jojant pakrante, kuri tęsėsi daugiau kaip dvidešimt kilometrų. Aišku, pakelėje pasitaikė įvairių kliūčių. Kad ir kaip Strogovas stengėsi, tačiau kelionėje teko kiek užtrukti. Jis išmintingai padarė, kad Kamske neėmė vežimo, nes jo arklys lengvai galėjo prasmukti per tas vietas, per kurias joks vežimas negalėtų pervažiuoti.

Devintą valandą vakaro Strogovas atvyko į Ikulskoję ir tenai apsistojo visai nakčiai. Šiame tolimame Sibiro kampelyje buvo ramu ir apie karą niekas nežinojo. Šio nuošalaus gubernijos kampelio totorių būriai dar nebuvo pasiekę.

Nuo čia keliauti buvo daug lengviau, nes kelyje buvo mažiau gamtos kliūčių ir nuo rytdienos jau pasibaigs klampios Barabos pelkės. Strogovui dar liko nukeliauti 135 kilometrus ir jis pasieks Kalyvanę.

Rytojaus dieną Strogovas paliko užpakaly Ikulskojės ir Karčinsko apylinkes, kur buvo palyginti ramu, nes šios vietos buvo apsuptos Barabos pelkių, per kurias totorių gaujos negalėjo žygiuoti. Nors čia buvo ramu ir nepavojinga, tačiau, atsidūrus prie Obės krantų, Strogovui teks susitikti su totorių ordomis, kurių šioje vietoje jis jau nebegalės išvengti. Jis numatė besiartinantį pavojų ir galvojo, kaip jo išvengti. Blogiausiu atveju, jeigu bus reikalas, jis paliks didįjį Irkutsko vieškelį ir jos šunkeliais.

Žinoma, ir tai buvo pavojinga.

Keliaujant aplinkiniais keliais, reikės sugaišti daugiau laiko. Pakelėje nesutiks nei kaimų, nei miestų. Tik kur-ne-kur pasitaikys kokia sodyba arba varginga lūšna, kur gal ir atsiras kuo pasistiprinti. Tačiau nebuvo laiko svyruoti ir Strogovas lėkė pirmyn.

Pagaliau, nukeliavęs labai sunkų kelią, palikęs užpakaly Kargačo stotį, Strogovas perjojo paskutines Barabos pelkių žemumas ir arklio kanopos vėl sudundėjo atsimušusios į kietą ir sausą Sibiro dirvą.

Jis išvyko iš Maskvos birželio 15 dieną, vadinas, dabar, liepos penktąją, priskaitant ir 70 valandų , kurias jis sugaišo prie Irtišiaus krantų, nuo išvykimo praėjo dvidešimt viena diena. Tačiau iki Irkutsko dar buvo pusantro tūkstančio kilometrų.

XVI

Strogovas turėjo rimtą priežastį bijoti susitikimo su totoriais tose vietose, kurios buvo už Barabos pelkių. Buvo matyti, kad čia neseniai nužygiavo totoriai, nes laukuose dar buvo likę arklių kanopų įspaudai. Apie šiuos barbarus galima pasakyti tą pat, ką ir apie turkus: "Kur tik turkas praeina, ten net žolė neželia".

Todėl, keliaujant per šias vietas, Strogovui teko griebtis visų atsargumo priemonių. Kai kuriose vietose horizonte kylantys dūmai rodė, kad ten dar tebedegė atskiros sodybos ir kaimai. Ar šį gaisrą sukėlė totorių avangardas, ar jau chano armija?

Ar pats chanas Feofaras buvo jau Jenisiejaus gubernijoj? Strogovas apie tai nieko nežinojo ir nieko negalėjo toliau veikti, tiksliai apie tai nesužinojęs. Nejaugi kraštas toks tuščias, kad neliko nė vieno sibiriečio, kuris galėtų jam suteikti žinių? Strogovas nukeliavo du kilometrus, tačiau aplinkui buvo nyku ir tuščia. Atidžiai žiūrėdamas čia į kairę, čia į dešinę, jis ieškojo nors vienos lūšnos, kurioje dar gyventų žmonės, bet visos lūšnos, kurias jis matė , buvo tuščios.

Tik iš vienos trobos, kurią Strogovas pastebėjo tarp medžių, rūko dūmai. Prijojęs per keletą žingsnių nuo sudegusios trobos likučių, jis pastebėjo verkiančių vaikų krūvos vidury vos sėdintį senį. Čia pat ant žemės klūpojo moteris, kuri dar buvo jauna, matyt, senio duktė ir šių mažylių motina, kuri liūdnai žiūrėjo į gaisro sunaikintą būsta Ji laikė prie krūtų kūdikį, kuriam netrukus jau nebebus jos pieno. Viskas aplink šią nelaimingą šeimą buvo sunaikinta, sudeginta ir apiplėšta...

Strogovas priėjo prie senio.

- Ar tu gali man atsakyti į klausimus? - paklausė jis.
- Klausk, - atsakė senis.
- Ar totoriai pro čia pražygiavo?
- Taip, matai - troba sudegė!
- Kiek jų buvo? Daug?
- Daug, visa kariuomenė; visus rugius sumindžiojo.
- Kas vadovavo, emiras?
- Taip, emiras... Net Obės vanduo paraudo it kraujas.
- O chanas Feofaras Tomske?
- Taip.
- Ar nežinai, totoriai užėmė Kalyvanę?
- Ne, Kalyvanė dar nesuliepsnojo.
- Ačiū, dėduk.
- Ar aš galiu būti tau kuo nors naudingas?
- Ak, nieko.

Strogovas padėjo ant nelaimingosios motinos kelių dvidešimt penkis rublius ir, jai dar nespėjus padėkoti, spustelėjo pentinais arklį ir greit išnyko iš akių.

Jis dabar tik tiek težinojo, kad reikia būtinai aplenkti Tomską ir tučtuojau pasukti į Kalyvanę, kur totorių dar nebuvo, o tenai pasirūpinti maistu tolesnei kelionei. Paskui išsukti iš Irkutsko vieškelio, nes reikėjo aplenkti Tomską; kitos išeities nebuvo.

Apsvarstęs šį naują kelio maršrutą, Strogovas jau negalėjo nė vienos minutės svyruoti. Jis ir nesvyravo: spustelėjęs arklį, skriste nuskrido

tiesiu keliu, kuris ėjo iki kairiojo Obės kranto, iki kurio jam liko dar 40 kilometrų. Ar Strogovas ras keltą, kad galėtų persikelti į kitą upės krantą, gal jau totoriai sunaikino persikėlimo priemones ir reikės šokti į upę ir ją plaukte perplaukti? Tai paaiškės, kai bus pasiektas krantas.

Arklį, nukeliavęs su juo paskutinę kelionę, Strogovas turėjo Kalyvanėje pakeisti kitu. Jis jautė, kad netrukus ir arklys kris iš nuovargio. Vadinas, Kalyvanė dabar jam buvo lyg ir naujas kelionės taškas, nes nuo šio miesto jo kelionė bus visai kitokio pobūdžio. Kol teks keliauti totorių nutryptais ir apiplėštais kraštais, pavojai galėjo būti kur kas didesni, bet jei pasiseks aplenkti Tomską, jis vėl galės joti Irkutsko vieškeliu per Jenisiejaus guberniją, kurios užkariautojai dar nenuniokojo.

Po dienos kaitros stojo naktis. Nepermatoma tamsa apgaubė stepę. Nusileidus saulei, aprimo vėjas ir tapo visai ramu. Buvo girdėti tik arklio kanopų dundėjimas ir retkarčiais pasigirsdavo žodžiai, kuriais raitelis ragino arklį. Reikėjo sutelkti visą dėmesį, kad tik nepaklystų iš pelkių ir upokšnių apsupto kelio. Strogovas jojo taip greitai, kaip galėjo, bet tuo pačiu metu buvo labai atsargus; jis galėjo pasitikėti jautria savo arklio klausa taip, kaip pats pasitikėjo savo akimis, kurios vėrė nakties tamsą.

Sykį Strogovas, nusėdęs nuo arklio sužinoti kelio krypties, išgirdo liūdną ūžesį, kuris sklido iš vakarų pusės. Šis stuksėjimas buvo panašus į raitelių kanopų dundėjimą. Nebuvo abejonės - už dviejų ar trijų kilometrų užpakaly dundėjo kanopos arklių, kurie bėgo risčia.

Strogovas , pridėjęs ausį prie žemės, atidžiai klausėsi.

- Tai raitelių būrys iš Omsko, - pagalvojo. - Joja greit, nes triukšmas didėja.

Strogovas klausėsi.

- Taip, - tarė jis, - šie raiteliai joja risčia! Ne vėliau kaip po dvidešimties minučių jie bus čia. Mano arklys negali jų aplenkti. Jeigu jie bus rusai, aš prie jų prisidėsiu; jeigu totoriai, reikės gelbėtis. Bet kaip? Kur pasislėpti šioje stepėje?

Strogovas apsidairė aplinkui; jo aštrus žvilgsnis pastebėjo neaiškią masę, kuri liūdnai dunksojo tamsumoj, maždaug už šimto žingsnių nuo kelio.

- Čia yra miškelis, - tarė pats sau. - Jame galima pasislėpti. Bet, jeigu tie raiteliai ims krėsti mišką, mane gali sučiupti. Tačiau pasirinkimo nėra!

Po kelių minučių Strogovas, vesdamas arklį už pavadžio, jau buvo miške, atskirtame nuo kelio pelkėmis ir topoliais. Iš to Strogovas sumetė, kad ši vieta yra klampi ir raitelių būrys turės ją aplenkti.

Strogovas nuėjo gilyn į miškelį apie keturiasdešimt žingsnių ir čia prie upelio, kuris supo šį miškelį, pasislėpė.

Tačiau buvo taip tamsu, jog Strogovui neteko bijoti, kad raiteliai jį pastebės, nebent šį mažą miškelį jie sugalvotų iškrėsti. Todėl jis privedė arklį prie pat upelio ir jį pririšo prie medžio, o pats atsigulė pamiškėje, kad galėtų išsiaiškinti, su kuo turi reikalą - su rusais ar su totoriais.

Vos spėjo Strogovas pasislėpti už krūmų, kai staiga švystelėjo neaiški, virpanti šviesa, silpnai apšviesdama apylinkę.

- Deglai! - pagalvojo jis ir greit pasitraukė atgal, krito žemėn ir šliaužte nušliaužė į patį miško tankumyną.

Raitelių būriui artėjant prie miško, risčia sulėtėjo. Strogovas, bijodamas, kad jo nepastebėtų, instinktyviai nušliaužė iki pat upės kranto, pasirengęs į ją šokti, jeigu atsirastų reikalas.

Prie miško būrys sustojo ir raiteliai nulipo nuo arklių. Jų buvo apie penkiasdešimt žmonių. Apie dešimt žmonių nešė deglus, kurių šviesa plačiais ruožais apšvietė kelią.

Iš kai kurių pasiruošimų Strogovas suprato, kad būrys, jo laimei, miško krėsti nesirengė, bet sustojo, kad galėtų pailsėti arkliai ir pasistiprintų žmonės. Ir tikrai, arkliai tuoj ėmė pešti žolę. Raiteliai išsitiesė ant kelio ir pradėjo dalytis maistu.

Strogovas tyliai nušliaužė aukšta žole ir nepaprastai atsidėjęs klausėsi, kas aplinkui dėjosi.

Būrį sudarė uzbekai. Jie buvo stipraus kūno sudėjimo, aukštesni negu vidutinio ūgio, šiurkščais, įžūliais veidais; ant galvų nešiojo juodo avino kailio kepures; avėjo aukštakulniais geltonais batais, kurių smaigaliai buvo užsirietę lyg viduramžių pusbačių. Vatiniai spalvoto perkelio ar medvilnės pamušalais glaudžiai juosė jų kūną. Jie buvo apsiginklavę skydais, kreivais kardais ir šautuvais, kurie buvo pakabinti prie balno. Ant pečių plevėsavo skraistės.

Arkliai, laisvai paleisti į pamiškę, buvo mongolų kilmės. Deglų šviesoje, kuri plačiai sklido, šiuos gyvulius buvo galima lengvai atskirti; jie truputį mažesni už turkų arklius, tačiau nepaprastai stiprūs, labai patvarūs ir kitokio bėgimo nežino, kaip risčia.

Būriui vadovavo pendžabachčis, t.y. penkiasdešimtininkas, kuriam dar priklausė beibachčis, vadovaująs dešimčiai žmonių.

Abu karininkai nešiojo šalmus su grandimis; nedideli trimitai, pririšti prie balno, rodė jų rango aukštumą.

Pendžabachčis turėjo leisti savo arkliams pailsėti, nes jie po ilgos kelionės jau buvo pavargę. Šnekučiuodami ir rūkydami bengą - kanapių

lapus, iš kurių yra gaminamas plačiai paplitęs tarp azijiečių hašišas, abu karininkai vaikščiojo šen ir ten po mišką, ir Strogovas, kuris buvo nematomas, aiškiai galėjo girdėti jų pokalbį.

Jau pirmieji šio pokalbio žodžiai atkreipė Strogovo dėmesį. Mat, kalbėjo apie jį.

- Kurjeris negalėjo toli atsidurti, - tarė pendžabachčis, - negalimas daiktas, kad jis nukeliautų kitu keliu, kaip Barabo.

- Kažin, gal jis dar iš Omsko neišvyko, - atsakė beibachčis. - Galimas daiktas, kad jis dar Omske ir slapstosi kokiuose namuose?

- Tai būtų nebloga. Tada pulkininkui Ogarevui netektų bijoti, kad raštas, kurį veikiausiai šis kurjeris su savim veža, pasieks adresatą.

- Sako, kad kurjeris kilimo iš čia, sibirietis, - atsakė beibachčis. - Todėl jis gerai pažįsta čionykščius kelius ir, galimas daiktas, kad laikinai pasitraukė iš Irkutsko vieškelio, o paskui vėl į jį grįš.

- Bet jeigu jis vyksta aplinkiniais keliais, tai mes būsime jį gerokai aplenkę, nes išvykome iš Omsko tik vieną valandą vėliau už jį ir jojame trumpiausiu keliu. Todėl jis arba pasiliko Omske, arba mes anksčiau už jį atvyksime į Tomską ir tuo būdu atkirsime jam kelią; ir vienu, ir kitu atveju jis jokiu būdu nepasieks Irkutsko.

- Stipri moteris toji senė sibirietė; turbūt, ji bus jo motina, - tarė beibachčis.

Išgirdus šiuos žodžius, Strogovui širdis ėmė smarkiai plakti, rodos, ims ir plyš.

- Taip, - atsakė pendžabachčis, - ji užsispyrusi tvirtina, kad tas įtartinas pirklys esąs ne jos sūnus. Bet jau vėlu. Pulkininko Ogarevo neapgausi, jis privers tą seną burtininkę pasakyti tiesą, kai ateis laikas.

Kiekvienas žodis skaudžiai veikė Strogovą. Priešas suprato, kad jis - caro kurjeris! Šitas raitelių būrys turėjo įsakymą jį pasivyti; suimti gyvą ar negyvą, o jeigu tai nepasisektų - atkirsti jam kelią. Be to, koks skausmas - jo senutė motina pateko į totorių rankas! Ivanas Ogarevas, žiauriai kankindamas, privers ją išduoti paslaptį!

Strogovas žinojo, kad atkakli sibirietė tylės, bet dėl to gali netekti gyvybės.

Niekšas, tėvynės išdavikas grasino užkankinti jo motiną!

Tuo tarpu abu karininkai kalbėjosi toliau, ir Strogovas suprato, kad Kalyvanės apylinkėse susidurs totoriai su rusų kariuomene, kurios avangardas artinosi iš šiaurės. Nedidelis dviejų tūkstančių rusų būrys pasirodė Obės žemupy ir greitai slinko Tomsko link. Nebuvo abejonės, kad šis negausus rusų kariuomenės būrys, susidūręs su chano Feofaro sti-

priausia pajėga, bus sunaikintas, todėl didysis Irkutsko vieškelis pateks į užkariautojų rankas.

Strogovas iš kelių pendžabachčio žodžių suprato, kad už jo galvą yra paskirta piniginė premija ir kad šis būrys gavo įsakymą pristatyti kurjerį gyvą ar negyvą.

Todėl reikėjo nieko nelaukiant aplenkti uzbekų raitelius, žaibo greitumu pasiekti Obę ir persikelti į kitą upės krantą. Tačiau jam reikėjo bėgti anksčiau, negu būrys pradės ruoštis į kelionę.

Strogovas pasiruošė vykdyti savo planą. Raitelių poilsis negalėjo ilgai trukti ir, nors jų arkliai buvo nekeisti nuo pat Omsko ir nemažiau pailsę negu Strogovo arklys, pendžabachčis, matyt, buvo nusistatęs neleisti savo žmonėms ilsėtis ilgiau kaip valandą. Negalima gaišti nė vienos minutės. Jau buvo pirma valanda nakties. Aplinkui dar tamsu, tačiau netrukus turėjo aušti, ir, pasinaudojant tamsa, Strogovui reikėjo būtinai išjoti iš miškelio, pasiekti kelią ir paleisti arklį šuoliais. Nors naktis pabėgimui buvo ir palanki, bet Strogovo padėtis liko labai pavojinga.

Strogovas veikti strimgalviais negalėjo, jam reikėjo viską atsargiai apsvarstyti, iš anksto numatyti visus netikėtumus ir juos įvertinti. Nors tankūs krūmokšniai tęsiasi iki pat kelio, bet jais šliaužiant kiltų triukšmas, ir kelią pasiekti būtų neįmanoma.

Upelis, tekėjęs pagal kelią, buvo ne tik gilus, bet platus ir labai klampus. Persikelti į kitą jo pusę buvo neįmanoma, nes abipus augo aukštos ir nepaprastai tankios nendrės, dugnas buvo dumblinas, todėl galima legvai įklimpti. Be to, tuoj už meldų augo tankių krūmų siena, pro kurią prasiskverbti būtų be galo sunku. Jeigu kiltų pavojus, tai Strogovas žūtų arba patektų į totorių rankas. Strogovas nusprendė, kad liko tik vienas išsigelbėjimo būdas - didysis kelias. Reikėjo aplenkti pamiškę, pasiekti kelią ir kas bebūtų nukeliauti nors ketvirtį kilometro; paskui paraginti nuvargusį arklį, kad jis, nors ir negyvas kristų, bet pasiektų Obę, per kurią keltu arba plaukte persikeltų į kitą pusę - štai koks buvo Strogovo planas. Jo drąsa ir energija dešimteriopai padidėjo, kai pajuto rimtą pavojų. Čia buvo sprendžiamas jo gyvybės klausimas, tėvynės garbė ir, galimas daiktas, net jo motinos gyvybė. Jis negalėjo svyruoti ir pasiryžo.

Raitelių būryje kažkas jau sukrutėjo. Keletas raitelių vaikščiojo šen ir ten kelio pakraščiu ir pamiške, kiti dar gulėjo po medžiais. Tačiau jų arkliai pamažu slinko į miškelio vidurį.

Iš pradžių Strogovui dingtelėjo mintis griebti vieną iš tų arklių, bet paskui šią mintį jis atmetė, nes pagalvojo, kad totorių arkliai nė kiek ne mažiau nuvargę už jo arklį. Geriau pasikliauti tuo, kuriuo jis pasitikėjo ir

kuris jam tiek pasitarnavo. Jo arklys buvo paslėptas už aukštų krūmų ir uzbekai jo nematė.

Šliaužgdamas žole, Strogovas atšliaužė prie arklio, kuris gulėjo ant žemės. Jis švelniai paglostė gyvulio kaklą ir jam pasisekė be jokio triukšmo priversti jį atsikelti nuo žemės.

Laimei, tuo pat metu deglai baigė degti ir užgeso. Aplinkui tapo tamsu, juo labiau miške.

Užmovęs kamanas, suveržęs balno diržą, pataisęs kilpas, Strogovas tyliai už pavadžių nusivedė arklį.

Išmintingas gyvulys, tartum būtų supratęs, ko iš jo norima, paklusniai nusekė paskui savo poną.

Tačiau kai kurie uzbekų arkliai pastatė ausis ir žengė į pamiškę.

Strogovas dešinėje rankoje laikė revolverį, pasiruošęs sutriuškinti galvą pirmam pasitaikiusiam totoriui, kuris išdrįstų prie jo prisiartinti. Tačiau pavojus praėjo ir jis laimingai pasiekė tą vietą, kuri jungė miškelį su vieškeliu.

Strogovas galėjo šokti į balną kur kas vėliau, kad jo nepastebėtų; bet, nelaimei, tą valandėlę, kai Strogovas žengė iš pamiškės į kelią, vienas iš totorių arklių jį pajuto, sužvengė ir šoko prie jo.

To arklio savininkas, pastebėjęs neryškų žmogaus šešėlį, sušuko:

- Ant arklių!

Išgirdę šauksmą, visi sukruto ir šoko ant arklių.

Strogovui beliko tik užšokti ant arklio ir leistis šuoliais.

Abu karininkai šoko pirmyn.

Tuo pat metu pasigirdo šūvis ir Strogovas, jau spėjęs atsisėsti į balną, pajuto, kad kulka pervėrė jo apsiaustą, neužkliudžiusi kūno.

Neatsigręžęs atgal, jis spustelėjo arklį ir, paleidęs pavadžius, nulėkė Obės link.

Kol uzbekai susitvarkė su palaidais arkliais, Strogovui pasisekė nuo jų kiek atsiplėšti, tačiau uzbekai negaišo ir po dviejų minučių, kai Strogovas išjojo iš pamiškės, išgirdo užpakaly kelių arklių kanopų dundėjimą; keletas raitelių pamažu artinosi prie jo.

Aušo ir jau buvo galima atskirti aplinkinius daiktus.

Atsigręžęs, Strogovas pastebėjo besivejantį raitelį, kuris buvo jau visai arti.

Tai buvo beibachčis, karininkas, kuris puikiai valdė arklį; jis jojo būrio priešaky ir jau siekė bėglį.

Strogovas nukreipė tiesiai į jį revolverį ir šaltai paspaudė gaiduką. Karininkas, kuriam kulka pataikė į krūtinę, nusirito žemėn. Tačiau likusieji

raiteliai, sekę užpakaly jo, pamažu artinosi prie Strogovo. Ne ilgiau pusvalandžio Strogovas galėjo išsilaikyti nebijodamas kardų smūgių; jis jautė, kad jo arklys silpsta, jis bijojo, kad bet kurią minutę, užkliuvęs už kokios kliūties, arklys gali pargriūti ir nebeatsikelti.

Priekyje, už kokių poros kilometrų, buvo matyti retų medžių apsupta blanki linija. Tai buvo Obė, tekanti per nykias vietas.

Keletas šūvių, paleistų į Strogovą, jo nekliudė; jis taip pat keletą kartų šovė iš revolverio į tuos raitelius, kurie prie jo arčiausiai prisiartindavo. Ir kiekvieną sykį vienas uzbekas krisdavo žemėn savo draugų šiurpių klyksmų palydėtas. Kai Strogovas pasiekė upės krantą, uzbekų būrys buvo nuo jo ne daugiau kaip per penkiasdešimt žingsnių. Tuo tarpu Obėje nebuvo matyti nei kelto, nei valties, kad būtų galima persikelti.

Strogovas neilgai galvojęs šoko į upę, kuri šioje vietoje buvo ne daugiau kaip pusės kilometro platumo.

Smarki Obės srovė labai apsunkino šį drąsų žygį; Strogovo arklys niekur nesiekė dugno ir turėjo plaukte plaukti per sraunų Obės vandenį.

Raiteliai sustojo krante ir delsė šokti į upę. Tuo metu pendžabachčis griebė šautuvą ir atidžiai nutaikė į bėglį, kuris jau buvo upės vidury. Suaidėjo šūvis ir Strogovo arklys nugrimzdo į dugną, nes kulka pataikė jam į šoną.

Strogovas žaibo greitumu ištraukė iš kilpų kojas. Pasinėręs į vandenį, jis pasislėpė nuo gausių totorių šūvių; paskui, sukaupęs visas jėgas, laimingai pasiekė dešinį upės krantą ir pasislėpė tankiai čia augančiuose melduose.

XVII

Strogovas jau beveik išvengė pavojaus, bet vis dėl to jo padėtis buvo sunki. Kaip dabar keliauti, kai ištikimas gyvulys, su tokiu pasiaukojimu jam tarnavęs, rado mirtį upės bangose? Vienui vienas priešo apiplėštame krašte, be arklio, maisto Strogovas nuo Irkutsko buvo dar toli, tačiau būtinai turėjo jį pasiekti.

- Prisiekiu dangumi, aš jį pasieksiu! - sušuko jis atsakydamas į savo liūdnas mintis.

Uzbekų raitelių šūviai jau nebegalėjo pasiekti Strogovo. Uzbekai nesiryžo jo vytis per upę; be to, matyt, galvojo, kad jis nuskendo, nes, Strogovui pasinėrus į vandenį, jie negalėjo pastebėti, ar jis pasiekė dešinį Obės krantą, ar ne.

Pajutęs po kojomis kietą žemę, Strogovas atsistojo. Visų pirma reikėjo susirasti kokią nors sodybą arba pašto stotį, kur galėtų gauti arklį. Turėdamas arklį, jis galėtų joti aplinkiniais keliais, o paskui vėl įsuktų į Irkutsko kelią, tačiau tik tada, kai bus netoli Krasnojarsko. Jis tikėjosi, kad nuo šios vietos kelias bus laisvas.

Obės aukštupy, maždaug už dviejų kilometrų nuo Strogovo, stūksojo nedidelis, tačiau gražus miestelis. Keletas cerkvių žaliais paauksuotais bizantiško stiliaus kupolais rėmė pilkąjį dangų. Tai buvo Kalyvanė, kur Kamsko ir kitų miestų valdininkai bei pirkliai atvykdavo vasaros metu slėpdamiesi nuo nesveiko Barabos oro. Kaip jau patyrėme, Strogovas žinojo, kad Kalyvanė dar nebuvo sukilėlių užimta. Totorių kariuomenė suskilo į dvi kolonas: viena slinko Omsko link, kita - Tomsko. Totoriai nesirūpino užimti vidurines sritis.

Buvo trečia valanda ryto. Kalyvanės apylinkės, kad ir buvo ramios, tačiau atrodė tuščios. Matyt, gyventojai, pabėgę nuo totorių antplūdžio, pasislėpė šiaurėje, Jenisiejaus gubernijoje.

Strogovas dar nespėjo pasiekti Kalyvanės, kai išgirdo tolumoje pokšint šūvius. Jis sustojo ir įsiklausė. Aiškiai buvo girdėti duslūs, orą drebinantys trenksmai. Žinoma, jis negalėjo apsirikti.

-Patrankos! Čia šaudoma! - tarė pats sau. - Nejaugi rusų būrys jau būtų susidūręs su totorių armija? Viešpatie, padėk man pasiekti Kalyvanę anksčiau negu jie!

Strogovas neapsiriko: netrukus trenksmai pasikartojo dažniau, horizontas ėmė niauktis, tačiau tai buvo ne gaisro dūmai, bet didžiuliai balti artilerijos šūvių kamuoliai. Uzbekų raiteliai sustojo kairiajame upės krante, nes norėjo sužinoti mūšio rezultatus. Strogovui jų nereikėjo bijoti ir jis drąsiai galėjo keliauti į miestą.

Tuo tarpu patrankų griaudėjimas stiprėjo ir artėjo.

Dabar jau buvo visai aišku, kad čia aidėjo patrankų šūviai. Iš kylančių dūmų, kuriuos sklaidė pakilęs vėjas, galima spręsti, kad besikaunantieji slinko į pietus. Veikiausiai Kalyvanė bus atakuojama iš Šiaurės pusės. Bet ar šį miestą rusai gynė nuo totorių, ar mėgino jį atsiimti iš chano Feofaro kariuomenės? Kol kas tai buvo sunku įspėti. Strogovas atsidūrė keblioje padėtyje. Jis priartėjo prie Kalyvanės per pusę kilometro, kai staiga sugriaudė patranka ir cerkvės bokštas susvyravęs griuvo, subirdamas į daugybę akmenų ir dulkių; matyt, Kalyvanė buvo kautynių centras; vadinas, rusai ir totoriai kovėsi miesto gatvėse. Ar dabar laikas tenai ieškoti pastogės? Ar negrėsė jam tenai pavojus pakliūti į nelaisvę? Ar jam pasiseks pasprukti iš Kalyvanės, kaip pasisekė iš Omsko?

Visi šie klausimai sukosi jo galvoje. Jis abejojo - gal būtų geriau pėsčiam pasiekti kokią nors sodybą ir tenai gauti arklį?

Tai buvo vienintelis išmintingas sprendimas ir jis tučtuojau, palikęs Obės krantus, nuėjo į dešinę nuo Kalyvanės. Tuo metu susišaudymas buvo pačiam įkarštyje. Netrukus gaisras apsiautė visą Kalyvanės miestą.

Strogovas jau bėgte bėgo per stepę slėpdamasis už medžių, augančių čia vienoje, čia kitoje vietoje; staiga pasirodė totorių būrys. Strogovas pamatė, kad vargiai begalės išsigelbėti, nes raiteliai šuoliavo miesto link; jeigu jis pabandytų nubėgti tarpą, skiriantį jį nuo miesto, tai jokiu būdu negalėtų nuo jų pasislėpti.

Laimei, pastebėjo tarp medžių stovintį namelį, kurį jis galėjo pasiekti, kol dar jo nepastebėjo. Nieko nelaukdamas, šoko bėgti prie to namelio, esančio nuo jo ne toliau kaip už pusės kilometro. Pribėgęs prie namelio, pastebėjo, kad tai buvo telegrafo stotis. Nuo stoties ėjo treji laidai - vieni į vakarus, kiti į rytus, o treti į Kalyvanę.

Reikėjo manyti, kad iš stoties jau seniai visi išsikraustė, tačiau kad ir kas ten būtų, Strogovas galėjo čia pasislėpti ir sulaukti nakties, kol vėl galės keliauti toliau.

Pribėgęs prie namelio durų, Strogovas stipriai jas patraukė. Kambaryje ramiai sėdėjo flegmatiškas valdininkas ir visai nekreipė dėmesio į tai, kas aplinkui dėjosi.

Nenujausdamas nieko įtartina, jis laukė prie savo langelio interesantų.

Strogovas greit pribėgo prie jo ir trūkčiojančiu iš susijaudinimo ir nuovargio balsu paklausė:

- Ką tamsta žinai?
- Nieko, - atsakė šypsodamasis valdininkas.
- Čia rusai kaunasi su totoriais?
- Taip sako.
- Kas laimi?
- Nežinau.

Toks ramumas ir šaltakraujiškumas šių baisių įvykių akivaizdoje buvo tiesiog nesuprantamas.

- O laidai tvarkoje? - paklausė Strogovas.
- Linija veikia tarp Kalyvanės ir Krasnojarsko; be to, dar veikia ir tarp Kalyvanės bei Sibiro sienos.
- Ar galima siųsti tik valdiškas telegramas?
- Valdiškas ir privačias. Dešimt kapeikų už žodį.

Strogovas jau buvo besakąs šiam keistam žmogui, kad jam reikia ne laidų, o duonos ir vandens badui numalšinti, kai staiga namelio durys atsidarė.

Manydamas, kad tuojau įsiverš totoriai, Strogovas rengėsi šokti pro langą, bet į kambarį įėjo tik du žmonės, kurie vargu ar galėjo būti panašūs į totorių raitelius. Vienas laikė rankoje pieštuku parašytą telegramą ir, aplenkęs antrąjį, prišoko prie ramiai nusiteikusio valdininko langelio.

Strogovo nusistebėjimas buvo visai suprantamas, nes abu ateiviai buvo seni jo pažįstami, su kuriais jis jau nebesitikėjo susitikti.

Tai buvo korespondentai Haris Bliuntas ir Alkidas Žolivė, kurie dabar buvo ne kelionės draugai, bet konkurentai ir priešai. Jie vėliau išvyko iš Išimo negu Strogovas; jeigu jie atvyko į Kalyvanę anksčiau jo keliaudami tuo pačiu keliu, tai tik todėl, kad Strogovas sugaišo tris dienas Irtišiaus apylinkėse.

Ir dabar, stebėję rusų kautynes su totoriais arti miesto, paspruko iš Kalyvanės tuo metu, kai kautynės vyko miesto gatvėse, ir, grumdamiesi dėl pirmenybės, atbėgo į telegrafo stotį, kad pasiųstų į Europą savo telegramas.

Strogovas pasitraukė į šalį, atsistojo patamsyje, kad kiti jo negalėtų pastebėti, o jis viską galėtų matyti ir girdėti.

Jis čia išgirsiąs naujienų ir galėsiąs spręsti, ar jam vykti į Kalyvanę, ar ne.

Haris Bliuntas, aplenkęs konkurentą, prišoko prie langelio ir pakišo savo telegramą, kai tuo tarpu Alkidas Žolivė, priešingai savo įpratimui, tūpčiojo vietoje.

- Dešimt kapeikų už kiekvieną žodį, - ramiai atsakė valdininkas priimdamas telegramą.

Haris Bliuntas papylė ant stalo krūvą pinigų, į kuriuos jo konkurentas pažiūrėjo su šiokiu tokiu nusistebėjimu.

- Gerai, - tarė valdininkas.

Su didžiausiu šaltakraujiškumu jis ėmė telegrafuoti tokią telegramą:

"Daily Telegraph", Londonas. Iš Kalyvanės, Omsko gubernijos, Sibiras, liepos 6. Rusų ir totorių kariuomenių susirėmimas..."

Strogovas aiškiai girdėjo garsiai perskaitytos telegramos turinį, jis viską sužinojo, ką korespondentas pranešė savo laikraščiui.

"Rusų kariuomenė pasitraukė su dideliais nuostoliais. Totoriai tą pat dieną įžengė į Kalyvanę..."

Šiais žodžiais pasibaigė telegrama.

- Dabar mano eilė, - sušuko Alkidas Žolivė, kuris buvo pasiruošęs pasiųsti telegramą savo pusseseriai į Paryžiaus Monmartro priemiestį.

Tačiau anglų korespondentui, matyt, tai visai nerūpėjo, jis ir negalvojo pasitraukti nuo langelio.

- Galų gale, ar tamsta baigei?.. - sušuko Žolivė.

- Aš nebaigiau, - šaltai atšovė Haris Bliuntas.

Jis atsidėjęs rašė telegramą, kurią paskui įteikė valdininkui; šis, kaip ir anksčiau, ramiai ją perskaitė:

- Pradžioje Dievas sukūrė dangų ir žemę...

Tai buvo ištraukos iš Biblijos, kurias Haris Bliuntas telegrafavo, kad užimtų laiką ir neužleistų vietos konkurentui.

Aišku, tokia telegrama jo žurnalui atsieis keletą tūkstančių, bet užtat žurnalas galės paskelbti žinias anksčiau už kitus. Prancūzija palauks.

Galima įsivaizduoti Žolivė pyktį. Jis norėjo priversti valdininką, kad jis priimtų jo telegramą anksčiau negu Hario Bliunto.

- Šis ponas turi teisę daryti tai, ką daro, - ramiai atsakė valdininkas maloniai šypsodamasis ir toliau telegrafavo "Daily Telegraph" šventosios knygos pirmojo skyriaus ištraukas.

Kol valdininkas dirbo, Haris Bliuntas nuėjo prie lango ir pro žiūronus stebėjo, kas dėjosi Kalyvanės apylinkėse, kad papildytų žinias.

Po kelių minučių jis vėl atsistojo prie langelio ir pridūrė prie savo telegramos:

"Dvi cerkvės liepsnoja. Gaisras, rodos, persimeta į dešiniąją pusę. O žemė buvo tyra ir tuščia, ir tamsybės buvo viršum gelmių, ir Dievo dvasia sklendeno viršum vandenynų".

Garbingą "Daily Telegraph" korespondentą Alkidas Žolivė buvo linkęs pasmaugti.

Jis dar sykį pasipiktinęs kreipėsi į valdininką, kuris, nė kiek nesijaudindamas , jam atsakė:

- Jis turi teisę, mielas pone, jis turi teisę... dešimt kapeikų už žodį. - Ir jis telegrafavo kitą naujieną, kurią jam diktavo Haris Bliuntas:

"Rusai bėga iš miesto. Ir Dievas tarė: "tepasidaro šviesa! Ir pasidarė šviesa".

Alkidas Žolivė visai pasiuto. Haris Bliuntas ramiai nuėjo prie lango. Tačiau šį kartą, susidomėjęs vaizdu, atsivėrusiu jam prieš akis, jis kur kas ilgiau užtruko. Vos tik telegrafininkas spėjo baigti trečiąjį Biblijos skyrių, Alkidas Žolivė tyliai priėjo prie langelio ir, kaip ir jo nekenčiamas konkurentas, papylęs ant stalo tokią pat pinigų sumą, padavė telegramą, kurią valdininkas garsiai perskaitė:

"Magdalenai Žolivė. 10 Monmartro priemiestis. Paryžius. Iš Kalyvanės, Omsko gubernijos, Sibiras, liepos 6. Rusai bėga iš miesto. Rusų kariuomenė sutriuškinta. Totorių kavalerija žiauriai persekioja rusus..."

Kai Haris Bliuntas priėjo prie langelio, jis išgirdo, kad Alkidas Žolivė papildė savo telegramą eilėraščiu:

Menkutis žmogelis,

Pilkais drabužiais apsivilkęs.

Mat, Alkidas Žolivė rado, kad nepadoru maišyti dangaus dalykus su pasaulietiškais reikalais, kaip tat darė jo kolega, todėl jis savo telegramą užbaigė daug padoresniu būdu, būtent - Beranžė eilėraščiu.

- O - o! - išsižiojo Haris Bliuntas.

- Štai kaip, - atsakė Alkidas Žolivė.

Tuo metu prie Kalyvanės dalykai ėjo blogyn. Mūšis slinko artyn, šūviai ir trenksmas stiprėjo. Tą pat akimirką sudrebėjo visa telegrafo stotis.

Sviedinys pramušė kiaurai sieną ir dulkių stulpas įsiveržė į laukiamąjį.

Tuo metu Alkidas Žolivė diktavo:

Kai obuoliukas raudonas,

Be skatiko kišenėje...

Nustojęs diktuoti, jis šoko prie bombos ir, kol ši dar nespėjo sprogti, abiem rankom išmetė ją pro langą ir grįžo prie telegrafo langelio. Visa tai užtruko ne ilgiau kaip minutę.

Po penkių sekundžių už lango bomba sprogo.

Tuo pat metu, rodydamas nepaprastą šaltakraujiškumą, Alkidas Žolivė telegrafavo:

"Bomba sujudino telegrafo stoties sieną. Palauksime kitų, tokio pat kalibro..."

Strogovas jau neabejojo, kad rusai nuo Kalyvanės atmušti. Vienintelis išsigelbėjimas - bėgti į stepes pietų kryptimi. Tačiau tą akimirką prie pat telegrafo stoties nuaidėjo baisus trenksmas ir kulkų kruša išmušė lango stiklus.

Haris Bliuntas sužeistas į petį krito žemėn.

Alkidas Žolivė jau rengėsi telegrafuoti:

"Haris Bliuntas, "Daily Telegraph" korespondentas, krito šalia manęs, kartečių sužeistas".

Tačiau šaltakraujis valdininkas nepaprastai ramiai tarė:

- Laidas nutrauktas, pone! - Ir, pasitraukęs nuo langelio, ramiai pasiėmė skrybėlę, pavalė ją alkūne ir, visą laiką šypsodamasis, išėjo pro užpakalines mažas dureles, kurių Strogovas iki šiol nepastebėjo.

Tuo akimirksniu stotį užėmė totorių kareiviai ir nei žurnalistai, nei Strogovas jau nebegalėjo pabėgti.

Alkidas Žolivė, laikydamas rankoje telegramą, šoko prie Hario Bliunto, kuris gulėjo išsitiesęs ir, norėdamas su juo paspruktі, užsimetė jį ant pečių... Tačiau jau buvo vėlu!

Abu tapo belaisviais. Strogovas mėgino šokti pro langą, bet tuo metu totoriai ir jį suėmė.

Antroji dalis

I

Vienos dienos kelio atstumu nuo Kalyvanės, už keleto kilometrų nuo Dačinsko, tįso milžiniška lyguma, kurioje stūkso keletas didelių medžių, daugiausia pušų ir kedrų.

Šitą stepių dalį karštu laiku paprastai užima sibiriečių galvijų augintojai, ir jos žolės užtenka gausioms bandoms. Bet dabar veltui ieškotumėt čia nors vieno klajoklio, žinoma, ne todėl, kad lyguma tapo dykuma; priešingai, joje virte virė gyvenimas.

Iš tikrųjų visur stūksojo totorių palapinės - čia buvo chano Feofaro stovykla, rūsčiojo Bucharos emiro, kuris kitą rytą, rugpjūčio 7 dieną sumušęs nedidelį rusų kariuomenės būrelį, atvarė Kalyvanėje paimtus belaisvius. Iš dviejų tūkstančių žmonių, atsidūrusių tarp dviejų totorių kolonų, tuo pačiu metu žygiuojančių Omsko ir Tomsko link, teliko vos keletas šimtų kareivių. Rodėsi, kad rusų vyriausybė smarkiai susikompromitavo dėl nesėkmės, kuri ją ištiko už Uralo sienos, bet, žinoma, tik laikinai, nes anksčiau ar vėliau rusai, be abejonės, totorių ordas atrems. Šiaip ar taip totoriai vis dėlto pasiekė Sibiro centrą ir sukilimo apimtais kraštais žygiavo pirmyn, plėsdami savo pajėgas ir rytų, ir vakarų gubernijose. Irkutskas jau buvo atkirstas nuo Europos. Jeigu kariuomenė iš Amūro ir iš Jakutsko laiku neatžygiuos, ši rytų Sibiro sostinė, turinti negausią kariuomenę, pateks totoriams į rankas ir anksčiau, negu vėl bus išvaduota, didysis kunigaikštis, imperatoriaus brolis, pateks į Ivano Ogarevo rankas.

Kas atsitiko Michailui Strogovui? Ar jis susmuko sunkios naštos slegiamas? Ar po ištisos virtinės nesėkmių neprisipažino nugalėtas? Ar jis laiko save pralaimėjusiu ir nutarė, kad jo misija nepasisekė?

Ne, Strogovas buvo vienas iš tų žmonių, kurie pasiduoda tik mirties valandą. Kadangi jis buvo dar gyvas, net nesužeistas, o taip pat turėjo ir caro laišką, tai ir nenusiminė. Jo inkognito nebuvo atidengtas. Strogovą priskyrė prie gausybės belaisvių, kuriuos totoriai varė kaip gyvulius; tačiau, besiartindamas prie Tomsko, jis artinosi ir prie Irkutsko, be to, per visą šį laiką jis buvo Ogarevo priekyje.

- Nuvažiuosiu! - tvirtai įsitikinęs kartojo jis.

Nuo to laiko, kai Kalyvanėje jį paėmė į nelaisvę, visą jį buvo apėmusi tik viena mintis - atgauti laisvę!

Tačiau kaip pabėgti nuo emiro kareivių? Tai pamatysime, vėliau.

Feofaro stovykla atrodė įspūdingai. Tūkstančiai įvairiaspalvių šilko nėrinių, odos ir tūbo palapinių švitėjo saulės spinduliuose; aukšti, smailūs bokšteliai, puošiantys jų aštriakampes viršūnes, kyšojo tarp ietigalių vėliavėlių ir įvairiaspalvių vėliavų. Žinoma, turtingiausios ir gražiausios palapinės priklausė viršininkams. Tarp šių palapinių stovėjo atskiras paviljonas, papuoštas arklio uodega; viršum jo plevėsavo visas pundas raudonų ir baltų kuodų - tai vis aukštojo rango totorių vadovybės ženklai. Lygumoje ligi pat akiračio buvo daugybė turkmėniškų palapinių. Šias palapines turkmėnai vadino "karao", jos buvo sudedamos ir kilnojamos iš vienos vietos į kitą ant kupranugarių nugaros. Stovykloje buvo ne mažiau kaip 150 000 žmonių - pėstininkų ir raitelių. Iš jų ypač krito į akis tadžikai - aukšto ūgio, taisyklingų veido bruožų, juodų akių ir tokių pat plaukų vyrai; šie kariai atvyko iš Bucharos ir skaičiumi viršijo likusius totorių armijos karius, atvykusius iš Kuldžės ir Kokando. Be tadžikų, čia buvo galima rasti ir kitų tautų atstovų, kurie gyveno Turkestane ir artimiausiose jo apylinkėse. Tai buvo uzbekai, mažo ūgio, rudabarzdžiai, panašūs į tuos, kurie persekiojo Strogovą. Čia buvo ir kirgizų, paplokščiais kaip kalmukų veidais, jie buvo apsiginklavę azijiečių darbo ietimis, lankais ir strėlėmis, kiti - kardais, šautuvais ir "čekanais" - nedideliais trumpu kotu kirveliais, kuriais kirsdami mirtinai sužeidžia. Čia buvo mongolų, vidutinio ūgio, juodaplaukių su supinta užpakalyje kasele, kuri kabojo už nugaros. Jie buvo tamsaus apskrito veido, judriomis, giliai įdubusiomis akimis, retomis barzdomis, dėvėjo mėlynus, juodu pliušu puoštus drabužius. Buvo susiveržę odiniais diržais su sidabrinėmis sagtelėmis ir avėjo margais išsiuvinėtais batais; ant galvų turėjo šilko medžiagos gaubtus su viduje įsiūtu kailiuku ir užpakalyje plevėsuojančiais kaspinais. Pagaliau tenai buvo ir tamsiaodžių afganų, arabų ir turkmėnų. Visi jie spietėsi po bendra emiro vėliava - riaušininkų ir plėšikų vėliava.

Be šių laisvų kareivių, buvo dar gana didelis skaičius kareivių vergų, ypač persų, kurių vadai buvo taip pat karininkai vergai; chano Feofaro armijoje juos gerbė ne mažiau kaip ir laisvuosius karius.

Prie šio skaičiaus pridėkite dar žydus, per juosmenį susiveržusius virvėmis ir pasipuošusius mažomis kepuraitėmis, kurias nešiojo vietoj uždraustų dėvėti vaurų; be to, keletas šimtų "kalėdotojų", neturtingų vienuolių, prisidengusių kūną leopardo kailiais, - ir jūs jau šiaip taip galėsite įsivaizduoti tą didžiulę minią, sudarytą iš įvairiausių rasių, įvairių įvairiausių tautelių atstovų, kurie visi turėjo tik bendrą vardą - totorių kariuomenė.

Beveik trečdalį šios armijos sudarė išimtinai raiteliai, kurių arkliai buvo ne mažiau įvairūs, kaip ir patys žmonės. Tarp šių gyvulių, pririštų po dešimt prie lygiagrečiai ištiestų virvių ir uždengtų juodais šilkiniais tinkleliais, visų pirma krito į akis turkmėnų veislės arkliai - laibakojai, ilgakūniai, žvilgančia oda ir išdidžiai užriestais kaklais; paskui uzbekų veisliniai arkliai; kokandėnai, pajėgūs nešti raitelį, dvi palapines ir visą virtuvę; kirgizų ir daug kitų blogesnės veislės arklių. Be arklių čia buvo ir kupranugarių. Tai stiprūs ir paklusnūs gyvuliai ilgomis vilnomis, tankiais, ant kaklo krentančiais karčiais. Jie duodasi lengvai pakinkomi. Be to, čia buvo ir vienkuprių, raudonplaukių, garbanotomis vilnomis; pagaliau buvo asilų, kurie stiprūs ir patvarūs darbe, o jų mėsa totoriams yra gardus kąsnelis.

Visi šie žmonės ir gyvuliai susispietė pavėsyje pušų ir kedrų, kurie augo didelėmis grupėmis, ir pro juos tik vienur kitur prasiskverbdavo saulės spinduliai. Tai buvo labai gražus reginys, kuriam nupiešti menininkui trūktų spalvų.

Kai Kalyvanėje paimti belaisviai buvo atvesti prie Feofaro ir kitų totorių didžiūnų palapinių, suaidėjo būgnų trenksmas ir pasklido trimitų garsai; prie to dar prisidėjo ausį rėžiantys muškietų šūviai ir stiprus keturių ar šešių patrankų, kurios sudarė emiro artileriją, trenksmas.

Feofaro būstinė atrodė kaip tikra kariška palapinė. Jo privatūs namai - haremas, taip pat ir jo sąjungininkų haremai buvo Tomske, kurį jau buvo užėmę totoriai.

Nukėlus stovyklą į Tomską, šis miestas taps emiro rezidencija, ir pagaliau bus pavadintas Rytų Sibiro sostine.

Feofaro palapinė ryškiai skyrėsi iš kitų greta stovinčių palapinių. Ji buvo aptraukta brangia šilko medžiaga, išpuošta aukso nėriniais, stovėjo pačiame tarpumiškės centre, apsuptame lieknų beržėlių ir milžiniškų pušų sienos. Prieš šią palapinę ant gražiai poliruoto ir išpuošto brangak-

meniais staliuko gulėjo atidengta šventoji knyga Koranas, susiūta iš ploniausių meniškai išgraviruotų aukso lakštų. Virš šio staliuko buvo ištiesta totorių šėtra, papuošta emiro ginklais. Aplink pievelę puslankiu stovėjo žymesniųjų Bucharos valdininkų palapinės; tenai gyveno arklidžių viršininkas, kuris turėjo teisę įžengti į emiro rūmų kiemą, sakalininkų vyresnysis; chušbėgis - chano antspaudo saugotojas; topčibačis - artilerijos viršininkas; chodža - tarybos pirmininkas; šeichulismas - žymiausias įstatymų žinovas, dvasininkijos galva; kaziaskevas - asmuo, kuris, nesant emiro, sprendžia visus ginčus, kilusius tarp kariškių; ir, pagaliau, astrologų viršininkas, kurio pareiga burti iš žvaigždžių kiekvieną sykį, kai tik chanas sprendžia kokį svarbų reikalą.

Tuo metu, kai atvarė belaisvius, emiras sėdėjo palapinėje. Jis iš palapinės neišėjo. Tai, žinoma, buvo daug geriau. Pakaktų jo vieno gesto ar žodžio belaisvių likimui nulemti, ir prasidėtų žiaurios skerdynės. Tačiau jis sėdėjo vienišas, apsuptas tos vienumos paslaptinga aureole, kuri iš dalies rytų valdovams suteikia savotišką didybę.

O belaisvius suvarys į kokią nors būdą; čia apiplyšę, pusiau išbadėję, negalėdami apsisaugoti nei nuo šalčio, nei nuo lietaus, jie lauks Feofaro įsakymo.

Kiek teko pastebėti, iš visų belaisvių kantriausias ir klusniausias buvo Strogovas. Jis leidosi vedamas tenai, kur ir pats veržėsi - atsidurti nepavojingoje vietoje, kurią vargu būtų susiradęs keliaudamas laisvas iš Kalyvanės į Tomską. Jeigu jis būtų pasiryžęs pasprukti anksčiau, negu pasieks šį miestą, būtinai būtų patekęs į žvalgų, kurie žvalgė stepes, rankas. Pati toliausioji totorių valdomų plotų siena nesiekė toliau kaip aštuoniasdešimt antrą dienovidį, kuris eina per Tomską. Todėl, atsidūręs už šio dienovidžio, Strogovas jau būtų už priešo užimto rajono, galėtų nukeliauti iki Jenisiejaus ir pasiektų Krasnojarską anksčiau, negu chanas Feofaras šią guberniją užkariaus.

- Vadinas, jeigu aš pasieksiu Tomską, - kartojo pats sau Strogovas sunkiai tramdydamas nekantrumą, - tai po kelių minučių atsidursiu už avanpostų, o to man visai pakaks, nes būsiu kur kas aplenkęs Ogarevą ir pirmas pasieksiu Irkutską.

Strogovas nežinojo, kur dabar yra Ogarevas, ir bijojo, kad jis neatsidurtų stovykloje. Ogarevas jį galėtų pažinti, be to, Strogovas instinktyviai jautė, kad šį išdaviką reikia žūtbūt aplenkti. Strogovas žinojo, kad, susijungus Ogarevo ir Feofaro kariuomenėms, užkariautojų pajėgos žymiai sustiprės ir, jeigu tik susijungs, ši armijos masė tučtuojau nužygiuos Rytų

Sibiro sostinės link. Todėl jo būkštavimai buvo labai rimti ir dėl to jis kiekvieną minutę atidžiai klausėsi, ar neišgirs trimito garso, kuris praneštų apie emiro vietininko atvykimą. Šių neramių minčių kamuojamas, jis prisiminė motiną ir Nadią; viena sulaikyta Omske, kita gi pateko į nelaisvę Irtišiaus upėje. Tačiau jis nieko negalėjo joms padėti! Ar kada nors jas pamatysiu? - neramiai klausė save Strogovas ir jo širdį sugniauždavo skausmas.

Drauge su Strogovu ir kitais belaisviais į totorių stovyklą buvo atvaryti Haris Bliuntas ir Alkidas Žolivė. Buvęs jų kelionės draugas, kartu su jais patekęs į nelaisvę telegrafo stotyje, žinojo, kad jie yra drauge su juo toje pačioje stovykloje. Bet jis neskubėjo jų ieškoti. Koks jo reikalas? Be to, kažin ką jie galvojo po įvykio išimo stotyje? Norėdamas niekieno nevaržomas veikti, Strogovas pageidavo vienumos ir todėl stengėsi būti nuo kitų nuošaliau.

Alkidas Žolivė nuo tos valandėlės, kai Bliuntas krito po jo kojomis, niekur nuo draugo nepasišalino ir juo rūpinosi. Kai iš Kalyvanės totoriai varė belaisvius į stovyklą, Haris Bliuntas, atsiremdamas į savo draugo ranką, kelias valandas keliavo kitų belaisvių užpakalyje. Jis nenorėjo savęs žeminti, nes jautėsi esąs Anglijos pilietis; tačiau šis pavadinimas barbarų akyse neturėjo jokios reikšmės, nes jie prabildavo tik iečių ir kardų smūgiais. "Daily Telegraph" korespondentas buvo priverstas prisidėti prie visų kitų likimo bendrų, pasiryžęs paskui prieštarauti tokiam žiauriam elgesiui su jais. Šiaip ar taip ši kelionė buvo be galo sunki ir be Žolivė pagalbos Bliuntas jokiu būdu nebūtų galėjęs pasiekti stovyklos, nes ir žaizdą jam labai skaudėjo. Žolivė, kad ir būdamas sunkiausioje būklėje, visada kupinas ryžto ir energijos, moraliai ir fiziškai stiprino savo draugą, guodė ir visokiais būdais jam padėdavo. Kai juos atvarė į stovyklą ir uždarė, jis visų pirma pasirūpino apžiūrėti Hario Bliunto žaizdą. Vikriai jį nuvilko. Pasirodo, kartečė buvo lengvai sužeidusi jam petį.

- Tai niekis, - tarė jis, - paprasta žaizdelė, reikia tik porą ar tris sykius aprišti žaizdą ir viskas praeis, brangus kolega.

- O kur gausite tvarsčių? - paklausė Haris Bliuntas.

- Aš tamstai jų padarysiu!

- Vadinas, tamsta esi šioks toks gydytojas?

- Visi prancūzai šiokie tokie gydytojai.

Po tokio paaiškinimo Žolivė sudraskė savo nosinę, pasisėmė vandens iš nedidelės duobutės, kuri buvo čia pat, numazgojo žaizdą, kuri, laimei, buvo nepavojinga, ir vikriai aptvarstė Bliuntui petį.

- Aš tamstą gydau vandeniu, - tarė jis. - Šis skystimėlis puikiai malšina skausmą, ir žmonės jį labai dažnai vartoja. Kad padarytų šį išradimą, gydytojams reikėjo šešių tūkstančių metų!

- Aš esu jums labai dėkingas, pone Žolivė, - atsakė Haris Bliuntas išsitiesdamas ant lapų, kuriuos sunešė beržo pavėsyje jo kelionės draugas.

- Menkniekis, nėra už ką! Juk tamsta, būdamas mano vietoje, taip pat man pasitarnautum.

- Nežinau... - naiviai atsakė Bliuntas.

- Tamsta juokauji! Juk visi anglai kilniaširdžiai.

- Aišku, o prancūzai?

- Na, o prancūzai geri ir, jeigu norite, net kvaili. Tačiau juos pateisina tai, kad jie prancūzai. Pakaks apie tai ir, tikėkite manim, tamstai apskritai nevalia ničnieko kalbėti: jums dabar būtinas poilsis.

Tačiau Bliuntas neturėjo mažiausio noro tylėti. Jeigu sužeistasis turi galvoti tik apie poilsį, tai "Daily Telegraph" korespondentas buvo iš tų žmonių, kurie nemėgsta per daug savim rūpintis.

- Pone Žolivė, - paklausė jis, - kaip tamsta manai, ar mūsų telegramos perėjo per Sibiro sieną?

- O kodėl ne? - atsakė Alkidas Žolivė. - Tikėkite manim, pone Bliuntai kad šią valandėlę mano gimtinė jau žino apie įvykius Kalyvanėje.

- Kiek egzempliorių telegramų jūsų giminaitė išleidžia? - paklausė Haris Bliuntas, kuris pirmą kartą atvirai mestelėjo šį klausimą.

- Mano giminaitė labai kukli ir nemėgsta, kad apie ją kalbėtų; aplamai, ji būtų nusiminusi, jeigu sudrumstų tamstai ramybę, kuri šią valandėlę tamstai taip pageidautina.

- Bet aš nenoriu miego, - atsakė anglas. - Ką tamstos giminaitė galvoja apie Rusijos reikalus?

- Šiuo metu Rusijos reikalai, rodos, pašliję. Tačiau rusų valdžia galinga ir gali būti rami: Sibiras nuo jos nepaspruks.

- Per didelis pasitikėjimas ne vieną valstybę pražudė! - atsakė Haris Bliuntas kurstomas pavydo, kuris kildavo visiems anglams, kai reikalas liesdavo Rusijos sėkmę Vidurinėje Azijoje.

- Na, liaukimės kalbėję apie politiką! - sušuko Alkidas Žolivė. - Tai uždrausta medicinos fakulteto. Nieko nėra blogesnio žaizdai petyje, kaip politika, nuo kurios negalima užmigti.

- Na, jeigu taip, tai dabar kalbėsime apie tai, ką mes turėsime veikti, - atsakė Haris Bliuntas, - o aš pradėsiu nuo to, kad visiškai nesu linkęs ilgai būti totorių belaisviu.

- O aš juo labiau, šimts velnių!

- Pasitaikius pirmai tinkamai progai, mes paspruksim.

- Aišku, jeigu tik nepasitaikys koks nors kitas būdas atgauti laisvę.

- Ar tamsta žinai kokį kitą būdą? - paklausė Haris Bliuntas.

- Na, žinoma, juk mes esame neutralūs ir galime reikalauti, kad mums grąžintų laisvę.

- Iš to gyvulio, chano Feofaro?

- Ne, jis nesupras, - atsakė Žolivė, - bet iš jo vietininko Ivano Ogarevo.

- Tai sukčius.

- Taip, bet jis rusas. Jis žinos, kad nevalia tyčiotis iš teisių žmonių; be to, jam nėra jokios naudos mus laikyti nelaisvėje. Bet ko nors šį ponaitį prašyti nelengva.

- Šito ponaičio nėra stovykloje; bent aš jo tenai nemačiau, - pastebėjo Bliuntas.

- Jis atvyks. Tuo reikalas nesibaigs - juk jam reikia susijungti su emiru! Galimas daiktas, kad Feofaro armija vien jo telaukia, kad galėtų žygiuoti į Irkutską.

- Ką mes veiksime atgavę laisvę?

- Atgavę laisvę, mes tęsime žygį ir seksime paskui totorius tol, kol įvykiai leis mums pereiti į priešingą stovyklą. Šimts velnių, nereikia išsižadėti tikslo! Mes vos tik pradėjome. Jūs, kolega, jau suspėjote gauti žaizdą eidamas “Daily Telegraph” tarnybos pareigas, O aš kol kas dar nieko negavau.

Gerai, - sušnibždėjo Alkidas Žolivė, - štai jis jau užmigo. Kelios valandos miego ir keletas šalto vandens kompresų - daugiau nieko nereikia, kad anglą vėl pastatytum ant kojų. Šie žmonės padaryti iš geležies.

Kol Bliuntas ilsėjosi, Žolivė sėdėjo šalia jo; jis išsitraukė užrašų knygutę, įrašė į ją keletą pastabėlių ir, dideliam skaitytojų malonumui, vis dėlto nusprendė jomis pasidalyti su savo draugu, “Daily Telegraph” korespondentu. Mat, likimas juos suartino, tad dabar jiems neberūpėjo vienas kitą konkuruoti.

Vadinas, to, ko Strogovas labiausiai bijojo, žurnalistai karščiausiai troško. Tik Ogarevo atvykimas galėtų jiems pagelbėti, nes prancūzų ir anglų korespondentų vardas čia nieko nereiškė. Emiro pavaduotojas sugebės perkalbėti Feofarą, kuris šiaip, be jo patarimų, pasielgtų su žurnalistais, kaip elgiamasi su paprastais šnipais. Vadinas, Alkido Žolivė ir Hario Bliunto interesai buvo visai priešingi Strogovo interesams. Jis matė, koks jam grėsė pavojus; štai dėl ko jam reikia vengti buvusių savo kelionės draugų. Aišku, jis padarė taip, kad juodu jo nepastebėtų.

Praslinko keturios dienos, tačiau padėtis nė kiek nepasikeitė. Belaisviai apie tai, kad stovykla ruošiasi į kelionę, nieko nežinojo. Juos atidžiai sekė, ir jie jokiu būdu negalėjo prasiveržti pro grandį pėstininkų ir raitelių, kurie dieną ir naktį juos saugojo. Maisto, kurį jiems duodavo, vargiai galėjo pakakti. Du kartus per dieną jiems įmesdavo avino pilvą, truputį pakepintą ant anglių, arba keletą kąsnelių sūrio "krut", pagaminto iš rūgštaus avies pieno. Prie šio malonumo dar prisidėjo labai žiaurus oras: pūtė šiaurys, prakiuro lyti. Nelaimingieji, netekę pastogės ir nematydami iš niekur jokio palengvinimo, kentė alkį ir žiaurų orą. Tarp šių vargšų ėmė plisti ligos ir pagaliau įsisuko baisi mirtis. Mirė keletas moterų, vaikų, keletas sužeistųjų; lavonus patys belaisviai turėjo laidoti, nes į juos niekas nekreipė dėmesio.

Tuo be galo skaudžiu laiku visų sielos susigiminiavo. Alkidas Žolivė ir Michailas Strogovas, stiprūs ir patvarūs, lengviau už kitus pakėlė sunkią nelaimės naštą, ir patarnaudami kitiems, keldavo jų dvasią, guosdavo ir linksmindavo.

Ar dar ilgai truks jų kančios?

Galimas daiktas, kad chanas Feofaras, patenkintas savo sėkme, prieš keliaudamas į Irkutską užsigeis kurį laiką pailsėti. To reikėjo bijoti, tačiau dėl atsitikimo, kurio taip karštai troško Alkidas Žolivė ir Haris Bliuntas, bet kurio labai bijojo Michailas Strogovas, to neįvyko.

Rugpjūčio 12 dienos rytą sutrimitavo trimitai, sudundėjo būgnai, suterškėjo šūviai ir kelyje nuo Kalyvanės pakilo milžiniškas dulkių debesis.

Ivanas Ogarevas su keliasdešimt tūkstančių žmonių atvyko į totorių stovyklą.

II

Į emiro stovyklą Ivanas Ogarevas atsivedė visą korpusą kariuomenės. Atvykusieji pėstininkai ir raiteliai buvo toji kariuomenės dalis, kuri užėmė Omską. Ogarevas negalėdamas paimti aukštutinės miesto dalies, kur, kaip jau skaitytojas atsimena, pasislėpė gubernatorius ir visa įgula, nusprendė žygiuoti toliau, nes nenorėjo vilkinti karo operacijų, be to, troško kiek galint veikiau užkariauti Rytų Sibiro žemės plotus. Omske jis paliko nemažą įgulą. Paskui, surinkęs visas ordas ir pakelyje susijungęs su būriu, kuris užėmė Kalyvanę, jis prisijungė prie Feofaro armijos. Ogarevo kareiviai sustojo stovyklos avanpostuose. Apsistoti stovykloje jie negavo įsakymo. Matyt, jų vadas neketino ilgai čia stovėti, o buvo pasiryžęs

žygiuoti toliau ir artimiausiu laiku pasiekti Tomską, žymesnį miestą, kurio gamtinė aplinka buvo tinkama būsimoms karo operacijoms vykdyti ir todėl buvo numatytas karo veiksmų centru.

Kartu su savo kareiviais Ogarevas atsivedė didžiausią virtinę Omske ir Kalyvanėje suimtų rusų ir sibiriečių belaisvių.

Šių nelaimingųjų nesuvarė sykiu su kitais į užtvarą, nes joje ir be to buvo ankšta; jie turėjo apsistoti avanpostuose, be pastogės ir beveik be maisto. Kaip manė pasielgti su šiais nelaimingaisiais chanas Feofaras? Ar juos apgyvendins Tomske, ar kas dešimtam žmogui paskelbs mirties nuosprendį? Kol kas emiro užgaidos buvo paslapty.

Paskui naujosios armijos korpusą atsivilko didžiausia minia elgetų, plėšikų, pirklių, čigonų, kurie žygyje paprastai sudaro lyg kokį armijos ariergardą. Visi šie žmonės gyveno iš krašto, per kurį žygiavo nepalikdami užpakalyje nieko, ką būtų galima apiplėšti. Kad aprūpintų totorių kariuomenę maistu, reikalas verste vertė žygiuoti pirmyn. Visos sritys tarp Išimo ir Obės krantų buvo visiškai nuniokotos, maisto produktų čia jau beveik nebuvo.

Po totorių likdavo dykuma, per kurią rusų kariuomenei būtų be galo sunku žygiuoti.

Prie čigonų, susirinkusių iš vakarinių gubernijų, prisijungė ir toji minia, kuri sykiu su Strogovu keliavo iki Permės. Tenai taip pat buvo ir Zangara. Ši moteris šnipė, iš visos širdies atsidavusi Ogarevui, nesitraukė nuo savo pono... Juodu matė net Rusijoje, Nižnij Novgorodo gubernijoje, tuo metu, kai jie spendė savo žabangas. Pervažiavę per Uralą, jie išsiskyrė tik kelioms dienoms. Ivanas Ogarevas veikiai pasiekė Išimą, kai tuo tarpu Zangara su keliaujančia čigonų minia nukeliavo pietine gubernijos dalimi Omsko link.

Lengva suprasti, kad ši moteris Ivanui Ogarevui teikdavo didžiausią patarnavimą. Keliaujančių su ja čigonų dėka ji visur įlisdavo, ir pranešdavo, ką matė ir girdėjo. Todėl Ogarevas viską žinojo, kas dėjosi užkariautose provincijose. Jo žinioje buvo keli šimtai akių ir ausų. Tarp kitko, jis dosniai atlygindavo už šnipinėjimą, nes iš to turėjo daug naudos. Anksčiau Zangara turėjo labai rimtą kriminalinę bylą, bet ją išgelbėjo tada buvęs rusų karininkas Ivanas Ogarevas. Ji neužmiršo jo paslaugos ir todėl jam buvo atsidavusi visa siela ir kūnu. Ogarevas, tapęs išdaviku, suprato, kokią naudą iš šios moters gali turėti. Kiekvieną jo įsakymą ji sąžiningai atlikdavo. Kažin koks nesuprantamas, daug stipresnis už dėkingumą jausmas padarė iš jos vergę išdaviko, prie kurio ji prisirišo nuo pirmos

dienos tada, kai ji, dar būdama tremtinė, su juo susitiko Sibire. Nepaprastai klastinga, kokių dažnai pasitaiko tarp šios tautelės moterų, ji buvo be galo energinga, žiauri, nė vieno nepasigailėdavo ir niekam neatleisdavo. Tai buvo tikra to žodžio prasme laukinė moteris.

Atvykusi į Omską, Zangara sykiu su čigonų būreliu prisijungė prie Ogarevo ir nuo šios valandėlės niekur nuo jo nesitraukė. Aplinkybės, kuriomis įvyko Michailo ir Martos Strogovų susitikimas, jai jau buvo žinomos. Baimė, kurią jautė Ogarevas dėl caro kurjerio atvykimo, jai buvo žinoma, ir ji nuoširdžiai jį užjautė. Marta Strogova buvo belaisvė. Zangara, žiauraus laukinio jausmo vedama ir norėdama išgauti iš senės prisipažinimą, buvo pasiruošusi ją nežmoniškai kankinti. Tačiau laikas, Ogarevo paskirtas senei sibirietei prabilti, dar neatėjo, Zangara turėjo luktelti, ir ji laukė atidžiai sekdama kiekvieną Strogovos judesį, kiekvieną jos žodį, stengdamasi pagauti, ar neištars "sūnus", tačiau jos viltys neišsipildė, nes senė sibirietė buvo patvari ir nieko nebijanti.

Pasigirdus trimitų garsams, vyriausiasis totorių artilerijos vadas ir emiro arklidžių viršininkas, lydimi puošnios uzbekų raitelių garbės sargybos, išjojo priekin garbingai pasitikti ir pasveikinti atvykstančio Ogarevo.

Prijoję prie Ogarevo, jie iškilmingai jį pasveikino ir pakvietė sykiu su jais aplankyti chano Feofaro palapinę.

Ogarevas, drąsus ir pasitikįs savimi, linktelėdamas galva, šaltai pasisveikino su pasitikusiais jį aukštojo luomo totorių vadais. Ogarevas buvo prastai apsirengęs, bet, iš vėjavaikiško išdidumo, iki šiol vilkėjo rusų karininko uniforma.

Tuo metu, kai jis paleido arklio pavadžius norėdamas įjoti į stovyklą, Zangara prasiskverbė pro raitelių garbės sargybą, prisiartino prie jo ir stabtelėjo.

- Nieko? - paklausė Ogarevas.

- Nieko.

- Būk kantri.

- Kada tu, pagaliau, priversi senę kalbėti?

- Greit, greit, Zangara.

- Kada gi?

- Kai būsime Omske.

- O kada mes tenai būsime?

- Po trijų dienų.

Didelės juodos Zangaros akys blykstelėjo ir ji ramiu žingsniu pasitraukė.

Ogarevas spustelėjo arklį ir lydimas savo štabo, susidedančio iš totorių karininkų, nujojo emiro palapinės link. Chanas Feofaras savo veitininko jau laukė. Taryba, susidedanti iš chano antspaudo saugotojo, chadžio ir kelių kitų aukštesnių didžiūnų, susėdo palapinėje. Ogarevas nušoko nuo arklio, įėjo į vidų ir atsidūrė priešais emirą. Chanas Feofaras buvo maždaug keturiasdešimties metų, aukšto ūgio, išblyškęs, piktomis ir net žiauriomis akimis. Juoda barzda smulkiomis garbanomis dengė jo krūtinę. Vilkėdamas karišką uniformą, užsidėjęs žėrinčius brangakmeniais šarvus, avėdamas batais, prie kurių skambėjo aukso pentinai, užsidėjęs kepurę, apsagstytą briliantais, Feofaras atrodė labiau keistas, negu galingas totorių Sardanapalas, visagalis valdovas, kuris su savo pavaldinių gyvybe ir turtu elgiasi kaip tinkamas. Tuo metu, kai į palapinę įėjo Ogarevas, totorių didžiūnai sėdėjo ant auksu išsiuvinėtų pagalvių; tačiau Feofaras pasikėlė nuo brangaus rytų kilimo, ištiesto palapinės gilumoje ir, žengdamas juo, priėjo prie Ogarevo ir jį pabučiavo. Šis pabučiavimas ženklino, kad buvęs emiro pavaduotojas dabar skiriamas tarybos pirmininku.

Po to Feofaras kreipėsi į Ogarevą šiais žodžiais:

- Aš neturiu nieko, ko galėčiau tave klausti, - tarė jis. - Kalbėk Ivanai. Čia esančios ausys yra pasirengusios tave klausyti.

- Takšire, - atsakė Ogarevas, - štai ką aš tau pranešiu.

Ivanas Ogarevas kalbėjo totoriškai, teikdamas savo kalbai iškilmingumą, kuris taip įprastas rytų kalbose.

- Takšire! Dabar ne laikas niekniekius kalbėti. Ką aš padariau būdamas tavo kariuomenės priešakyje, tu žinai. Keliai, einantieji Išimo ir Irtišiaus link, yra mūsų rankose, ir turkmėnų raiteliai gali drąsiai maudyti savo arklius rusų upėse. Tavo raginamos, sukilo kirgizų ordos, ir svarbiausias vieškelis, einąs iš Išimo iki Tomsko, priklauso tau; tu esi dabar galingas ir gali laisvai siųsti savo kariuomenę į rytus, kur saulė teka, ir į vakarus, kur ji nusileidžia.

- O jeigu aš eisiu kartu su saule? - paklausė emiras, kuris visą laiką klausėsi tylėdamas, ramus ir nė kiek nesijaudindamas.

- Eiti sykiu su saule, - atsakė Ogarevas, - vadinas, žygiuoti Europos link, t.y. užkariauti visas Sibiro provincijos sritis nuo Tobolsko iki Uralo.

- O jeigu aš eisiu pasitikti auštančią dienos šviesą?

- Tada tu pavergsi ir pajungsi totorių valdžiai sykiu su Irkutsku visų turtingiausias centrinės Azijos sritis.

- O kaip su Petrogrado sultono kariuomene? - paklausė chanas Feofaras, vadindamas šiuo keistu titulu rusų imperatorių.

- Nei rytuose, nei vakaruose tau nėra reikalo bijoti, - atsakė Ogarevas. - Įsiveržimas įvyks netikėtai ir anksčiau, negu rusų kariuomenė suspės jiems padėti, Irkutskas jau bus tavo rankose. Caro kariuomenė prie Kalyvanės sumušta; taip pat ir visur, kur tik kareiviai kausis su neišmintingais vakarų kareiviais, jie nugalės.

- O kokį patarimą tave verčia pasiūlyti tavo atsidavimas mano reikalams? - paklausė emiras, kelias minutes pamąstęs.

- Mano patarimas, - gyvai atsakė Ogarevas, - žygiuoti prieš saulę, iki sočiai duoti turkmėnų arkliams paėsti rytų stepių žolės, užimti Irkutską, rytų gubernijų sostinę, o sykiu su ja paimti įkaitą, kurio vertė viršija viso krašto turtus. Reikia, kad vietoj paties caro į tavo rankas patektų jo brolis, didysis kunigaikštis.

Tai buvo visų seniausia Ogarevo viltis. Pagrobti didįjį kunigaikštį, suduoti jam negailestingą smūgį, - štai kas galėtų jam, degančiam neapykanta, suteikti malonumo. Be to, užgrobus Irkutską, totoriai būtų užkariavę visas Rytų Sibiro sritis.

- Tebūnie taip, Ivanai, - atsakė Feofaras.

- Kokius dabar duosi įsakymus, takšire?

- Negaišuojant, dar net šiandien, mūsų vyriausioji stovykla bus perkelta į Tomską.

Ivanas Ogarevas nusilenkė ir, lydimas chušbego, pasišalino, kad tučtuojau įvykdytų emiro įsakymą.

Jis jau buvo besirengiąs šokti ant arklio norėdamas vykti į avanpostus, kai staiga netoliese pasigirdo triukšmas toje stovyklos pusėje, kur buvo laikomi belaisviai. Pasigirdo šūkavimai ir pokštelėjo keletas šūvių. Ogarevas ir chušbegas žengtelėjo keletą žingsnių pirmyn ir beveik tuo pačiu metu prieš juos sustojo du žmonės, kurių kareiviai nebegalėjo sulaikyti. Chušbegas, neišaiškinęs įvykio priežasties, tučtuojau davė ženklą - įvykdyti mirties bausmę; akimirka - ir belaisvių galvos būtų nuriedėjusios ant žemės, bet Ogarevas ištarė kareiviams keletą žodžių ir tie pakeltus virš nelaimingųjų galvų kardus sulaikė.

Tai buvo Haris Bliuntas ir Alkidas Žolivė.

Tik atvykus Ogarevui į stovyklą, jie prašėsi nuvedami pas jį, tačiau kareiviai griežtai atsisakė. Dėl šios priežasties ir įvyko grumtynės, mėginimas bėgti, šūviai, kurie, laimei, žurnalistams nepakenkė, tačiau jie jokiu būdu nebūtų išvengę mirties, jeigu nebūtų įsimaišęs emiro pavaduotojas.

Ogarevas keletą minučių atidžiai žiūrėjo į žurnalistų veidus, tačiau jų veidai jam pasirodė visai nepažįstami. O juk jie buvo Išimo stotyje, kai

Ogarevas smogė Strogovui. Žiaurusis keliautojas, matyt, tada neatkreipė dėmesio į pašalinius asmenis.

Tačiau Bliuntas ir Žolivė, priešingai, tučtuojau jį pažino ir prancūzas pusbalsiu prabilo:

- Štai kaip! Pasirodo, kad pulkininkas Ogarevas ir Išimo stotyje užsirekomendavęs storžievis vienas ir tas pats asmuo!

Po to jis pridūrė savo bendrakeleiviui į ausį:

- Išdėstyk mudviejų reikalą, pone Bliuntai. Tamsta man tuo patarnausi. Šis rusų pulkininkas, išdavikas ir parsidavėlis, man biaurus, ir nors jo dėka mano galva dar yra ant pečių, tačiau mano akys mieliau linkusios su pasibiaurėjimu nusigręžti, negu žiūrėti jam į veidą!

Tai pasakęs, Žolivė pakėlė galvą pilnas didybės ir išdidumo.

Ar Ogarevas suprato, kiek buvo įžeidžiamas belaisvio žvilgsnis? Šiaip ar taip, bet, matyt, jis to nepastebėjo.

- Kas jūs esate? - paklausė jis labai šaltai rusiškai, tačiau šį kartą išvengęs savo įprasto storžieviškumo.

- Du korespondentai - anglų ir prancūzų laikraščių, - trumpai atsakė Bliuntas.

- Jūs, žinoma, turite dokumentus, kurie galėtų paliudyti jūsų asmenį?

- Štai anglų ir prancūzų atstovybių liudijimai.

Ogarevas paėmė popierius, kuriuos jam įteikė Bliuntas, ir, atidžiai juos perskaitęs, paklausė:

- Tamstos norite gauti leidimą sekti Sibire mūsų karines operacijas?

- Mes prašome išlaisvinti, štai ir viskas, - sausai atsakė anglų korespondentas.

- Jūs esat laisvi, ponai, - atsakė Ogarevas. - Man būtų labai įdomu perskaityti tamstų "Daily Telegraph" kroniką.

- Egzempliorius, neskaitant pašto išlaidų, kaštuoja šešis pensus, - ramiai atsakė anglas ir atsigręžė į savo kelionės draugą, kuris, matyt, visai pritarė jam.

Ogarevas nieko neatsakė, net nemirktelėjo ir, spustelėjęs pentinais arklį, netrukus išnyko dulkių debesyje.

- Na, pone Žolivė, ką tamsta galvoji apie pulkininką Ogarevą, vyriausiąjį totorių karo vadą? - paklausė Bliuntas.

- Aš galvoju, mano mielas, - šypsodamasis tarė Alkidas Žolivė, - kad ano chušbego tada, kai jis davė įsakymą nukirsti mums galvas, buvo nepaprastai gražus gestas.

Kokios bebūtų priežastys, privertusios Ogarevą taip taikiai pasielgti su žurnalistais, jie jau buvo laisvi ir dabar galėjo ramiai sekti karo veiksmus.

Jie net nepagalvojo nutraukti savo korespondentų veiklos. Toji antipatija, kurią anksčiau jautė vienas antram, dabar užleido vietą visų geriausiems ir nuoširdžiausiems santykiams. Jie jau nebegalvojo skirtis. Priešingumas ir pavydas visiškai išnyko. Bliuntas neužmiršo paslaugos, kurią jam padarė jo kilniaširdis draugas ir todėl buvo jam labai dėkingas; be to, apskritai šis jų suartėjimas turėjo išeiti prancūzų ir anglių laikraščių skaitytojų naudai.

- Na, ką mes dabar veiksime su mūsų laisve? - paklausė Haris Bliuntas.

- Pasinaudosime ja, šimts velnių! - sušuko Žolivė. - Ramių ramiausiai keliausime į Tomską ir pažiūrėsime, kas tenai vyksta.

- Iki to momento, tikiuos, jau galėsim prisijungti prie kokio nors rusų kariuomenės būrio?

- Aišku, mano mielas Bliuntai. Nedera labai nusiminti. Visada laimės civilizuota armija; aš esu įsitikinęs, kad po šio antplūdžio centrinės Azijos tautos neteks visko ir nieko gero nelaimės. Rusai sugebės juos atremti, tik viskas priklauso nuo laiko.

Ogarevo atvykimas sugrąžino Alkidui Žolivė ir Hariui Bliuntui laisvę, tačiau sukėlė labai rimtą pavojų Michailui Strogovui. Kadangi įvykis, dėl kurio susidūrė Strogovas su Ogarevu, buvo atmintinas, kilo pavojus, kad pastarasis galės pažinti tą keleivį, kurį jis įžeidė Išimo stotyje. Štai dėl ko nebuvo pageidaujamas Ogarevo atvykimas į stovyklą. Tačiau tą pat dieną buvo duotas įsakymas perkelti karo stovyklą ir štabo būstinę į Tomską. Vadinas, nemaloni padėtis kiek palengvėjo ir taip Strogovo asmeniškas ir slaptas pageidavimas išsipildė. Kaip jau žinome, jis turėjo tikslą pasiekti Tomską sykiu su kitais belaisviais, t.y. nerizikuodamas patekti į rankas žvalgų, kurių šio didelio miesto apylinkėse knibždėte knibždėjo. Tačiau Strogovas, jausdamas, kad Ogarevas visą laiką yra kur nors arti stovyklos ir bijodamas kiekvieną valandėlę būti pažintas, rimtai pradėjo svarstyti, ar ne geriau jam būtų pakelyje pabėgus. Strogovui ši mintis patiko ir jis, veikiausiai, šį paskutinį pasiryžimą būtų įvykdęs, tačiau staiga sužinojo, kad chanas Feofaras ir Ogarevas su keliais tūkstančiais raitelių išvykę į miestą.

- Aš luktelsiu, - nusprendė Strogovas, - žinoma, jeigu tik nepasitaikys kokia nors patogi bėgti valandėlė. Anapus Tomsko tikrai galėsiu pabėgti, nes tenai jau nebus totorių sargybos. Dar tik trys dienos kantrybės ir Dievas man padės!

Ir tikrai, tris dienas belaisviai keliavo per stepes totorių kareivių atidžiai sekami. Nuo stovyklos iki to miesto buvo šimtas penkiasdešimt kilometrų

kelio, kuris buvo lengvas aprūpintiems viskuo emiro kareiviams, bet užtat sunkus nelaimingiems belaisviams, nusilpusiems nuo vargingo ir žiauraus gyvenimo. Šį Sibiro kelią ne vienas lavonas nuklojo.

Rugpjūčio 12 dieną antrą valandą po pietų, tuo metu, kai danguje nebuvo nė vienos debesėlio, o diena buvo kaitri ir temperatūra nepaprastai pakilusi, topčibakčis davė įsakymą iš stovyklos išvykti.

Tarp belaisvių, kuriuos Ogarevas atvedė į stovyklą, buvo sena moteris, laikoma nuošaliau nuo visų kitų, tokį pat žiaurų likimą kenčiančių belaisvių. Ši moteris buvo priežiūroje čigonės Zangaros, kuri, jai nieko apie tai nežinant, sekė kiekvieną žingsnį. Nepaisant senyvo amžiaus, moteris vis tiek turėjo eiti pėsčia paskui belaisvius; jai net nedavė jokių lengvatų, bent pagerbdami jos senatvę. Tačiau šalia jos visada buvo būtybė - drąsi, užjaučianti, galinti ją suprasti ir padėti. Į belaisvių tarpą pateko reto grožio mergaitė, drąsi ir šaltakraujė, kuri tuo nė kiek nenusileido senei sibirietei; atrodė, kad ji pasiryžo vien tik senute rūpintis. Belaisvės neištarė viena kitai nė vieno žodelio, tačiau mergaitė kiekvienu momentu buvo šalia senės ir skubėjo suteikti jai pagalbą. Tyli senutė iš pradžių su nepasitikėjimu priimdavo nepažįstamosios patarnavimus, bet po truputį atviras ir doras šios mergaitės veidas palaužė jos nepasitikėjimą ir tarp jų įsiviešpatavo nebyli draugystė; bendras vargas dar labiau sustiprino jų bičiuliškus santykius.

Nadia - tai buvo ji - tokiu būdu nepažindama Strogovos galėjo suteikti patarnavimą motinai to žmogaus, iš kurio pati buvo gavusi pagalbą.

Pasiryžusi ja rūpintis, ji tuo pat metu pasinaudodavo ir savo daug senesnės bičiulės patyrimu. Šioje nelaimingųjų minioje, nuvargusioje ir suliesėjusioje nuo kančių, tos dvi tylinčios moterys, kurių viena atrodė panaši į senelę, o kita - į jos anūkę, nejučiomis įgijo pagarbą. Nadia po to, kai ją suėmė totorių žvalgai plaukiant keltu Irtišiaus upe, buvo atvaryta į Omską. Ji, kalinama mieste kaip belaisvė, užjausdavo visus, Ogarevo būrių paimtus į nelaisvę, o kartu ir Martą Strogovą. Jeigu Nadia būtų buvusi ne tokia stipri, ji nebūtų galėjusi išlaikyti dvigubo smūgio. Staigi kelionės pertrauka ir Strogovo mirtis ją įstūmė į didžiausią nusiminimą. Ji padėjo daug pastangų, kad galėtų pasimatyti su tėvu, bet dabar visiškai nustojo vilties kada nors jį išvysti; be to, ji atsiskyrė su savo nuoširdžiu kelionės draugu, kuris drąsiai pakeldavo didžiausius pavojus; atrodė, kad pats Dievas jai buvo pasiuntęs šį kelionės globėją. Įkritusio į Irtišių ietimi perverto Strogovo vaizdas neišnyko iš jos akių, ir ji nepaliaudavo apie jį galvojus. Ar gali toks žmogus kaip Strogovas mirti tokia mirtimi? Tai kam

Dievas siunčia savo stebuklus? Ar galima įsivaizduoti, kad žiauri plėšiko ranka būtų sustabdžiusi kilnius padoraus žmogaus siekimus? Protarpiais jai kildavo pyktis dėl šios skriaudos. Įžeidimas, kurį tyliai iškentė jos kelionės draugas Išimo stotyje, dažnai jai ateidavo į galvą. Jos gyslose užvirdavo kraujas, kai prisimindavo šį įvykį. "Kas atkeršys už tą mirtį, kuri nebegali pati už save atkeršyti?" - klausdavo pati savęs.

Ir mintimis kreipdamasi į Dievą, sušukdavo:

- Viešpatie, ši keršytoja tebūsiu aš!

O, kad Strogovas prieš mirtį būtų atidengęs jai savo paslaptį, ji būtų galėjusi laimingai baigti savo brolio atsakingą ir kilnų darbą!

Paskendusi liūdnose mintyse, ji tartum nejuto to skurdo ir nelaimės, kurie dabar ją slėgė. Netrukus ji suartėjo su Marta Strogova, nors Nadia ir neturėjo apie ją mažiausio supratimo. Iš kur ji galėjo žinoti, kad ši senė, būdama tokia pat belaisvė, kaip ir ji, buvo motina jos kelionės draugo, kuris per visą laiką jai buvo pirklys Karpanovas? O Marta? Ar ji galėjo spėti, kokie jausmai sieja šią jauną mergaitę su jos sūnumi?

Susitikus su Marta Strogova, Nadia visų pirma nustebo ir buvo giliai sujaudinta, kad ši sena moteris, priversta kęsti didžiausią skurdą ir kančias, vis dėlto jautėsi stipri ir patvari, nes, matyt, pasisemdavo jėgų iš savo dvasinių kančių, tolygių josios vargui. Štai ką galvojo Nadia ir ji neapsiriko.

Šis jos gebėjimas pakelti kad ir didžiausias kančias mergaitei be galo patiko. Ji nesiūlė senutei savo patarnavimų, bet tiesiai suteikė jai pagalbą. Per visą sunkią ir ilgą kelionę mergaitė visada buvo šalia Strogovos ir prilaikydavo ją už rankos. Tomis valandomis, kai belaisviams duodavo maistą, senoji moteris net nepajudėdavo iš vietos, tačiau Nadia visada pasidalindavo su ja menko maisto likučiais. Štai kokiu būdu jos keliavo šią be galo sunkią kelionę. Jaunosios draugės padedama, Marta Strogova galėjo sekti paskui kareivius, kurie kaip gyvulių bandą varė belaisvius, būdama nepririšta prie balno, kaip kad daugelis kitų nelaimingųjų, kurie buvo vilkte velkami.

- Teatlygina tau Dievas, mano dukrele, už viską, ką tu man padarei! - sykį tarė jai Marta Strogova ir šie žodžiai buvo vieninteliai, kuriais per ilgą laiką pasikeitė šios dvi nelaimingos moterys.

Per tą be galo ilgą laiką, senė ir mergaitė, rodos, jau turėjo pasikalbėti apie savo žiaurų likimą. Tačiau Marta Strogova dėl nesuprantamos priežasties apie save nieko nekalbėjo. Ji nė vieno žodžio nepasakė nei apie savo sūnų, nei apie skaudų susitikimą, kuris jiedvi suartino. Nadia, nors ir ne taip tyli, tačiau ilgą laiką buvo savyje užsidariusi. Bet vis dėlto

jausdama, kad šalia jos yra paprasta, tačiau kilni siela, ji papasakojo, nieko neslėpdama, visus įvykius nuo išvykimo iš Vladimiro ir iki Karpanovo mirties. Viskas, ką ji pasakojo apie savo jauną kelionės draugą, labai sudomino senę sibirietę.

- Michailas Karpanovas! - tarė ji. - Pasakyk man dar ką nors apie jį. Aš pažįstu tik vieną vienintelį žmogų, kuris galėtų taip elgtis. Karpanovas! Ar tikrai jis taip vadinosi? Ar esi tuo įsitikinusi?

- Kuriam tikslui jis mane apgaudinėtų? - atsakė Nadia. - Jis niekada man nemelavo.

Kažkokios nujautos sujaudinta, Marta Strogova vis klausinėjo Nadią.

- Tu sakai, kad jis buvo drąsus? Ar esi tuo įsitikinusi?

- Taip, - atsakė Nadia.

- Lygiai toks pat buvo ir mano sūnus, - sušnibždėjo Marta. Ir vėl kreipėsi į mergaitę. - Tu sakei, kad jis buvo drąsus, nieko nebijojo, kad jis buvo stiprus, kad jis tau buvo brolis?

- Taip, taip! - tarė Nadia. - Brolis, sesuo, motina - jis buvo man viskas!

- Mano sūnus, mano sūnus! - pagalvojo senė sibirietė. - Tačiau tu taip pat sakai, kad jis tylėdamas iškentė Išimo pašto stotyje įžeidimą?

- Taip, - atsakė Nadia nuleidusi galvą.

- Ir jis nutylėjo! - sušnibždėjo Marta Strogova visa virpėdama.

- Močiute, močiute! - sušuko Nadia, - nekaltinkite jo! Čia yra kažkokia paslaptis!

- O tu, - tarė Marta pakėlusi galvą ir žiūrėdama į Nadią, tartum norėdama pažvelgti į pačią jos sielą, - ar tu jį tada smerkei?

- Ne, nors aš jo nesupratau, tačiau juo gėrėjausi! - atsakė mergaitė. - Jaučiau, kad jis niekada nebuvo daugiau vertas pagarbos, kaip tada!

- Jis aukštas? - paklausė senė valandėlę patylėjusi.

- Labai aukštas.

- Ir gražus, ar tiesa? Na, sakyk gi!

- Jis labai gražus, - rausdama atsakė Nadia.

- Tai buvo mano sūnus! Prisiekiu, kad tai buvo mano sūnus! - sušuko senė apkabindama Nadią.

- Tavo sūnus? - sušuko Nadia visiškai sumišusi. - Tavo sūnus!

- Na, pasakok iki galo, mano kūdiki! Tavo draugas ir globėjas turėjo motiną? Argi jis tau niekada nepasakojo apie savo motiną?

- Apie savo motiną? - tarė Nadia. - Jis pasakojo apie savo motiną, kaip ir aš apie savo tėvą, beveik visada. Jis ją dievino.

- Nadia, Nadia! Juk tu man pasakoji apie mano sūnų! - sušuko senė.

Ir jaudindamasi staiga paklausė:

- Ar jis neketino pasimatyti su savo motina Omske?

- Ne, - atsakė Nadia, - ne, jis to neturėjo padaryti.

- Ne? - sušuko Marta. - Tu nusprendei man pasakyti: ne?

- Aš pasakiau tau tiesą. Tačiau man rodos, kad Michailas Karpanovas, vedamas kažkokio tikslo, kurį vertino aukščiau už viską, ir dėl kažkokių priežasčių, kurių niekam nepasakydavo, privalėjo nukeliauti per šį kraštą išlaikydamas didžiausią paslaptį. Tai buvo jo gyvenimo ir mirties klausimas, gal net ir daugiau - pareigos ir garbės klausimas.

- Aišku, kad pareigos, tik pareigos, - tarė senė sibirietė. - Dėl pareigos aukojama viskas, net džiaugsmas pabučiuoti savo motiną, gal net paskutinį kartą! Aš dabar viską žinau, ko tu dar nežinai ir ko aš pati dar neseniai nežinojau. Tu galėtumei mane suprasti! Tačiau tos šviesos, kurią tu įžiebei mano širdyje, aš negaliu įžiebti tavo širdyje. Aš turiu išlaikyti savo sūnaus paslaptį. Atleisk man, Nadia!

- Močiute, juk aš to ir nereikalauju, - atsakė Nadia.

Taip senei sibirietei paaiškėjo viskas, net nesuprantamas sūnaus poelgis su ja Omske, kai juodu susitiko daugelio liudininkų akivaizdoje. Daugiau jau nebegalima buvo abejoti, kad mergaitės kelionės draugas buvo Michailas Strogovas ir kad pareiga pristatyti kažkokius svarbius dokumentus per sukilusius kraštus jį vertė laikyti paslaptyje, kad yra caro kurjeris.

- O, mano sūnau! - galvojo Marta Strogova. - Ne, aš tavęs neišduosiu ir niekada jokios kančios neprivers mane to daryti!

Tik vienu žodžiu Marta Strogova galėtų atsidėkoti Nadiai už jos atsidavimą jai: ji galėtų jai pranešti, kad jos kelionės draugas Karpanovas, arba, tikriau tariant, Strogovas, nenuskendo Irtišiaus upėje, nes keletą dienų po šio įvykio buvo susitikusi su juo ir net kalbėjo. Bet ji susilaikė ir pasitenkino tik tuo, kad jai pasakė:

- Nenusimink, mano kūdiki. Nelaimės praeis, ir neliks nė pėdsakų. Tu pamatysi savo tėvą, ir, kas gali žinoti, galbūt, dar yra gyvas ir tas, kuris tave pavadino seserimi. Tikėk manimi, dukrele!

III

Tokie tad buvo Martos Strogovos ir Nadios tarpusavio santykiai. Senė sibirietė viską suprato. Jeigu ir nežinojo mergaitė, kad jos kelionės draugas, prie kurio ji taip prisirišo, dar gyvas, tai bent žinojo, kad jis buvo sūnus

tos, kurią ji vadindavo motina; ji karštai dėkojo Dievui už tai, kad Jis suteikė jai džiaugsmo pakeisti jos žuvusį sūnų.

Tačiau nei viena, nei kita nežinojo, kad suimtas Kalyvanėje Strogovas yra tame pačiame belaisvių būryje ir varomas kaip ir jos į Tomską.

Belaisviai, kuriuos atsivarė Ogarevas, nebuvo uždaryti kartu su tais, kuriuos emiras laikė nelaisvėje totorių stovykloje.

Šie nelaimingieji, kariai ir civiliai, keletas tūkstančių žmonių, sudarė virtinę, kuri tęsėsi kelis kilometrus. Jų tarpe buvo ir tokių, kuriuos laikė ypač pavojingais: jie buvo pririšti prie vienos ilgos ir sunkios grandinės. Taip pat buvo moterų ir vaikų, kuriuos pririšo prie balnų ir negailestingai vilko keliu.

Raiteliai, varę belaisvius, vertė juos prisilaikyti tam tikros tvarkos; kelyje pasilikdavo tik tie nelaimingieji, kurie krisdavo, kad daugiau jau nebepasikeltų.

Aišku, čia nėra nieko nuostabaus, kas Strogovas, būdamas pirmose iš stovyklos išvarytų eilėse, t.y. tarp belaisvių iš Kalyvanės, negalėjo susitikti su tais, kurie buvo atvaryti iš Omsko ir ėjo kolonos gale. Jis net nepagalvojo, kad šioje belaisvių vilkstinėje yra jo motina ir Nadia, lygiai taip, kaip ir jos nežinojo jį ten esant. Ši kelionė iš stovyklos į Tomską, kareivių botagų nuolatinių smūgių lydima, buvo be galo baisi. Belaisviai slinko per stepę keliu, kuris, nužygiavus emirui ir jo avangardui, skendėjo dulkių debesyse. Buvo duotas įsakymas keliauti greit. Sustodavo pailsėti neilgam ir labai retai. Negailestingai kepinant saulei, šis pusantro šimto kilometrų kelias belaisviams atrodė be galo ilgas! Tai buvo visiškai nederlinga lyguma, kur kyšojo sausi ir apdegę krūmokšniai, kurie įvairino milžiniškos dykumos vienodą ir nuobodų vaizdą. Kadangi čia nebuvo augmenijos, vadinas, čia nebuvo ir vandens, o juk vandens labiausiai reikėjo nelaimingiems belaisviams, kurie nuo troškulio netekdavo jėgų. Norint surasti vandens, reikėjo eiti daugiau kaip šešiasdešimt kilometrų į rytus prie papėdės kalnų, kurie skyrė Obės ir Jenisiejaus baseinus. Pro šią vietą teka Tomė, nedidelis Obės intakas, kuris, prieš susiliedamas su didžiausia šiaurės upe, perkerta Tiumenę. Tenai vandens būtų užtektinai, stepės truputį derlingesnės, oras ne toks karštas. Tačiau būrio viršininkui buvo duotas griežčiausias įsakymas - trumpiausiu keliu pasiekti Tomską, nes emiras kiekvieną valandėlę bijojo rusų kariuomenės, slenkančios iš šiaurės gubernijų, užpuolimo. Svarbiausias Sibiro kelias neina Tomės pasroviui, ypač toje srityje, kuri tįso už Kalyvanės, o žygiuoti reikėjo būtinai svarbiausiu Sibiro keliu. Tas tik apsunkindavo gausių belaisvių jau ir be

to neapsakomas kančias. Daug šimtų žuvo stepėse, nuklodami ją lavonais - būsimu išalkusių vilkų grobiu.

Kaip Nadia, kuri visada buvo pasiruošusi mielai padėti senajai sibirietei, taip ir Strogovas meiliai padėdavo įvairiais būdais, kiek leido aplinkybės, savo draugams, kuriuos ištiko tokia pat nelaimė, kaip ir jį. Paguosdamas ir rūpindamasis kitais, jis savęs nesigailėjo; tai šen, tai ten bėgiojo, kol raitelio ietis nepriversdavo jį vėl užimti kitų belaisvių tarpe savo vietą.

Bet kodėl jis nemėgino bėgti? Todėl, kad buvo nutaręs sprukti tik tada, kai stepės liks jam nepavojingos. Jis tvirtai pasiryžo eiti į Tomską su emiro "pagalba" - ir, žinoma, toks jo elgesys buvo gana išmintingas. Matydamas gausius totorių būrius, besisukaliojančius aplink belaisvius čia iš šiaurės, čia iš pietų pusės, jis galėjo įsitikinti, kad negalėtų nueiti nė dviejų kilometrų, kaip jį sučiuptų. Totorių raitelių buvo tiek daug, kad kitą sykį, rodos, jie išdygdavo iš žemės, lyg vabalai po šilto ir smarkaus lietaus. Be to, ir kitos aplinkybės labai sunkino šį žygį. Mat, varovai labai atidžiai sekė kiekvieną belaisvį, nes vienam iš jų pasprukus, jie turėtų atsakyti savo galva.

Pagaliau rugpjūčio 15 dienos pavakary belaisvių vilkstinė pasiekė nedidelį Zabadjero kaimelį, esantį už trisdešimties kilometrų nuo Tomsko. Šioje vietoje kelias ėjo Tomės pasroviui.

Belaisviai sujudo ir norėjo šokti į upę, tačiau, kol juos sutvarkė, ginkluoti palydovai jų prie vandens neprileido.

Kadangi šiuo metu Tomės srovė buvo labai smarki ir galėjo padėti drąsiems bėgliams, varovai griebėsi griežčiausios priežiūros. Buvo paleisti nuo kranto laiveliai ir upėje sudaryta visa eilė kliūčių, kurias plaukėjui būtų sunku nugalėti. Be to, stovyklą saugojo stipri sargyba, kurios budrumą vargiai būtų galima apgauti. Todėl Strogovas, nors ir galėjo ryžtis bėgti į stepes, šaltai apsvarstęs aplinkybes, galutinai nuo šio sumanymo atsisakė ir nusprendė laukti tinkamesnės progos.

Šią naktį belaisviai turėjo praleisti ant Tomės kranto. Savo kariuomenės įžengimą į Tomską emiras atidėjo rytdienai. Nusprendė, kad totoriai turi įeiti į šį stambų miestą labai iškilmingai. Chanas Feofaras tvirtovę jau užėmė, bet svarbiausios kariuomenės dalys stovėjo sargyboje prie miesto sienų, laukdamos iškilmingo įžengimo pro Tomsko vartus. Ogarevas paliko emirą Tomske, į kurį abu atvyko vakare, ir pats sugrįžo į Zabadjero kaimo stovyklą. Kitą dieną iš čia jis turėjo išžygiuoti su totorių armijos avangardu. Saulei patekėjus, Ogarevui komanduojant, pėstininkai ir rai-

teliai nužygiavo į Tomską. Ogarevą ruošėsi iškilmingai pasitikti pats emiras.

Bet grįžkime prie vargšų belaisvių, kurie, nuvarginti tris dienas užtrukusios kelionės ir kankinami žiauriausio troškulio galų gale gavo atsigerti ir truputį pasilsėti.

Saulė jau nusileido, bet horizonte dar buvo šviesu, kai Nadia, prilaikydama Martą Strogovą, prisiartino prie Tomės kranto; jos tik dabar tegalėjo prasiskverbti pro apspitusias krantą tirštas belaisvių eiles. Senė sibirietė pasilenkė prie vandens, o Nadia, panardinusi į vandenį rankas, pasėmė saują vandens ir prikišo prie Strogovos lūpų. Po to ji tokiu pat būdu ir pati atsigėrė. Abi pastiprino savo jėgas šaltu vandeniu.

Nadia jau norėjo pasitraukti nuo kranto, bet staiga sustojo. Nejučiomis iš jos lūpų išsprūdo riksmas.

Už keleto žingsnių nuo jos tovėjo Strogovas. Nebuvo abejonės - tai jis! Paskutinis saulėlydžio atspindys aiškiai apšvietė jo figūrą. Nadiai surikus, Strogovas suvirpėjo, tačiau susivaldęs neištarė nė žodžio, kuris galėtų jį išduoti.

Tuo pat metu jis pamatė ir savo motiną!

Po šio netikėto susitikimo, jausdamas, kad nebegalės susivaldyti, Strogovas ranka užsidengė akis ir iš lėto pasišalino.

Nadia instinktyviai šoko prie jo, bet senoji sibirietė sušnibždėjo jai į ausį:

- Pasilik čia, mano dukrele!

- Tai jis! - atsakė Nadia iš susijaudinimo trūkčiojančiu balsu. - Jis gyvas, motinėle! Tai jis!

- Taip, tai mano sūnus, - tarė Marta, - tai Michailas, bet tu matai, kad aš nė žingsnio nežengiau prie jo. Elkis taip, kaip aš elgiuosi, mano dukrele!

Tą valandėlę Strogovo širdį suspaudė nuožmus skausmas. Čia buvo jo motina ir Nadia, brangiausios jo širdžiai moterys. Bendroj nelaimėj Dievas jiedvi suartino! Ar Nadia žino, kas jis? Ne, jis aiškiai matė, kaip Marta gestu sustabdė ją tuo momentu, kai ji jau buvo pasirengusi šokti prie jo. Vadinas, Marta viską suprato ir jo paslaptį saugojo.

Per tą naktį Strogovas dvidešimt kartų buvo pasirengęs eiti pas motiną, tačiau turėjo nugalėti troškimą suspausti savo glėby motiną, ir paspausti jaunajai kelionės draugei ranką! Mažiausias neatsargumas galėtų jį išduoti. Be to, jis prisiekė nesimatyti su motina. Bent jis savo valia jos ir nematys! Atvykęs į Tomską, jis pabėgs į stepes, net nepasimatęs su taip

arti esančiais brangiais žmonėmis. Taip galvodamas, Strogovas tikėjosi, kad šis susitikimas Zabadjero stovykloje nei jo motinai, nei jam pačiam neturės blogų pasekmių. Jis nežinojo, kad šio susitikimo kai kurios smulkmenos, kad ir kaip jos buvo trumpos ir neryškios, nepasislėpė nuo Zangaros, Martos šnipės akių.

Čigonė tuo metu buvo prie upės kranto ir, kaip paprastai, atidžiai sekė senę sibirietę. Kai ji atsigręžė, Strogovo jau nematė, jis buvo pasitraukęs, tačiau Strogovos Jestą, kuriuo stabdė Nadią, ji pamatė, o Martos spindinčios akys jai atidengė viską. Nuo šio momento ji neabejojo, kad Martos sūnus, caro feldjėgeris, šiuo metu yra Zabadjere, tarp Ogarevo belaisvių. Zangara iš veido jo nepažinojo, tačiau buvo įsitikinusi, kad jis tikrai tenai yra. Kol kas ji nesistengė jo surasti: tai net būtų neįmanoma, nes buvo tamsu, o, be to, stovykloje susispietė didelė žmonių minia. Toliau sekti Martą ir Nadią taip pat būtų nenaudinga. Aišku, abi moterys, kad nesukompromituotų caro feldjėgerio, elgsis labai atsargiai.

Čigonė matė tik vieną išeitį: tučtuojau perspėti Ogarevą. Ji paliko stovyklą ir po ketvirčio valandos jau stovėjo prieš emiro pavaduotoją.

- Ko nori, Zangara? - paklausė Ogarevas.

- Martos Strogovos sūnus yra belaisvių stovykloje, - atsakė Zangara.

- Belaisvių stovykloje?

- Taip.

- A! - sušuko Ogarevas, - prisimenu...

- Bet juk tu jo net nepažįsti, Ivanai, - pastebėjo čigonė.

- O tu jį pažįsti? Ar tu jį matei, Zangara?

- Aš jo nemačiau, bet vienas jo motinos judesys man viską atidengė.

- Tu neapsirikai?

- Ne, neapsirikau.

- Tu žinai, ką reiškia sučiupti caro kurjerį, - kalbėjo Ogarevas. - Jeigu laiškas, kurį jam įteikė Maskvoj, pasieks Irkutską ir bus įteiktas didžiajam kunigaikščiui, tai aš vargiai jį begalėsiu pasiekti! Šis laiškas man yra labai svarbus, ir aš žūtbūt turiu jį turėti. Tu atnešei man džiaugsmingą žinią: caro kurjeris draugė su laišku mano valdžioj... Bet, kartoju, ar tu neapsirikai?

Ogarevas buvo susijaudinęs ir tai rodė, kiek daug reikšmės jis teikė caro laiškui.

- Ne, Ivanai, aš neapsirikau, - ramiai atsakė Zangara.

- Bet juk stovykloj yra keli tūkstančiai žmonių, o tu sakei, kad iš veido Strogovo nepažįsti!

- Taip, aš nepažįstu, - atsakė čigonė, kurios akys staiga nušvito laukiniu džiaugsmu, - bet motina jį pažįsta! Ivanai, reikia ją priversti kalbėti!

- Rytoj ji prabils! - sušuko Ogarevas.

Jis ištiesė čigonei ranką, kurią ji pabučiavo. Čia nieko nėra žeminančio: šis reiškinys rytų tautoms įprastas.

Sugrįžusi į stovyklą, Zangara rado vietą, kur sėdėjo Marta ir Nadia, ir per visą naktį jiedvi sekė. Nors buvo nuvargusios, tačiau senė ir mergaitė nemiegojo: susijaudinimas ir nerimas kliudė užmigti. Strogovas buvo gyvas, tačiau, kaip ir jos, nelaisvėje! Ar apie tai žino Ogarevas ir, jei dar nežino, ar nesužinos? Nadia iš visos širdies džiaugėsi, kad tas, kurį ji laikė žuvusiu, gyvas. Marta su baime žiūrėjo į ateitį. Jai buvo nesvarbu jos gyvybė, ji tik bijojo dėl sūnaus gyvybės.

Zangara patamsėj tyliai prišliaužė prie moterų ir, tikėdamasi ką nors išgirsti, keletą valandų kantriai klausėsi. Tačiau jai nepasisekė: atsargios moterys nepasikeitė nė vienu žodžiu.

Kitą dieną, rugpjūčio 16, apie dešimtą valandą ryto stovyklos gale nuaidėjo trimitai. Totorių kareiviai tučtuojau sustingo su šautuvais ant pečių.

Netrukus į stovyklą, gausaus totorių karininkų būrio lydimas, atvyko Ogarevas. Jo veidas buvo griežtas ir rūstus: jame atsispindėjo baisi neapykanta, ir, rodos, jis laukė progos, ją ant ko nors išlieti.

Išdavikui atvykstant, Strogovas buvo belaisvių minioj. Jis nujautė besiartinančią audrą.

Atvykęs į stovyklos centrą, Ogarevas nulipo nuo arklio. Pagarbiai sustoję už keleto žingsnių, jį apsupo palydovai. Prie jo priėjo Zangara ir tarė:

- Naujienų nėra, Ivanai!

Ogarevas nieko neatsakė, tik vienam karininkui davė trumpą įsakymą. Netrukus kareiviai ėmė šiurkščiai tvarkyti belaisvių eiles. Nelaimingieji, rimbų ir iečių raginami, turėjo skubiai atsikelti ir stovyklos gale išsirikiuoti. Ketureilė ginkluotų pėstininkų ir raitelių grandinė, stovėjusi už belaisvių eilių, sudarė stiprią apsaugą ir bėgti būtų buvę neįmanoma.

Valandėlei įsiviešpatavo šiurpi tyla, visi kažko laukė, tačiau tai truko neilgai, nes Ogarevas Zangarai davė ženklą, ir ji nuėjo link grupės, kurioje buvo Marta Strogova.

Senoji sibirietė, pastebėjusi čigonę, einančią tiesiai į ją, iš karto viską suprato. Paniekos šypsnys suvirpino jos lūpas. Paskui, pasilenkusi prie Nadios, senė sušnibždėjo:

- Kad ir kas atsitiktų, kad ir kokia skaudi nelaimė ištiktų - nė vieno žodžio, nė vieno garso! Reikalas ne mane liečia, bet jį!

Šią valandėlę Zangara, įsmeigusi akis į Martą, padėjo jai ant pečių ranką.

- Ko nori? - paklausė Strogova.

- Eime! - atsakė čigonė.

Ir stumte nustūmė Martą pas Ogarevą.

Strogovas, kad paslėptų savo akių blizgesį, prisidengė rankomis veidą.

Marta, sustojusi prie pat išdaviko, išsitiesė, sunėrė ant krūtinės rankas ir laukė.

- Tu esi Marta Strogova? - paklausė Ogarevas.

- Taip. - Senosios sibirietės balsas buvo visai ramus.

- Ar tu atsisakai, - tęsė Ogarevas, - nuo savo parodymų, kuriuos davei prieš tris dienas Omske?

- Ne.

- Vadinas, tu nežinai, kad tavo sūnus Michailas, caro feldjėgeris, nukeliavo per Omską?

- Aš to nežinau.

- O tas žmogus, kurį tu pašto stoty palaikei savo sūnumi, ar nebuvo jis?

- Ne, tai buvo ne mano sūnus.

- O tarp belaisvių tu jo nematei?

- Ne.

- O jeigu tau jį parodys, ar tada pažinsi?

- Ne!

Marta kalbėjo drąsiai ir buvo jaučiama, kad ji pasiryžusi neduoti jokių parodymų. Žinoma, Ogarevą tai nepaprastai supykino ir jis nesusilaikė nuo grasinančio gesto.

- Klausyk, - tarė jis Martai, - tavo sūnus čia ir tu tučtuojau man jį parodysi!

- Visi šie Omske ir Kalyvanėje suimti žmonės pražygiuos pro tavo akis ir, jeigu tu neišpildysi įsakymo, gausi tiek botagų, kiek pražygiuos belaisvių.

Tai sakydamas, Ogarevas pats jautė, kad joks grasinimas ir kančios iš drąsios sibirietės neištrauks nė žodžio. Tačiau išdavikas buvo sumanęs visai ką kitą - jis turėjo galvoje Strogovą. Ogarevas laikė negalimu daiktu, kad motina ir sūnus, atsidūrę viens prieš kitą, kokiu nors neatsargiu judesiu neišsiduotų.

Tiesa, kad pagrobtų caro laišką, Ogarevas galėjo duoti įsakymą visus belaisvius iškrėsti. Tačiau taip daryti buvo neverta: Strogovas galėtų laišką sunaikinti, pirma gerai įsidėjęs į galvą jo turinį. Tuomet išdaviko planai visiškai iširtų. Ne, laiškas išdavikui buvo mirtinai reikalingas!

Nadia viską girdėjo: ji dabar suprato, kas buvo Strogovas ir kodėl jis stengėsi nukeliauti per sukilusias Sibiro gubernijas nepastebimas.

Pagal Ogarevo įsakymą visi belaisviai praėjo pro Martą, kuri stovėjo nejudėdama kaip statula. Jos žvilgsnis nerodė mažiausio susidomėjimo.

Strogovas buvo paskutinėse eilėse. Kai jis ėjo pro motiną, Nadia, kad nematytų skaudžios scenos, užsimerkė. Matyt, Strogovas buvo visai ramus, tik iš jo delnų sroveno kraujas: tai nagai buvo sulindę į delną.

Ogarevo bandymas nepasisekė. Čia pat šalia jo stovinti Zangara, pasilenkusi sušnibždėjo:

- Botagų!

- Taip, - sušuko Ogarevas, kuris jau nebegalėjo susivaldyti, - botagų šiai senai raganai!

Prie Martos prišoko totorių kareivis, kurio rankoj buvo baisus kankinimo įrankis. Botagas suvytas iš kelių siaurų ir ilgų odinių diržų, kurių galuose įpintos vielos. Vidutiniškai šimtas dvidešimt šio rimbo smūgių prilygdavo mirties bausmei. Marta tai žinojo, bet ji taip pat žinojo ir tai, kad jokios kančios jos neprivers kalbėti.

Dviejų kareivių grubiai nutverta, ji kryptelėjo ir suklupo ant kelių. Suplėšyti drabužiai apnuogino jos nugarą. Prie krūtinės, vos už poros pėdų nuo jos, buvo įsmeigtas kardas. Vadinas, jeigu Marta iš skausmo palinktų, kardas neišvengiamai perskrostų jos krūtinę.

Totorius stovėjo, laukdamas įsakymo.

- Pradėk! - įsakė Ogarevas.

Botagas švilptelėjo ore...

Tačiau anksčiau, negu jis nusileido, kažkieno galinga ranka ištraukė botagą iš budelio rankų.

Tai buvo Strogovo ranka.

Jaigu jis Išimo pašto stoty pajėgė susivaldyti, kai Ogarevas jam smogė, tai čia, matydamas kankinamą motiną, jis jau jokiu būdu negalėjo savęs suvaldyti.

Ogarevas triumfavo.

- Michailas Strogovas!

Paskui, jį pažinęs, pridūrė:

- A, tas pats, su kuriuo susitikau Išime!

- Tas pats! - atsakė Strogovas ir, pakėlęs botagą, iš visų jėgų kirto Ogarevui per veidą.

- Smūgis už smūgį!

- Na, puikiai atsimokėjo! - pasigirdo kažkieno balsas iš belaisvių minios, laimei, greitai dingęs bendram ūžesy.

Keletas kareivių prišoko prie Strogovo pasirengę jį nužudyti, bet Ogarevas, sušukęs iš pykčio ir skausmo, gestu juos sustabdė.

- Tenuteisia šį žmogų pats emiras! - sušuko jis. - Iškrėskite jį!

Laišką su imperatoriaus herbu rado ant caro kurjerio krūtinės ir tuojau įteikė Ogarevui.

Žodžiai: "Na, puikiai atsimokėjo" priklausė ne kam kitam, kaip Alkidui Žolivė. Jis su draugu apsistojo Zabadjero stovykloje ir abu matė šią žiaurią sceną.

- Šimtas velnių, - tarė jis Hariui Bliuntui, - šie šiaurės žmonės labai stiprūs. Prisipažink, kad tamsta dabar apie mūsų kelionės draugą savo nuomonę pakeitei. Karpanovas ir Strogovas vienas kito verti! O tai ar negražus atpildas už Išime įvykusią sceną?

- Sutinku, - pastebėjo Bliuntas. - Tačiau šiaip ar taip, Strogovas neturėjo skubėti su atsiskaitymu.

- Ir leisti motinai žūti nuo rimbų kirčių?

- O tamsta manai, kad jis savo elgesiu palengvino motinos ir sesers likimą?

- Aš taip nemanau, - atsakė Žolivė, - bet ir aš, būdamas jo vietoje, ne kitaip pasielgčiau! Bet koks smūgis, a?

- Puiki medžiaga kronikai! - prabilo Haris Bliuntas. - Kad tik Ogarevas mums praneštų to laiško turinį.

Nusišluostęs kraują, kuris apipylė visą jo veidą, Ogarevas karščiuodamasis sulaužė laiško antspaudą. Jis ilgai ir lėtai skaitė, tartum norėdamas gerai įsigilinti į jo turinį. Po to davė įsakymą, kad Strogovas sustiprintos sargybos priežiūroje būtų nuvarytas į Tomską sykiu su kitais belaisviais, o pats, palydėtas triukšmingų trimitų ir būgnų garsų, nujojo miesto link, kur jo laukė emiras.

IV.

Tomskas kur 1604 metais ir yra beveik pačiame Sibiro centre. Jis laikomas visų žymiausiu Azijos Rusijos miestu. Tačiau Tomskas nėra šio krašto sostinė. Generalgubernatorius ir administracijos atstovai gyvena

Omske, o Tomskas yra tik visų didžiausias miestas, kuriam priklausomos žemės tesibaigia prie Altajaus kalnų, t.y. prie Kalkaso-kinų provincijos sienos.

Šių kalnų atšlaitėse visame plote iki pat Tomės slėnio randama platinos, aukso, sidabro, auksingo švino. Šį miestą iš visų pusių supa nepaprastos vertės gamtos turtai, dėl to jis yra pagarsėjęs. Tai milijonierių miestas.

Jeigu šis miestas neturėjo garbės turėti caro atstovo, tai vis dėlto jis galėjo džiaugtis, kad tarp jo gyventojų buvo stambiausi komercijos pasaulio atstovai, žymiausi šio krašto kasyklų koncesininkai.

Anksčiau, pagal europiečių supratimą Tomskas buvęs kone pačiame pasaulio krašte.

Kelionė į Tomską buvo laikoma nepaprastai tolima ir varginančia. Tačiau dabar, geležinkelio dėka, tai tik paprastas pasivaikščiojimas.

Ar Tomskas gražus? Reikia pasakyti, kad keliautojai apie jį įvairių nuomonių. Ponia de Burbulon, tenai keletą dienų gyvenusi savo kelionės iš Šanchajaus į Maskvą metu, sako, kad Tomsko apylinkės nėra ypatingai gražios. Kaip ji vaizduoja, Tomskas nežymus miestas su senais akmeniniais ir plytiniais namais, siauromis gatvelėmis, o jo kvartalai nesimetriški ir nešvarūs.

Keliautojas Henrikas Raselas-Kilagas priešingai, negali Tomsku atsigėrėti. Tai, matyt, todėl, kad jis jį matė žiemą, pridengtą sniego sluoksniu, o ponia de Burbulon - vasarą. Tai, galimas daiktas, patvirtina tą nuomonę, kad kai kuriuos šiaurės kraštus galima įvertinti tik šaltu metu, lygiai kaip šiltuosius kraštus - tik šiltu.

Šiaip ar taip, bet ponas Raselas-Kilagas susižavėjęs sako, kad Tomskas esąs ne tik gražiausias Sibiro miestas, bet ir vienas gražiausių miestų pasaulyje. Taip kitko, jis esąs sužavėtas jo namais su kolonomis ir verandomis, mediniais šaligatviais, plačiomis ir taisyklingomis gatvėmis, penkiolika puikiausių cerkvių, kurios atsispindi Tomės upėje, platesnėje už visas Prancūzijos upes. Tiesa paprastai yra vidury tarp dviejų nuomonių.

Tomske gyvena 25 tūkstančiai gyventojų; jis yra ant pailgos, gana stačios kalvos, todėl teikia gražų reginį.

Bet "gražiausias pasauly miestas" tapo visų biauriausiu, kai jį užėmė maištininkai. Kas panorėtų šiuo metu juo grožėtis? Šį miestą gynė keletas bataljonų kareivių, kurie nuolatos ten gyveno, tačiau atremti emiro kariuomenės spaudimo jie negalėjo. Dalis gyventojų, daugiausia totorių kilmės, emiro ordoms net parodė prielankumą. Aprašomu metu Tomskas neatro-

dė nei rusų, nei Sibiro miestu, jis labiau buvo panašus į Kokando arba Bucharos sričių centrą.

Tomske emiras ruošėsi sutikti savo galingą, laimėjusią žygį kariuomenę. Čia jos garbei buvo numatyta šventė su dainomis, šokiais ir raitelių lenktynėmis, ši ceremonija turėjo baigtis triukšminga orgija.

Vieta, kurioje buvo numatyta surengti šventės programą, buvo plati aikštė kalvoje, esančioje apie šimtą pėdų aukščiau Tomės.

Tolumoje buvo matyti gražūs namai, išgaubtais kupolais cerkvės, staigūs upės vingiai. Truputį toliau, paskendęs šiltų rūkų skraistėje, žaliavo kedrų miškas. Visa tai buvo apsupta milžiniškų pušų ir kedrų žalumos ir ypač sudarė gražų vaizdą.

Aikštės kairėje pusėje, plačiose terasos buvo pastatyti laikini rūmai, kurių architektūra buvo pusiau maurų, pusiau totorių stiliaus. Danguje skraidė, ant mečečių bokštelių, ant aukštų medžių šakų tupėjo gausybė gandrų, kurie atskrido su totorių armija iš Bucharos.

Šiuose rūmuose gyveno pats emiras, jo dvaro didikai, sąjungininkai chanai, žymesnieji emiro karo vadai. Kiekvienas turkmėnų valdovas čia turėjo savo atskirą haremą.

Haremą sudarė daugiausia vergės, pirktos iš Užkaukazės ir Persijos vergų turguose. Vienos vergės pasirodydavo atidengtais veidais, kitos nešiojo šydus, kurie pridengdavo jų veidus iki pat akių. Tačiau visos buvo prabangiai pasipuošusios. Dėvėjo brangius kailinius, ant nuogų švelnių rankų nešiojo brangias apyrankes ir grandinėles, nusagstytas brangakmenais. Gražuolių nagai buvo nutepti lauzonijos sultimis. Gražuolėms pajudėjus, jų drabužiai sučežėdavo, ir tas čežėjimas sukeldavo malonų jausmą; vienų drabužiai buvo pasiūti iš šilko, kurio švelnios gijos buvo plonesnės už voratinklį, kitų - iš minkštos "aladžės", medvilninio audinio, audinio su siauromis juostelėmis. Po šiuo apdaru buvo matyti siauros šilkinės kelnės, surištos truputį aukščiau plonos odos, žemčiūgais nusagstytų batukų.

Tų vergių, kurios nešiojo šydus, veido bruožų negalima buvo išskirti. Tačiau vergės, kurių veidai buvo atidengti, buvo ypač gražios. Jų švelnius veidus puošė tamsūs antakiai ir nuostabios akys. Juodi it anglis antakiai, tankios blakstienos ir balti smulkučiai dantukai jų veidus dar labiau ryškino ir jie spindėjo gražiausiais atspalviais.

Prie rūmų, toje vietoje, kur plevėsavo vėliavos, stovėjo asmeninė emiro apsauga. Sargybiniams prie šonų kabojo lenkti kardai, už diržų kyšojo durklai, o rankose jie laikė ilgas, bent dešimties pėdų ietis; kai kurie iš šių

totorių turėjo baltas lazdas, kiti - didžiules alebardas, papuoštas sultono atvaizdu iš auksinės ir sidabrinės vielos.

Apiinkui, iki pat šios plokštikalnės galo, stačiose atšlaitėse, kurias plovė Tomės vanduo, grūdosi įvairių įvairiausių rasių centrinės Azijos klajoklių minia. Čia buvo uzbekai su aukštomis juodo karakulio kepurėmis - rudabarzdžiai, pilkomis akimis, apsivilkę kažką panašu į megztinį, pasiūtą totorių pavyzdžiu; grūdosi turkmėnai, apsivilkę tautiškais drabužiais - ryškiai šviesios spalvos plačiomis kelnėmis, švarku ir apsiaustu, išaustais iš kupranugarių vilnų. Ant galvų jie turėjo raudonus aštriakampius gaubtuvus, avėjo aukštais rusų odos batais; prie ilgo, siauro diržo kabojo durtuvas ar peilis. Čia pat prie savo vyrų buvo ir jų moterys, kurių kasos buvo trumpos, tačiau jas pailgindavo, įpindamos ožkos plaukų. Šios moterys dėvėjo dryžuotus drabužius "džuba", mėlynos, purpurinės ir žalios spalvos. Čia buvo ir mandžiūrų. Toks mišrus įvairiausios kilmės žmonių sambūris darė įspūdį, jog visi Rusijos pasienio kinų gyventojai, išgirdę emiro šaukimą, susispietė po jo vėliava. Mandžiūrai skyrėsi iš kitų tarpo tuo, kad prieky jų galvos buvo nuskustos ir tik užpakaly turėjo supintas kasas. Dėvėjo ilgais drabužiais, liemenį susijuosę plačia drobine juosta. Ant galvos turėjo užsidėję atlasines apvalias kepuraites; čia pat prie jų sukinėjosi ir jų moterys - mandžiūrės, kurios į kasą turėjo įsipynusios dirbtines gėles, įsismeigusios auksinius smeigtukus, kurie prilaikydavo plaukus, ir blizgančias peteliškes, kurios koketiškai buvo prisegtos prie juodų plaukų. Pagaliau šią minią papildė dar buchariečiai, persai ir japonai, kurie buvo pakviesti į totorių šventę.

Šiame "pokylyje" tetrūko tik sibiriečių. Kas dar nespėjo pabėgti, tie užsirakinę lindėjo savo namuose, su pasibaisėjimu kas valandėlę laukdami plėšimo ir prievartos, ir tai, žinoma, galėjo atsitikti kiekvienu momentu, Feofarui tarus tik vieną žodį.

Emiras į aikštę atvyko apie ketvirtą valandą. Vos tik jis pasirodė, tučtuojau iš visų pusių suaidėjo trimitų garsai, sudundėjo patrankų ir šautuvų šūviai.

Feofaras jojo ant savo mėgstamo arklio, kurio galva buvo papuošta brilijantais, vaizduojančiais sultoną. Emiras dėvėjo kariška uniforma; iš vienos ir kitos pusės jojo Kokando ir Kunduzės chanai, aukštoji emiro svita ir grupė štabo karininkų.

Tuo pat momentu terasoje pasirodė pirmoji iš daugelio Feofaro žmonų - carienė, jeigu taip būtų galima pavadinti Bucharos sultono žmoną. Šiaip ar taip, kas ji bebūtų, carienė ar vergė, tačiau ši moteris buvo kilimo persė

ir, reikia pažymėti, buvo nuostabiai graži. Priešingai mahometonų papročiui, be abejonės, pačiam emirui pageidaujant, jos veidas buvo atidengtas. Jos plaukai buvo supinti į keturias kasas, kurios pridengė nepaprastai baltus pečius, apgaubtus lengvučiu permatomu šilkiniu gaubtuvu, išsiuvinėtu auksu. Šis brangaus darbo gaubtuvas buvo prisegtas prie kepuraitės, kurią puošė nepaprastos vertės brangakmeniai ir kuri žėrėjo kaip žvaigždė. Iš po mėlynos suknelės buvo matyti plačios juodomis juostelėmis šilkinės kelnės. Avėjo persų darbo lengvais ir patogiais batukais. Šią moterį nuo galvos iki kojų puošė ypatinga prabanga. Auksinės monetos "tomanai", sunertos ant sidabrinių siūlų; grandinėlės iš mėlynų brangakmenių, kurių randama garsiose Elburcijos kasyklose; karoliai iš serdoliko, agato, smaragdų, safyrų, opalų ir kitų brangakmenių, kurių čia buvo prisagstyta tiek daug, jog atrodė, kad visas jos apdaras buvo išaustas tik iš brangakmenių. Vien tik brilijantai, kurie žėrėjo ant jos kaklo, rankų, diržo, ant kojų, vien jų vertė siekė keletą milijonų rublių; visi šie brangakmeniai taip šviesiai, taip stipriai ir akinančiai žėrėjo, kad nejučiomis kildavo galvoje mintis, jog kiekviename brangakmenio centre žiba šviesus elektros spindulys.

Emiras ir chanai nulipo nuo arklių. Paskui taip pat pasielgė ir kiti palydovai, kurie sudarė jo svitą. Visi užėmė vietą prie puikios palapinės, stovinčios vidury pirmos terasos. Prieš palapinę, kaip visados, stovėjo šventasis staliukas, ant kurio gulėjo Koranas.

Feofaro vietininkas nepriverte savęs ilgai laukti, nes dar nebuvo penktos valandos, kai trimitų garsai pranešė jį atvykus. Ivanas Ogarevas-Randas, kaip jau kiti suspėjo duoti jam pravardę, šį kartą, dėvėdamas totorių karininko uniformą, raitas prijojo prie emiro palapinės. Jį lydėjo dalis kareivių iš Zabadjero, kurie grandine sustojo šalia aikštelės, kurios vidurys buvo laisvas ir skirtas vaidinimui. Ant išdaviko veido buvo aiškiai matomas per visą veidą platus randas.

Ivanas Ogarevas pristatė emirui savo žymesniuosius karininkus, ir chanas Feofaras, iškilmingas, išdidus ir nepaprastai šaltas, su jais sveikindamasis padarė jiems nepaprastą įspūdį.

Taip bent sau išaiškino šią susitikimo ceremoniją Haris Bliuntas ir Alkidas Žolivė, du neišskiriami "priešai", dabar veikiantys išvien, kiekvienas stengdamasis gauti kiek galima daugiau naujienų. Išvykę iš Zabadjero, jie greitai pasiekė Tomską. Dabar jie buvo tvirtai pasiryžę slapčia pasprukti iš totorių, kiek galint veikiau prisijungti prie kokios nors rusų įgulos ir, jeigu tas jų neapsunkintų, su jais keliauti į Irkutską.

Visa, ką jie matė - užpuolimai, gaisrai, žudynės - jiems sukėlė didžiausią pasibiaurėjimą ir jie nekantriai laukė to laiko, kada galės prisijungti prie rusų armijos.

Šiaip ar taip, tačiau Alkidas Žolivė savo draugui leido suprasti, kad jis negalįs išvykti iš Tomsko neaprašęs šio iškilmingo totorių valdovų ir jų pavaldinių sambūrio. Jis sakėsi, kad tai norįs padaryti tik dėl to, kad galėtų patenkinti savo mielos giminaitės smalsumą. Aišku, Haris Bliuntas, nors ir nenoromis, vis dėlto turėjo sutikti su jo noru ir pasilikti nors kelioms valandoms; tačiau vakare juodu susitarė tučtuojau vykti į Irkutską ir, turėdami gerus arklius, buvo pasiryžę gerokai aplenkti emiro žvalgus.

Alkidas Žolivė ir Haris Bliuntas įsimaišė į minią ir sustojo tokioje vietoje, kad galėtų viską aiškiai matyti ir kad jų akių neaplenktų nė viena šventės smulkmena. Šių švenčių proga jie tikėjosi gauti įdomių naujienų ir užpildyti net kelis savo laikraščių lapus. Jie gėrėjosi chano Feofaro rūmų gražumu, jo žmonomis, karininkais, jo sargyba; gėrėjosi Rytų prabanga, kuri toli pralenkia visas Europos kad ir iškilmingiausias pramogas. Tačiau jų susižavėjimas staiga kažkur dingo, kai Ivanas Ogarevas prijojo prie emiro; paskui jie jau nekantriai laukė, kad tik greičiau prasidėtų švenčių iškilmės.

- Ar matote, mielas Bliuntai, - tarė Alkidas Žolivė, - tamsta labai anksti atvykai, kaip koks didžturtis, kuris viską nori pamatyti už savo pinigus. Kol kas visa tai dar tik preliudija, o būtų daug geriau atvykti jau baletui prasidėjus.

- Kokiam baletui? - paklausė Haris Bliuntas.

- Šimts pypkių, paprastam, eiliniam baletui! Štai, rodos, jau uždanga kyla!

Alkidas Žolivė jautėsi lyg būtų Paryžiaus operoje. Jis išsiėmė iš įmovo lornetą ir, tarsi koks žinovas, pasiruošė sekti emiro trupės pirmuosius personažus.

Tačiau prieš spektaklį dar turėjo įvykti nemaloni ceremonija. Aišku, laimėtojų iškilmėms kažko trūktų, jeigu jie viešai nepasityčiotų iš pralaimėtojų. Todėl kareiviai atvarė keletą šimtų belaisvių ragindami juos rimbų smūgiais. Belaisviai anksčiau, negu juos sukiš į miesto kalėjimus, turėjo pražygiuoti pro emirą ir jo sąjungininkus. Tarp šių belaisvių pirmose eilėse ėjo Michailas Strogovas. Jam saugoti Ivano Ogarevo įsakymu buvo skirtas visas kareivių būrys. Šių belaisvių vilkstinėje taip pat buvo jo motina ir Nadia. Senoji sibirietė visada buvo stipri ir energinga, tačiau šią valandėlę ji buvo labai išbalusi. Ji instinktyviai jautė, kad netrukus įvyks baisi ir be galo šiurpi scena. Jos sūnų atvedė pas emirą, vadinasi, čia buvo svarbi

priežastis, ir senutė motina gąstavo dėl sūnaus likimo. Michailas Strogovas viešai smogė Ivanui Ogarevui per veidą. Aišku, Ogarevas buvo žmogus, kuris nemoka už tokį įžeidimą atleisti, ir jo kerštas bus baisus ir negailestingas. Iš viso buvo aiškiai matyti, kad Michailui Strogovui ruošiama kažkokia baisi bausmė. Žinoma, šią baisią bausmę tegali išgalvoti tik centrinės Azijos barbarai. Jeigu tuo metu, kai totorių kareiviai šoko prie Michailo Strogovo, Ivanas Ogarevas jo pasigailėjo, tai dar nereiškia, kad jis jam atleido. Ne, tada jį apsaugojo tam, kad paskui atiduotų emiro teismui.

Be to, nuo to laiko, kai ši šiurpi scena įvyko Zabadjero stovykloje, nei motina, nei sūnus negalėjo susitikti ir pasikalbėti. Juos negailestingai atskyrė. Ši aplinkybė dar labiau didino jų nelaimę. Motinai ir sūnui suteiktų didelio džiaugsmo, jeigu leistų kartu kęsti kelių dienų nelaisvės skausmą. Marta Strogova norėjo sūnų prašyti, kad jis atleistų už blogį, kurį ji padarė to nenorėdama. Senutė širdyje apgailestavo, kad tada negalėjo suvaldyti savo motiniškų jausmų, ir todėl dabar tik save tekaltino. Jeigu ji būtų susivaldžiusi Omske, pašto stotyje, Michailas Strogovas būtų lengvai nukeliavęs, nes niekas jo nebūtų pažinęs, jis būtų išvengęs visų tų nelaimių, kurios dabar jį ištiko.

Tuo tarpu Michailas Strogovas galvojo, kad jeigu jo motina čia, jeigu Ivanas Ogarevas liepė ją kalinti šalia sūnaus, tai jis visa tai daro tik tam, kad suteiktų jai didesnį skausmą. O galimas daiktas, baisi mirtis laukė jos, kaip ir jo? O ką galvojo Nadia? Ji galvojo, kaip išvengti baisumo, kaip išgelbėti motiną ir sūnų. Ji nežinojo, kaip elgtis, tačiau jai kildavo liūdna mintis, kad visų pirma ji turi stengtis neišsiduoti pati, neatkreipti į save dėmesio, pasislėpti, tapti nepastebima. Galbūt tik tada jai pasisektų sudraskyti tą tinklą, kuris laikė nelaisvėje liūtą. Šiaip ar taip, jeigu tik Nadiai pasitaikytų proga veikti Strogovų naudai, ji veiks, nors dėl to jai tektų paaukoti net savo gyvybę.

Tuo tarpu didesnė belaisvių dalis jau nužygiavo pro emirą ir kiekvienas pro jį eidamas turėjo iki žemės nusilenkti. Mat, šis nusižeminimas turėjo parodyti vergo dėkingumą. Nuo šio dėkingumo prasidėjo belaisvių pažeminimas. Jeigu kuris iš tų nelaimingųjų nenorėjo nusilenkti. grubi totoriaus ranka jį tuoj pat partrenkdavo ant žemės.

Alkidas Žolivė ir jo kelionės draugas negalėjo žiūrėti į tokį žiaurų barbarų elgesį.

- Tai bjauru! Eikime iš čia, - tarė Alkidas Žolivė.

- Ne, - atsakė Haris Bliuntas, - reikia viską matyti!

- Viską matyti!.. Ak, - staiga šūktelėjo Alkidas Žolivė, stvėręs už rankos savo kelionės draugui.

- Kas tamstai atsitiko? - paklausė pastarasis.

- Pasižiūrėk, Bliuntai, tai ji!

- Ji?

- Mūsų kelionės draugo sesuo. Ji nelaisvėje, reikia ją išgelbėti...

- Tamsta nusiramink, - šaltai atsakė Haris Bliuntas. - Mūsų įsikišimas greičiau gali tai mergaitei pakenkti, negu duoti naudos.

Aklidas Žolivė, kuris jau buvo pasiruošęs šokti, staiga sustojo; Nadia jų nepastebėjo, nes jos veidą beveik iki nosies dengė plaukai. Ji praėjo pro emirą, kuris taip pat į ją neatkreipė dėmesio.

Už Nadios ėjo Marta Strogova. Kadangi ji nesiteikė prieš emirą nusilenkti, totorius žiauriai ją stumtelėjo, ir Marta Strogova parkrito ant žemės.

Jos sūnus pašoko, kad net kareiviai, kurie jį saugojo, vos pajėgė jį sulaikyti.

Bet senutė Marta atsikėlė: kareiviai jau norėjo tempti ją šalin, kai staiga Ivanas Ogarevas juos sulaikė ir tarė:

- Tegul ši moteris lieka čia!

Tuo metu Nadia jau įsimaišė į belaisvių minią. Ivanas Ogarevas jos nepastebėjo.

Prie emiro priėjo Michailas Strogovas ir sustojo nenuleisdamas akių.

- Nulenk galvą! - sušuko jam Ogarevas.

- Niekados! - atsakė Michailas Strogovas.

Du totoriai norėjo jį priversti nusilenkti, tačiau Strogovas vienu rankos mostelėjimu pargriovė juos ant žemės.

Ogarevas priėjo prie Michailo Strogovo.

- Tu mirsi! - tarė jis.

- Mirsiu, - išdidžiai atsakė Michailas Strogovas, - tačiau tavo veide, išdavike Ivanai, amžinai liks rimbo gėdos antspaudas.

Ogarevas išbalo.

- Kas šis belaisvis? - paklausė emiras tokiu balsu, kurio ramus skambumas rodė ypatingą rūstumą.

- Rusų šnipas, - atsakė Ogarevas.

Pavadinęs Michailą Strogovą šnipu, jis žinojo, kad jo laukia baisus sprendimas. Strogovas jau norėjo žengti prie Ogarevo, tačiau kareiviai jį sulaikė.

Tada emiras padarė gestą, prieš kurį visa minia nusilenkė. Po to jis ranka parodė į Koraną, kurį jam atnešė. Jis atidengė šventąją knygą ir ant vieno puslapio padėjo savo pirštą.

Žinoma, tai buvo tik atsitiktinumas, tačiau, azijiečių įsitikinimu, tokiu būdu pats Dievas nusprendžia žmonių likimą. Centrinės Azijos liaudis šį paprotį vadina "fatumu". Išaiškinę mintį eilučių, į kurias buvo įbestas teisėjo pirštas, jie paskelbdavo nuosprendį, nepaisydami to, ar šis sprendimas teisingas, ar ne.

Emiras laikė įbedęs pirštą į Korano puslapį. Žymiausias teisių žinovas prisiartinęs garsiai perskaitė eilutes, kurios pasibaigė šiais žodžiais:

- Jis žemėje daugiau jau nieko neregės.

- Rusų šnipe, - tarė chanas Feofaras, - tu atėjai, kad galėtum matyti, kas vyksta mūsų stovykloje! Tad žiūrėk išplėtęs akis, žiūrėk!

V

Surištomis rankomis Strogovą pastatė prie emiro sosto. Jo motina, pergyvenusi tiek fizinių ir moralinių kančių, susmuko, negalėdama daugiau nei žiūrėti, nei klausyti.

- Žiūrėk išplėtęs akis, žiūrėk! - pakartojo chanas Feofaras rūsčiai ištiesdamas savo ranką Strogovo link.

Aišku, Ivanas Ogarevas, žinodamas totorių papročius, suprato šių žodžių reikšmę, nes jo veidą buvo iškreipęs žiaurus šypsnys. Jis atsisėdo šalia chano Feofaro.

Netrukus suaidėjo trimitai. Tai buvo signalas pasilinksminimams.

- Štai ir baletas! - tarė Alkidas Žolivė Hariui Bliuntui. - Prasilenkdami su visais papročiais, totoriai rengia kokią nors dramą!

Strogovui įsakė žiūrėti, ir jis žiūrėjo.

Tuo metu aikštėje lyg lengvučiai debesėliai pasirodė šokėjos ir įvairių įvairiausi totorių instrumentai: dutara - su ilgu kotu mandolina ant jos ištemptomis dviem stygomis; kobizas - kažkas panašaus į violončelę su ištemptu ašutu, kurį virpino stryku; džibizga - ilga nendrinė fleita; dūdos, trimitai, būgnai, tamtamai ir kiti. Visų tų instrumentų garsai, susimaišę su dainininkų balsais, sudarė kažkokią originalią harmoniją. Prie šių garsų dar prisidėjo keisto orkestro akordai. Šį orkestrą sudarė keletas tuzinų popierinių aitvarų, kurie buvo pririšti prie virvės. Papūtus vėjui, tie aitvarai skambėjo lyg arfos. Tučtuojau prasidėjo ir šokiai. Visos balerinos buvo persės. Tai nebuvo vergės, bet laisvai užsiimančios savo profesija merginos. Pirmiau jos oficialiai dalyvaudavo rūmų ceremonijose Teherane, tačiau nuo to laiko, kai į sostą įžengė imperatoriškoji dinastija, jas ne tik pašalino iš rūmų, bet net ir išvijo iš krašto, ir jos turėjo svetur sau užsidirbti-

duonos kąsnį. Jos dėvėjo tautiškus drabužius bei kaip ir haremų moterys nuo galvos iki kojų buvo išsipuošusios brangenybėmis. Rankose laikė nedidelius auksinius trikampius su ilgais karuliais. Ausyse žėrėjo nuostabūs auskarai; ant kaklo jos nešiojo sidabrinius lankus; jų kojas ir rankas dabino apyrankės, nusagstytos dviem eilėm brangakmenių. Į plaukus turėjo įsipinusios grandinėles, ant kurių buvo suverti brangūs mėlyni akmenėliai, žemčiūgai, serdolikai ir kitos brangenybės. Diržas, kuris suverždavo jų liemenį, buvo užsegamas žibančia sagtimi, kuri buvo panaši į Europoje įteikiamus pirmojo laipsnio ordinus.

Šios gracingos Rytų balerinos atliko įvairius šokius ir pavieniui, ir grupėmis. Jų veidai buvo atidengti, tačiau protarpiais jos pridengdavo savo veidus lengvučiu šydu ir tada atrodė, kad per jų spindinčias akis, kaip per žvaigždėtą dangų, praslinkdavo lengvutis šydo debesėlis. Kai kurios šokėjos persės ant pečių turėjo brangaus darbo šilkines skareles, išsiuvinėtas žemčiūgais. Prie šių skarelių buvo pririšti trikampiai maišeliai, kurių smailūs galai sviro žemyn; šiuos iš aukso vielos nupintus maišelius jos protarpiais atidarydavo ir iš jų ištraukdavo ilgas, siauras raudono šilko juosteles, ant kurių buvo išsiuvinėtos Korano eilutės. Šias juosteles jos ištiesdavo viena prie kitos ir jos sudarydavo virpantį ratą, per kurį skriejo kitos šokėjos, nelėtindamos šokių tempo ir nekeisdamos šokių charakterio, nepaisant Korano eilučių turinio, išsiuvinėto šilkinėse juostelėse. Šokėjos arba krisdavo ant žemės, arba lengvai pašokdamos pakildavo į orą, tartum norėdamos patekti tiesiai į Mahometo rojų.

Tačiau labiausiai stebino Alkidą Žolivė šių persių šaltumas; jo nuomone, balerinoms trūko staigumo, aistringumo, liepsningumo, ir jos veikiau primindavo ramias ir kuklias Indijos bajaderes negu aistringąsias Egipto šokėjas.

Kai persių šokiai baigėsi, pasigirdo rūstus balsas:

- Žiūrėk išplėtęs akis, žiūrėk!

Žmogus, kuris pakartojo emiro žodžius, buvo aukšto ūgio totorius - emiro budelis. Jis sustojo už Michailo Strogovo rankoje laikydamas plačiaašmenį kardą.

Prie budelio sargyba pastatė trikojį, kur buvo pritvirtintas indas žarijoms; jame be mažiausio dūmelio ruseno raudonai įkaitusios anglys. Lengvučiai garai kilo todėl, kad inde degė derva, labai kvapnus smilkalų ir benzojaus mišinys, kuris buvo papiltas ant rusenančių anglių. Kai persės išnyko, aikštėje pasirodė kita visai kitokios rūšies balerinų grupė, kurią Michailas Strogovas tučtuojau pažino.

Matyt, ir abu žurnalistai jas taip pat pažino, nes Haris Bliuntas savo draugui tarė:

- Šios čigonės iš Nižnij Novgorodo!

- Tos pačios, - sušuko Alkidas Žolivė. - Aš manau, kad šioms šnipėms daug daugiau naudos atneša akys negu jų kojos!

Manydamas, kad jos emiro agentės, Alkidas Žolivė, kaip jau žinome, neapsiriko.

Pirmoje čigonių eilėje buvo Zangara, dėvinti puikų originalų kostiumą, kuris dar labiau paryškino jos veido grožį...

Zangara nešoko, ji prisijungė prie šokėjų ratelio kaip mimikė. Čigonų šokiai priminė šokius kitų kraštų, kuriuose ši tauta klajojo: Bohemijos, Egipto, Italijos ir Ispanijos. Suskambėjus būgneliams ir doiroms, kuriuos čigonės laikė rankose, jos pagyvėjo; šiuos instrumentus jos valdė puikiai.

Zangara laikė tokią vieną doirą, kuri jos rankose virpėte virpėjo ir jaudino išdykusias šokėjas.

Pagaliau atėjo kokių penkiolikos metų čigonaitis; jis laikė gitarą, kuria skambino paprastai, prisiliesdamas pirštais prie dviejų stygų. Jis dainavo. Pradėjus jam dainuoti keisto ritmo naują dainos kupletą, prie jo prieidavo viena iš šokėjų ir nejudėdama klausydavosi. Tačiau kiekvieną sykį, kai jaunasis dainininkas pakartodavo savo dainą, ji papurtydavo doirą ir nustelbdavo jo dainą savo barškalų skambesiu. Baigus dainelę, balerinos vikriai kaip vėjas nusitempė čigoną su savimi.

Tuo momentu iš emiro ir jo sąjungininkų, visų rangų karininkų pusės pasipylė aukso lietus, o prie bildesio monetų, kurios atsimušė į šokėjų būgnus, prisijungė paskutinieji gitaros garsai.

- Tokie pat eikvotojai kaip ir plėšikai, - sušnibždėjo į ausį savo kelionės draugui Alkidas Žolivė.

Ir tikrai, tai buvo pinigai, kuriuos jie buvo prisiplėšę. Pinigai biro kaip lietus. Kartu su totorių tomanais ir celinais biro rusų červoncai ir rubliai.

Staiga aplinkui įsiviešpatavo tyla ir balsas budelio, uždėjusio ant Michailo Strogovo peties ranką, pakartojo tuos pačius žodžius, kurių mintis nuo dažno kartojimo darėsi dar baisesnė:

- Žiūrėk išplėtęs akis, žiūrėk!

Bat dabar Alkidas Žolivė pastebėjo, kad budelis rankose jau nebelaikė nuogo kardo.

Tuo tarpu saulė palengva leidosi ir besiartinančios sutemos jau gaubė į tolį nutįsusių laukų kraštelius. Kędrų ir pušų masės tamsėjo ir pajuodavę Tomės vandenys tolumoje jungėsi su kylančiomis žavaus vakaro ūkano-

mis. Prie plokštikalnio, kuris kilo viršum miesto, vogčiomis artinosi nakties tamsa.

Tuo metu keletas šimtų vergų su deglais pripildė aikštę. Viliojami Zangaros grožio, persai ir čigonai susirinko prie emiro sosto. Šokdami ir kraipydamiesi, kiekvienas norėjo patraukti į save dėmesį. Staiga užgrojo keistas totorių orkestras, suskambėjo dainos, kurios buvo panašios į kažkokį baugų riksmą. Aitvarai, buvę nuleisti ant žemės, vėl pakilo į orą kartu su visu žvaigždynu mažų įvairiaspalvių žibintuvėlių; sustiprėjus vėjui, tarp šių ore šviečiančių iliuminacijų arfos dar smarkiau skambėjo. Netrukus pasirodė kariškais mundurais totorių eskadronas, kuris išsisklaidė tarp šokėjų, ir prasidėjo mankšta ant žirgų. Ši mankšta buvo tokia drąsi, kad nepripratusiam žiūrovui darė šiurpų įspūdį.

Kareiviai, apsiginklavę nuogais kardais ir ilgais pistoletais, išdarinėjo įvairius triukus šūviais drebindami orą. Nepaliaujamai skambą šūviai aiškiai išsiskyrė iš pašėlusių būgnų garsų. Totorių ginklai kinų papročiu buvo užtaisyti spalvotu paraku, todėl iššovus į orą pakildavo ilgi raudonos, mėlynos ir žalios spalvos ruožai. Šiame fejerverke judėjo, stumdėsi minia. Kartais šis žaidimas primindavo kariškus indėnų šokius su kardais ir durklais. Tačiau ši totorių šventė su spalvotomis šviesomis, blykčiojančiomis virš brangenybėmis pasipuošusių balerinų, atrodė dar įspūdingesnė. Tai buvo paslaptingas ir žavus ugnies fejerverkas, kurio kibirkštys nuolatos kilo į orą ir žėrėjo.

Prancūzų žurnalistas buvo sužavėtas šiais šviesos efektais. Žinoma, jie jau seniai šiais laikais nebenaudojami, tačiau Žolivė jokiu būdu negalėjo susilaikyti nepalingavęs galva, o tai Monmartro bei Madelenos bulvaruose reikštų: “Nuostabu, nuostabu!”

Staiga, tartum kas būtų davęs ženklą, visos šviesos užgeso; šokėjai liovėsi šokę, balerinos išnyko. Šventė buvo baigta ir tik fakelai apšvietė aikštę, kurią prieš keletą minučių buvo užliejusi stipri šviesa. Emirui davus ženklą, Michailą Strogovą išvedė į aikštę.

- Bliuntai, - tarė Alkidas Žolivė savo kelionės draugui, - nejaugi tamsta būtinai nori pamatyti šios scenos galą?

- Nieko panašaus.

- Aš taip ir maniau, nes “Daily Telegraph” skaitytojai ne taip jau labai domisi totorių bausmės vykdymo vaizdais.

- Taip, ne daugiau kaip tamstos giminaitė.

- Vargšas jaunuolis! - pridūrė Alkidas Žolivė žiūrėdamas į Michailą Strogovą. - Drąsus karys, jam tiktų garbingai žūti karo lauke!

- Ar mes negalime ką nors padaryti, kad jį išgelbėtume? - paklausė Haris Bliuntas.

- Gaila, bet negalime!

Abu žurnalistai prisiminė kilnų Michailo Strogovo elgesį su jiedviem; jie žinojo, ką šis pareigos vergas patirs nuo totorių, kurie nežino, kas yra pasigailėjimas. Tačiau niekuo jam negalėjo padėti.

Neturėdami mažiausio noro žiūrėti, kaip vykdoma bausmė, kuri buvo skirta šiam nelaimingajam, jiedu sugrįžo į miestą. Po valandos jie jau skriste skrido didžiuoju Irkutsko vieškeliu ir, prisijungę prie rusų kariuomenės, kantriai laikė tos valandėlės, kada rusai atkeršys totoriams už jų užpuolimą; tuo Alkidas Žolivė buvo iš anksto įsitikinęs.

Tuo tarpu Michailas Strogovas žiūrėjo čia išdidžiu žvilgsniu į emirą, čia paniekinamu į Ivaną Ogarevą. Jis pasiruošė mirti ir jo veide veltui ieškotumėm nors mažiausio silpnybės šešėlio.

Susėdę aplink aikštę, žiūrovai, taip pat ir emiro štabas, kuriam ši žiauri bausmė tebuvo tik malonumų tęsinys, laukė bausmės vykdymo. Paskui, patenkinusi savo kraugeriškumą, visa ši laukinė orda ims girtauti.

Emiras davė ženklą ir Strogovas, stumdomas sargybinių, priėjo prie terasos. Emiras prabilo į jį totorių kalba. Aišku, Strogovas viską suprato.

- Rusų šnipe, tu atėjai čia, kad pamatytumei! Tu matei paskutinį kartą. Po valandėlės tavo akys amžinai užsimerks!

Strogovas mirties nebijojo, bet jį kaip perkūnas pritrenkė tai, kad jis bus apakintas! Aišku, aklumas ne geriau už mirtį. Nelaimingąjį nusprendė apakinti. Tačiau Strogovas, išgirdęs žiaurų chano Feofaro sprendimą, išlaikė pusiausvyrą. Jis stovėjo ramiai, plačiai atmerkęs akis, tartum paskutiniame žvilgsnyje būtų norėjęs sukoncentruoti visą savo gyvenimą. Maldauti šiuos žiaurius žmones - neverta, tai tik pažemintų jį. Jis apie tai net negalvojo. Jis sutelkė visas savo mintis į tai, kad neatliko užduoties, buvo susirūpinęs likimu motinos ir Nadios, kurių daugiau jau nebematys! Bet buvo ramus, ir tie jausmai, kurie jį dabar slėgė, tik jam vienam tebuvo žinomi.

Baisus kerštas, kurį jis žūtbūt turėjo įvykdyti, kaip audra šėlo jo širdyje. Jis atsigręžė į Ivaną Ogarevą.

- Ogarevai! - garsiu balsu tarė jis, - tu esi išdavikas ir paskutinis mano akių žvilgsnis tegul bus tau prakeikimas!

Ogarevas truktelėjo pečiais.

Tačiau Michailas Strogovas į Ivaną Ogarevą nežiūrėjo. Paskutinę valandėlę prieš amžinai užgesdamos, jo akys žiūrėjo kitur.

Marta Strogova atsistojo prieš jį. - Motinėle! - sušuko jis. - Taip, taip, paskutinis mano žvilgsnis tau, bet ne šiam išdavikui! Stovėk taip prieš mano akis, kad aš galėčiau matyti tavo brangų veidą! Tegul mano akys užsimerkia žiūrėdamos į tave...

Neištarusi nė žodžio, senoji sibirietė priėjo prie sūnaus.

- Šalin tą moterį! - riktelėjo Ivanas Ogarevas.

Du kareiviai stumtelėjo Martą Strogovą; ji pasitraukė keletą žingsnių atgal, tačiau sustojo ir žiūrėjo į sūnų.

Atėjo budelis. Šį kartą jis rankoje laikė raudonai įkaitintą kardą. Kardą jis ištraukė iš indo, kuriame ir dabar degė anglys.

Totorių papročiu Michailą Strogovą rengėsi apakinti įkaitinto kardo ašmenimis, kuriomis būdavo perbraukiama per pasmerktojo akis.

Michailas Strogovas nemėgino protestuoti. Dabar jis negalvojo apie nieką kita, tik apie savo motiną, kurią ryte rijo akimis. Visas jo gyvenimas susitelkė šiame paskutiniame žvilgsnyje!

Marta Strogova, plačiai išplėtusi akis ir ištiesusi į sūnų rankas, žiūrėjo į jį.

Raudonai įkaitintas kardas palietė Michailo Strogovo akis. Pasigirdo baisus riksmas ir vargšė Marta krito žemėn.

Michailas Strogovas liko aklas.

Įvykdęs bausmę, emiras su visu savo štabu nuėjo į rūmus. Aikštė staiga ištuštėjo, tik pasiliko Ivanas Ogarevas ir keletas vergų, nešančių fakelus.

Nejaugi niekšas dar panoro sužeisti savo auką ir po budelio suduoti paskutinį mirtiną smūgį?

Ogarevas lėtai priėjo prie Michailo Strogovo, kuris pajutęs jį prisiartinus, išsitiesė. Išsitraukęs iš kišenės caro laišką, Ivanas Ogarevas jį išvyniojo ir, reikšdamas didžiausią panieką, pakišo laišką prieš užgesusias caro kurjerio akis.

- Skaityk dabar, Michailai, skaityk ir bėk į Irkutską pranešti, ką dabar perskaitysi! Tikras caro kurjeris ne kas kitas, tik Ivanas Ogarevas!

Tai pasakęs, jis paslėpė laišką ant krūtinės. Ir neatsigręždamas išėjo iš aikštės, o paskui jį nusekė vergai su deglais. Strogovas pasiliko vienas per keletą žingsnių nuo savo motinos, kuri iki šiol dar neatgavo sąmonės. Kažkur toli buvo girdėti riksmai, dainos ir orgijų triukšmas.

Gausybės žiburių apšviestas Tomskas dabar švytėjo kaip pokylio metu.

Strogovas atidžiai klausėsi. Aikštėje buvo nyku ir tuščia. Jis apgraibom nušliaužė prie tos vietos, kur krito jo motina. Apčiuopė ją ranka, palinko

prie jos, priglaudė savo veidą prie jo, paskui atidžiai klausėsi širdies plakimo. Buvo galima pamanyti, kad jis tyliai tylutėliai kažką jai šnibžda.

Ar dar gyva senutė Marta, ar ji girdėjo, ką jai šnibžda sužalotas jos sūnus?

Tačiau ji nerodė jokių gyvybės žymių.

Michailas bučiavo jos kaktą, baltus kaip sniegas plaukus. Paskui atsikėlė ir, apčiuopdamas koja bei tiesdamas rankas, palengva pradėjo slinkti į aikštės pakraštį.

Staiga pasirodė Nadia. Ji tiesiai priėjo prie savo kelionės draugo, Durklas, kurį laikė, padėjo jai nupjauti virvę, stipriai veržiančią Strogovo rankas.

Šis aklasis dabar nežinojo, kas paleido jo rankas, nes Nadia neištarė nė vieno žodžio.

- Brolau! - tarė Nadia išnarpliodama Strogovą iš virvių.

- Nadia, - sušnibždėjo Michailas.

- Einame, brolau, - kuždėjo Nadia. - Nuo šio laiko mano akys bus tavo ir aš vesiu tave į Irkutską!

VI

Po pusvalandžio Strogovas ir Nadia paliko Tomską.

Šią naktį atsirado puiki proga keliems belaisviams pabėgti, nes pasigėrę karininkai ir kareiviai nejučiomis susilpnino priežiūrą, kuri iki šiol Zabadjero stovykloje buvo stropi ir griežta. Nadia, iš pradžių atvaryta su belaisviais, spėjo pabėgti ir vėl sugrįžti į aikštę tuo momentu, kai Michailą Strogovą vedė prie emiro.

Tenai, įsimaišiusi minioj, ji viską matė. Nė vienas mažmožis nepaspruko nuo jos akių. Ji matė ir kaip raudonas kardas žybtelėjo pro jos akis. Nadia sukaupė visas jėgas, neriktelėjo ir stovėjo it į žemę įkasta. Tartum antgamtiškos jėgos pastiprinta, ji sugebėjo atgauti laisvę, kad galėtų vesti Michailą prie tikslo, kurį jis prisiekė pasiekti. Tuo momentu, kai senutė sibirietė krito be sąmonės žemėn, Nadios širdis liovėsi plakusi, tačiau viena mintis sugrąžino jai visą energiją:

- Aš būsiu ištikima Michailui kaip šuo, - tarė pati sau.

Ivanui Ogarevui nuėjus, Nadia slapstėsi nakties tamsumoj. Ji laukė, kad minia pasišalintų iš aikštės.

Michailas, pamestas kaip būtybė, kurios nėra reikalo bijoti, pasiliko vienui vienas. Nadia matė kaip jis šliaužė prie savo motinos, palenkė prie

jos galvą, bučiavo jos kaktą, paskui atsikėlė ir apčiuopdamas kaip neregys, mėgino eiti.

Po keletos minučių juodu susikabinę rankomis nusileido miesto link, jį aplenkė ir laimingai praspruko totorių nepastebėti.

Į Irkutską tebuvo vienintelis kelias, kuris ėjo rytų kryptimi; einant tuo keliu, paklysti negalima. Nadia sparčiai žengė paskui save vesdama Michailą. Galimas daiktas, kad net ir tuoj, po kelių orgijos valandų, emiro žvalgai vėl nujos į stepes ir atkirs jiems kelią. Būtinai reikėjo juos aplenkti, anksčiau jų pasiekti Krasnojarską, kurį nuo Tomsko skyrė 500 km, ir kiek galint greičiau palikti didįjį kelią. Bet šiuo tarpu jie pasukti iš vieškelio negalėjo, nes galėtų paklysti, o svarbiausia - sugaištų daug brangaus laiko.

Kaip galėjo Nadia iškęsti visus tuos baisumus, kurie vyko iš birželio 16 į 17 naktį? Iš kur ji rado jėgų atlikti dar tokią varginančią kelionę? Kuriuo būdu jos kojos - jau ir tos nuo ilgos kelionės kruvinos - pajėgia ją nešti? Tačiau šiaip ar taip kitą rytą, po dvylikos valandų palikus Tomską, ji su Michailu pasiekė Semilovsko miestelį, nužygiavę per 50 kilometrų.

Per visą šį laiką Michailas Strogovas neištarė nė žodžio. Beje, ne Nadia laikėsi už jo rankos, bet jis per visą šią naktį laikė savo kelionės draugės ranką, ir dėka šios rankos, iš kurios virpėjimo jis jautė, kad jaudinasi ir nerimauja, žygiavo beveik savo įprastu žingsniu.

Semilovsko miestelis buvo visiškai tuščias. Gyventojai bijodami totorių pabėgo į Jenisiejaus guberniją. Tebuvo likusios vos 2-3 šeimos. Visos brangenybės buvo išgabentos vežimais. Tačiau Nadia norėjo čia kelioms valandoms sustoti; ir vienam, ir kitam reikėjo pailsėti ir kuo nors pasistiprinti.

Jaunoji rygietė nuvedė savo kelionės draugą į sodybos pakraštį, kur pastebėjo tuščią namą su praviromis durimis, į kurias ir įžengė aklasis Strogovas su savo palydove. Prie krosnies, būdingos visiems Sibiro namams, stovėjo paprastas medinis suolas.

Pasodinusi Michailą ant suolo, Nadia tiesiai pažiūrėjo į savo kelionės draugo veidą, pažiūrėjo taip, kaip niekada prieš tai nežiūrėjo. Jos akyse daugiau nei prisipažinimas, daugiau nei gailesys. Jeigu Strogovas būtų galėjęs ją matyti, jis iš jos liūdnai spindinčių akių aiškiai būtų matęs nuoširdų ir be galo gilų jos atsidavimą ir net, galimas daiktas, meilę...

Aklojo akių vokai, karščiuoją ir sužaloti įkaitinto kardo, iki pusės dengė jo akis, kurios, rodos, buvo visiškai išdegintos. Kietas akių apvalkalėlis truputį susiraukšlėjo, akių vyzdys kažkaip keistai padidėjo; vožtuvėlis

buvo mėlynesnis; vokai taip pat iš dalies buvo nusvilinti. Tačiau, kad ir kaip buvo sunkus sužalojimas, vis dėlto jauno žmogaus žvilgsnis, pirmiau buvęs toks energingas ir aštrus, atrodė, ir dabar nė kiek nepakitėjo. Jeigu jis daugiau nebematė, tai tik todėl, kad vožtuvėlių ir regimojo nervo jautrumas buvo karšta geležimi sugadintas.

Michailas ištiesė rankas.

- Tu čia, Nadia? - paklausė jis.

- Taip, - atsakė mergina, - aš šalia tavęs ir daugiau tavęs niekur nepaliksiu, Michailai.

Išgirdęs savo vardą, kurį Nadia ištarė pirmą kartą, Strogovas krūptelėjo. Jis suprato, kad jo kelionės draugė viską žino, kas jis yra ir kokie jo ryšiai su senute Marta.

- Nadia, - tarė jis, - mums reikia skirtis.

- Mums skirtis? Kodėl, Michailai?

- Aš negaliu tau kliudyti keliauti toliau! Tavo tėvas tavęs laukia Irkutske. Tau reikia vykti pas tėvą.

- Michailai, mano tėvas mane prakeiktų, jeigu tave pamesčiau.

- Nadia, Nadia! - sušuko Strogovas spausdamas merginos ranką, kurią ji padėjo ant jo rankos, - tu turi galvoti tik apie savo tėvą.

- Michailai! - tarė Nadia, - aš tau esu labiau reikalinga negu mano tėvui. Nejaugi tu atsisakai vykti į Irkutską?

- Niekados! - riktelėjo Strogovas tokiu balsu, kuris rodė, kad jis iki šiol tebėra energingas.

- Tačiau juk tu neturi laiško!

- Laiško, kurį Ivanas Ogarevas iš manęs pavogė? Na, aš mokėsiu ir be jo apsieiti, Nadia! Jie mane laiko šnipu! Ir aš veiksiu kaip šnipas! Aš papasakosiu Irkutske viską, ką mačiau, ką girdėjau, ir, prisiekiu Dievu, išdavikas su manim susidurs akis į akį! Tačiau reikia, kad aš galėčiau anksčiau jo atvykti į Irkutską.

- O tu, Michailai, dar sakai, kad mums reikia skirtis!

- Nadia, niekšai iš manęs viską atėmė!

- Bet užtat man liko keletas rublių ir mano akys! Aš galiu už tave matyti, Michailai, ir vesti tave tenai, kur tu pats daugiau negali eiti!

- O kaip mes eisime?

- Pėsti.

- O iš ko mes gyvensime?

- Prašysime išmaldos!

- Keliaukime, Nadia!

- Keliaukime!

Jiedu jau nebevadino vienas kito broliu ir seserimi; bendras vargas juodu dar labiau suartino, dar labiau susiejo vieną su kitu. Valandą pailsėję, aklasis su savo palydove išėjo iš namų. Nadia, paskubomis aplakstčiusi keletą miesčiuko gatvių, kažkur gavo juodos ruginės duonos ir truputį midaus - gana plačiai Rusijoj vartojamo gėralo.

Vadinas, nuo šio laiko merginai tenka vaidinti elgetą. Duona ir midumi mūsų keleiviai truputį numarino alkį ir troškulį. Šio kuklaus valgio didesniąją dalį Nadia atidavė jam; aklasis godžiai valgė maistą, kurį Nadia jam padavė. Ji prikišo jam butelį prie lūpų, ir jis gėrė midų tiesiog iš butelio.

- Ar tu pati valgai, Nadia? - klausė jis keletą sykių ją.

- Taip, Michailai, - atsakydavo mergina, pasitenkindama maisto likučiais.

Netrukus Michailas ir Nadia išvyko iš Semilovsko ir prieš jų akis vėl nusidriekė ilgas ir sunkus kelias. Mergina kovojo su nuovargiu. Jeigu Michailas galėtų ją matyti, tai, galimas daiktas, toliau keliauti jam neužtektų drąsos. Tačiau Nadia nesiskundė, o Michailas Strogovas, negirdėdamas nė vieno jos atsidūsėjimo, sparčiais ir energingais žingsniais žygiavo pirmyn. Kodėl jis skubėjo? Ar galėjo aplenkti totorius? Juk jis turėjo keliauti pėsčias, neturėjo pinigų, buvo aklas, ir, jeigu prie jo šono nebūtų Nadios, vienintelės kelionės vadovės, jam liktų tik viena išeitis - kristi ant kelio ir visų apleistam baisiausiu būdu mirti! Tačiau, jeigu jis jos energijos dėka kuriuo nors būdu pasieks Krasnojarską, tai galimas daiktas, dar ne viskas bus žuvę, nes gubernatorius, kuriam jis prisistatys, nesvyruodamas visokeriopai jam padės pasiekti Irkutską. Per visą laiką neištardamas nė vieno žodžio, paskendęs savo mintyse, petys į petį su savo miela kelionės drauge Michailas Strogovas kupinas energijos ir pasiryžimo vis keliavo ir keliavo pirmyn. Kad pasidalytų mintimis, jiems rodėsi, žodžių nereikia.

Laikas nuo laiko pasigirsdavo Michailo balsas:

- Pasakyk ką nors, Nadia!

- Kam, Michailai! Mes abu galvojame! - atsakydavo mergina, stengdamasi savo balse paslėpti nuovargį.

Tačiau pasitaikydavo, kad jos širdis lyg ir sustingdavo, imdavo linkti kojos, žingsniai sulėtėdavo, nusvirdavo rankos, ir ji pasilikdavo užpakalyje. Tada stabtelėdavo ir Michailas, įsmeigdavo savo akis į merginą ir, tartum per ūkanas, į kurias jis amžinai buvo nugrimzdęs, norėjo ją pamatyti. Tada jo krūtinė kilnodavosi, bet, stipriai laikydamas savo draugę, jis vis dėlto nesiliaudavo keliavęs.

Tačiau, nepaisant visų tų nelaimių, kurioms, rodos, nebus galo, vis dėlto toji diena jiems pasisekė. Nuo Michailo ir Nadios išvykimo iš Semilovsko, jau praslinko beveik dvi valandos. Per visą šį laiką aplinkui buvo tylu, tačiau Strogovas staiga sustojo.

- Ar kelyje nieko nematyt? - paklausė jis.

- Ničnieko, - atsakė Nadia.

- Nejaugi tu negirdi užpakalyje mūsų bildesio?

- Taip, tiesa, kažkas girdėti!

- Jeigu tai totoriai, reikia būtinai pasislėpti. Gerai apsidairyk.

- Palauk, Michailai! - atsakė Nadia, išėjusi į kelią, kuris už keleto žingsnių sukosi į dešinę.

Michailas Strogovas keletą minučių stovėjo atidžiai klausydamas.

Netrukus sugrįžo Nadia ir tarė:

- Tai vežimas. Jame sėdi kažkoks jaunas vyriškis.

- Ar jis vienas?

- Vienas.

Strogovas valandėlę svyravo. Ar reikia pasislėpti? Gal būtų geriau paprašyti vežime vietelės, jeigu ne sau, tai nors jai. Jis gi pasitenkins atsirėmęs ranka į vežimo kraštą, o jeigu kaip, tai net galės jį pastūmėti, nes jis dar jaučiasi stiprus. Michailas jautė, kad Nadia vos velka kojas. Juk jie keliauja jau aštuntą dieną.

Jis luktelėjo.

Netrukus vežimas privažiavo prie kelio posūkio. Tai buvo savotiškas vežimas. Čia galėjo tilpti ne daugiau kaip trys žmonės. Toks vežimas vadinasi kibitka. Į kibitką paprastai kinkomi trys arkliai, tačiau į šią kibitką buvo įkinkytas tik vienas arklys, ilgaplaukis, ilga uodega. Mongolų veislės kraujas šiam arkliui teikė energijos atlikti šiai sunkiai ir varginančiai kelionei. Arklį valdė jaunas vyriškis, o šalia jo gulėjo šuo.

Nadia iš visko suprato, kad jis rusas. Iš jo flegmatiško veido ji sprendė, kad jis yra geros širdies ir patikimas žmogus. Be to, jis, rodos, neskubėjo, važiavo palengva. Matyt, nenorėjo varginti arklio. Į jį žiūrint, būtų galima manyti, kad kelias, kuriuo jis važiavo, yra saugus ir totorių bijoti nėra reikalo.

Nadia, laikydama Strogovą už rankos, nuo kelio pasitraukė. Kibitka sustojo ir joje sėdėjęs žmogus šypsodamasis pažiūrėjo į merginą.

- Na, kur jūs taip keliaujate? - paklausė jis ją, išplėtęs nustebusias akis.

Išgirdęs šį balsą, Michailas Strogovas krūptelėjo. Rodos, šį balsą jis buvo kažkur girdėjęs. Jis buvo tvirtai įsitikinęs, kad šį žmogų pažįsta, ir jo veidas tučtuojau pralinksmėjo.

- Na, sakykit, kur jūs keliaujate? - pakartojo jaunuolis, dabar jau kreipdamasis tiesiai į Strogovą.

- Mes keliaujame į Irkutską, - atsakė jis.

- O, Dieve! Tu turbūt nežinai, kad dar daug, labai daug varstų iki Irkutsko!

- Aš tai žinau.

- Ir keliauji pėsčias?

- Pėsčias.

- Na, gerai, tu, bet panelė?

- Tai mano sesuo, - tarė Michailas, taip pavadindamas Nadią iš atsargumo.

- Taip, tai tavo sesuo, drauguži! Tačiau, tikėk manim, kad ji niekada nepasieks Irkutsko!

- Mano drauge, - tarė Michailas prisiartinęs, - totoriai mus apiplėšė ir man neliko nė vieno skatiko, kad galėčiau tau pasiūlyti. Bet gal tu galėtumei nors mano sesutę pasodinti šalia savęs, o aš eisiu užpakalyje pėsčias, aš bėgte bėgsiu, jeigu tik reikės, ir nė vienai valandėlei tavęs nesutrukdysiu.

- Broleli, - sušuko Nadia... - aš taip nenoriu. Mano mielas, aklas broleli, aš taip nenoriu.

- Aklas? - sušuko sujaudintu balsu jaunuolis.

- Totoriai išdegino jam akis! - atsakė Nadia tiesdama rankas ir tartum maldaudama pasigailėti.

- Išdegino akis? O, vargšas! Aš važiuoju į Krasnojarską. Kodėl negalėtum atsisėsti su sesute į mano kibitką? Susispaudę, mes visi joje tilpsime, tik šuniui teks pabėgėti. Tačiau perspėju - aš važiuoju lėtai, nes gaila arklio.

- Mano mielas, kuo tu vardu? - paklausė Strogovas.

- Mano vardas Nikolajus Pigasovas.

- Šios pavardės aš niekada neužmiršiu, - atsakė Michailas.

- Na, lipk vargšeli. Tavo sesutė teatsisėda šalia tavęs kibitkos viduje, o aš jūsų priekyje, nes turiu valdyti arklį. Tenai yra daug šiaudų ir šieno ir jūs čia jausitės kaip lizdelyje.

- Na, Serkai, užleisk vietą!

Šuo, nelaukdamas, kad jį ilgai prašytų, nušoko.

Nepraėjo nė minutė, kai Michailas Strogovas ir Nadia jau sėdėjo kibitkoje. Strogovas ištiesė rankas, tartum norėdamas surasti Nikolajaus Pigasovo ranką.

- Tu nori man paspausti ranką! - tarė Nikolajus. - Štai ji, mano mielas! Spausk ją, kiek tik tu nori!

Netrukus kibitka truktelėjo ir visi trys keleiviai leidosi į tolimą kelionę. Arklys, kurio Nikolajus neragino, vos vilkosi.

Jaunoji mergina tiek buvo nuvargusi, kad, monotoniškai kibitkos supama, veikiai užmigo. Michailas ir Nikolajus patogiau ją paguldė ant beržo lapų.

- Ji gerutė, - pastebėjo Nikolajus.

- Taip, - atsakė Michailas.

- Balandėli, ji vargšelė nori būti stipri, o juk yra labai silpnutė. O tamsta iš toli?

- O, labai toli gyvenu.

- Mano vargšai, vargšeliai! O tu, matyt, labai kentėjai, kai jie tau degino akis!

- Labai, - atsakė Michailas atsigręždamas, tartum būtų matęs Nikolajų.

- Tu neverkei?

- Na, kaip neverksi!

- Aš taip pat apsiverkčiau. Tik pagalvoji - ir jau pasidaro gaila, kad daugiau nebematysi to, ką myli! Šiaip ar taip, tačiau nors tiek dar liko džiaugsmo, kad brangūs tau asmenys gali tave matyti.

- Taip, - atskė Michailas Strogovas ir paklausė: - Pasakyk, mano drauge, ar tu manęs niekur anksčiau nesi matęs?

- Tavęs, brangusis? Ne, niekada.

- Tavo balsas man pažįstamas.

- Tiesa? - paklausė šypsodamasis Nikolajus. - Mano balsas tau pažįstamas? Galimas daiktas, kad tu mane klausi tik dėl to, kad nori sužinoti, iš kur aš važiuoju. Na, galiu tau pasakyti - važiuoju iš Kalyvanės.

- Iš Kalyvanės? Vadinas, aš tenai tave ir buvau sutikęs. Tu buvai pašto stotyje?

- Aš tenai tarnavau telegrafo valdininku.

- Ir tenai pasilikai iki paskutinės valandėlės?

- O, taip! Tas laikas buvo visų svarbiausias.

- Vadinas, tu atsimeni, kaip prie tavo langelio anglas ir prancūzas ginčijosi dėl eilės? Tarp kito, anglas dar telegrafavo pirmuosius biblijos žodžius?

- Galimas daiktas, brangusis. Tačiau visko negaliu atsiminti.

- Kaip tat, tu to nebeatsimeni?

- Aš niekada neskaitau telegramų, kurias priimu išsiųsti.

Tuo tarpu kibitka į priekį slinko lėtai, ir Michailas Strogovas nerimastavo. Tačiau Nikolajaus arklys prie šio žingsnio priprato ir jokiu būdu negalėjo jo pagreitinti. Arklys lėtai žengdamas žygiavo tris valandas ir ilsėjosi vieną valandą. Ir taip ėjo dieną ir naktį. Poilsio metu arklys ganydavosi, o keleiviai užkandžiaudavo. Kibitkoj buvo bent dviem dešimtim žmonių maisto ir Nikolajus nuoširdžiai rodė savo vaišingumą. Jis juos laikė broliu ir seserimi. Nadia ilsėjosi visą dieną ir pavakary jau jautėsi stipresnė. Nikolajus įvairiais būdais rūpinosi jos patogumais. Iki šiol viskas klojosi laimingai ir, nors lėtai, bet vis dėlto be jokios pertraukos žygiavo. Atsitikdavo, kad Nikolajus valdydamas arklį užmigdavo ir garsiai knarkdavo. Tai rodė, kad jis turi ramią sąžinę. Tada Strogovas sugriebdavo vadeles ir, nuostabu, arklį varė iš visų jėgų. Bet vos tik Nikolajus atsibusdavo, arklys vėl vos tesivilkdavo.

Ir taip jie perkeliavo Išimo upę, to pat vardo Išimo miestelį, Perikolskoję, Kiurskoje, Marinskio upelį ir to pat vardo miestelį, Bogotolskoję ir pagaliau Čulą, mažą upokšnį, kuris skiria Rytų Sibirą nuo Vakarų. Kelias ėjo čia per plačias stepes, čia per ošiantį pušyną, kuriam, rodės, nebus nei pradžios, nei galo.

Aplinkui buvo nyku. Sodybos tuščios. Kaimiečiai pabėgo už Jenisiejaus, manydami, kad ši plati upė sulaikys totorių antplūdį.

Biželio 22 dieną kibitka šiaip taip pasiekė Ačinsko miestelį, kuris yra už 400 kilometrų nuo Tomsko, o iki Krasnojarsko dar liko 130 kilometrų. Visa ši kelionė vyko be kokių ypatingų atsitikimų. Jau šešios dienos, kai Michailas Strogovas, Nadia ir Nikolajus keliavo kartu, ir kiekvienas iš jų iki šiol nė kiek nepasikeitė: vienas buvo nepalaužiamai ramus, o likusieji du nepaprastai kantrūs.

Reikia pastebėti, kad Michailas Strogovas, aišku Nadios ir Nikolajaus akimis, beveik matė visą apylinkę. Kiekvienas paeiliui nupasakodavo jam vietoves, per kurias jie važiuodavo. Jis žinojo, kada jie būdavo miške ar laukuose, žinojo, kada pasitaikydavo pakelėje kokia lūšnelė arba prasilenkdavo su keleiviu. Nikolajus be paliovos kalbėjo, ir, rodos, jo kalbai nebuvo galo. Jis mėgo paplepėti, o Michailas Strogovas mėgo jo kalbos pasiklausyti. Sykį jis paklausė Nikolajų, koks oras.

- Pakenčiamas, mielasis, - atsakė Nikolajus. - Vasaros dienelės slenka rudeniop. Pas mus ruduo trumputėlis, žiūrėk, ir šaltoji žiemužėlė atskrenda. Galimas daiktas, kad totoriams ši žiemužė sukels nemažo rūpestėlio.

Michailas Strogovas palingavo galvą.

- O tu manai, kad jie žygiuos Irkutsko link? - paklausė Nikolajus.

- To bijau, - atsakė Strogovas.

- Turi, brolau, pagrindo. Tarp jų yra pasiutęs žmogus, kuris neduos jiems ilgai galvoti. Beje, ar girdėjai apie Ivaną Ogarevą?

- Taip.

- Oi blogas dalykas, kai atsiranda tėvynės išdavikas!

- Taip, blogai, - atsiliepė Michailas Strogovas.

- Kaip tu gali apie jį, tą Kainą, taip ramiai kalbėti. Minint jo vardą, kiekvienam rusui turėtų kraujas užvirti.

- Tikėk manimi, drauguži, aš jo labiau nekenčiu negu tu, ir vargu ar kada galėsi jo nekęsti labiau negu aš.

- Ne, tai negalimas dalykas! - su įsitikinimu prieštaravo Nikolajus. - Kai aš apie jį galvoju ir apie žalą, kurią jis padarė visai Rusijai, mane smaugte smaugia pyktis. Ir jeigu jis kada nors paklius į mano rankas...

- Jei paklius, mielasis?..

- Aš jį nužudysiu!

- Ir aš taip pat, - atsakė Strogovas.

VII

Birželio 25 dieną kibitka pasiekė Krasnojarską. Nuo Tomsko kelionė truko dar aštuonias dienas. Kad ir kaip Strogovas stengėsi, vis dėlto kelionė slinko lėtai, o be to, nelaimei, Nikolajus mažai miegojo.

Šiaip ar taip, iki šiol apie totorius nieko nebuvo girdėti. Pakelėje nepasitaikė nė vieno žvalgo. Iš to buvo galima spręsti, kad kažkokios rimtos priežastys emiro kariuomenei trukdo tučtuojau žygiuoti Irkutsko link.

Taip ir buvo. Rusai Jenisiejaus gubernijoje paskubomis mobilizavo naują korpusą. Šis korpusas tučtuojau nužygiavo Tomsko kryptimi ir tikėjosi miestą iš priešo atimti, tačiau po žiaurių kautynių jam teko pasitraukti atgal, nes susijungusi emiro kariuomenė dabar sudarė naują nepaprastą jėgą, prieš kurią atsispirti buvo sunku. Šiuo metu chano Feofaro armija kartu su sąjunginėmis Kokandos ir Kunduzos kariuomenėmis sudarė 250 000 žmonių, o rusų vyriausybė tegalėjo prieš juos pastatyti vos vieną korpusą. Dėl šios priežasties kol kas niekas negalėjo sulaikyti antplūdžio ir visa masė laisvai sau žygiavo Irkutsko link.

Mūšis ties Tomsku įvyko birželio 22 dieną. Apie tai Strogovas nieko nežinojo, todėl ir nenuostabu, kad iki šiol emiro avangardas dar nebuvo pasirodęs Krasnojarske.

Vis dėlto, nors Strogovas nieko nežinojo apie įvykius, atsitikusius po jo išvykimo, bet tiek žinojo, kad keliomis dienomis aplenkė totorius. Vadinas, jis galėjo nenusiminti ir buvo įsitikinęs, kad anksčiau atvyks į Irkutską, nuo kurio jį dabar skyrė 900 kilometrų.

Be to, jį džiugino tai, kad Krasnojarske, kuriame yra per 12 tūkstančių gyventojų, netrūks priemonių kelionei tęsti. Kadangi Nikolajus Pigasovas toliau šio miesto nevažiavo, kilo būtinas reikalas jį pakeisti kitu palydovu, reikėjo kur nors gauti vežimą ir arklį, kuris būtų daug greitesnis už šį. Strogovas neabejojo, kad paaiškinęs, kas jis yra, gaus iš Irkutsko gubernatoriaus priemonių tolesnei kelionei. Tada jam teks atsisveikinti su šiuo geru žmogumi ir keliauti su Nadia, nes jis, kol neįteiks jos į tėvo rankas, niekur nepaliks.

Nikolajus mąstė: jei negautų Krasnojarske tarnybos, tada vyktų į Udinsko stotį arba į Sibiro sostinę. Vadinas, susidėjus tokioms aplinkybėms, jis galės ir toliau keliauti drauge su broliu ir seserimi. Bet ar jiems pasiseks rasti tokį patikimą ir be galo atsidavusį bičiulį?

Nuo Krasnojarsko kibitką skyrė vos pusvarstis. Iš dešinės ir iš kairės pusės į dangų kilo gausybė medinių kryžių, kurie paprastai pasitaiko pakelėje besiartinant prie miesto. Jau buvo septinta valanda vakaro. Dangus giedras. Nė vienas debesėlis netemdė nuostabios mėlynės. Šen ir ten kilo cerkvių ir namų siluetai. Miestas stovėjo ant stataus Jenisiejaus kranto. Gęstant paskutinei dienos šviesai, gražiai ir nuostabiai žėrėjo upė.

Kibitka sustojo.

- Kur mes esame, sesute? - paklausė Michailas Strogovas.

- Ne daugiau kaip pusvarstis nuo miesto.

- Nejaugi jame visi būtų išmirę? Aš negirdžiu nė vieno garso.

- Aš nematau nė vieno žiburėlio, kuris skleistų šviesą, nė vieno namelio, iš kurio kamino kiltų į dangų dūmai, - atsakė Nadia.

- Keistas miestas! - pastebėjo Nikolajus. - Jame niekas netriukšmauja ir visi eina miegoti kartu su vištomis!

Nesėkmės nuojauta nemaloniai paveikė Strogovą. Jis nesakė Nadiai, kiek Krasnojarskui teikė vilčių. Bet Nadia jo mintį atspėjo, ji tik nesuprato, kuriam tikslui jis taip skuba į Irkutską, jeigu nebeturi caro laiško. Sykį net apie tai paklausė.

- Aš prisiekiau žūtbūt pasiekti Irkutską, - tik tiek jai atsakė.

Bet kad šį uždavinį galėtų atlikti, Krasnojarske jam reikėjo būtinai rasti greitą susisiekimo priemonę.

- Na, mano mielas bičiuli, - tarė Strogovas Nikolajui, - kodėl gi mes stovime vietoje?

- Nenoriu žmonių žadinti!

Su šiais žodžiais Nikolajus spustelėjo arklį. Serkas sulojo, ir kibitka lengva risčia nuvažiavo Krasnojarsko link.

Po dešimties minučių jie įvažiavo į didesnę šio miesto gatvę.

Krasnojarskas buvo tuščias. Čia nebuvo nė vieno žmogaus, nė vienos būtybės kuri žymėtų gyvybę. Plačiomis gatvėmis nevažiavo nė vienas vežimas. Šaligatviuose nesimatė nė vieno praeivio. Nė viena puošniai apsidariusi sibirietė, dėvėdama paskutiniais Paryžiaus mados drabužiais, nebevaikščiojo nuostabiai gražiame parke, kuris buvo įtaisytas beržyne, ištįsusiame iki pat Jenisiejaus krantų. Didysis soboro varpas tylėjo, nekrutėjo nė mažesni varpeliai, o tai, vis dėlto, Rusijoj buvo retenybė.

Paskutinė iš sostinės telegrama, kuri buvo atsiųsta dar prieš nutraukiant liniją, griežtai įsakė gubernatoriui, kariuomenei ir visiems gyventojams tučtuojau išsikraustyti iš Krasnojarsko ir pasiimti su savimi viską, kas buvo brangesnio. Liepė bėgti į Irkutską. Toks pat įsakymas buvo duotas ir kitų gubernijos miestų ir miestelių gyventojams.

Vyriausybė norėjo, kad atvykę totoriai atsidurtų dykumoje.

Važiuodami gatvėmis, visi jie tylėjo. Juos nejučiomis apėmė kažkokia baimė. Tik jie vieni tetrikdė šio apleisto miesto šiurpią tylą. Michailas Strogovas ir paviršiaus atrodė ramus, tačiau dėl eilės nesėkmių, kurios jį negailestingai persekiojo, be galo jaudinosi ir net ėmė siusti.

- Dievuli mano! - gailestingai atsiduso Nikolajus, - kokia šioje dykumoje man begali būti vieta!

- Reikia važiuoti į Irkutską, - tarė Nadia.

- Tai vienintelė išeitis! - sutiko Nikolajus. - Manau, kad tarp Udinsko ir Irkutsko dar iki šiol telegrafas tebeveikia, ir tenai... Na, važiuojame, drauguži!

- Luktelkim iki rytojaus, - tarė Strogovas.

- Na, na, - prabilo Nikolajus. - Ir tas tiesa. Persikelti per Jenisiejų patamsy dalykas nelengvas. Palauksime rytojaus.

- Rytojaus! - sušnibždėjo Nadia, tuo metu pagalvojusi apie savo akląjį brolį.

Nikolajus nuliūdo.

- Atleisk, brangusis, už kvailą žodį, - tarė jis Strogovui, - juk tau vis tas pat - diena ar naktis!

- Nesijaudink, mano bičiuli, - atsakė Strogovas užsidengęs ranka akis. - Su tokiu palydovu, kaip tu, aš beveik matau. Keletą valandų pailsėk. Tegul pailsi ir Nadia.

Michailui, Nadiai ir Nikolajui ieškoti nakvynės ilgai nereikėjo: pats paskutinis namas, prie kurio priėję atidarė duris, buvo tuščias kaip ir visi likusieji. Čia rado keletą glėbelių lapų. Nesant ko geresnio, vargšui arkliui teko pasitenkinti šiuo menku pašaru. Maisto kibitkoj dar turėjo pakankamai ir kiekvienas pasiėmė savo dalį. Pasimeldę prieš Dievo Motinos paveikslą, kuris kabėjo ant sienos ir, matyt, buvo pamirštas, Nikolajus su mergina greitai užmigo; Michailas pasiliko vienas paskendęs savo mintyse, kurios buvo be galo liūdnos.

Kitą dieną, rugpjūčio 26, dar saulei nepatekėjus, kibitka pervažiavo beržyną ir pasuko Jenisiejaus krantų link.

Strogovas buvo labai susirūpinęs. Kaip persikelti per upę, jeigu rusai visus keltus buvo suardę, kad sutrukdytų totoriams? Jis puikiai pažino Jenisiejaus upę, nes per ją teko net keletą kartų keltis. Žinojo, kiek ji plati, žinojo, kad ji labai srauni upė, triukšmingai nešanti savo vandenis ir išgraužusi tarp aukštų krantų gilią vagą. Normaliai keliantis keltais, specialiai skirtais keleiviams, vežimams ir arkliams perkelti, tenka sugaišti net tris valandas. Vadinas, jeigu nepasitaikys koks nors laivas, persikelti į kitą pusę nebus galima.

- O aš, vis dėlto, žūtbūt persikelsiu į kitą pusę! - tarė pats sau Michailas Strogovas.

Kai kibitka privažiavo kairįjį upės krantą, kur baigėsi viena iš parko alėjų, jau pradėjo aušti. Šioje vietoje krantai viršum vandens buvo pakilę per 100 pėdų ir Jenisiejus buvo matomas iš labai toli.

- Ar nematyt kelto? - paklausė Strogovas, godžiai sukinėdamas reginčio žmogaus įpročiu galvą į visas puses.

- Vos pirmoji aušros šviesa pasirodė, broleli, - pastebėjo Nadia, - dar aplinkui ūkanos; ką nors išskirti sunku.

- Bet aš girdžiu vandens čiurlenimą, - tarė Strogovas.

Ir tikrai, tamsoje buvo aiškiai girdėti duslus upės ūžesys. Šiemet vanduo buvo aukštai pakilęs ir jo srovė veržte veržėsi. Visi trys ištempę ausis klausėsi laukdami, kad tirštų ūkanų uždanga pakiltų. Toli akiratyje patekėjusi saulė sparčiai kilo aukštyn. Jos pirmieji spinduliai, aišku, išsklaidys ūkanas.

- Na? - paklausė Michailas Strogovas.

- Rūkas pradeda sklaidytis, brolau, - atsakė Nadia, - saulutė jį sklaido.

- Ar tu dar nematai vandens, sesut?

- Dar ne.

- Truputį kantrumo, brangusis, - tarė Nikolajus, - Netrukus išsisklaidys! Na, va, žiūrėk, štai ir vėjas pūstelėjo! Jis greitai išsklaidys rūką. Štai

dešiniajame krante jau matyti medžiai. Vis aiškiau ir aiškiau darosi... Sunku, brolyt, rūkui kovoti su saule! Jeigu tu galėtum matyti, kaip visa tai gražu, mano vargšeli, aklas drauge! Kokia nelaimė, kad tu negali pasigrožėti šiuo iškilmingu gamtos vaizdu!..

- Ar tu nematai kokios nors valties? - paklausė Strogovas.

- Ne, nė vienos nematau, - atsakė Nikolajus.

- Tik tu gerai įsižiūrėk, drauge, žiūrėk į aną ir į šį krantą; žvilgterk, kiek gali aprėpti akis. Gal pamatysi laivelį, valtį ar eldiją?

Nikolajus ir Nadia, nusitvėrę už apatinių pakrantės beržų šakų, palenkė galvas žemyn į upę. Aplinkui viskas buvo matyt kaip ant delno; šioje vietoje Jenisiejus buvo pusantro kilometro pločio. Jis skyrėsi į dvi šakas ir vanduo veržėsi visu smarkumu. Pro šakas buvo matyti keletas salelių, ant kurių augo alksniai, ievos ir topoliai. Iš tolo medžiai rodėsi panašūs į vienoje vietoje stovinčius žalius laivus. Tolumoje tūnojo apjuostos miškais aukštos kalvos, kurių viršūnės žėrėjo kaip auksas saulės spinduliuose. Nadia ir Nikolajus aprėpė akimis didžiulį plotą, tačiau beveik 50 kilometrų akiratyje nematė jokio laivo nei dešiniajame, nei kairiajame krante, o taip pat ir prie salų. Viskas rusų karo vado įsakymu buvo išgabenta arba sunaikinta. Todėl, jeigu totoriai pontoniniam tiltui neatsigabens iš rytų medžiagos, tai jų žygis, esant tokiai didelei kliūčiai, turės kuriam laikui sustoti.

- Aš prisimenu, - tarė Strogovas, - einant upe aukštyn, prie paskutiniųjų Krasnojarsko namų, yra nedidelė prieplauka. Tenai stovėjo valtys. Drauge, eikime į aukštupį ir atidžiai žiūrėkime, ar nepasitaikys kokia nors valtis, kurią būtų užmiršę išgabenti.

Nikolajus nuėjo nurodyta kryptimi. Nadia sugriebė Strogovą už rankos ir skubiai jį nuvedė. O, jeigu jie galėtų surasti valtį arba net paprastą laivelį, kuriame galėtų tilpti kibitka, arba, blogiausiu atveju, nors jie patys!

Per dešimt minučių priėjo prie nedidelio priemiesčio, kurio paskutinieji namai stovėjo ant upės kranto. Tai buvo kažkas panašu į kaimą, stovintį žemiau Krasnojarsko.

Deja! Prie kranto nesimatė jokio laivelio, prieplaukoje buvo tuščia ir net medžiagos, iš kurios būtų galima pasidaryti paprastą keltą, niekur nesimatė.

Strogovas vėl klausė Nikolajų apie valtį ir šis nusiminusiu balsu atsakė, kad persikelti per upę jokiu būdu negalima.

- Tačiau mes persikelsime! - tvirtai atsakė Strogovas.

Jų paieškos užsitęsė. Apieškojo keletą ant kranto stovinčių namų, kuriuose, kaip ir Krasnojarske, niekas negyveno; tuo kiekvienas galėjo

įsitikinti stumtelėjęs duris. Tai buvo visiškai tuščios vargšų lūšnos. Nikolajus žengdavo į vieną lūšną, Nadia - į kitą. Net ir Strogovas įžengdavo į vidų ir ieškodavo kokio nors daikto apčiupinėdamas pirštų galais.

Tuo metu, kai Nikolajus ir Nadia besiknaisiodami šiose lūšnose nesurado jokios naudos ir jau rengėsi mesti savo tolesnius ieškojimus, staiga išgirdo, kad kažkas juos šaukia.

Abu šoko į krantą ir pamatė ant vieno namo slenksčio besėdintį Strogovą.

- Eikite čionai greičiau! - sušuko jis jiems.

Nikolajus ir Nadia tučtuojau nubėgo pas jį ir visi drauge įžengė į lūšną.

- Kas čia? - paklausė Michailas, prisiliesdamas rankomis prie įvairių daiktų, kurių buvo prikrauta sandėlyje.

- Odiniai maišai kumisui laikyti, - atsakė Nikolajus. - Garbės žodis, čia jų apie puskapį!

- Jie pilni?

- Taip, pilni. Tai labai gerai, nes ženkliai padidins mūsų maisto atsargas!

Kumisas - tai kumelės ir kupranugario pieno gėralas, stiprinąs, net ir svaiginąs, todėl Nikolajus džiaugėsi tokiu brangiu radiniu.

- Atidėk vieną į šalį, - tarė jam Strogovas, - o visus likusius ištuštink.

- Tuojau, brangusis!

- Štai, kas mums padės persikelti per Jenisiejų!

- O iš kur gausime keltą?

- Keltą atstos kibitka. Kibitka lengva, galės plaukti, o mes ją paremsime šiais odiniais maišais.

- Gerai sugalvota, dranguži, - sušuko Nikolajus, - ir su Dievo pagalba pasieksime aną krantą... Gal ir ne tiesia linija, nes srovė labai smarki.

- Nieko nereiškia! - atsakė Michailas. - Svarbu kaip nors persikelti, o tenai, brolau, pasiekę kitą upės krantą, mes jau lengvai pasieksime ir Irkutską.

- Na, prie darbo, - tęsė toliau Strogovas ir pradėjo tuštinti maišus ir nešti prie kibitkos.

Vieno pilno kumiso maišo neištuštinto. Likusius stangriai pripūtė oro ir rūpestingai užrišo. Du tokie maišai buvo pririšti prie arklio šonų, kad jis galėtų išsilaikyti virš vandens; likusieji maišai buvo prikabinti prie kibitkos per vidurį ir tarp ratų. Vežimas atstojo keltą ir lengvai laikėsi vandens paviršiuje.

Šis darbas netrukus buvo baigtas.

- Ar tu nebijosi, Nadia? - paklausė Strogovas.
- Ne, brolau, - atsakė Nadia.
- O tu, drauguži?
- Aš! - sušuko Nikolajus. - Pagaliau išsipildo mano svajonė - plaukti vežimu!

Šioje vietoje krantas buvo nuožulnus ir patogus. Arklys nutempė kibitką iki vandens ir netrukus visas šis pastatas plaukė upe. Serkas nė kiek nesvyruodamas drąsiai įšoko į vandenį.

Keleiviai kibitkoj dėl atsargumo nusiavė batus, bet maišų dėka vanduo net kojų nesiekė.

Strogovas laikė rankose vadeles ir Nikolajaus nurodomas leido arklį įstrižai, stengdamasis atkreipti vežimą taip, kad kovojant su srove, būtų galima taupyti arklio jėgas. Kol kibitka plaukė pasroviui, viskas puikiai klojosi ir po kelių minučių jie paliko užpakaly Krasnojarsko kranto gatvę. Buvo matyti, kad juos vanduo nuneš. Bet ką padarysi?

Jeigu srovė būvų buvusi normali, tai ir tokia netobula priemone būtų lengva persikelti. Tačiau, nelaimei, upė buvo smarkiai patvinusi, vanduo veržėsi sūkuriais. Į vieną tokį baisų vandens sūkurį pakliuvo ir jie. Kibitka pradėjo smarkiai suktis kaip raitelis vidury cirko arenos ir ėmė kryptį į sūkurio centrą! Judesys buvo labai smarkus. Arklys nebegalėjo išlaikyti galvos viršum vandens ir ėmė dusti.

Serkas iš vandens šoktelėjo į kibitką.

Strogovas suprato, kas aplink dedasi. Jis jautė, kad juos sukte suka verpetas, kuris vis labiau ir labiau siaurėjo ir iš kurio jie jau nebegalėjo išlįsti. Jis netarė nė žodžio. Atrodė, jo akys norėjo pamatyti pavojų, kad jo galėtų išvengti.

Nadia taip pat tylėjo. Ji įsitvėrė rankomis į vežimą, kad galėtų prilaikyti maišus, kurie vis daugiau krypo į centrą, kad jie nenutrūktų.

Nikolajus ar nesuprato padėties rimtumo, ar menkai tevertino savo gyvybę, laikydamas ją, pagal musulmonų posakį, "išnuomotu penkioms dienoms viešbučiu, kurį - nori ar nenori - šeštą dieną turi palikti!". Šiaip ar taip, bet jo ramus veidas nė kiek nepasikeitė.

Tuo tarpu kibitka tebesisukinėjo ir arklys labai pavargo. Staiga Strogovas, nusivilkęs drabužius, kurie galėtų jam kliudyti, šoko į vandenį; paskui, stipria ranka stvėręs už išsigandusio arklio pavadžių, smarkiai truktelėjo, kad šiam iš karto pasisekė ištraukti kibitką iš verpeto vidurio, ir ji ėmė vėl plaukti pasroviui.

- Valio! - sušuko Nikolajus.

Tik dvi valandas plaukusi, kibitka priplaukė priešingą krantą ir sustojo saloje šeši kilometrai žemiau tos vietos, kur išplaukė. Ten arklys vežimą ištraukė į krantą ir nuvargusiam gyvuliui buvo leista valandą pailsėti. Paskui jie nukeliavo per salą, kurioje gražiai žaliavo aukšti beržai. Dabar kibitka sustojo prie palyginti nedidelės Jenisiejaus šakos. Čia plaukti buvo daug lengviau, nes nepasitaikė nė vieno vandens sūkurio, tačiau srovė buvo tokia stipri, jog juos nunešė taip pat šešis kilometrus žemyn.

Keltis per Jenisiejų yra sunkus daiktas. Todėl galima buvo tikėtis, kad tolimesnis totorių armijos žygis, jai priėjus Jenisiejų, bus sustabdytas.

Sibiro upėse Michailą Strogovą ištiko nemaža nelaimių: Irtišiaus upėje totoriai užpuolė keltą, kuriuo jie kėlėsi su Nadia; Obės upėje jo arklys žuvo nuo kulkos ir jis pats tik per stebuklą išsigelbėjo nuo uzbekų, kurie jį persekiojo. Tačiau, apskritai sakant, šis persikėlimas per Jenisiejų pasibaigė laimingai.

- Jei ne pavojai, tai mūsų persikėlimas būtų tikras malonumas, - trindamas rankas sušuko Nikolajus tuo metu, kai jie jau buvo netoli dešiniojo upės kranto.

- Mano bičiuli, tai, kas mums buvo lengva, - atsakė Strogovas, - totoriams bus veikiausiai neįvykdoma.

VIII

Galų gale Michailas Strogovas galėjo lengviau atsikvėpti, nes kelias iki Irkutsko buvo laisvas. Jis aplenkė totorius, sustojusius Tomske. Kai emiro kareiviai pasieks Krasnojarską, jie čia ras tuščią miestą ir negalės gauti keltų persikelti per Jenisiejų. Vadinas, čia jie turės kelioms dienoms sustoti, kol pasidarys tiltą. O jis tuo tarpu galės laisvai žygiuoti pirmyn. Po to, kai caro kurjeris Omske nemaloniai susidūrė su Ivanu Ogarevu, dabar jis pirmą kartą pasijuto ramus ir pradėjo tikėtis, kad kely į tikslą neatsiras kliūčių.

Kibitka, važiavusi iki šiol laukais ir nukeliavusi apie penkiolika kilometrų į pietryčius, pagaliau pasiekė kelią. Kelias buvo geras, nes šis Didysis Sibiro vieškelis (nuo Krasnojarsko iki Irkutsko) yra laikomas geriausiu. Juo važiuojant, kur kas mažiau krato; iš abiejų vieškelio pusių auga medžiai, kurie sudaro paunksnį ir apsaugo keleivius nuo saulės kaitros; protarpiais čia pasitaiko kedrų ir pušų miškų, kurie tęsiasi net keletą šimtų kilometrų. Čia jau nebe tos beribės stepės, kurios akiratyje tesijungia su dangumi. Vis dėlto negalima buvo užmiršti, kad šis kraštas buvo tuščias.

Iš visų kaimų ir sodybų gyventojai išsikraustė; jau nepasitaikydavo matyti maloniai besišypsančių kaimo moterų. Kad apsunkintų totoriams žygį, valdžios įsakymu viskas buvo sugriauta. Oras buvo gražus, bet rudens oras, spėjęs naktį atvėsti, ne taip jau lengvai leidosi sušildomas saulės. Ir tikrai, artinosi rugsėjis, kai šiame krašte saulė kur kas sutrumpina savo kelią. Ruduo čia neilgas, nors ši Sibiro teritorijos dalis yra tarp 50 ir 55 lygiagrečių, vadinasi, toje pačioje platumoje kaip Edinburgas ir Kopenhaga.

Kartais pasitaikydavo, kad po vasaros tuoj ateidavo žiema ir temperatūra nukrisdavo iki gyvsidabrio užšalimo, o pagal šimtalaipsnį termometrą pakenčiama žiemos temperatūra laikoma 20° žemiau nulio.

Oras buvo ramus ir keleiviams palankus. Dieną karštis pakenčiamas, naktys vėsios. Nadios ir Strogovo sveikata kur kas pagerėjo; nuo to laiko, kai išvyko iš Tomsko, jiedu palengva pradėjo atsigauti nuo išgyventų nelaimių ir vargų.

O Nikolajus Pigasovas niekada nesijautė geriau negu dabar. Ši kelionė jam buvo tik pasivaikščiojimas, maloni ekskursija, kurią jis keliavo laisvalaikiu.

- Tikrai, - sakydavo jis, - daug maloniau keliauti, negu dvylika valandų sėdėti ant kėdės kanceliarijoj.

Tuo tarpu Michailui Strogovui pasisekė įtikinti Nikolajų, kad jis varytų arklį greitesniu žingsniu. Kad to pasiektų, jis pasakė Nikolajui, kad Nadia ir jis važiuoja pas tėvą, ištremtą į Irkutską, ir kad jie labai skubą su juo pasimatyti. Žinoma, nereikėjo eikvoti arklio jėgų, nes galimas daiktas, kad jį artimiausiu laiku nepasiseks pakeisti kitu, bet dažnai pasiilsint, pavyzdžiui, kas septyniolika kilometrų, per parą lengvai galima nukeliauti šešiasdešimt kilometrų. Be to, arklys buvo stiprus ir pagal savo veislę galįs pakelti gana didelį nuovargį. Pakelėje visur pasitaikydavo puikios ganiavos ir arkliui pašaro netrūko, vadinas, ir iš arklio galima pareikalauti kiek daugiau darbo.

Nikolajus su šiomis išvadomis sutiko. Jis labai užjautė savo keleivius, kurie važiavo pasidalyti su tėvu liūdesiu ir ištrėmimo vargais. Tai jam pasirodė labai kilnu. Jis nuširdžiai ir truputį liūdnai šypsodamasis sakydavo Nadiai:

- Gailestingasis Dieve! Kokį didį džiaugsmą pajus ponas Karpanovas, kai jo akys jus išvys, kai jo rankos jus apkabins! Jeigu tik aš pasieksiu Irkutską, o tai dabar man rodosi jau bus lengva, - leiskite man šiame susitikime dalyvauti! Taip, juk tiesa? - Paskui tekštelėjęs sau per kaktą, jis pridurdavo:

- Bet tiktai pamanyk, koks skausmas, kada jis pamatys, kad vargšas vyresnysis sūnus aklas! Ak, sunku gyventi šiame pasaulyje!

Dabar kibitka važiavo kur kas greičiau ir, pagal Strogovo apskaičiavimą, per valandą nukeliaudavo vienuoliką, o kartais ir trylika kilometrų. Birželio 28 dieną keleiviai pravažiavo pro Balaisko kaimą, esantį už šešiasdešimties kilometrų nuo Krasnojarsko, o birželio 29 dieną - Rubinsko kaimą, už keturiasdešimties kilometrų nuo Balaisko.

Kitą dieną, nuvažiavę dar trisdešimt penkis kilometrus, jie pasiekė Kamską, jau žymiai didesnį kaimą, prie kurio čia pat teka to pat vardo upė - nedidelis Jenisiejaus intakas, kuris prasideda Sąjanų kalnuose. Tai, galima sakyti, buvo nežymus miestelis; jo gražūs namukai buvo sustatyti aplink aikštę, kurioje stūkso cerkvė su aukštu bokštu, virš kurio saulės spinduliuose žėrėjo auksinis kryžius.

Namuose - tuščia, cerkvėje - tuščia... Nei pastotės, nei viešbučio poilsiui, nei arklio arklidėse, nei karvės stepėse. Rusų vyriausybei įsakius, šios vietos buvo visiškai apleistos. Ko nebuvo galima nusinešti su savimi, buvo sugriauta!

Išvykus iš Kamsko, Strogovas pranešė Nadiai ir Nikolajui, kad dabar iki Irkutsko pasitaikysiąs tik vienas nežymus miestelis - Nižnij Udinskas. Ir jeigu Nižnij Udinskas būsiąs taip pat apleistas kaip ir Kamskas, tai keleiviams teksią keliauti iki pat Rytų Sibiro sostinės, sutinkant tik dykas ir negyvenamas vietas.

Kibitka brasta pervažiavo per mažą upelį, kuris už Kamsko perkerta kelią. Ateityje tarp Jenisiejaus ir vieno didžiausio jo intako - Angaros, kuri teka pro Irkutską, ypatingų kliūčių nebus. Šiuo atveju Angara nesukliudys keliauti toliau. Nuo Kamsko iki artimiausio kaimo buvo labai toli, maždaug šimtas trisdešimt kilometrų. Netenka kalbėti, kad keleiviai punktualiai stengėsi ilsėtis, nes kitaip, anot Nikolajaus, arklys galėtų rimtai ir teisingai protestuoti. Nuspręsta, kad arkliui, kaip ir prieš tai bus leista ilsėtis kiekvieną kartą, nuvažiavus septyniolika kilometrų." O kai susitariama net ir su gyvuliu, - sakydavo Nikolajus, - tai teisingumas verčia laikytis sutarties."

Pervažiavę nedidelį Biriuzos upelį, rugsėjo 4 dieną jie atkeliavo į Biriuzinską.

Tenai, laimei, Nikolajus rado krosnyje kažką panašaus į pyragą, iškeptą su avies taukais, ir didelę atsargą vandenyje išvirtų ryžių. Kadangi jų atsargos jau ėjo mažyn, tai šis radinys labai tiko prie kumiso, kurio Krasnojarske jie pakankamai su savimi pasiėmė. Gerokai pailsėję, vėl leidosi į kelionę. Rugsėjo 5 dieną po pietų iki Irkutsko liko penki šimtai

kilometrų. Nebuvo nė mažiausio įtarimo, kad užpakalyje būtų buvęs totorių avangardas. Michailas Strogovas jau pradėjo galvoti, kad dabar niekas nesutrukdys jų kelionės ir kad po savaitės, daugiausia po dešimties dienų, jis jau galės prisistatyti didžiajam kunigaikščiui.

Įvažiuojant į Biriuzinską, per trisdešimt žingsnių nuo vežimo kelią perbėgo kiškis.

- Ak! - sušuko Nikolajus.

- Kas atsitiko, bičiuli, - tarė Strogovas, kuris, būdamas aklas, jau spėjo gerai išlavinti klausą.

- Tu nematei?... - paklausė Nikolajus, kurio linksmas veidas tučtuojau nuliūdo.

Po to jis pridūrė:

- Ak taip, tu negalėjai matyti, ir tai tavo laimė, drauge!

- Bet ir aš nieko nemačiau, - tarė Nadia.

- Tuo geriau, tuo geriau! Bet aš... aš mačiau!..

- Ką tu matei? - paklausė Strogovas.

- Kiškis perbėgo man kelią! - atsakė Nikolajus.

Mat,jeigu kiškis perbėgo kelią, tai, Rusijos žmonių įsitikinimu, reikia laukti nelaimės. Nikolajus, prietaringas kaip ir daugelis rusų, sustabdė arklį.

Strogovas suprato, kad keleivis abejoja ir, nepritardamas jo prietaringumui, norėjo jį įtikinti:

- Nėra reikalo bijoti, mano bičiuli, - tarė jis.

- Nėra reikalo tau ir jai, tačiau man... aš jau žinau, brangusis, - tarė Nikolajus. Ir pridūrė:

- Tai likimas!

Po to jis paleido arklį risčia.

Tačiau, nepaisant nelaimės pranašystės, vis dėlto diena praslinko be jokių atsitikimų. Kitą, rugsėjo 6 dieną, vidurdienį kibitka sustojo Alzalevsko kaime, kuris taip pat buvo tuščias, kaip ir viskas aplinkui.

Čia ant vieno namo slenksčio Nadia rado du peilius - plačiaašmenius, stiprius, kokius paprastai vartoja Sibiro medžiotojai. Vieną ji atidavė Michailui, kuris jį paslėpė po savo rūbais, o kitą pasiėmė sau. Kibitka jau buvo ne toliau kaip už septyniasdešimt penkių kilometrų nuo Nižnij Udinsko.

Šias dvi paskutines dienas Nikolajus buvo kažko paniuręs ir jokiu būdu negalėjo pralinksmėti. Blogas ženklas jį nuliūdino labiau, negu buvo galima tikėtis, ir jis, visą laiką be perstojo plepėdavęs, dabar susimąstęs

ilgai tylėjo. Nadiai sunkiai sekėsi priversti jį prabilti. Prietaringų tėvų auklėjamas, jis buvo įsitikinęs, kad netrukus jam įvyksianti nelaimė.

Pradedant nuo Jekaterinburgo, į Irkutską kelias eina beveik lygiagrečiai su penkiasdešimt penktuoju šiaurės platumos laipsniu. Tačiau Biriuzinske jis išsyk pasuka į pietryčius, įstrižai perkirsdamas šimtąjį dienovidinį. Tuojau už Sajano kalnų kelias eina tiesiai ir trumpiausia kryptimi į Rytų Sibiro sostinę. Sajano kalnai yra milžiniškų Altajaus kalnų grandinės tąsa. (Altajaus kalnai matomi už dviejų šimtų kilometrų.) Šiuo keliu kibitka ir važiavo. Ji dabar lėkė lėkte. Buvo jaučiama, kad Nikolajus jau nebesigaili arklio, kad ir jis taip pat skuba pasiekti Irkutską. Nors buvo įsitikinęs, kad nuo likimo nepabėgs, jis vis dėlto jautė, kad tik tada išvengs nelaimės, kai atvažiuos į Irkutską. Jei kiškis kelią perbėga, daugumas rusų suka arklį atgal.

Tuo tarpu kai kurie reiškiniai, kuriuos jis pastebėdavo ir kuriuos Nadia smulkiai nupasakodavo Michailui, kėlė mintį, kad nelaimių eilė dar nesibaigė.

Ir tikrai, jeigu kelyje nuo Krasnojarsko dar pasitaikydavo viena kita nesugriauta gyvenvietė, tai dabar viskas atrodė kitaip. Iš pajuodavusio miško galima buvo spręsti, kad čia neseniai praūžė ugnis. Liko geležinių įrankių žymės. Pievos, kurios tįsojo abipus kelio, buvo numindžiotos ir iš to buvo galima spręsti, kad pro čia pražygiavo nemažas kariuomenės būrys.

Likus trisdešimčiai kilometrų iki Nižnij Udinsko, naikinimo pėdsakai buvo dar baisesni. Aišku, tai buvo totorių darbas.

Pasitaikydavo ne tik arklių išmindžiotų laukų, bet ir miškai buvo iškirsti. Keletas namukų, stovinčių šalia kelio, jau buvo ne tik tušti, bet kai-kurie net apgriauti, kiti gi pusiau apdegę. Jų sienose matėsi kulkų pėdsakai.

Galima suprasti, koks buvo Strogovo nerimas. Jis neabejojo, kad šiuo vieškeliu neseniai žygiavo totorių būrys, bet kartu negalėjo patikėti, kad tai būtų emiro kareiviai, nes jie negalėjo jų aplenkti. Jeigu taip, tai kieno kariuomenė ir kuriuo aplinkiniu keliu jie atsirado Irkutsko vieškelyje? Su kokiu vėl nauju priešu teks susidurti caro kurjeriui?

Nenorėdamas sukelti nerimo, Michailas Strogovas nieko nesakė nei Nikolajui, nei Nadiai. Be to, jis nusprendė žūtbūt keliauti pirmyn, kol nenugalima kliūtis jį sustabdys. Paskui jis pamatys, ką daryti.

Nužygiavusio būrio pėdsakai kiekvieną dieną buvo vis aiškiau matomi.

Tolumoje aiškiai buvo matyti dūmai. Kibitka atsargiai slinko į priekį. Kaimuose dar keletas namų tebedegė, todėl gaisras turėjo būti prasidėjęs ne anksčiau kaip parą prieš jiems atvykstant.

Pagaliau rugsėjo 8 dieną kibitka sustojo. Arklys atsisakė toliau eiti. Serkas gailiai kaukė.

- Kas ten atsitiko? - paklausė Strogovas.

- Lavonas, - atsakė Nikolajus iššokęs iš kibitkos.

Tai buvo jau sustingęs nukamuoto kaimiečio lavonas.

Nikolajus persižiegnojo. Paskui Michailo padedamas nunešė į pakelę. Norėjo palaidoti kaip krikščionį, užkasti į gilią duobę, kad šių liūdnų palaikų nedraskytų stepių grobuonys, tačiau Strogovas pasipriešino.

- Važiuokime, bičiuli, mums nėra kada gaišti, kiekviena valanda brangi, - tarė jis.

Ir kibitka vėl nuriedėjo pirmyn.

Beje, jeigu Nikolajus būtų norėjęs visiems mirusiems atiduoti pagarbą, tai jokiu būdu to nebūtų galėjęs padaryti, nes važiuodami pakelėje jie matė labai daug tokių lavonų!

Besiartinant prie Nižnij Udinsko, jie rado kelias dešimtis ant kelio tysančių lavonų.

Tačiau jie buvo pasiryžę keliauti tol, kol bus priversti sustoti, kiekvieną minutę rizikuodami patekti į sukilėlių rankas. Kelionės krypties pakeisti nebuvo galima, o tuo tarpu sunaikintų vietų ir griuvėsių vis dažniau pasitaikydavo. Visi šie kaimai, kurių pavadinimai rodė, kad juose gyveno lenkų tremtiniai, buvo apiplėšti ir sudeginti. Ir kraujas dar iki šiol nebuvo išdžiūvęs. Nebuvo galima sužinoti, kuriomis aplinkybėmis įvyko visi šie baisūs įvykiai, nes nepasiliko nė vienos gyvos būtybės, kuri galėtų tai papasakoti!

Tą dieną, apie 4 valandą, Nikolajus horizonte pastebėjo aukštus Nižnij Udinsko cerkvių bokštus. Bokštai skendėjo tirštame garų sluoksnyje; bet tai negalėjo būti debesys.

Nikolajus ir Nadia žiūrėdavo ir savo pastebėjimus pranešdavo Strogovui. Reikėjo kam nors ryžtis. Jeigu miestas būtų apleistas, jie be jokios rizikos galėtų jį pervažiuoti, bet jeigu totoriai jį užėmė, reikėjo būtinai jį aplenkti.

- Palengva slinksime į priekį, - tarė Michailas Strogovas, - bet vis dėlto pirmyn ir pirmyn.

Nukeliavo dar vieną kilometrą.

- Tai ne debesys, bet dūmai! Brolau, miestas dega!

Nebuvo jokios abejonės. Iš po dūmų kyščojo aprūkę liepsnos liežuviai. Dūmų kamuoliai vis labiau tirštėjo ir kilo aukštai į dangų. Tačiau nė vieno pabėgėlio. Greičiausiai ateiviai rado miestą tuščią ir jį padegė. Bet ar tai

buvo totoriai? Gal tai buvo rusai, vykdantieji didžiojo kunigaikščio įsakymus? Gal pats imperatorius norėjo, kad nuo Krasnojarsko iki Jenisiejaus neliktų nė vieno miesto, nė vienos sodybos, nė vieno kiemo, kur galėtų apsistoti emiro kareiviai? Michailas sumišęs sustojo. Jis nežinojo, ką toliau veikti. Bet apsvarstęs nutarė, kad, nors ir sunkus kelias tiesiai per stepes, vis dėlto teks juo pasinaudoti. Jis negalėjo rizikuoti antrą kartą patekti į totorių rankas. Strogovas jau norėjo pasiūlyti Nikolajui palikti didįjį vieškelį ir vėl į jį sugrįžti apsukus Nižnij Udinską, kai staiga pokštelėjo iš dešinės šūvis. Švilptelėjo kulka ir arklys, pataikytas į galvą, krito negyvas.

Tą pat akimirką apie dvylika raitelių iššoko ant kelio ir iš visų pusių apsupo kibitką. Strogovas, Nadia, Nikolajus nespėję atsipeikėti, buvo suimti ir skubiai nugabenti į Nižnij Udinską.

Nors šis puolimas buvo staigus ir netikėtas, tačiau Strogovas nesumišo. Nematydamas savo priešų, suprantama, negalėjo ir gintis. Bet jeigu jis ir matytų, vis dėlto nemėgintų gintis, nes juos visus negailestingai išžudytų. Tačiau, nors ir nematė, jis galėjo girdėti, ką jie kalba, ir juos suprasti.

Ir tikrai, iš jų šnekos jis suprato, kad šie kareiviai buvo totoriai ir žygiavo sukilėlių armijos priekyje.

Štai dar ką sužinojo Michailas iš jų kalbų.

Šie kareiviai nepriklausė tiesiog emirui, kuris iki šiol stovėjo už Jenisiejaus. Jie priklausė trečiai totorių įgulai, kurią sudarė išimtinai Kokando ir Kunduzo chanatai. Šių kareivių čia buvo tik dalis. Netrukus visos šios įgulos žadėjo prisijungti prie chano Feofaro armijos. Taip buvo padaryta Ivanui Ogarevui patarus, kad apsaugotų rytų gubernijas nuo įsiveržimo. Ši kolona, nužygiavusi per Semipalatinsko sieną ir paskui į pietus nuo Balchašo ežero, dabar slinko išilgai Altajaus kalnų grandinės.

Plėšdami ir naikindami kraštą, Kunduzo chano karininko vadovaujami, jie prislinko prie Jenisiejaus aukštupio. Čia patyrę kas vyko Krasnojarske, kad palengvintų emiro kariuomenei persikelti per upę, chano įsakymu paleido pasroviui ištisą laivyną valčių, kurios padės Feofarui pastatyti iš jų pontoninį tiltą ir pereiti Jenisiejų. Netrukus jie tikėjosi susijungti su emiro kariuomene.

Tokia tad buvo padėtis šiame Rytų Sibiro krašte, kuris buvo visiškai atskirtas nuo savo sostinės ir, reikia pastebėti, mažai apgyventas.

Iš kalbų paaiškėjo, kad prie Irkutsko atvyksta trečioji totorių kolona ir čia susijungs emiro ir Ivano Ogarevo žymesnės kariuomenės jėgos. Vadinas, reikia manyti, kad netrukus Irkutskas bus iš visų pusių apsuptas ir prie jo sienų vyks žiaurios kautynės.

Tik įsivaizduokime, kokios mintys sukosi Strogovo galvoje! Padėtis buvo labai rimta! Tačiau šis stiprios valios žmogus ir dabar nenustojo vilties. Iš jo lūpų, kaip ir prieš tai, išsprūdo žodžiai:

- Aš nuvažiuosiu!

Praslinkus nuo totorių raitelių užpuolimo pusvalandžiui, Strogovas, Nadia ir Nikolajus įžengė į Nižnij Udinską. Ištikimasis šuo sekė paskui juos, tačiau iš tolo. Raiteliai, matyt, buvo pasirengę šiame mieste apsistoti. Mat, miestas liepsnojo ir paskutinieji plėšikai iš jo jau kraustėsi.

Belaisvius pasodino ant arklių ir smarkia risčia paleido arklius. Nikolajus, kaip paprastai, buvo ramus, Nadia taip pat nenusiminė, nes visada pasitikėjo Michailu Strogovu; o Strogovas pažiūrėjus buvo ramus, tačiau kiekvieną valandėlę pasirengęs bėgti.

Totoriai pastebėjo, kad vienas jų belaisvis buvo aklas ir jų įgimtas žiaurumas sukėlė jiems mintį su šiuo nelaiminguoju pažaisti. Jojo smarkia risčia. Michailo arklys, kurį valdė jis pats, ėjo kaip jam patinka, dažnai prasmukdavo pro raitelių eiles į šalį, ir todėl būryje kildavo netvarka. Dėl šios priežasties pasipildavo keiksmai, nuo kurių suskausdavo jaunai mergaitei širdį ir kuriais pasipiktindavo Nikolajus. Bet ką buvo galima padaryti? Jie nemokėjo totoriškai, o jiems ir įsikišus, ar ką laimėtų?

Totoriams dingtelėjo į galvą Michailo Strogovo arklį pakeisti kitu - aklu. Mat, vienas totorius suabejojo:

- O gal šis rusas mato?

Šis pokalbis vyko šešiasdešimt kilometrų už Nižnij Udinsko, tarp Tatako ir Čibarlinsko kaimų. Michailą Strogovą pasodino ant aklo arklio ir pasityčiodami įbruko į rankas pavadžius. Paskui botagų smūgiais, akmenimis, riksmu privertė akląjį arklį bėgti, kiek tik jis įkerta.

Arklys negalėjo bėgti tiesiai keliu ir čia atsimušdavo į kokį nors medį, čia nusprūsdavo nuo kelio į šalį.

Nelaimingasis raitelis negalėjo tvirtai išsilaikyti ant arklio. Arklys žiauriai jį mėčiojo į aukštį ir jis dažnai nukrisdavo. Bet Strogovas neprotestavo. Iš jo lūpų neišsprūdo nė vienas nusiskundimas. Jeigu jo arklys parpuldavo, jis laukė, kad ateitų jį pakelti; ir tikrai, arklį netrukus pakeldavo ir žaidimas vėl tęsdavosi.

Nikolajus vos galėjo susivaldyti. Jis norėjo bėgti savo draugui į pagalbą, bet jį žiauriai sulaikydavo ir išplūsdavo.

Rugsėjo 10 dieną aklasis arklys, bėgdamas visu smarkumu, staiga pasuko į šalį ir pateko į klampią, trisdešimt keturiasdešimt pėdų gilumo

vietą. Nikolajus šoko į pagalbą, tačiau totoriai jį sulaikė. Arklys įklimpo dubury. Nadia ir Nikolajus baimingai riktelėjo...

Juk jų nelaimingas draugas tikriausiai žuvo.

Pasirodė, kad jis laiku suspėjęs nušokti nuo arklio, buvo visai sveikas ir net neturėjo mažiausio įdrėskimo. Nelaimingasis arklys nusilaužė kojas.

Arklį paliko tenai baigtis. Nors iš pasigailėjimo galėjo jį pribaigti, tačiau totoriai to nepadarė. Strogovą pririšo prie balno ir jis turėjo eiti pėsčias iš paskos.

Ir vis dėlto nė vieno nusiskundimo, nė vieno protesto!

Jis ėjo greitai, ir virvė, kuria buvo pririštas, jo netempė.

Tai buvo geležinis žmogus, kaip apie jį carui buvo atsiliepęs generolas Kisovas.

Kitą, rugsėjo 11 dieną, būrys raitelių atvažiavio į Čibarlinsko kaimą.

Čia įvyko vienas rimtas atsitikimas. Atėjo naktis. Totoriai, sustoję pailsėti, nusigėrė, ir Nadia, kuri iki šiol nuostabiu būdu išsisaugojo, dabar vieno totoriaus buvo įžeista.

Michailas Strogovas to negalėjo matyti, bet Nikolajus matė; nieko negalvodamas, šoko ant kareivio ir, pagriebęs iš jo pistoletą, šovė tiesiai į krūtinę.

Išgirdęs šūvį, tučtuojau atbėgo karininkas būrio vadas.

Kareiviai jau norėjo Nikolajų sukapoti, bet, karininkui davus ženklą, surišo jam kojas bei rankas ir padėjo skersai arklio. Paskui būrys nujojo risčia. Strogovas nukramtė virvę, kuria buvo pririštas prie balno, ir šoko į griovį. Jie vėl su Nadia liko vieni.

IX

Dabar Michailas Strogovas ir Nadia vėl atgavo laisvę, kaip ir keliaudami nuo Permės iki Irtišiaus. Bet dabar jų kelionės sąlygos labai pasikeitė. Tada turėjo patogų vežimą, dažnai keisdavo arklius, dažnai būdavo stotys, kurios aprūpindavo greitomis susisiekimo priemonėmis. Dabar šiose stepėse, kuriomis dar reikėjo nukeliauti keturis šimtus kilometrų, jie liko vieni, ir niekas negalės jiems suteikti pagalbos! Be to Strogovas dabar tegalėjo matyti tik Nadios akimis. Atsitiktinai likimas ją subloškė su nuoširdžiu draugu, kurio dabar jau niekada nepames.

Michailas Strogovas atsisėdo ant kelio atšlaitės. Nadia stovėjo šalia, pasiruošusi su juo keliauti. Jau buvo dešimta valanda vakaro. Praėjo trys su puse valandos, kai nusileido saulė. Nesimatė nei namo, nei lūšnelės.

Toli vieškelyje palengva nyko totorių rateliai iš akių. Strogovas ir Nadia liko vienu du.

- Ką jie darys su mūsų bičiuliu? - sušuko mergina. - vargšas Nikolajus! Susitikimas su mumis jam buvo lemtingas.

Strogovas nieko neatsakė.

- Michailai, ar tu žinai, - tęsė Nadia, - kad jis tave gynė ir kad jis pasiaukojo dėl manęs?

Strogovas tylėjo. Sėdėjo nejudėdamas, parėmęs galvą rankomis. Ką jis galvojo? Nieko neatsakė Nadiai. Ar jis girdėjo, ką ji jam kalbėjo?

Taip, jis girdėjo.

- Kur aš tave vesiu, Michailai? - paklausė po šios tylos mergina.

- Į Irkutską, - atsakė jis.

- Didžiuoju keliu?

- Taip, Nadia.

Strogovas liko toks pat užsispyręs. Jis žūtbūt prisiekė pasiekti savo tikslą. Keliauti didžiuoju keliu, vadinas, keliauti trumpiausiu keliu. Jeigu chano Feofaro avangardas pasirodys bus laiko pasislėpti.

Nadia paėmė Michailą Strogovą už rankos ir jie nuėjo. Rugsėjo 12 dienos rytą, nukeliavę dvidešimt kilometrų, jie trumpam sustojo Tulupovsko kaime. Šis kaimas buvo tuščias ir visi namai nukentėję nuo gaisro. Per kiaurą naktį Nadia čia ieškojo Nikolajaus lavono, veikiausiai pamesto ant kelio, tačiau veltui ji slankiojo tarp griuvėsių, kas žingsnis užkliūdama už lavono. Matyt, Nikolajų saugojo ir jis dar buvo gyvas. Ar tik nebus kol kas pasigailėję, kad žiauriai jį nuteistų Irkutske?

Nadia, nukamuota bado, nuo kurio taip pat kentėjo ir jos kelionės draugas, nudžiugo nejučiomis radusi apleistame kaimo namelyje nedidelį kiekį džiovintos mėsos ir sausainių. Strogovas ir mergina pavalgė ir pasiėmė su savimi tiek, kiek galėjo panešti. Taip jie apsirūpino maistu kelioms dienoms; o vandens jiems nepritrūks, nes šiame krašte išilgai ir skersai vingiavo tūkstančiai mažųjų Angaros intakų.

Jie vėl leidosi į kelionę. Michailas Strogovas ėjo savimi pasitikinčiu sparčiu žingsniu, ir jeigu protarpiais sumažindavo žingsnį, tai tik dėl savo kelionės draugės. Nadia, nenorėdama nuo jo atsilikti, vertė save eiti toliau. Laimei, Strogovas negalėjo matyti, kaip ji buvo nuvargusi. Tačiau jis tai jautė.

- Tu visiškai nusilpai, vargše kūdiki, - sakydavo jis.

- Ne, - tvirtai atsakydavo mergina.

- Kai tu negalėsi paeiti, aš tave nešte nešiu, Nadia.Pasakyk!

- Gerai, Michailai.

Tą dieną teko perbristi nedidelį Obės intaką. Dangus buvo debesuotas, oras švelnus. Tačiau galima buvo laukti lietaus.

Jie ėjo petys į petį, mažai kalbėjo. Nadia vis dairydavosi čia pirmyn, čia atgal. Du kartus per dieną sustodavo truputį pailsėti, o naktį ilsėdavosi šešias valandas. Pakelėje pasitaikydavo lūšnų, kuriose Nadia rasdavo liekanų avienos, įprasto šiame krašte maisto.

Tačiau niekur nepavyko pamatyti nei arklio, nei kupranugario - visi jie buvo arba išmušti, arba išvaryti. Jiems teko per begalines stepes tęsti savo kelionę pėstiems.

Visur pasitaikydavo pėdsakai, kuriuos paliko tretysis totorių būrys, žygiuojąs Irkutsko link. Čia kritęs arklys, ten vėl pamestas vežimas. Kelią klojo nelaimingųjų sibiriečių lavonai, ypač įvažiuojant į kaimą. Nadia, nugalėdama pasibjaurėjimą, juos apžiūrinėdavo ieškodama Nikolajaus.

Iš tikrųjų pavojus grėsė ne iš priekio, bet iš užpakalio: kiekvieną minutę galėjo pasirodyti didelis emiro armijos avangardas, kuriam vadovavo Ivanas Ogarevas. Valtys, paleistos nuo Jenisiejaus aukštupio, jau turėjo priplaukti prie Krasnojarsko ir totoriai bet kuriuo momentu galėjo persikelti per upę. Kelias sukilėliams buvo laisvas; nebuvo nė vieno rusų kariuomenės būrelio, kuris galėtų sulaikyti totorių slinkimą tarp Krasnojarsko ir Baikalo ežero. Michailas Strogovas laukė, kad štai pasirodys pirmieji totorių žvalgai.

Kiekvieną kartą sustojus, Nadia užlipdavo ant kokios nors aukštesnės kalvelės ir atidžiai žiūrėdavo į vakarus, tačiau joks dulkių debesėlis besiartinančio pavojaus nerodė. Ir vėl jie ėjo pirmyn. Kai Strogovas jautė, kad jau vilkte velka vargšelę Nadią, sulėtindavo žingsnius. Jiedu kalbėjosi tik apie Nikolajų. Mergina atsidusdama prisimindavo šį gerą žmogų, kuris jiems tiek daug padėjo.

Atsakydamas į jos klausimus, Michailas Strogovas stengėsi sužadinti jai vilties kibirkštėlę, nors jis ir pats tuo netikėjo, nes buvo tvirtai įsitikinęs, kad nelaimingasis mirties neišvengs.

Sykį jis tarė merginai:

- Tu niekados neužsiminei apie mano motiną, Nadia.

Jo motina! Kuriam tikslui didinti jo skausmą? Nejaugi senoji sibirietė mirė? Nejaugi sūnus paskutinį kartą bučiuodamas neprisilietė prie jos lavono, gulinčio Tomsko aikštės viduryje?

- Papasakok man apie ją, Nadia, pasakok, tuo padarysi man malonumo!

Ir Nadia papasakojo viską apie tai, kaip jiedvi pirmą kartą susitiko Omske. Ji pasakė, kaip kažkoks nežinomas instinktas ją pastūmėjo prie senosios belaisvės, kaip dar nepažinusi, kas ji, Nadia rūpinosi Marta, kuri atsilygindama daug sykių, būdavo, ją paguosdavo. Tuo metu Strogovas nebuvo jai tuo, kuo jis buvo dabar, bet tiktai Michailas Karpanovas.

- Turėčiau visada juo pasilikti! - atsakė Strogovas ir jo veidas staiga nuliūdo.

Paskui jis pridūrė:

- Aš netesėjau duotos priesaikos, Nadia! Aš buvau prisiekęs, kad su motina nesimatysiu!

- Bet juk tu nemėginai su ja pasimatyti, Michailai! - atsakė Nadia. - Atsitiktinumas jus suvedė!

- Aš buvau prisiekęs, kad žūtbūt savęs neišduosiu!

- Michailai, Michailai! Išvydęs botkotį, pakeltą viršum savo motinos galvos, ar tu galėjai išsilaikyti? Tokios priesaikos turbūt nėra, kuri kliudytų sūnui ginti savo motiną!

- Aš netesėjau savo priesaikos, Nadia, - pakartojo Strogovas. - Teatleidžia man Dievas ir caras!

- Michailai, - tada tarė mergina. - Aš noriu tave kai ko paklausti. Į šį klausimą gali man neatsakyti, jeigu esi tos nuomonės, kad sakyti negalima. Vienu ar kitu atveju aš nesupyksiu.

- Klausk, Nadia.

- Kodėl ir dabar, nors iš tavęs atėmė caro laišką, tu taip skubi į Irkutską?

Strogovas dar stipriau sugniaužė savo kelionės draugės ranką, tačiau nieko neatsakė.

- Ar tu žinojai laiško turinį prieš tai, kai dar nebuvai išvykęs iš Maskvos? - klausė toliau Nadia.

- Ne.

- O man atrodo, Michailai, kad tave traukte traukia į Irkutską troškimas palydėti mane pas mano tėvą.

- Ne, - atsakė Strogovas. - Aš tau meluočiau, jeigu taip sakyčiau. Aš einu į Irkutską, nes to reikalauja iš manęs mano pareiga. O koks aš tau galiu būti palydovas ir gynėjas? Argi ne tu dabar mane vedi? Argi ne tavo akimis dabar matau? Tu, Nadia jau seniai man atsliyginai už visas tas paslaugas, kurias anksčiau esu tau padaręs! Nežinau, ar kada liausis mus persekiojęs žiaurusis likimas, tačiau tą dieną, kai tu man padėkosi, kad aš tave atvedžiau pas tėvą, aš tau padėkosiu už tai, kad tu mane atvedei į Irkutską!

- O ne! - atsakė Nadia, - taip nesakyk! Aš ne tokio atsakymo tavęs prašau. pasakyk, kodėl tu dabar taip skubi į Irkutską?

- Todėl, kad man būtina pasiekti Irkutską anksčiau už Ogarevą, - sušuko Michailas Strogovas.

- Net ir dabar!

- Net ir dabar. Ir aš tenai būsiu!

Jis šiuos žodžius ištarė ne keršto šiam išdavikui vedamas ir Nadia suprato, kad jai jis nepasakė to, kas buvo visų svarbiausia, ko kaip tik jai negali pasakyti.

Ji nutilo ir daugiau šios temos nelietė.

Rugsėjo 15 dieną, t.y. praslinkus trims dienoms, jie šiaip taip pasiekė Kuitunsko kaimą, esantį už septyniasdešimties kilometrų nuo Tulunovsko. Mergina jau vos vos galėjo paeiti. Jos įskaudusios kojos vos galėjo žingsnį žengti. Tačiau ji kovojo su nuovargiu iš visų jėgų ir vienintelis jos pageidavimas buvo, kad Michailas Strogovas negalėtų įspėti jos tokios apgailėtinos būklės.

Ir jie ėjo pirmyn. Kelionėje nebuvo jokių netikėtumų. Taip jie ėjo dar tris dienas. Iš visko buvo matyti, kad sukilėlių trečioji kolona sparčiai slenka į rytus. Tai buvo lengva pastebėti iš tų baisių žymių, kurias jie paliko pakelėje, iš gaisraviečių, kurios teberuseno, iš pūvančių lavonų, kurie klojo vieškelį...

Emiro avangardas nesirodė. Spėliojant, kodėl taip yra, Michailą Strogovą apimdavo pačios keisčiausios ir fantastiškiausios mintys.

Nejaugi rusai jau sukoncentravo savo jėgas ir grasino Tomskui ir Krasnojarskui? Ar neatsidūrė trečioji sukilėlių kolona, esanti toli nuo kitų dviejų, be paramos, nes tuo atveju rusų kariuomenė galėtų ją sutriuškinti? Jeigu tai būtų tiesa, tai didžiajam kunigaikščiui būtų nesunku apginti Irkutską ir tada būtų galima visiškai sutriuškinti totorius.

Michailas Strogovas guodėsi šiomis viltimis, tačiau kartu jautė, kiek jos netikros, todėl pasitikėjo tik savo jėgomis, tartum didžiojo kunigaikščio išgelbėjimas būtų atsidūręs jo rankose!

Penkiasdešimt kilometrų skiria Kuitunską nuo Kimilteisko, nedidelio kaimelio, esančio netoli nuo Dinkos, Angaros intako. Strogovas su baime galvojo apie kliūtis, kurias jiems sudarys šis gana platus intakas. Apie laivelį ar valtį čia negalėjo būti kalbos, o kiek jis galėjo atsiminti, per šį intaką perbristi negalima. Tačiau per šį intaką persikėlus, kelias į Irkutską jau būtų visiškai laisvas.

Kad pasiektų Kimilteisko kaimelį, reikėjo ne mažiau kaip tris dienas keliauti. Nadia vos bepavilko kojas. Kad ir kaip ji buvo stipri dvasia, tačiau fizinės jėgos jau buvo išsekusios. Tai gerai žinojo ir Michailas Strogovas.

Jeigu jis nebūtų buvęs aklas, Nadia, žinoma, jau būtų pasakiusi:

- Keliauk, Michailai, o mane palik kokioje nors lūšnoje! Keliauk į Irkutską. Atlik tau skirtas pareigas. Susitik su mano tėvu! Pasakyk jam, kur aš esu, pasakyk, kad aš jo laukiu, ir sugrįžkite pas mane dviese. Aš nebijau! Aš pasislėpsiu nuo totorių ir apsisaugosiu! Keliauk, keliauk, nes aš jau nebegaliu toliau eiti!

Ji buvo taip pavargusi, jog vis dažniau ir dažniau sustodavo.

Tada Michailas Strogovas paimdavo ją ant rankų ir taip savo įprastu žingsniu eidavo toliau.

Rugsėjo 18 dieną dešimtą valandą vakaro jie pagaliau pasiekė Kimilteisko kaimelį. Nuo kalvos Nadia pastebėjo akiratyje šviesią juostą. Tai buvo Dinka. Šviesos atspindžiai žėrėjo upės vandens paviršiuje.

Nadia nuvedė savo kelionės draugą per apiplėštą ir sugriautą kaimą. Kaimuose gaisras jau liovėsi siautęs. Matyt, praėjo ne mažiau kaip penkios ar šešios dienos, kai iš čia pasitraukė totoriai.

Šiaip taip pasiekusi kaimo galą, Nadia susmuko ant akmens suoliuko.

- Tu nori, kad mes čia pasiliktume pailsėti? - paklausė ją Michailas Strogovas.

- Jau naktis, Michailai, - gailiai atsakė Nadia. - Čia mes galime keletą valandų pailsėti.

- Aš norėčiau persikelti per Dinką, - tarė Strogovas, - aš norėčiau, kad ji atsistotų tarp mūsų ir emiro avangardo. Bet jeigu tu jau nebegali toliau eiti, mano vargšele Nadia...

- Eikime! - tvirtu balsu tarė Nadia ir, paėmusi savo bendrakeleiviui už rankos, vėl nukeliavo.

Už dviejų ar trijų kilometrų nuo jų Dinka kirto vieškelį į Irkutską. Mergina mėgino išbandyti savo jėgas, dėl kurių taip nerimavo jos bendrakeleivis. Abu ėjo blykčiojant žaibams.

Jiedu ėjo beribe dykuma, kurios viduriu sroveno upelis ir tolumoje nyko iš akių. Šioje plačioje lygumoje nebuvo matyti nei medelio, nei kalvelės, nes nuo šios vietos prasideda begalinės Sibiro stepės. Nė mažiausio vėjelio! Ši ypatinga oro rimtis leido girdėti kiekvieną tyliausią garsą.

Staiga Nadia ir Strogovas stabtelėjo. Stovėjo, tartum jų kojos būtų įklimpusios į kažkokią klampynę. Pasigirdo garsus šuns lojimas.

- Girdi? - paklausė Nadia.

Po to pasigirdo skaudus riksmas, šiurpus paskutinis mirštančiojo šauksmas.

- Nikolajus, tai Nikolajus! - sušuko mergina, kurią apėmė baisus nujautimas.

Michailas Strogovas atidžiai klausėsi.

- Eime, Michailai, eime! - Nadia, prieš tai vos bepavilkusi kojas, staiga pasijuto esanti stipri.

- Mes nuėjom nuo kelio, - tarė Strogovas jausdamas, kad jie eina ne keliu, bet pieva.

- Taip, taip!.. Taip reikia! - atsakė Nadia. - Tenai iš dešinės pusės pasigirdo riksmas.

Po keleto minučių juodu jau buvo per pusvarstį nuo upės. Pasigirdo pakartotinas šuns lojimas, nors truputį silpnesnis, bet jau arčiau.

Nadia sustojo.

- Taip! - tarė Michailas, - tai loja Serkas... jis sekė paskui savo šeimininką.

- Nikolajau! - šūktelėjo mergaitė.

Tačiau į jos šauksmą niekas neatsiliepė.

Tik pakilo į orą ir sukinėjosi keletas grobuonių paukščių.

Michailas Strogovas klausėsi ištempęs ausis. Nadia įsmeigė akis į tamsą. Tačiau nieko nesimatė.

O tuo tarpu vėl pasigirdo balsas. Šį kartą kažkas aiškai suvaitojo: "Michailai!"

Ir staiga kraujais apsitaškęs šuo staugdamas prišoko prie Nadios.

Tai buvo Serkas.

Nikolajus turi būti čia. Jis vienintelis, kuris galėjo ištarti Michailo vardą. Keista, bet kur jis?

Nadia beveik neteko sąmonės.

Strogovas šliauždamas čiupinėjo žemę rankomis.

Staiga Serkas vėl garsiai sulojo ir puolė milžinišką paukštį, kuris sparnais palietė žemę. Tai buvo vanagas. Serkas puolė jį ir vanagas nuskrido toliau, tačiau vėl grįžo ir stipriu snapu kaukštelėjo šunui. Šuo staugdamas šoko ant vanago. Tačiau antras kaukštelėjimas, kurį visu smarkumu vanagas smogė snapu šuniui į galvą, partrenkė Serką ant žemės. Tuo pat momentu iš Nadios krūtinės išsiveržė skaudus ir kupinas baimės riksmas.

- Tenai, tenai! - sušuko ji.

Iš žemės kyšojo galva, ir Nadia būtų ją užkabinusi koja, jeigu ne žaibo švystelėjimas, plačiai ir toli apšvietęs stepes.

Nadia susmuko ant kelių prie šios galvos.

Nikolajus, kurį totoriai iki kaklo užkasė į žemę, buvo paliktas stepėse, žiauriai pasmerktas badui ir troškuliui. Jį pasmerkė miriop, palikę suplėšyti paukščiams ir žvėrims.

Štai kur prieš tris dienas totoriai užkasė savo belaisvį!.. Jau tris dienas žiauriai kankinosi Nikolajus, laukdamas pagalbos tik iš dangaus.

Vanagai pastebėjo jo galvą, ir tiktai ištikimas šuo iki paskutinės valandėlės gynė savo šeimininką nuo grobuonių paukščių.

Michailas Strogovas pradėjo kasti žemę.

Nikolajaus akys, iki šiol buvusios užmerktos, dabar atsimerkė. Jis pažino Michailą ir Nadią.

- Sudiev, mano bičiuliai, - sušnabždėjo jis. - Aš džiaugiuosi, kad vėl galėjau jus išvysti! Pasimelskite už mane!..

Tai buvo jo paskutinieji žodžiai. Pagalba atėjo per vėlai.

Michailas Strogovas neatsikvėpdamas kasė žemę ir po didelių pastangų pagaliau šiaip taip ištraukė iš žemės nelaimingojo kūną. Pridėję prie krūtinės ausį, Strogovas atidžiai klausėsi, ar dar tebeplaka širdis?

Ne, ji jau liovėsi plakusi!..

Tada jis nusprendė Nikolajų palaidoti ir pradėjo kasti duobę, kurioje Nikolajus buvo užkastas gyvas. Drauge su nelaimingojo palaikais Strogovas nusprendė šalia palaidoti ir ištikimojo šuns lavoną.

Staiga kelyje pasigirdo stiprus ūžesys, ir ne toliau kaip už pusvarsčio sudundėjo arklių kanopos.

Michailas Strogovas klausėsi.

Veikiausiai, tai raitelių būrys.

- Nadia! - sušnibždėjo jis.

Suskambėjus jo balsui, paskendusi maldoje Nadia krūptelėjo.

- Pažiūrėk, kas tenai? - tarė jai Strogovas.

- Totoriai! - su išgąsčiu atsakė ji.

Ir tikrai, vieškeliu Irkutsko link jojo smarkia risčia emiro avangardas.

- Jie nesukliudys man jį palaidot! - tarė Michailas Strogovas ir tęsė savo darbą.

Netrukus Nikolajaus lavonas, sunertomis ant krūtinės rankomis, buvo nuleistas į duobę. Nadia ir Michailas Strogovas atsiklaupę paskutinį kartą sukalbėjo maldą už šį gerą ir be galo nuoširdų žmogų, kuris paaukojo savo gyvybę už atsitiktinai sutiktus draugus.

- Dabar, - tarė Michailas Strogovas užkasdamas duobę, - šakalai ir vilkai jo nesuės!

Paskui Michailas grasindamas ranka parodė į jojantį priekyje totorių būrį ir, pakilęs nuo žemės, tvirtu balsu tarė:

- Į kelionę, Nadia!

Dabar jie eiti keliu nebegalėjo. Jiems teko keliauti stepėmis. Dabar jau nebeteko rūpintis persikėlimu per Dinką. Nadia jau nebegalėjo eiti, bet užtat galėjo už jį matyti. Jis paėmė ją ant rankų ir ėjo Irkutsko gubernijos link. Jam liko nukeliauti ne daugiau kaip du šimtus kilometrų. Kaip, kokiu būdu jis galės nukeliauti šį likusį kelią? Ar jis dar mažai pavargęs, ar jam pakaks jėgų? Kaip keliaudamas per šią begalinę dykumą, jis vis dėlto išsimaitins? Kokia čia veikia antgamtinė energija, kurios dėka jam pasisekė nukeliauti per Sajanų kalnų grandinę. Nei jis, nei Nadia to negalėjo pasakyti!

O tuo tarpu, praslinkus dvylikai dienų, spalio antrosios šeštą valandą vakaro begalinis vandens plotas tįsojo prieš mūsų keleivių akis.

Tai buvo Baikalo ežeras.

X

Baikalas yra 1700 pėdų aukščiau jūros lygio.

Jo ilgis maždaug 1000 kilometrų, o plotis apie 100. Jo gilumas nežinomas. Ponia de Burbulon mums praneša, kad, pagal jūrininkų pasakojima Baikalas turįs pretenzijų vadintis jūra. Jeigu jį pavadina ežeru, tai jis tučtuojau ima šėlti. Tačiau, pasak senovės padavimų, niekada jame nėra nuskendęs nė vienas rusas. Šį didžiulį gėlo vandens baseiną sudaro daugiau negu trys šimtai sutekėjusių upių. Jį iš visų pusių supa didingai iškilę į dangų ugnikalnių kilmės kalnai. Iš jo išteka tik viena upė - Angara, kuri įteka į Jenisiejų. Jį supantieji kalnai sudaro Tungūzų kalnų šaką ir priklauso prie plačios Altajaus kalnyno sistemos.

Šiuo metu šaltis jau davė save pajusti. Šioje vietoje, esančioje labai nepalankiose klimato sąlygose, dažnai pasitaiko, kad rudens visai nebūna, ir žiema staiga parodo savo dantis.

Prasidėjo pirmosios spalio dienos. Saulė nusileisdavo penktą valandą vakaro ir dažnai per ilgas naktis temperatūra krisdavo iki nulio. Pirmasis sniegas, kuris paprastai pasilieka iki pat pavasario, jau baltavo pabaikalės kalnų viršūnėse. Žiemos metu ežeras apsidengia keleto pėdų storumo ledo sluoksniu; ledu tada slenka vilkstinės, rogėmis važiuoja paštininkai ir kurjeriai.

Supykęs, kad jį vadina "ežeru", Baikalas pasidaro audringas. Jo bangos trumpos, kaip visose vidaus jūrose, pavojingos plaustams, valtims, laivams, kurie skersai ir išilgai per visą navigacijos laiką jį vagoja.

Michailas Strogovas pasiekė ežero pietvakarių pakraštį nešdamas ant rankų Nadią, kurios, rodos, visas gyvenimas susitelkė tik jos akyse. Ko galėjo daugiau be mirties, begalinio nuovargio, alkio ir žiauraus vargo šioje dykumoje tikėtis keleiviai? Tačiau išeities nebuvo, nes už nugaros pasiliko milžiniškas šešių su viršum tūkstančių kilometrų kelias, o tuo tarpu tikslas, kurio su tokiu pasiryžimu siekė caro kurjeris, jau buvo taip arti! Keliaujant ežero krantu iki Angaros žiočių, liko nukeliauti tik šešiasdešimt kilometrų ir aštuoniasdešimt kilometrų nuo Angaros žiočių iki Irkutsko; vadinas, iš viso šimtas keturiasdešimt kilometrų, t.y. trijų dienų kelias stipriam, sveikam žmogui.

Bet ar turėjo tokių savybių Michailas Strogovas?

Šį kartą mūsų aklajam likimas padėjo; atrodė, kad po daugelio žiaurių išbandymų ir nelaimių jis valandėlei pasigailėjo Michailo Strogovo. Šis Baikalo pakraštys, kuris jiems pasirodė tuščias ir kuris iš tikrųjų visada toks ir yra, nebuvo toks šiuo metu. Apie pusantro šimto žmonių susirinko prie iškyšulio ežero pietvakarių pakraštyje.

Nadia šią žmonių grupę pastebėjo pirmutinė, kai Strogovas nešdamas ją ant rankų, išėjo iš tarpukalnio.

Akimirką mergaitė buvo išsigandusi, nes bijojo, kad tai gali būti totoriai, pasiųsti išžvalgyti Baikalo pakraščių; tuo atveju nuo jų pabėgti nebuvo galima.

Tačiau netrukus Nadia pamatė visai ką kita.

- Rusai! - sušuko ji.

Po to jos akys užsimerkė ir bejėgiškai nusvirusi galva atsirėmė į Michailo Strogovo krūtinę.

Tačiau žmonės juos pastebėjo ir keletas jų pribėgę nusivedė akląjį ir merginą į paplokščią smėlėtą krantą, prie kurio stovėjo besiruošiąs plaukti keltas.

Tai buvo įvairių luomų rusų pabėgėliai, kuriuos prie Baikalo kranto suartino vienas vargas; vejami totorių žvalgų, jie skubėjo pasislėpti Irkutske, tačiau, kai riaušininkai užėmė Angaros krantus, nukeliauti ten sausuma negalėjo. Jie tikėjosi pasiekti miestą plaukdami pasroviui upe, kuri teka per Irkutską. Sužinojęs apie jų sumanymą, Michailas Strogovas iš džiaugsmo vos neapsiverkė.

Tačiau jis to neparodė, nes stengėsi dabar dar labiau negu anksčiau neatskleisti savo paslapties.

Pabėgėlių planas buvo labai paprastas. Mat, vienas Baikalo intakas teka išilgai aukštutinio ežero kranto iki Angaros žiočių. Tai šituo intaku jie norėjo pasinaudoti, kad visų pirma pasiektų išėjimą iš Baikalo. Nuo šios vietos iki Irkutsko stipri upės srovė galėjo juos nešti dešimt penkiolika kilometrų greičiu per valandą. Už pusantros dienos jie turėjo atsidurti netoli miesto.

Bet visi laivai buvo paimti anksčiau, ir pabėgėliams teko paskubom susikalti plaustą. Krante augo pušynas, iš kurio jie ėmė plaustui medžiagos. Medžių kamienai, surišti ievų šakutėmis, sudarė plotą, kuriame lengvai galėjo tilpti šimtas žmonių.

Į šitą plaustą atvedė Michailą Strogovą ir Nadią. Mergina jau atsipeikėjo. Jai ir jos bendrakeleiviui davė šiokio tokio maisto. Po to ji atsigulė lapų guolyje ir tučtuojau giliai užmigo.

Tiems, kurie jį klausinėjo, Strogovas nieko nepasakė apie tai, kas įvyko Tomske. Jis sakėsi gyvenęs Krasnojarske, kol emiro kariuomenė neatsirado kairiajame Dinkos krante. "Galimas daiktas, - pridūrė jis, - kad žymesnės totorių jėgos jau susispietė prie Irkutsko". Todėl gaišti negalima nė valandėlės. Be to, ir šaltis didėjo. Nakties metu temperatūra nukrisdavo žemiau nulio. Baikalo paviršiuje jau pasirodė ižas - netolimų ledų pranašas. Tačiau, jeigu plaustas galėjo lengvai plaukti ežeru, tai taip pat galėjo ir Angara, kad tik ledai nesukaustytų jos srovės.

Pabėgėliams reikėjo tučtuojau išplaukti.

Aštuntą valandą vakaro plaustas pajudėjo ir vanduo jį sparčiai nunešė. Pakako ilgų smaigtų stipriose kaimiečių rankose, kad galėtų vairuoti jo kryptį.

Senas laivo savininkas iš Baikalo apsiėmė vairuoti plaustą. Tai buvo apie 65 metų amžiaus žmogus vėjo ir saulės nugairintu veidu, tankia žila barzda; ant galvos turėjo kailių kepurę. Rimtas ir rūstus, jis dėvėjo ilgais, plačiais kailiniais, stipriai suveržtais diržu ir nusileidžiančiais beveik iki kulnų. Šis nusiminęs senis sėdėjo plausto pakrašty, komandavo ir per visą laiką ištarė ne daugiau kaip dešimt žodžių. Plaustą vairuoti reikėjo taip, kad jis plauktų nešamas srovės, kuri, kaip jau minėjome, pagal krantą buvo smarkesnė. Plauste buvo įvairių luomų rusų. Tarp vietinių kaimiečių čia buvo du ar trys keleiviai maldininkai, keletas vienuolių ir vienas popas, kuriuos užtiko totorių antplūdis. Keleiviai su savimi turėjo lazdas, kelionės butelius, pririštus prie diržo, ir visi gailiu balsu giedojo psalmes. Vienas

keliavo iš Ukrainos, kitas nuo Geltonosios jūros, o trečias iš Suomijos. Šis paskutinysis, jau visiškai žilas senelis, prie diržo turėjo prisirišęs aukoms rinkti dėžutę su kabančia spyna, kokias kabina ant stulpų prie cerkvių. Ką jis surinks per šią ilgą ir varginančią kelionę, sau nieko negalės pasiimti, nes neturi rakto, o atrakinta bus tik jam sugrįžus.

Vienuoliai keliavo iš imperijos šiaurės. Praslinko jau trys mėnesiai, kai jie išvyko iš Archangelsko miesto, kurį kai kurie keliautojai randa esant panašų į rytų miestą. Jie aplankė šventas salas prie Karelijos krantų, Soloveco vienuolyną, Trejybės-Sergijaus, Kijevo-Pečioros, šv. Antonijaus ir Feodosijaus lauras; Maskvoje - Simono ir Kazanės vienuolynus, o taip pat ten esančią stačiatikių cerkvę. Dabar, apsivilkę savotiškais juodais drabužiais, jie grįžo į Irkutską.

O šventikas buvo kaimo cerkvės popas, kurių Rusijos imperijoje priskaitoma iki šešių šimtų tūkstančių. Apsirengęs buvo taip pat neturtingai kaip ir kaimiečiai, pagaliau ir šiaip gyvenime jis niekuo nesiskyrė nuo jų turėdamas mažą autoritetą; dirbdavo savo žemės sklypelį kaip ir kaimiečiai ir turėjo mokėti tuos pačius mokesčius.

Jam pasisekė išgelbėti savo žmoną ir vaikus nuo totorių žvėriškumo nugabenus juos į šiaurines gubernijas, o jis pats iki paskutinės valandėlės pasiliko eiti savo pareigas. Paskui turėjo bėgti, ir kadangi sausumos kelias į Irkutską jau buvo totorių užimtas, jam teko ieškoti išsigelbėjimo prie Baikalo krantų, nes nuo čia dabar į Irkutską liko vienintelis kelias.

Tokie tat buvo žmonės, susispietę ant plausto. Pakėlę akis į dangų, pamaldžiai nusiteikę, jie giedojo tylų vidurnaktį čia pakeldami, čia nuleisdami balsą. Kiekvieną giesmę baigdami, visi kartu kartodavo:"Garbė Tau, mūsų Dieve, garbė Tau!".

Iš pradžių viskas sekėsi laimingai. Nadia visą laiką stipriai miegojo. Strogovas sėdėjo šalia jos. Protarpiais ir jis užsnūsdavo, tačiau neramios mintys neduodavo jam ramybės. Auštant, plaustas, sulaikytas iš priekio pučiančio vėjo, buvo dar apie keturiasdešimt kilometrų nuo Angaros žiočių ir vargiai galima buvo laukti, kad jis pasiektų ją anksčiau kaip trečią ar ketvirtą valandą dienos. Iš dalies tai buvo patogu, nes, plaukiant naktį, jie bus nematomi. Senasis laivo savininkas pranešė, kad vienintelis daiktas, kurio tenka bijoti, yra ledai, kurie vis dažniau jiems pasitaikydavo kelyje.

Naktis buvo nepaprastai šalta. Netrukus pasirodė gausybė ledų, kurie, smarkaus vėjo varomi, plaukė į vakarus. Tačiau ledai buvo nepavojingi, nes, aplenkę žiotis, negalėjo patekti į Angaros upę; reikėjo galvoti apie

tuos, kurie slinko iš rytinio ežero kampo ir galėjo įsiveržti į upės vagą ir susigrūsti upėje. Todėl reikėjo bijoti, kad gali pasivėlinti, kelyje užtrukti, o gal net ir visai kelionė nutrūkti.

Todėl Strogovas, labai susirūpinęs ežero būkle, norėjo žinoti, kiek jame susigrūdo ledų. Kai Nadia atsibudo, jis be paliovos ją klausinėjo, o ji pasakojo viską, kas darės ežere. Susidūrus ledams, Baikalo paviršiuje galima buvo pastebėti gana įdomų ir gražų vaizdą: tai buvo milžiniški trykštą verdančio vandens fontanai, susidarę žemėje iš versmių lyg artezinai šuliniai. Juos pati gamta išgręžė ežero dugne. Jie gana aukštai ištrykšdavo ir saulė juos apšviesdavo nuostabiausiomis vaivorykštės spalvomis, o šaltis tučtuojau juos sušaldydavo. Šis įdomus vaizdas labai žavėtų kiekvieną turistą, jeigu jis keliautų savo malonumui ir taikiu metu.

Ketvirtą valandą vakaro senasis laivo savininkas parodė tarp dviejų granito uolų krante Angaros žiotis. Dešiniajame krante jau pasirodė nedidelė Listvenicos prieplauka, cerkvė ir keletas namų. Keleiviai išsigando, kai pastebėjo, kad plaukiantys iš rytų pusės pirmieji ledai jau atsidūrė Angaros vagoje ir plaukė Irkutsko link. Tačiau jų buvo neperdaugiausia, todėl negalėjo užtvenkti upės; o kadangi dar nelabai šalo, tad negalėjo jų sukaustyti.

Plaustas įplaukė į šią mažą prieplauką ir sustojo. Tenai senasis laivo savininkas nusprendė kuriam laikui pasislėpti, nes norėjo pasitaisyti. Mat, rąstai atsiraišiojo ir ėmė skėstis. Reikėjo būtinai juos vėl surišti, nes nuo šios vietos prasidėjo labai stipri Angaros srovė. Ramiu laiku keleiviai plaukia iš Listvenicos prieplaukos į Baikalą. Iš čia jie plaukia į Kiachtą, paskutinį rusų-kinų pasienio miestą, arba plaukia iš tenai. Todėl šioje prieplaukoje stovi daug didesnių ir mažesnių laivų.

Tačiau šiuo metu Listvenicos prieplaukoje buvo tuščia. Gyventojai vengė totorių, kurie bastėsi abiejuose Angaros krantuose. Jie nuplukdė į Irkutską didžiausią laivyną įvairių laivelių ir valčių, kurie paprastai žiemos metu stovi šioje prieplaukoje, ir, apsirūpinę viskuo, ką galėjo su savim pasiimti, laiku pasislėpė Rytų Sibiro sostinėje.

Senasis laivo savininkas nebenorėjo iš Listvenicos prieplaukos imti daugiau pabėgėlių, tačiau tuo metu, kai plaustas priplaukė prie kranto, du keleiviai, išėję iš tuščio namo, bėgte atbėgo prie kranto.

Nadia, sėdėdama plausto paskuigalyje, išsiblaškiusi dairėsi aplinkui. Staiga ji vos nesuriko ir nusitvėrė Strogovui už rankos. Strogovas tą pat akimirką pakėlė galvą.

- Kas atsitiko, Nadia? - paklausė jis.

- Du mūsų kelionės draugai, Michailai.
- Prancūzas ir anglas, kuriuos mes sutikome Uralo tarpukalnėje?
- Taip.

Michailas Strogovas krūptelėjo, nes griežtas jo inkognito, kurį turėjo rūpestingai saugoti, galėjo iškilti aikštėn. Ir tikrai, Alkidas Žolivė ir Haris Bliuntas dabar matys ne Nikolajų Karpanovą, o tikrą Michailą Strogovą, caro kurjerį. Abu žurnalistai jau du sykiu su juo susitiko po to, kai jie išsiskyrė Išime; pirmą kartą Zabadjero stovykloje, kada jis rimbo smūgiu perkirto Ivanui Ogarevui veidą, o antrą kartą Tomske, kada jį emiras nuteisė. Ir dabar jie žinojo ne tik jo pavardę, bet ir tarnybos laipsnį.

Michailas Strogovas žaibo greitumu apsisprendė.

- Nadia, - tarė jis, - kai tik prancūzas ir anglas bus ant plausto, pakviesk juos pas mane!

Tai buvo tikrai Haris Bliuntas ir Alkidas Žolivė, kuriuos aplinkybės atvedė į Listvenicos prieplauką kaip ir Michailą Strogovą.

Kaip mums žinoma, korespondentai dalyvavo iškilmingai totoriams įžengiant į Tomską, tačiau išvyko prieš įvykdant Strogovui bausmę, kuria pasibaigė iškilmės. Jie nė kiek neabejojo, kad jų buvęs bendrakeleivis bus nugalabytas, tačiau nežinojo, kad emiro įsakymu jis buvo tik apakintas.

Jie kažkur gavo arklį ir tą patį vakarą išvyko iš Tomsko, tvirtai pasiryžę nuo šiol rašyti rusų kariuomenės karo veiksmų kroniką Rytų Sibire. Pagreitinę savo žygį, jie pasuko Irkutsko link, tikėdamiesi aplenkti chaną Feofarą ir, aišku, jiems tai būtų pasisekę, jeigu staiga nebūtų pasirodžiusi trečioji totorių kolona, atžygiavusi Jenisiejaus slėniu iš pietų pusės. Kaip ir Michailui Strogovui, jiems buvo atkirstas kelias dar nepasiekus Dinkos. Dėl šios priežasties jie buvo priversti nusileisti į Baikalą. Kai juodu atvyko į Listvenicą, prieplaukoje jau buvo tuščia. Kitu, totorių iš visų pusių apsuptu keliu jie jokiu būdu negalėjo pasiekti Irkutsko. Ir čia jie labai susirūpinę ir nusiminę laukė plausto net tris dienas. Jie sužinojo apie bėglių sumanymą. Tad jiedu nusprendė prasiskverbti naktį ir, totorių nepastebėti, pasiekti Irkutską.

Alkidas Žolivė nieko nelaukdamas ėmė kalbėtis su seniu, prašydamas leidimo jį ir jo bendrakeleivį priimti plaukti sykiu, siūlydamas tokį atlyginimą, kokio panorės.

- Čia nieko nemokama, - griežtai atsakė jam senis. - Čia rizikuojama gyvybe. Štai ir viskas.

Abu žurnalistai sulipo ant plausto, ir Nadia matė, kaip juodu atsisėdo jo priekinėje dalyje. Haris Bliuntas ir dabar buvo toks pat ramus anglas, kaip ir keliaujant jiems per Uralo kalnus, mažai su ja tekalbėjęs.

Alkidas Žolivė atrodė daug rimtesnis negu tada, ir reikia pripažinti, kad toks rimtas jis tapo dėl aplinkybių, kuriose dabar atsidūrė. Vos prancūzas atsisėdo plausto priekinėje dalyje, kai staiga pajuto, kad kažkieno ranka palietė jo petį.

Jis atsigręžė ir pažino Nadią, seserį to, kuris buvo dabar ne Nikolajus Karpanovas, bet Michailas Strogovas, caro kurjeris.

Jis jau norėjo šūktelėti, bet mergina pridėjo prie savo lūpų pirštą.

- Eime, - tarė jam Nadia.

Alkidas Žolivė, davęs Hariui Bliuntui ženklą, nuėjo paskui ją.

Žurnalistai, pamatę Nadią ant plausto, labai nustebo, bet jų nusistebėjimui nebuvo galo, kai pamatė Michailą Strogovą, kurį tarė esant nužudytą.

Jiems priėjus, Michailas Strogovas nė nekrustelėjo.

Alkidas Žolivė atsigręžė į merginą.

- Ponai, jis jūsų nemato, - tarė Nadia. - Totoriai išdegino jam akis! Mano vargšas brolis dabar aklas.

Alkido Žolivė ir jo draugo veiduose šmėkščiojo tai nepaprastas susijaudinimas, tai užuojauta.

Po minutės abu žurnalistai jau sėdėjo šalia Michailo Strogovo, spaudė jam ranką ir laukė, ką jis jiems pasakys.

- Ponai, - tarė pašnibždomis Strogovas. - Jūs neturite žinoti, nei kas aš esu, nei kuriam tikslui atvykau į Sibirą. Prašau jus saugoti mano paslaptį. Ar ponai man tai prižadat?

- Prisiekiu savo garbe, - tarė Alkidas Žolivė.

- Tikėkite džentelmeno žodžiu, - didingai atsiliepė Haris Bliuntas.

- Ačiū, ponai.

- Ar mes negalėtume tamstai kuo nors patarnauti? - paklausė Haris Bliuntas. - Gal tamsta norėtumei, kad mes padėtume atlikti jūsų uždavinį?

- Aš esu pasiruošęs veikti pats, - tarė Michailas Strogovas.

- Bet juk tie niekšai išdegino tamstai akis, - tarė Alkidas Žolivė.

- Aš turiu Nadią ir man pakanka jos akių!

Po pusvalandžio plaustas išplaukė iš Listvenicos prieplaukos ir nuplaukė upės link. Buvo penkta valanda vakaro. Artinosi naktis. Ji žadėjo būti labai tamsi ir šalta, nes jau ir dabar temperatūra nukrito žemiau nulio.

Alkidas Žolivė ir Haris Bliuntas, pažadėjęs išlaikyti paslaptį, nepasitraukė nuo aklojo. Jie kalbėjosi tarpusavyje pusbalsiu ir aklasis galėjo susidaryti vaizdą apie dabartinę padėtį.

Turėjo žinių, kad totoriai tikrai apsupo miestą ir kad jau visos trys kolonos susijungusios. Netenką abeioti, kad Ivanas Ogarevas ir emiras jau atsidūrė prie sostinės.

Bet kodėl caro kurjeris taip nerimastavo ir skubėjo, kai jau nebegalėjo didžiajam kunigaikščiui įteikti caro laiško ir net nežinojo jo turinio? Alkidas Žolivė ir Haris Bliuntas jokiu būdu negalėjo suprasti to, ko negalėjo suprasti ir Nadia.

Apie praeities įvykius jie užsiminė tik tada, kai Alkidas Žolivė pasijuto turįs pareigą pasakyti Michailui Strogovui:

- Mes turime atsiprašyti, kad nepaspaudėme tamstai rankos išsiskirdami Išimo stotyje.

- Ne, tamstos pasielgėt visai teisingai palaikę mane niekšu!

- Šiaip ar taip, - pridūrė Alkidas Žolivė, - tamsta puikiai smogtelėjai tam niekšui per veidą. Jis ilgai nešios gėdos antspaudą.

- Ne, neilgai! - paprastai atsakė Michailas Strogovas.

Plaustas iš Listvenicos prieplaukos išplaukė tik prieš pusvalandį, o Alkidas Žolivė ir jo bendrakeleivis jau žinojo tuos žiaurius išgyvenimus, kuriuos patyrė Strogovas ir jo kelionės draugė. Jie stebėjosi merginos energija ir savęs išsižadėjimu. O apie Michailą Strogovą pagalvojo tą pat, ką buvo pasakęs Maskvoje caras: "Iš tiesų, tai žmogus!"

Plaustas sparčiai plaukė tarp ledų, kuriuos nešė Angaros srovė. Abiejuose Angaros krantuose buvo matyti gražūs vaizdai.

Prieš keleivių akis iškildavo aukštos granito uolos, keistai išraižyti, nykūs tarpukalniai, iš kur veržte veržėsi upeliai; kai kada išsitiesdavo platūs slėniai su dar teberusenančiu kaimu ir tankūs pušynai, iš visų pusių apsiausti akinančios liepsnos. Nors totoriai paskui save paliko baisius pėdsakus, vis dėlto jų pačių dar nesimatė, nes jie, matyt, susispietė prie Irkutsko.

Tuo metu maldininkai giedojo giesmes, o senis, praskirdamas ledų gabalus, kurie jau spaudė plaustą, stengėsi, kad jis plauktų Angaros srovės viduriu.

XI

Aštuntą valandą vakaro - laiką buvo galima spėti iš dangaus spalvos, - nepermatoma tamsa apgaubė visą apylinkę.

Mėnulis dar nebuvo patekėjęs. Iš upelio vidurio krantų nesimatė. Neaukštai iškilusias uolas gaubė tiršti debesys, kurie vos judėjo. Retkarčiais stipraus vėjo srovė atūždavo iš rytų ir nurimdavo siaurame Angaros slėnyje. Mūsų bėgliams tamsa šiuo atveju daug padėjo. Mat, jeigu pasitvirtintų, kad totorių avanpostai yra apsistoję abipus krantų, pabėgėliams reikėtų didelio atsargumo, kad prasmuktų totorių nepastebėti.

Vargiai buvo galima tikėti, kad totoriai užtvenktų upę aukščiau Irkutsko: juk jie puikiai žinojo, kad rusai negali laukti jokios pagalbos iš pietinių gubernijų. Be to, netrukus pati gamta sudarys užtvanką, sukausčiusi susigrūdusius tarp abiejų krantų ledus.

Ant plausto dabar įsiviešpatavo visiška tyla. Kai tik jis įplaukė į upės vagą, maldininkų giesmės nutilo. Jie dabar meldėsi, tačiau jų malda buvo tyli ir nuo kranto jos niekas negalėjo išgirsti. Pabėgėliai, išsitiesę ant plausto, atrodė juoda kūnų masė viršum vandens.

Ledų judėjimas dabar nesunkino jų kelionės, bet net padėjo. Ir tikrai, plaustas, slinkdamas vienui vienas laisvoje upės plotmėje, kad ir buvo tamsu, vis tiek galėtų būti pastebėtas, o dabar jis buvo įsimaišęs į įvairaus didumo ir formos judančias mases, ir ūžesys, kilęs susigrūdus ledams, nustelbdavo kiekvieną kitą garsą, kuris galėtų sukelti įtarimą.

Buvo aštrus šaltis, pabėgėliai nuo jo žiauriai kentėjo neturėdami kitos priedangos, tik beržo šakeles. Jie glaudėsi vienas prie kito, kad tik lengviau pakeltų žemą temperatūrą, kuri nukrito iki 10 laipsnių šalčio. Sūkuriai vėjo, pučiančio iš kalnų, jau apsidengusių sniegu, dar labiau didino šaltį.

Michailas Strogovas ir Nadia gulėjo užpakalinėje plausto dalyje ir kantriai kentėjo. Alkidas Žolivė ir Haris Bliuntas, sugulę čia pat šalia jų, šiam negailestingam Sibiro šalčiui iš visų jėgų priešinosi. Tačiau nei jie, nei kiti dabar net ir pašnibždomis nekalbėjo.

Juos be paliovos kamavo mintys apie pavojų. Kiekvieną minutę galėjo kas nors atsitikti. Michailas Strogovas, kaip žmogus, tikėjęsis greit pasiekti savo tikslą, buvo labai ramus. Ir sunkiausiomis valandomis šio žmogaus valia nepalūžo. Jis net jau guodėsi, kad netrukus ateis laikas, kai galės susirūpinti motina, Nadia ir savimi. Jis tik bijojo pačio blogiausio - kad ledų suspaustas plaustas nesustotų dar nepasiekęs Irkutsko. Jis tik apie tai ir tegalvojo, tvirtai pasiryžęs žūtbūt pasiekti tikslą.

Nadia, po kelių valandų poilsio jau gerokai sustiprėjusi, kiekvieną valandėlę buvo pasirengusi keliauti toliau su Michailu Strogovu. Ji jautė, kad kiekvienu momentu gali įvykti koks nors netikėtumas ir kad tuo atveju

Michailas Strogovas vėl griebsis kokių nors priemonių savo tikslui pasiekti ir ji, Nadia, nė vienai valandėlei neturi nuo jo pasitraukti ir vesti jį toliau. Besiartinant prie Irkutsko, prieš jos akis vis aiškiau ir aiškiau kilo tėvo paveikslas. Ji galvojo apie savo mylimą tėvą, kuris vienas totorių apsuptame mieste, toli nuo brangių žmonių, kuriuos jis iš visos širdies mylėjo; aišku, ji nė kiek neabejojo, kad jos tėvas, pagautas patriotizmo, drąsiai gins miestą nuo totorių.

Jeigu likimas lems, po kelių valandų ji atsidurs tėvo glėbyje, perduos jam paskutiniuosius motinos žodžius, ir daugiau jau niekas jų neišskirs. Jeigu Vasilijaus Fiodorovo ištrėmimas neribotas, tai ji su juo pasiliks iki mirties. Paskui ji nejučiomis pagalvojo apie tą žmogų, kuriam ji turi būti dėkinga, kad padėjo jai išvysti tėvą. Ji galvojo apie šį kilnų bendrakeleivį, apie "brolį", kuris vėl sugrįš į Maskvą, kai sutriuškins totorių armiją, ir jo, galimas daiktas, ji daugiau niekada nebepamatys.

Haris Bliuntas ir Alkidas Žolivė tik ir tegalvojo, kad jų padėtis nepaprastai kritiška ir kad visa tai tinkamai pavaizdavus scenoje, išeitų labai įdomi pjesė. Anglas galvojo apie "Daily Telegraph", o prancūzas apie giminaitės Magdalenos skaitytojus. Abu labai nerimastavo.

- Na, tuo geriau! - galvojo Alkidas Žolivė. - Reikia jaudintis, tai , sako, sušildo! Aš net manau, kad šia tema yra kažkoks eilėraštis, tik šimts velnių, jo neprisimenu!..

Primerkęs akis jis stengėsi permatyti tirštą tamsą, kuri gaubė upę. Tuo tarpu stiprūs šviesos atspindžiai protarpiais perskrosdavo tamsą ir fantastiškiausiai nušviesdavo krante stūksančias masyvias uolas.

Šen ir ten liepsnojo miškai. Vienur užgesdavo, kitur vėl suliepsnodavo kaimai. Nakties metu šie vaizdai buvo be galo įspūdingi ir labai baugino keleivius. Gaisro pašvaistės sušvisdavo čia iš vienos, čia iš kitos upės pusės. Slenkantieji milžiniški ledų gabalai atrodė it didžiausias veidrodis, kuriame įvairiausiomis spalvomis atsispindėdavo baugios gaisro pašvaistės. Plaustas, atsidūręs tarp šių judančių kūnų, slinko į priekį visiškai nematomas.

Kol kas aiškaus pavojaus nebuvo. Tačiau bėglių tykojo kito pobūdžio vargas. Jie negalėjo iš anksto jo numatyti ir jo išvengti. Tik atsitiktinai tai pastebėjo Alkidas Žolivė. Štai kaip visa tai atsitiko.

Gulėdamas dešinėje plausto pusėje, korespondentas nugramzdino ranką į vandenį; upės paviršius jį labai išgąsdino. Vanduo jam pasirodė kažkoks tirštas, tarytum jame būtų alyvos. Tada Alkidas Žolivė ištraukė ranką ir, ją pauostęs, įsitikino, kad neapsiriko. Aišku, tai buvo naftos

sluoksnis, kuris plūduriavo Angaros paviršiuje ir sykiu su srove slinko priekin. Plaustas plaukė iš visų pusių apsiaustas naftos, kuri kiekvienu momentu gali lengvai suliepsnoti. Iš kur ši nafta atsirado? Ar tai buvo gamtos reiškinys, ar ji buvo totorių paleista tam tikrais sumetimais? Ar tik jie nesugalvojo tokiu būdu išplėsti gaisrą iki pat Irkutsko? Tai, be abejonės, civilizuotų tautų karo taisyklės draudžia.

Štai klausimai, kurie kilo Alkido Žolivė galvoje, tačiau jis rado reikalą tai pasakyti tik Hariui Bliuntui, ir abu sutarė kitų keleivių negąsdinti. Juk visiems žinoma, kad centrinės Azijos dirva kaip kempinė prisisunkusi anglingų junginių. Baku, prie Persijos sienos, Apšerono pusiasalyje, Japonų jūroje, Mažojoje Azijoje, Japonijoje, Jung-Čange, Birmoje - naftos šaltiniai trykšte trykšta, jų žemės paviršiuje ten tūkstančiai. Tai "naftos šalys". Tokį pat vardą turi dabar ir Šiaurės Amerika.

Religinių švenčių metu kai kurių kraštų gyventojai - ugnies garbintojai, ypač Baku mieste, į jūrą išpila naftos, kuri, būdama lengvesnė už vandenį, plaukia paviršiumi. Kai ateina naktis, naftos sluoksnį, išsiplėtusį Kaspijos jūroje, jie uždega ir pasidaro sau didingą ugnies vandenyno reginį, kuris vėjo blaškomas banguoja ir ūžia. Tačiau tai, kas Baku teikė malonumą, Angaros upėje būtų didžiausia nelaimė. Jeigu iš neatsargumo ar tyčia kas nors pakištų ugnį, tai užtektų vienos akimirkos, kad upė paskęstų liepsnoje iki pat Irkutsko. Visą laiką, nors ant plausto visi elgėsi atsargiai, persekiojo pavojus, nes iš abiejų Angaros pusių siautė gaisrai ir pakaktų vieno nuodėgulio arba net žiežirbos ir naftos sluoksnis tučtuojau suliepsnotų.

Alkidą Žolivė ir Harį Bliuntą nukrėtė šiurpas ir apėmė baimė. Kokia tai buvo baimė, lengviau įsivaizduoti, negu aprašyti. Ar ne geriau būtų buvę priplaukti prie vieno ar kito kranto, išlipti ir laukti.

- Šiaip ar taip, - sakė Alkidas Žolivė, - kad ir koks būtų pavojus, aš pažįstu žmogų, kuris jokiu būdu nenulips nuo plausto.

Jis leido suprasti, kad tai Michailas Strogovas.

O tuo tarpu plaustas plaukė tarp ledų, kurių eilės vis labiau tirštėjo.

Iki šiol Angaros krantuose nebuvo matyti nė vieno totorių būrio: tai aiškiai rodė, kad plaustas dar nepriplaukė prie avanpostų. Tačiau apie dešimtą valandą vakaro Haris Bliuntas pasakė, kad jis matąs ant ledų šmėkščiojant šešėlius. Tie šešėliai, šokinėdami nuo vienos lyties ant kitos, vis artėjo ir artėjo.

- Totoriai, - dingtelėjo jam.

Prisėlinęs prie senio, stovinčio plausto priekyje, jis parodė šį įtartiną reiškinį.

Senis atidžiai įsižiūrėjo.

- Tai tik vilkai. Na, vis dėlto geriau negu totoriai. Bet reikia gintis, ir be jokio triukšmo.

Ir tikrai, pabėgėliams teko gintis nuo grobuonių, kurie šalčio ir bado genami šiame krašte bastėsi. Vilkai pajuto plaustą ir netrukus jį puolė. Pabėgėliams teko stoti su jais į atvirą kovą, tačiau šaunamojo ginklo nevartojo, nes plaustas jau buvo netoli totorių sargybų. Moterys ir vaikai susispietė plausto vidury, o vyrai, apsiginklavę kas kartimi, kas peiliu, o daugumas lazdomis, atkakliai kovėsi su grobuonimis. Jie vengė mažiausio riksmo, tačiau vilkų staugimas aiškiai buvo girdėti.

Michailas Strogovas nenorėjo likti be darbo; jis atsigulė ant plausto iš tos pusės, iš kur veržėsi grobuonys, išsitraukė peilį ir kiekvieną sykį, kai prisiartindavo vilkas, jo ranka vikriai įsmeigdavo peilį vilkui į kaklą. Aišku, Haris Bliuntas ir Alkidas Žolivė taip pat nenorėjo dykinėti, ir jie šoko į kovą. Šios baisios skerdynės vyko didžiausioje tyloje, nors kai kurie pabėgėliai buvo pavojingai sužeisti.

Tačiau ši kova, matyt, žadėjo ilgai užtrukti.

Vilkų gaujos be paliovos didėjo: atrodė, kad dešinysis Angaros krantas jų tvinte pritvinęs.

- Taip, šitai niekada nesibaigs, - kalbėjo Alkidas Žolivė, žaibo greitumu sukinėdamas savo durtuvą, kuris nuo kraujo buvo raudonas. Ir tikrai, ši baisi kova jau truko daugiau kaip pusvalandį, tačiau vilkų nemažėjo, bet dar daugėjo, nes jų šimtai bėgo ledo lytimis. Netrukus pabėgėliai ėmė silpti. Atšiauri kova krypo ne jų naudai. Tuo metu apie dešimt stambių vilkų, įnirtę nuo bado ir pykčio, blizgančiomis kaip anglis akimis užšoko ant plausto. Alkidas Žolivė ir jo draugas šoko į šių grobuonių vidurį. Michailas Strogovas buvo bešliaužiąs prie jų, kai staiga vilkai pakeitė frontą: po kelių minučių jie paliko ne tik plaustą, bet ir aplinkui jų niekur nesimatė. Visi šie juodi kūnai kažkur dingo ir netrukus paaiškėjo, kad jie paskubomis išsikraustė į dešinįjį upės krantą.

Mat, vilkai puola tik tamsoje, o tuo metu akinanti šviesa apšvietė visą Angaros paviršių.

Tai buvo didelio gaisro pašvaistė. Paškovo kaimas ėmė liepsnoti. Šį kartą pabėgėliai pastebėjo totorius, kurie dirbo savo baisų darbą. Nuo šios vietos jie buvo užėmę abi pakrantes iki pat Irkutsko. Vadinas, pabėgėliai dabar atsidūrė pačioj pavojingiausioj vietoj, o tuo tarpu iki Irkutsko dar buvo trisdešimt kilometrų. Jau buvo vidurnaktis. Plaustas vis tebeslinko pirmyn. Jį aplinkui supo milžiniškos ledo lytys, tarp kurių plaustą buvo

sunku įžiūrėti. Tačiau gaisro pašvaistė retkarčiais ir jį nušviesdavo. Pabėgėliai, sugulę ant plausto, stengėsi nejudėti.

Gaisras didėjo nepaprastu greičiu. Kaimo pušiniai namai degė kaip žvakės, o iš viso jų buvo daugiau kaip pusantro šimto. Prie ugnies traškėjimo prisijungė ir totorių rykavimas.

Senis, atsirėmęs į ledus, stūmė plaustą arčiau dešiniojo kranto. Tuo metu nuo kranto, ant kurio liepsnojo Paškovo kaimas, jie buvo už 300-400 pėdų. Todėl, švystelėjus šviesai, totoriai pabėgėlius būtų galėję pastebėti, jeigu nebūtų plėšę kaimo.

Galima įsivaizduoti, kokia buvo Alkido Žolivė ir Hario Bliunto baimė. Jie nesiliovė galvoję apie tą naftą, kuria plaukė jų plaustas.

Pavojus buvo rimtas, nes nuo liepsnojančių namų, kaip iš karštai įkaitusių krosnių, kildavo gausybė žiežirbų. Su besisukančiais dūmų kamuoliais šios žiežirbos kilo į viršų penkis ar šešis šimtus pėdų. Dešiniajame krante, kaip tik priešais gaisrą, medžiai ir uolos buvo tartum paskendusios liepsnoje. Pakaktų vienai žiežirbai nukristi į Angarą ir jos paviršuje užsipliekstų baisi ugnis, kuri persimestų nuo vieno kranto į kitą. Per akimirką būtų sunaikintas plaustas ir visi, kas ant jo buvo.

Bet, laimei, silpnas nakties vėjas pūtė ne iš tos pusės. Jis pūtė iš rytų ir nukreipė liepsną į kairę. Galima tikėtis, kad pabėgėliai kol kas išvengs šios nelaimės.

Tikrai, netrukus jie paliko užpakalyje degantį kaimą. Gaisras palengva mažėjo, ūžesys rimo ir netrukus paskutinieji šviesos atspindžiai pranyko už aukštų uolų, kurios tūnojo staigiame upės posūkyje.

Artinosi vidurnaktis. Aplinkui vėl įsiviešpatavo nepermatoma tamsa, kuri buvo paranki pabėgėliams. Tačiau ir totoriai buvo netoli; jie vaikštinėjo pirmyn ir atgal abiejuose upės krantuose; jų nesimatė, bet aiškiai buvo girdėti jų žingsniai. Skaisčiai degė sargybinių kūrenamų laužų ugnys. Reikėjo slinkti pirmyn su didžiausiu atsargumu tarp ledų, kurie vis labiau grūdosi ir spaudė plaustą. Senis atsistojo, o kaimiečiai vėl griebėsi smaigtų. Visiems atsirado darbo, nes plaukti darėsi vis sunkiau.

Michailas Strogovas nušliaužė į priekį. Alkidas Žolivė nusekė paskui jį. Abu atidžiai klausėsi, ką kalba senis ir kaimiečiai.

- Žiūrėk į kairę pusę!
- Štai ledai užsikabino iš kairės pusės!
- Stumk, stumk smaigtu!
- Po valandos ir mus sutriuškins!

- Dievo valia! - atsakė senis. - Prieš Jo šventą valią niekas negali atsispirti.

- Ar tamsta juos girdi? - paklausė Alkidas Žolivė.

- Taip, - atsakė Strogovas, - bet su mumis Dievas.

Tuo tarpu padėtis darėsi vis sunkesnė. Jeigu plaustas negalės toliau plaukti, tai pabėgėliai ne tik negalės pasiekti Irkutsko, bet net bus priversti palikti plaustą, nes jis neišlaikys ledų spūsties. Ievų šakutės, kuriomis buvo surišti rąstai, nutrūks, išsiskyrę pušų rąstai nugrims po užšalusia pluta ir nelaimingiesiems neliks nieko kita kaip išlipti ant slenkančių ledų. O kai išauš diena ir juos pastebės totoriai, be abejonės, visus išžudys.

Strogovas sugrįžo atgal, kur jo laukė Nadia. Jis priėjo prie merginos ir, nutvėręs už rankos, paklausė ją jau nežinia kurį kartą:

- Nadia, tu pasiruošusi?

- Taip, aš jau pasiruošusi, brolau! - atsakė Nadia kaip visada.

Su ledais plaustas dar nuplaukė keletą kilometrų. Jeigu Angara užšalo, tai, žinoma, pasroviui toliau plaukti nebus galima, nes jau ir dabar plaustas slinko labai lėtai. Kiekvieną minutę jis čia atsitrenkdavo į lytis, čia pasisukdavo į šalį. Kad galėtų plaukti pirmyn, reikėjo saugotis susidūrimo. Bet svarbiausia - nakties teliko vos keletas valandų. Jeigu iki penktos valandos ryto pabėgėliai nepasieks Irkutsko, tai visos jų viltys kada nors jį pasiekti turės žūti.

Pusę antros, nepaisant visų žmonių pastangų, plaustas įsirėmė į stiprią kliūtį ir galutinai sustojo. Ledai, slenkantys nuo aukštupio, užšoko ant jo, prirėmė prie ledų užtvaros, ir plaustas, tartum patekęs ant seklumos, nejudėjo iš vietos.

Šioje vietoje Angara buvo beveik du kartus siauresnė. Todėl čia susigrūdo daug ledų, kurie, atsiradus dideliam spaudimui ir padidėjus šalčiui, sušaldavo ir pavirsdavo į vieną ištisą lygumą. Už penkių šimtų žingsnių upės vaga vėl ėjo platyn, ir čia ledai atsiskirdavo ir plaukdavo Irkutsko link. Vadinas, jeigu šioje vietoje nebūtų susiaurėjusi upės vaga, tai plaustas lengvai galėtų pasroviui plaukti toliau. Tačiau kliūtis šį kartą buvo nenugalima ir pabėgėliai turėjo išsižadėti mažiausios vilties tęsti savo žygį.

Jeigu jie būtų turėję įrankių, kuriuos paprastai naudoja banginių medžiotojai, su kuriais galėtų praskleisti ledus, jeigu jie galėtų perpjauti šį ledų tarpą iki tos vietos, kur upė platėja, - galimas daiktas, kad tada jie suspėtų. Tačiau jie neturėjo nei pjūklo, nei ledlaužių, nieko, kas jiems padėtų prasiskverbti pirmyn.

Ką veikti toliau?

Tuo metu iš dešiniojo upės kranto prapliupo šūviai. Kulkų lietus pasipylė į plaustą. Nejaugi bėglius pastebėjo? Abejonės nebuvo, nes ir iš kito upės kranto nuaidėjo šūviai. Pabėgėliai, atsidūrę tarp dviejų ugnių, totorių šauliams buvo puikus taikinys. Kai kas iš bėglių buvo sužeisti, nors tamsoje kulkos pataikydavo tik atsitiktinai.

- Eime, Nadia, - sušnibždėjo Michailas Strogovas merginai į ausį.

Netarusi nė žodžio, Nadia paėmė Strogovą už rankos.

- Reikia prasmukti pro užtvarą, - tyliai sušnibždėjo jis jai. - Vesk mane, tačiau elkis taip, jog niekas nepastebėtų, kad mes norim pasišalinti nuo plausto!

Nadia valandėlę atidžiai klausėsi. Paskui jie šliaužte peršliaužė ledų lauką, skendintį tamsoje, kurią tai šen, tai ten perskrosdavo šūvių blyksniai.

Nadia šliaužė Strogovo priekyje. Iš visų pusių krito kulkos, kurios kaip kruša su trenksmu atsimušdavo į ledus. Ledų laukas, paviršiuje nelygus ir aštrus, iki kraujo draskė jų rankas, bet vis dėlto jie slinko pirmyn.

Praslinkus dešimčiai minučių, jie šiaip taip atsirado ledo lauko pakraštyje. Nuo čia Angaroje ledų sangrūdos nebuvo. Keletas ledo gabalų, atsiskyrę nuo ledų lauko, pamažu slinko miesto link. Juos stūmė į priekį upės srovė.

Nadia tik dabar suprato, ką buvo sumanęs Michailas Strogovas. Ji pastebėjo didelę ledo lytį, kuri vos tesilaikė prikibusi prie kitų ledų.

- Eik, - tarė Nadia.

Ir abu atsigulė ant tos ledo lyties, kuri, pasistūmėjus, atsiskyrė nuo kitų ledų.

Ledo lytis nuplaukė - upės vaga išsiplėtė, priekyje atsirado laisvas kelias.

Michailas Strogovas ir Nadia kurį laiką girdėjo šūvius, šiurpius riksmus, totorių rykavimus, kurie juos pasiekdavo nuo upės aukštupio. Palengva šis šiurpus riksmas ir totorių džiūgavimas tolumoje nurimo.

- Vargšai mūsų bendrakeleiviai! - sušnibždėjo Nadia.

Jau praslinko pusvalandis, kai stipri upės srovė smarkiai stūmė į priekį ledo lytį, kuria plaukė Strogovas ir Nadia. Jie būgštavo, kad štai bet kurią minutę ledo lytis suskils. Patekę į srovę, jie plaukė upės viduriu; jiems pasukti truputį istrižai reikės tik tada, kai atsidurs prie Irkutsko kranto.

Michailas Strogovas sukando dantis ir atsidėjęs klausėsi, neištardamas nė žodžio. Dar niekada jis nebuvo taip arti tikslo. Jis jautė, kad šį tikslą dabar pasieks!..

Apie antrą valandą ryto dviguba eilė šviesų apšvietė tamsų akiratį, kuriame skendėjo abu Angaros krantai. Iš kairės pusės sušvito Irkutskas, dešiniajame - totorių stovyklos šviesos.

Michailas Strogovas atsidūrė ne toliau kaip už pusvarsčio nuo miesto.

- Galų gale! - sušnibždėjo jis.

Tačiau Nadia staiga riktelėjo.

Jai riktelėjus, Strogovas atsistojo ant lyties, kuri po jo kojomis sujudėjo. Jis ištiesė ranką išilgai Angaros. Strogovo figūra, ryškios ugnies atspindžių apšviesta, buvo baisi. Ir tada, tartum jo akys būtų išvydusios siaučiančią liepsną, jis suriko:

- Ak, pats Dievas prieš mus!

XII

Irkutskas - Rytų Sibiro sostinė. Vidutiniškai jame priskaičiuojama trisdešimt tūkstančių gyventojų.

Kairėje Angaros pusėje gana status krantas sudaro papėdę jo cerkvėms, tarp kurių kyla į dangų soboras ir palaidai pastatyti namai. Bet vis dėlto vaizdas buvo nuostabiai gražus.

Dvidešimt kilometrų nuo Irkutsko, prie didžiojo vieškelio, stūkso aukštas kalnas. Nuo šio kalno viršūnės aiškiai matyti Irkutskas. Į akis krinta aukšti cerkvių bokštai, išgaubti kaip japonų vazos, smailos lyg minaretai varpinės. Todėl iš pradžių susidaro įspūdis, kad Irkutskas - rytų miestas. Tačiau vos tik įvažiuoji į miestą, šis įspūdis pranyksta. Pagal išgrįstas gatves ir šaligatvius šis iš dalies bizantiško, iš dalies kinų stiliaus miestas primena Europos miestus. Tik jo pakraščius vagoja grioviai ir auga milžiniški beržai, kurie vešliai žaliuodami iš abiejų kelio pusių, sudaro gražią alėją. Miestą puošia gražūs akmens ar plytų namai, kurių dažnai pasitaikọ matyti kelių aukštų. Čia galima sutikti ne tik tarantasų ir paprastų vežimų, bet ekipažų ir puošnių karietų. Mieste gyvena įvairių luomų gyventojų, kurie jau nieko bendra neturi su puslaukiniais sibiriečiais. Irkutsko gyventojams nėra svetimos net paskutiniausios Paryžiaus naujienos.

Šiuo metu Irkutskas buvo grūste prigrūstas įvairių pabėgėlių beveik iš visų Sibiro gubernijų. Mieste taip pat krito į akis įvairių įvairiausių dirbinių prabanga. Mat, Irkutskas - įvairiausių prekių margumynas. Šiame mieste keičia ir pardavinėja savo prekes Kinija, Centrinė Azija ir Europa. Dėl to prekių sandėliai čia grūste prigrūsti.

Irkutskas - Rytų Sibiro generalgubernatoriaus rezidencija. Tvarkos priežiūra pavesta policijos vadui, kuriam mieste, prigrūstame tremtinių, darbo netrūko. Savivaldybės reikalais rūpinosi miesto burmistras, žymus asmuo kilęs iš pirklių ir dėl gausių turtų turįs didelę įtaką savo valdiniams. Irkutsko įgulą sudarė vienas pėstininkų pulkas, iš viso apie du tūkstančiai žmonių, batalijonas vietinių žandarų su šalmais ir dėvinčių mėlynos spalvos mundurais su sidabriniais kaspinais.

Be to, Irkutske, kaip žinome, susidėjus aplinkybėms atsidūrė didysis kunigaikštis, caro brolis.

Prieš prasidedant neramumams, didysis kunigaikštis svarbiais politiniais sumetimais vizitavo kai kurias Sibiro sritis, tačiau kilus neramumams jis turėjo apsistoti šiame tolimame Rytų Sibiro gubernijos kampelyje. Apvažiuodamas žymesniuosius Sibiro miestus, didysis kunigaikštis keliavo ne kaip karo vadas, ne kaip didžiūnas, bet kukliai, lydimas tik savo karininkų ir nedidelio kazokų eskadrono, ir atsidūrė Užbaikalėje. Paskutinis rusų miestas prie Ochotsko jūros, kuriame jis turėjo garbės apsilankyti, buvo Nikolajevskas. Aplankęs rusų valdomų plotų pakraščius, didysis kunigaikštis sugrįžo į Irkutską ir ruošėsi vėl grįžti į Europą, kai staiga jį pasiekė žinia apie šį netikėtą ir baisų sukilimą. Jis skubiai sugrįžo į Rytų Sibiro žymiausiąjį miestą, tačiau susisiekimas su Europos Rusija netrukus buvo nutrauktas. Vis dėlto didysis kunigaikštis dar gavo iš Peterburgo ir Maskvos keletą telegramų ir dar galėjo atsakyti. Paskui telegrafo linija buvo nutraukta, o tos aplinkybės jau mums žinomos.

Taip Irkutskas nuo kitų pasaulio kraštų buvo visiškai atskirtas. Didžiajam kunigaikščiui liko tik viena išeitis - organizuoti totoriams pasipriešinimą. Jis dėjo visas pastangas šį reikalą skubiai sutvarkyti ir organizuodamas gynybą parodė didelį šaltakraujiškumą.

Žinios, kad totoriai jau užėmė Išimą, Omską ir Tomską pasiekė ir Irkutską. Reikėjo žūtbūt išgelbėti nuo totorių Sibiro sostinę. Greitu laiku pagalbos tikėtis nebuvo iš kur. Nedidelės kariuomenės dalys, stovinčios Amūro ir Irkutsko gubernijose, žinoma, negalėjo sustabdyti slenkančių totorių kolonų. Aišku, Irkutskas negalėjo išvengti apsiausties, vadinas, visų pirma reikėjo rūpintis paruošti miestą ir kiek galint ilgiau išsilaikyti.

Miesto stiprinimo darbai prasidėjo nuo tos dienos, kai totoriai užėmė Tomską. Tuo pačiu laiku didysis kunigaikštis sužinojo, kad Bucharos emiras, sudaręs sąjungą su chanais, pats vadovavo šiam sukilimui, tačiau jis nežinojo, kad šių barbarų vado vietininkas buvo Ivanas Ogarevas, rusų

karininkas, kuriam jis pats atėmė laipsnį. Didysis kunigaikštis iš veido Ivano Ogarevo nepažinojo.

Kaip mums jau žinoma, Irkutsko gubernijos gyventojams teko išsidanginti iš artimiausių miestų ir kaimų. Tie, kurie dėl vienos ar kitos priežasties nesuskubo pasislėpti sostinėje, turėjo pasitraukti už Baikalo, kur, veikiausiai, sukilimas neišsiplės. Duonos ir įvairių kitų produktų atsargos mieste buvo didelės, ir šiai paskutinei rusų galybės tvirtovei Tolimuose Rytuose rados galimybė kurį laiką atremti totorių armiją.

Irkutskas, įkurtas 1611 metais, stovi Irkutsko ir Angaros santakoje, dešiniajame Angaros upės krante. Du mediniai tiltai, polinis ir pontoninis, buvo pastatyti taip, kad navigacijai nekliudytų beveik per visą upės tėkmę. Šie tiltai jungia miestą su priemiesčiu, esančiu kairiajame krante.

Iš šios pusės apsiginti buvo nesunku. Iš priemiesčių gyventojai išsikraustė ir tiltai buvo išardyti. Persikelti per Angarą, kuri šioje vietoje buvo labai plati, nebuvo galima, nes iš priekio besiveržiančius totorius galėjo sutikti besiginančiųjų ugnis. Bet aukštupyje ir žemupyje per upę persikelti buvo lengva, todėl iš šių pusių totoriai galėtų įsiveržti į Irkutską, nes čia nebuvo jokios apsigynimo sienos. Todėl visų pirma buvo sustiprintas miesto vidurys. Dirbo dieną ir naktį. Didysis kunigaikštis matė gyventojų karštą atsidavimą stiprinant gimtąjį miestą, o vėliau jis pats galėjo įsitikinti, kad gyventojai drąsiai jį gynė. Kareiviai, pirkliai, tremtiniai, kaimiečiai - visi stojo petys į petį į bendrą apsigynimo frontą. Likus aštuonioms dienoms iki totorių atslinkimo prie Angaros, buvo užbaigti žemės pylimai. Griovys, kurį iš Angaros pripildė vandens, buvo iškastas tarp pylimo atšlaičių. Miesto jau nebuvo galima staiga paimti. Reikėjo jį apsiausti ir blokuoti.

Trečioji totorių kolona, kuri slinko Jenisiejaus žemuma, pasirodė prie Irkutsko rugsėjo 24 dieną. Ji tučtuojau užėmė apleistus priemiesčius, kuriuose net namai buvo sugriauti, kad nekliudytų didžiojo kunigaikščio artilerijai, kuri, nelaimei, buvo nedidelė.

Totoriai čia įsitvirtino laukdami kitų dviejų kolonų, kurioms vadovavo pats emiras ir jo sąjungininkai.

Šie įvairūs korpusai susijungė rugsėjo 25 dieną stovykloje prie Angaros. Dabar visa armija, net ir įgulos, pasilikusios žymesniuose užkariautuose miestuose, susispietė chano Feofaro valdžioje.

Ivano Ogarevo nuomone, persikėlimas per Angarą ties Irkutskų labai sunkus, todėl didžioji kariuomenės dalis nužygiavo keletą kilometrų pasroviui ir persikėlė per pontoninį tiltą, kurį tam tikslui buvo pastatę. Didysis

kunigaikštis šiam persikėlimui nemėgino priešintis, nes mažai turėjo lauko artilerijos pabūklų, ir išmintingai padarė užsidaręs Irkutske.

Totoriai užėmė dešinįjį upės kartą ir slinko į miestą. Žygiuodami jie sudegino generalgubernatoriaus vasaros rūmus, kurie stovėjo miške Angaros aukštupyje ir, apsiautę Irkutską, galutinai užėmė visas pozicijas. Ivanas Ogarevas, prityręs inžinierius, žinoma, puikiai sugebėjo vadovauti apsiaustiems pasiruošimams. Bet jam pritrūko medžiagų, todėl negalėjo sėkmingai ir greitai dirbti. Irkutską, šį paskutinį visų siekių tikslą, Ogarevas norėjo užklupti netikėtai. Bet kaip mes jau žinome, reikalai susidėjo visai kitaip, negu jis buvo numatęs. Mat, kuriam laikui totorių armijos žygį sustabdė mūšis ties Tomsku, ir didysis kunigaikštis, pasinaudodamas šia proga, spėjo pasiruošti gintis. Vadinas, šių dviejų priežasčių pakako, kad visiškai suardytų jo planą. Ir jis dabar buvo priverstas pirma miestą apsiausti ir tik po to jį pulti. Emiras du kartus norėjo šturmu paimti miestą, tačiau kiekvieną kartą turėjo pasitraukti palikdamas kovos lauke nemažą skaičių karių. Jis įsakė kareiviams pulti iš tos pusės, kur buvo padarytas sustiprinimas iš žemių, bet ir čia puolimas buvo narsiai atremtas. Šiame mūšyje didysis kunigaikštis ir jo karininkai savęs nesigailėjo. Jie narsiai aukodavosi ir tuo sutraukė stiprią civilių gyventojų pajėgą į pylimą. Kaimiečiai ir miestelėnai su didžiausiu atsidavimu ėjo savo pareigas. Per antrą puolimą totoriams pasisekė prasiveržti pro vieną tvirtovės pylimą. Prasidėjo žiaurus mūšis. Šis mūšis vyko Didžiojoje gatvėje, kuri tęsiasi du kilometrus ir pasibaigia prie Angaros krantų. Bet kazokai, žandarai ir civiliai parodė tokį pasipriešinimą, kad netrukus totoriai turėjo pasitraukti į savo pozicijas.

Tada Ivanas Ogarevas sumanė klastingumu pasiimti tai, ko negalėjo paimti jėga. Jo projektas buvo prasmukti į miestą, prisigretinti prie didžiojo kunigaikščio, įgyti jo pasitikėjimą ir tada, atsiradus patogiam momentui, atidaryti totoriams kelią. Jeigu jam pasiseks, tai jis galės pasisotinti keršto caro broliui.

Čigonė Zangara, kuri jį palydėjo iki stovyklos Angaroje, primygtinai prašė šį planą vykdyti. Ir tikrai reikėjo tučtuojau veikti. Rusų kariuomenė iš Jakutsko srities žygiavo Irkutsko link. Jie sukoncentravo kariuomenės pajėgas Lenos aukštupy ir maždaug po šešių dienų jau turės būti čia. Vadinas, iki to laiko reikėjo Irkutską pagrobti išdavystės keliu. Ivanas Ogarevas nusprendė tučtuojau savo planą įvykdyti.

Spalio 2 dienos vakare generalgubernatoriaus rūmų salėje susirinko kariuomenės vadai. Tenai buvo didžiojo kunigaikščio rezidencija.

Šie rūmai stovėjo Didžiosios gatvės gale, prie upės, ir užėmė didelį plotą. Iš fasado langų buvo matoma totorių stovykla, o apsiaustųjų artilerija, stipresnė negu totorių, sudarė rūmams stiprią apsaugą.

Didysis kunigaikštis, generolas Voroncovas, miesto burmistras ir keletas aukštesniojo laipsnio karininkų ką tik patvirtino įvairius apsigynimo įsakymus.

- Ponai, - tarė didysis kunigaikštis, - jums aišku susidėjusios aplinkybės. Aš esu įsitikinęs, kad mes išsilaikysime, kol iš Jakutsko atvyks kariuomenė. Tada galėsime atremti totorių ordas, ir aš griebsiuosi griežčiausių priemonių, kad jie brangiai sumokėtų už įsiveržimą į rusų valstybę.

- Jūsų didenybė žinote, kad galit Irkutsko gyventojais pasikliauti, - atsakė generolas Voroncovas.

- Taip, generole, - tęsė didysis kunigaikštis, - aš tikiu jų patriotizmu. Dėkui Dievui, kad iki šiol pas mus nėra jokios epidemijos ar bado, ir aš esu įsitikinęs, kad to nebus; o būdamas apkasuose, gėrėjausi mūsų piliečių didvyriškumu. Tamsta girdi mano žodžius, pone burmistre, ir aš tamstą prašau juos perduoti gyventojams.

- Miesto vardu dėkoju jūsų didenybei, - atsakė burmistras. - Drįstu paklausti, po kelių dienų atžygiuos į pagalbą kariuomenė?

- Vėliausiai per šešias dienas, - atsakė didysis kunigaikštis. - Vikrus žvalgas šiandien iš ryto prasiskverbė į miestą ir man pranešė, kad penkiasdešimt tūkstančių rusų kariuomenės sparčiai žygiuoja Irkutsko link. Juos veda generolas Kiseliovas. Prieš dvi dienas jie buvo Kirenske prie Lenos krantų ir dabar nei šaltis, nei sniegas nesukliudys jiems atžygiuoti. Penkiasdešimt tūkstančių gerų kareivių iš pasalų užpuolę totorius netrukus mus išvaduos.

- Tebūnie man leista užtikrinti, - tarė burmistras, - kad, jūsų didenybei įsakius pulti, mes būsime pasiruošę vykdyti jūsų įsakymą.

- Dėkui, ponai, - atsakė didysis kunigaikštis. - Palauksime, kol mūsų stipriausios kariuomenės kolonos pasirodys Irkutsko aukštumose, tada mes sutriuškinsim totorius.

Po to jis kreipėsi į generolą Voroncovą:

- Rytoj mes pasirūpinsim darbais dešiniajame krante. Angara plaukia ledai, netrukus ji užšals, ir tada, veikiausiai, totoriai galės lengvai per ją persikelti.

- Leiskite man, jūsų didenybe, padaryti vieną pastabą, - tarė burmistras.

- Prašom.

- Aš daug sykių mačiau, kad temperatūra nukrisdavo iki 30 ^{o} ir net iki 40 ^{o} žemiau nulio, bet Angara vis dėlto plaukė ledai ir ji neužšaldavo. Netenka abejoti, kad taip atsitinka dėl to, kad Angaros srovė yra labai stipri. Jeigu totoriai neturi kitų priemonių persikelti per upę, tai aš galiu jūsų didenybę užtikrinti kad ledu jie negalės įeiti į Irkutską.

Generalgubernatorius burmistro nuomonę patvirtino.

- Tai laimingas sutapimas! - atsakė didysis kunigaikštis..- Tačiau vis dėlto būkime atsargūs. - Ir atsigręžęs į policijos vadą tarė:

- Tamsta neturi jokių pranešimų? - paklausė jis.

- Aš turiu pranešti jūsų didenybei, - atsakė policijos vadas, - kad, man tarpininkaujant, jūsų vardu yra prašymas.

- Prašymas? Kieno?..

- Sibiro tremtinių, kurių, kaip jūsų didenybei žinoma, mieste yra apie penki šimtai.

Ir tikrai, prasidėjus neramumams, išskirstyti po visas gubernijas politiniai tremtiniai dabar susimetė į Irkutską. Iš priemiesčių, kur jie vertėsi įvairiausiais darbais, jiems buvo įsakyta susiburti miesto centre. Tarp jų buvo gydytojų, gimnazijų ir žemesniųjų mokyklų mokytojų ir kitų. Iš pat pradžių didysis kunigaikštis kaip ir caras pasitikėdamas jų patriotizmu, juos apginklavo ir įsitikino, kad jie yra drąsūs gynėjai.

- Ko prašo tremtiniai? - paklausė didysis kunigaikštis.

- Jie prašo, jūsų didenybe, - atsakė policijos vadas, - leisti sudaryti atskirą būrį ir prasidėjus kautynėms leisti dalyvauti pirmose eilėse.

- Taip, - sujaudintu balsu tarė didysis kunigaikštis, - aišku, tremtiniai taip pat yra rusai ir jie turi teisę kautis dėl tėvynės!

- Aš manau, kad galiu užtikrinti, jūsų didenybe, - tarė generalgubernatorius, - kad tai bus geriausi kariai.

- Bet juk jiems reikia viršininko, - tarė didysis kunigaikštis. - Kas bus jų viršininkas?

- Jie norėtų, aed jūsų didenybė patvirtintumėt vieną iš tų, kuris jau pasižymėjo, - tarė policijos vadas.

- Tai rusas?

- Taip, rusas iš Pabaltijo gubernijų.

- Jo pavardė?

- Vasilijus Fiodorovas.

Šis tremtinys buvo Nadios tėvas.

Kaip mes jau žinome, Vasilijus Fiodorovas buvo Irkutske gydytojas. Tai buvo mokytas vyras, padaręs nemažai gero vietos gyventojams, o taip

pat drąsus ir nuoširdus patriotas. Visą laisvą nuo ligonių laiką jis panaudojo gynybai organizuoti. Visų labui suorganizavo savo draugus. Iki šiol tremtiniai, susimaišę su kitais gyventojais, elgėsi taip, kad atkreipė į save didžiojo kunigaikščio dėmesį. Totorių susirėmimuose jie savo krauju sumokėjo drąsiai žūdami už savo tėvynę. Vasilijus Fiodorovas pasižymėjo karžygiškumu. Jau keletą kartų buvo pagarbiai minimas jo vardas, tačiau jis niekada neprašė nei malonės nei protekcijos; o kai tremtiniai sumanė organizuoti atskirą būrį, jis net nežinojo, kad jie nori jį paskirti savo vadu. Kai policijos vadas ištarė jo pavardę, didysis kunigaikštis pasakė, kad jis šią pavardę jau girdėjęs.

- Tikrai, - tarė generolas Voroncovas, - Vasilijus Fiodorovas patikimas ir drąsus žmogus. Jis turi didelę įtaką savo draugams.

- Nuo kurio laiko jis Irkutske? - paklausė didysis kunigaikštis.

- Jau dveji metai.

- Jo elgesys?

- Aš turiu patvirtinti, - tarė policijos vadas, - kad jis visada nesiskųsdamas atlikdavo teisėtus savo viršininkų įsakymus.

- Generole, - tarė didysis kunigaikštis, - įsakykite jį tučtuojau pristatyti man.

Didžiojo kunigaikščio įsakymas buvo įvykdytas. Nepraėjo nė pusvalandžio, kai Vasilijų Fiodorovą atvedė pas didįjį kunigaikštį. Tai buvo apie keturiasdešimt metų amžiaus vyras, aukštas, griežto ir liūdno veido. Galėjai jausti, kad visas jo gyvenimos susikoncentravo vienam žody: kova. Ir tikrai, jis daug kovojo ir kentėjo. Jo veido bruožai buvo labai panašūs į dukters Nadios bruožus. Baisi žinia apie totorių antplūdį jį labai paveikė. Jis labai mylėjo savo dukterį, tačiau nuo gimtojo miesto jį skyrė 8000 kilometrų, ir dabar užgeso paskutinė viltis kada nors su ja pasimatyti. Iš laiško sužinojo, kad jo žmona mirė, ir duktė leidosi į kelionę pas jį, nes gavo iš valdžios sutikimą būti su savo tėvu.

Nadia turėjo išvykti iš Rygos liepos 10 d. Neramumai prasidėjo 15-tą. Jeigu tuo metu Nadia pervažiavo sieną, tai kas jai galėjo atsitikti? Galima suprasti didį tėvo sielvartą, nes nuo to laiko jis negavo nė vieno laiško.

Vasilijus Fiodorovas atsistojo prieš didįjį kunigaikštį, nusilenkė ir laukė, kada jį paklaus.

- Vasilijau Fiodorovai, - tarė didysis kunigaikštis, - tavo draugai tremtiniai nori sudaryti atskirą būrį. Ar jie žino, kad tame būry reikės kautis iki paskutinio kraujo lašo?

- Jie tai žino, - paprastai atsakė Vasilijus Fiodorovas.

- Jie prašo paskirti savo viršininku tave.

- Mane, jūsų didenybe?

- Ar tu sutinki jiems vadovauti?

- Taip, jeigu Rusijos gerovė to reikalauja!

- Vade Fiodorovai, tu jau ne tremtinys!

- Dėkui, jūsų didenybe, bet aš galiu vadovauti tiems, kurie dar yra tremtiniai?

- Ir jie jau ne tremtiniai!

Ši malonė visiems jo draugams tremtiniams, dabar ginklo draugams, sugrąžino laisvę, kurią jiems dovanojo caro brolis!

Vasilijus Fiodorovas susijaudinęs pabučiavo ranką, kurią jam ištiesė didysis kunigaikštis, ir išėjo.

O didysis kunigaikštis atsigręžė į karininkus.

- Caras neatsakys malonės, kurios prašysiu pirmutiniame laiške, - tarė jis šypsodamasis. - Rytų Sibiro sostinei ginti mums reikia karžygių, ir aš ką tik tokius laimėjau.

Ir tikrai, tai buvo kilni teisybė ir išmintinga politika.

Atėjo naktis. Pro rūmų langus buvo matyti totorių stovyklos už Angaros ugnys. Upe plaukė daug ledų; kai kurie sustodavo, atsirėmę į šioje vietoje buvusio tilto stulpus. Kaip pastebėjo burmistras, Angara negalėjo taip veikiai užšalti. Todėl Irkutsko gynėjams iš šios pusės pavojus negrėsė.

Ką tik išmušė dešimtą valandą vakaro. Didysis kunigaikštis jau ruošėsi atleisti karininkus, kai staiga rūmų kieme pasigirdo kažkoks trukšmas.

Beveik tuo pačiu metu salės durys atsidarė ir adjutantas, prisiartinęs prie didžiojo kunigaikščio, tarė:

- Jūsų didenybe, caro kurjeris!

XIII

Visų akys nukrypo į praviras duris. Caro kurjeris atvyko į Irkutską! Jeigu karininkai turėtų nors vieną minutę laiko pagalvoti, tai jie, aišku, sumestų, jog tai negalimas daiktas.

Didysis kunigaikštis skubiai paklausė adjutantų:

- Kur kurjeris?

Į salę įėjo suvargusiu veidu žmogus. Jis dėvėjo Sibiro kaimiečio drabužius. Drabužiai sudėvėti, net suplyšę, buvo matyti keletas kulkų skylių; rusiška kepurė dengė jo galvą. Veidą žymėjo dar nevisai sugijęs randas.

Matyt, šis žmogus turėjo ilgą ir varginančią kelionę. Jo suplėšyti batai rodė, kad didesnę kelionės dalį jis ėjo pėsčias.

- Kur jo didenybė didysis kunigaikštis? - sušuko jis įeidamas.

Didysis kunigaikštis priėjo prie jo:

- Tu caro kurjeris? - paklausė.

- Taip, jūsų didenybe.

- Iš kur atvykai?..

- Iš Maskvos.

- Kada tu išvažiavai?

- Liepos penkioliktą.

- Tavo pavardė?..

- Michailas Strogovas..

Bet tai buvo Ivanas Ogarevas. Nei didysis kunigaikštis, nei visi Irkutsko kariai jo nepažinojo, todėl jis net nepakeitė savo veido bruožų. Ir niekam neatėjo į galvą, kad tai buvo ne Michailas Strogovas. Jis atvyko tvirtai pasiryžęs įgyvendinti savo planą ir, galimas daiktas, net įvykdyti žmogžudystę, kad tik greičiau baigtų šią tragediją.

Kai Ivanas Ogarevas atsakė į klausimus, didysis kunigaikštis davė ženklą, ir visi karininkai iš salės išėjo.

Tariamasis Michailas Strogovas ir didysis kunigaikštis salėje pasiliko vienu du. Didysis kunigaikštis su didžiausiu susidomėjimu keletą minučių žiūrėjo į Ivaną Ogarevą.

- Tu liepos 15 dieną buvai Maskvoje? - paklausė jis.

- Taip, jūsų didenybe, naktį iš liepos 14 į 15 aš mačiau jo didenybę carą Naujuosiuose Rūmuose.

- Tu turi caro laišką?

- Štai jis.

Michailas Strogovas įteikė didžiajam kunigaikščiui kelis sykius susuktą caro laišką.

- Šis laiškas tau buvo įteiktas toks? - paklausė didysis kunigaikštis.

- Ne, jūsų didenybe, aš buvau priverstas atplėšti voką, nes norėjau jį saugiau paslėpti nuo emiro kareivių.

- Ar tu buvai patekęs į totorių nelaisvę?

- Taip, jūsų didenybe, keletą dienų, - atsakė Ivanas Ogarevas. - Todėl, išvykęs iš Maskvos liepos 15 dieną, kaip pažymėta šiame laiške, aš atvykau į Irkutską tik spalio 2 dieną, praslinkus 79 dienoms.

Didysis kunigaikštis paėmė laišką ir pažino caro parašą. Mums jau žinomi laiško žodžiai "Tebūnie taip" buvo parašyti paties caro ranka.

Vadinas, nei laiško tikrumu, nei caro kurjerio asmens tapatybe abejoti nebuvo mažiausio pagrindo. Jeigu pradžioje jo sužalotas veidas sukėlė šiek tiek įtarimo, tai dabar dingo visos abejonės. Keletą minučių didysis kunigaikštis tylėjo, nes lėtai skaitė laišką ir, matyt, gilinosi į jo turinį. Po to vėl prabilo:

- Strogovai, ar tu žinai šio laiško turinį?

- Taip, jūsų didenybe. Kiekvieną valandėlę laiškas galėjo patekti į totorių rankas, todėl buvau priverstas jį perskaityti, kad galėčiau tiksliai pranešti jūsų didenybei jo turinį.

- Ar tu žinai, kad šiame laiške pažymėta geriau Irkutske mirti, bet miesto totoriams neatiduoti?

- Žinau, jūsų didenybe!

- Tu taip pat žinai, kad jame rašoma, jog žygiuoja kariuomenė, kuri pasiųsta sustabdyti totorių veržimąsi.

- Taip, jūsų didenybe, tačiau jiems tai nepasisekė.

- Ką tu nori pasakyti?

- Aš noriu pasakyti, kad Išimas, Omskas ir Tomskas (kalbu tik apie žymesniuosius Sibiro miestus) jau užimti chano Feofaro kariuomenės.

- Na, nejaugi jau įvyko kautynės? Argi mūsų kazokai susidūrė su totoriais?

- Net keletą sykių, jūsų didenybe.

- Ir buvo atremti?

- Kazokų buvo labai mažai!

- Kurioj vietoj buvo susirėmimai, apie kuriuos tu kalbi?

- Kalyvanėj ir Tomske...

Iki šiol Ivanas Ogarevas sakė tiesą, bet jis turėjo tikslą palaužti Irkutsko gynėjų pasitikėjimą, tad šiek tiek padidino emiro kariuomenės laimėjimus.

- Trečias susirėmimas įvyko netoli nuo Krasnojarsko, - pridūrė Ogarevas.

- Ir tai buvo paskutinis susirėmimas? - paklausė didysis kunigaikštis, kurio lūpos buvo taip prikąstos, jog vos begalėjo ištarti žodžius.

- Tai buvo ne susirėmimas, jūsų didenybe, - atsakė Ivanas Ogarevas, - bet tikros ir žiaurios kautynės.

- Kautynės?

- Atvykę iš Tomsko ir pasienio gubernijų dvidešimt tūkstančių rusų susidūrė su penkiasdešimčia tūkstančių totorių ir, nepaisant rusų didvyriškumo, buvo sunaikinti.

- Tu meluoji! - sušuko didysis kunigaikštis, kuris dabar nebegalėjo suvaldyti savo pykčio.

- Tai tiesa, jūsų didenybe, - šaltai atsakė Ivanas Ogarevas, - aš pats dalyvavau šiame mūšy prie Kalyvanės ir tenai patekau į nelaisvę!

Didysis kunigaikštis nusiramino ir gestu davė jam suprasti, kad jo žodžiais tiki.

- Kada įvyko mūšis prie Krasnojarsko? - paklausė jis.

- Rugsėjo 2 dieną.

- O dabar visos totorių jėgos sukoncentruotos prie Irkutsko?..

- Jų skaičius siekia daugiau kaip keturis šimtus tūkstančių žmonių.

Jis padidino šį skaičių tais pačiais sumetimais.

- Ir man netenka laukti jokios pagalbos iš rytinių gubernijų? - paklausė didysis kunigaikštis.

- Jokios, jūsų didenybe, iki žiemos galo.

- Na, tai klausyk, Michailai Strogovai. Net ir tuo atveju, jeigu nei iš rytų, nei iš vakarų neateitų jokios pagalbos ir šių barbarų būtų dukart daugiau, aš Irkutsko vis dėlto neatiduosiu!

Piktos Ivano Ogarevo akys truputį prisimerkė, lyg išdavikas norėtų pasakyti, kad caro brolis nepagalvojo apie išdavimo galimybę.

Sužinojęs šias nemalonias naujienas, didysis kunigaikštis vos tvėrė pykčiu. Jis vaikštinėjo ten ir atgal prieš Ivaną Ogarevą, kuris jį sekiojo, kaip kokią auką, kuri jau nebeišspruks iš jo nagų. Didysis kunigaikštis atsistojo prie lango, žiūrėjo į totorių stovyklos ugnis ir stengėsi suprasti priežastį triukšmo, kilusio susidūrus ledams, kurie plūduriavo Angaroj.

Praslinko ketvirtis valandos. Didysis kunigaikštis stebėjo upę. Po to, vėl pasiėmęs laišką, perskaitė ir tarė:

- Ar tu žinai, Strogovai, kas šiame laiške rašoma apie išdaviką, kurio aš turiu vengti?

- Taip, jūsų didenybe.

- Jis mėginsiąs prasiskverbti į Irkutską persirengęs, įgauti mano pasitikėjimą ir, kai ateis laikas, atiduosiąs totoriams miestą.

- Aš viską žinau, jūsų didenybe, taip pat žinau, kad Ivanas Ogarevas prisiekė atkeršyti caro broliui.

- Kodėl?

- Pasakoja, kad šis karininkas buvo pažemintas, jam didysis kunigaikštis atėmė laipsnį.

- Taip... atsimenu... Bet šis niekšas tos bausmės vertas, nes stojo prieš tėvynę ir vadovauja priešų kariuomenei.

- Jo didenybė caras, - atsakė Ivanas Ogarevas, - ypačiai norėjo pabrėžti, kad jūsų didenybė būtumėt atsargus dėl Ivano Ogarevo keršto.

- Taip... laiške apie tai rašoma.

- Ir jo didenybė pats man apie tai sakė, įspėdamas, kad turiu saugotis šio išdaviko keliaudamas Sibiru.

- Tu jį sutikai?

- Taip, jūsų didenybe, po mūšio prie Krasnojarsko. Jeigu jis būtų įtaręs, kad aš nešu jūsų didenybei laišką, kuriame nurodyti jo visi sumanymai, jis būtų manęs nepasigailėjęs.

- Taip, tu būtumei žuvęs! - atsakė didysis kunigaikštis. - O kaip tau pasisekė jo išvengti?

- Išsigelbėjau šokdamas į Irtišių.

- O kokiu būdu atkeliavai į Irkutską?..

- Šiandien vakare buvo puolimas, ir aš įsimaišiau į miesto gynėjų eiles, pasakiau, kas esu, ir mane tučtuojau atvedė pas jūsų didenybę.

- Gerai, Strogovai, - tarė didysis kunigaikštis. - Vykdydamas tau pavestą uždavinį, tu parodei sumanumą ir drąsą. Aš tavęs neužmiršiu. Gal turi kokį prašymą?

- Jokio, tik prašau jūsų didenybės leidimo kautis šalia jūsų, - atsakė Ivanas Ogarevas.

- Tebūnie taip, Strogovai! Nuo šios dienos tu būsi priskirtas prie mano sargybos ir gyvensi šiuose rūmuose.

- O jeigu, kaip yra perspėta, Ivanas Ogarevas ateis pas jūsų didenybę prisidengęs svetimu vardu?..

- Mes tai išsiaiškinsime, nes tu jį pažinsi, ir jis žus nuo rimbų. Eik.

Ivanas Ogarevas atidavė didžiajam kunigaikščiui pagarbą, nepamiršdamas esąs feldjėgerių korpuso kapitonas, ir pasišalino.

Taip Ivanas Ogarevas suvaidino savo begėdišką vaidmenį. Jis gavo visišką didžiojo kunigaikščio pasitikėjimą ir galės juo pasinaudoti, kai ateis tinkamas laikas. Jis gyvens tuose pačiuose rūmuose. Jam bus žinomos apsigynimo paslaptys. Viskas atsidurs jo rankose. Irkutske niekas jo nepažinojo, niekas negalėjo nuo jo veido nutraukti kaukės. Jis tučtuojau pasiryžo veikti. Ir tikrai, kiekviena valandėlė brangi. Reikėjo atiduoti priešams miestą, kol iš rytų ir šiaurės dar nespėjo atžygiuoti rusų kariuomenė, nes ji po kelių dienų jau tikriausiai čia atžygiuos. Jeigu totoriai užims Irkutską, tai rusams jau ne taip lengvai seksis jį atgauti. Blogiausiu atveju, jeigu jau reikės iš jo pasitraukti, tai jie visiškai sunaikins miestą, o didžiojo kunigaikščio galva nuriedės prie chano Feofaro kojų.

Įgavęs didžiojo kunigaikščio pasitikėjimą, Ivanas Ogarevas galėjo visur dalyvauti, tad viską matyti ir veikti; nuo kitos dienos jis pradėjo lankyti

apkasus. Karininkai, kareiviai ir piliečiai jį pasitikdavo bičiuliškai. Šis caro kurjeris jiems buvo tas mazgas, kuris juos jungė su likusios imperijos dalimi. Ivanas Ogarevas įtikinamai kalbėjo apie savo tariamą kelionę. Paskui jis sistemingai, iš pradžių lyg nenoromis apie tai užsimindamas, kalbėjo apie rimtą padėtį, padidindamas totorių pasisekimus, kaip jau buvo padaręs didžiojo kunigaikščio akivaizdoje. Ypač norėjo visur pabrėžti, kad totoriai turi gausias pajėgas. Jo manymu, pagalba, kuri žada netrukus atvykti, yra nepakankamai stipri, tad reikią bijoti, kad prie Irkutsko sienų mūšis taip pat bus nesėkmingas, kaip atsitiko prie Kalyvanės, Tomsko ir Krasnojarsko. Pagaliau jis jau visai atvirai apie tai ėmė kalbėti. Prisilaikydamas tam tikro atsargumo, Ogarevas stengėsi, kad Irkutsko gynėjų pasitikėjimas savimi palengvėle mažėtų ir jie pradėtų abejoti. Į visus klausimus atsakydavo tik tada, kai jį klausdavo. Ir tada kalbėdavo lyg ir nenoromis. Šiaip ar taip, jo manymu, reikia iki paskutinio žmogaus gintis, ir geriau susprogdinti miestą, negu jį atiduoti priešui. Tuo jis norėjo atitraukti nuo savęs įtarimą.

Bet įgula ir Irkutsko gynėjai buvo per daug patriotiškai nusiteikę, kad galėtų taip lengvai atiduoti miestą. Nė vienas kareivis, nė vienas pilietis, užsidaręs apgultame mieste, net nepagalvojo apie pasidavimą. Šių barbarų rusai per daug nekentė.

Šiaip ar taip, niekas negalėjo Ogarevo įtarti ir atskleisti to begėdiško jo vaidmens. Niekas negalėjo sužinoti, kad tariamasis caro kurjeris yra išdavikas.

Taip susidėjo aplinkybės, kad jam atvykus į Irkutską, tarp jo ir visų drąsiausio miesto gynėjo Vasilijaus Fiodorovo užsimezgė geri santykiai.

Mums jau žinoma, kaip šis nelaimingasis tėvas nerimastavo. Jeigu jo duktė Nadia išvyko tuo metu, kaip jam pranešė savo paskutiniame laiške iš Rygos, tai kas su ja atsitiko? Ar ji mėgina prasiskverbti pro užimtas gubernijas, ar jau seniai yra belaisvė? Jis nusiramindavo tik kaudamasis su totoriais; tačiau kautynės, deja, įvykdavo retai.

Fiodorovas, sužinojęs apie netikėtą caro kurjerio atvykimą, pajuto, kad šis žygūnas gali šiek tiek suteikti žinių apie jo dukterį. Aišku, tai buvo tuščia svajonė, tačiau jis to griebėsi kaip skęstantis šiaudelio. Juk šis kurjeris, galimas daiktas, kaip ir jo duktė galėjo patekti totoriams į nelaisvę.

Vasilijus Fiodorovas susirado Ogarevą, kuris pasinaudojo proga, kad užmegztų pažintį su tremtinių vadu. Ar tik šis niekšas neieškojo išdavikų? Ar tik jis negalvojo apie žmones, kad jie tokie kaip ir jis? Ar jis negalvojo, kad rusas, būdamas tremtinys, bus toks niekšas, kad stos į kovą prieš savo tėvynę?

Šiaip ar taip, bet Ivanas Ogarevas, tariamai susidomėjęs Vasilijaus Fiodorovo likimu, dėjo visas pastangas įgauti jo palankumą. Vasilijus Fiodorovas, atvykus tariamajam caro kurjeriui, nuėjo į generalgubernatoriaus rūmus. Čia jis Ivanui Ogarevui papasakojo, kokiomis aplinkybėmis jo duktė turėjo palikti Europos Rusiją, ir sakė, kad jis dėl jos labai nerimastaująs.

Nors Ivanas Ogarevas su Nadia susitiko Išimo stoty tą dieną, kai jis susidūrė su Michailu Strogovu, tačiau jos nepažino. Tada jis į ją neatkreipė dėmesio, kaip nekreipė dėmesio į žurnalistus, kurie tuo metu taip pat buvo pašto stoty. Todėl Ogarevas Vasilijui Fiodorovui apie jo dukterį nieko negalėjo papasakoti.

- Kuriuo maždaug laiku tamstos duktė išvyko iš Rusijos?

- Maždaug tuo pačiu, kaip ir tamsta, - atsakė Vasilijus Fiodorovas.

- Aš iš Maskvos išvykau liepos 15 dieną.

- Nadia taip pat tuo pačiu laiku iš Maskvos išvyko. Ji apie tai mini savo laiške.

- Ji buvo Maskvoj liepos penkioliktą? - paklausė Ivanas Ogarevas.

- Taip, tą pat dieną.

- Štai kaip! - tarė Ivanas Ogarevas.

Paskui pridūrė:

- Ne, aš apsirinku, aš supainiojau skaičius, - pridūrė jis. - Žinoma, nemalonu, bet galimas daiktas, kad tamstos duktė, sužinojusi apie totorių įsiveržimą, jau buvo peržengusi sieną. Tada ji dabar bus Sibire.

Vasilijus Fiodorovas linktelėjo galvą. Jis žinojo Nadios būdą ir buvo tvirtai įsitikinęs, kad niekas jai nesukliudys keliauti.

Ivanas Ogarevas tokiu atsakymu tyčia privertė tremtinį kankintis dėl savo dukters. O jis vienu žodžiu galėjo nuraminti Vasilijų Fiodorovą. Nors mums žinoma, kas atsitiko Nadiai perkeliavus Sibiro sieną, bet Vasilijus Fiodorovas vis tikėjosi, kad gal kartais jo duktė liko Nižnij Novgorode, kai išėjo įsakymas, draudžiąs išvažiuoti iš miesto. Vadinas, ji Rusijoj, todėl totorių sukilimas jai negali grėsti.

Ivanas Ogarevas iš prigimties buvo žiaurus žmogus. Jis galėjo nelaimingąjį tėvą nuraminti vienu žodžiu, bet jis to nepadarė...

Vasilijus Fiodorovas išėjo skaudama širdimi. Po to pasikalbėjimo jo paskutinė viltis žuvo.

Kitas dvi dienas, spalio 3 ir 4, didysis kunigaikštis keletą sykių buvo pasikvietęs pas save tariamąjį Michailą Strogovą ir privertė jį papasakoti visa, ką jis buvo girdėjęs Naujuosiuose Rūmuose caro kabinete. Ivanas

Ogarevas iš anksto pasiruošęs į klausimus atsakydavo nė kiek nesvyruodamas. Jis tyčia sakė, kad šis totorių sukilimas yra caro vyriausybei didelis ir netikėtas smūgis, kad sukilimas buvo paruoštas didžiausioje paslaptyje, kad totoriai jau užėmė Obės liniją dar anksčiau, negu Maskva sužinojo apie sukilimą, kad vyriausybė, kol gavo šias žinias, nepasirūpino griebtis griežtų priemonių ir nepasiuntė į Sibirą reikiamos kariuomenės laiku numalšinti sukilimo.

Be to, Ivanas Ogarevas, niekieno nevaržomas pradėjo stebėti Irkutską. Jis nagrinėjo tvirtovės sustiprinimus, įsidėjo į galvą kiekvieną silpnesnę apsaugos vietą. Jis daugiausia domėjosi Irkutsko Didžiosios gatvės sustiprinimu, nes tik šiuo keliu totoriai galėjo įsiveržti į miestą.

Jis čia apsilankydavo du kartus per vakarą.

Ogarevas laisvai vaikštinėjo pylimu. Jis nebijojo apšaudymo, nors totorių priešakinės sargybos buvo ne toliau kaip už kilometro nuo miesto apkasų. Ogarevas jau ne kartą pastebėjęs prie pylimo slenkant kažkokį šešėlį. Tai buvo Zangara, kuri rizikavo savo gyvybe, kad tik galėtų pasikalbėti su Ogarevu.

Be to, jau dvi dienas nenuaidėjo iš priešo pusės nė vienas šūvis. Tai buvo keista, nes totoriai, tik apgulę miestą, be paliovos šaudydavo apsiaustuosius.

Taip buvo sutvarkyta pagal Ivano Ogarevo įsakymą. Chano Feofaro vietininkas norėjo, kad mėginimas paimti miestą jėga būtų atidėtas, ir todėl atvykus jam į Irkutską totorių artilerija tylėjo. Galimas daiktas, kad jis tikėjosi, jog apsiaustųjų pasitikėjimas savimi susilpnės! Tačiau avanpostuose kiekvienai valandėlei buvo paruoštas stiprus totorių būrys, kad davus Ivanui Ogarevui ženklą kiekvieną minutę būtų pasiruošęs pulti miesto vartus.

Tačiau kiekviena valandėlė buvo brangi. Kol rusų kariuomenė neatžygiavo į Irkutską, reikia kiek galint greičiau veikti. Ogarevas nusprendė veikti, ir tą pat vakarą nuo pylimo viršaus nukrito į Zangaros rankas raštelis.

Naktį iš 5 į 6, antrą valandą, Ogarevas nusprendė išduoti Irkutską.

XIV

Ivano Ogarevo planas buvo iš anksto gerai apgalvotas, ir, jeigu neatsitiks kokių nors netikėtumų, būtinai pasiseks. Totoriai turėjo įsiveržti pro Didžiosios gatvės vartus. Vadinas, reikia stengtis, kad šis kelias būtų

laisvas. Kad taip būtų, reikėjo apsiaustųjų dėmesį nukreipti visai į kitą pusę. Šiuo reikalu jis buvo iš anksto susitaręs su emiru.

Šis klastingas puolimas turėjo įvykti iš Irkutsko priemiesčio pusės, dešiniuoju upės krantu. Iš dviejų vietų totoriai veršis, sukoncentravę dideles kariuomenės pajėgas, o tuo pačiu metu kitos kariuomenės dalys mėgins persikelti per Angarą ir pulti iš kairiojo kranto. Tuo būdu apsiaustųjų pajėgos bus sutrauktos ten, iš kur prasidės puolimas, o Didžiosios gatvės vartai, veikiausiai, bus laisvi.

Atėjo spalio 5 diena. Nepraeis nė paros, kai Rytų Sibiro sostinė pateks į emiro rankas, o didysis kunigaikštis atsidurs Ivano Ogarevo valdžioje.

Tą dieną totorių stovykloje buvo nepaprastas judėjimas. Nuo dešiniojo kranto iš rūmų ir namų langų visi aiškiai matė priešingame krante karinius pasirengimus. Dideli totorių būriai koncentravosi stovykloj ir kas valandą emiro kariuomenė ėjo stipryn. Tai buvo diversija, chano ir Ogarevo sutarta, tačiau atsargiai ir sumaniai ruošiama.

Tarp kitko, Ivanas Ogarevas stengėsi įtikinti didįjį kunigaikštį, kad jis puolimo kaip tik iš tos pusės ir bijąs.

- Aš žinau, - sakydavo Ogarevas, - kad puolimas įvyks žemupy ir aukštupy.

Todėl jis siūlė didžiajam kunigaikščiui ypač stiprinti kaip tik tas vietas. Po karo vadovybės pasitarimo didžiojo kunigaikščio rūmuose buvo duotas įsakymas sukoncentruoti apsaugą Angaros dešiniajame krante ir taip pat iš abiejų miesto pusių, kur pylimas baigėsi prie upės.

Ivanas Ogarevas to ir norėjo. Žinoma, jis negalvojo, kad Didžiosios gatvės vartai bus be jokios apsaugos, bet to nebijojo, nes žinojo, kad ji bus tikrai silpna. Aišku, diversija buvo puiki, nes didysis kunigaikštis turėjo sukoncentruoti didžiausias pajėgas tenai, kur faktiškai tebuvo tik priedanga, o priešas puls visai iš kitos pusės.

Be to, vienas nelaimingas sutapimas Ivanui Ogarevui labai padėjo jo sumanytam nusikalstamam veikimui. Kai Irkutskas dar nebuvo apsiaustas, aukščiau Irkustko, Angaros aukštupy, susidarė ledų grūstis. Vadinas, Ivanui Ogarevui reikėjo tiktai parodyti, ir visos besiginančiųjų kariuomenės jėgos būtų sutelktos toj pusėj.

Tuo metu chanas Feofaras ruošėsi pulti iš Didžiosios gatvės vartų pusės.

Visą šią dieną įgula ir visi Irkutsko gyventojai be paliovos budėjo.

Visi buvo pasiruošę atremti totorių puolimą.

Didysis kunigaikštis ir generolas Voroncovas lankė sargybas, kurios jų buvo sustiprintos. Rinktiniai Vasilijaus Fiodorovo būriai saugojo miesto

šiaurės pusę, bet jam buvo įsakyta saugoti tas vietas, kurioms daugiausia grės pavojus. Dešiniajame Angaros krante stovėjo keletas pabūklų. Nors Ivanas Ogarevas tikėjosi visai ko kito, bet vis dėlto miestas buvo apsaugotas iš visų pusių, ir todėl jam atrodė, kad jo sumanytas planas gali nepasisekti. Tuo atveju tektų puolimą atidėti dar dviem dienom, bet iki to laiko galėtų atvykti kariuomenė. Tačiau žūtbūt reikėjo nugalėti gynėjus. Irkutsko padėtis pasidarė labai rimta, jo likimas, kaip sakoma, tik ant plauko kabojo.

Tą dieną saulė patekėjo 6 valandą ir 20 minučių ir, nuėjusi dangaus skliautu dienos lanką per vienuolika valandų, 5 valandų ir 40 minučių nusileido. Sutemos tegalėjo trukti tik dvi valandas. Paskui įsiviešpatavo visiška tamsa, nes dangus buvo aptrauktas debesų ir mėnulis vargiai tešvietė.

Ši nepermatoma tamsa Ivano Ogarevo projektui buvo palanki.

Šaltas šiaurys priminė, kad netrukus ateis atšiauri Sibiro žiema. Puolimo išvakarėse buvo labai šalta. Dešiniajame Angaros krante kareiviai negalėjo sukurti ugnies, nes bijojo, kad juos gali pastebėti totoriai. Nuo didelio šalčio jie labai kentėjo. Į žemupį pasroviui plaukė ledai. Per šią dieną ledų pastebimai padaugėjo. Ši aplinkybė vertė manyti, kad totoriai negalės per upę persikelti nei ledu, nei valtimis, nei keltais. Didysis kunigaikštis ir jo karininkai tuo neabejojo.

Ši apsiaustiesiems palanki aplinkybė turėjo būti nemaloni Ivanui Ogarevui. Bet ne: išdavikas puikiai žinojo, kad totoriai nesikels per Angarą ir kad iš šios pusės jų mėginimas tik tariamas.

Tačiau apie dešimtą valandą vakaro upė labai pasikeitė. Dėl to labai nustebo apsiaustieji. Iki šiol persikelti per upę nebuvo galima, bet dabar staiga viskas apsivertė. Angaros vaga liko laisva. Ledai, kurie keletą dienų grūste grūdosi, žemupy staiga išnyko ir vos penki ar šeši gabalai teplaukė upės paviršiumi. Tačiau šie ledai nebuvo tokie, kokie susidaro juos veikiant šalčiui. Tai buvo tik gabaliukai, atskilę nuo didelių ledų gabalų, ką rodė jų lygūs kraštai.

Rusų karininkai, pastebėję upės pasikeitimą, apie tai pranešė didžiajam kunigaikščiui. Toks reiškinys buvo aiškinamas tuo, kad kai kuriose upės susiaurėjusiose vietose ledai susikimšo ir upės aukštupy sustojo.

Mes žinome, kas tenai atsitiko. Vadinas, dabar persikelti per upę tapo lengva, tik reikėjo persikėlimo priemonių.

Iki vidurnakčio nieko ypatingo neįvyko. Rytuose už Didžiosios gatvės vartų buvo visiškai tylu. Miško tankmėj nežybtelėjo nė viena ugnelė, nes akiraty miškas skendo žemai slenkančių debesų ūkuose.

Tačiau stovykloj anapus Angaros, priešingai, buvo nepaprastai judru, tai buvo galima stebėti iš judančių ugnių.

Per kilometrą upe žemyn ir aukštyn nuo tos vietos, kur pylimas rėmėsi į statų upės krantą, buvo girdėti duslus ūžesys, kuris rodė, kad totoriai pasiruošę pulti ir telaukė tik signalo. Dar praslinko viena kankinanti valanda. Ir vėl nieko ypatingo.

Irkutsko įgulos bažnyčios varpinėj išmušė antrą valandą nakties. Tarp apsiaustųjų nerimo dėl pavojaus nebuvo.

Didysis kunigaikštis ir jo karininkai svarstė, ar juos tik nenorėjo apgauti: ar tikrai į totorių veikimo planą įėjo miesto paėmimas? Prieš tai naktys nebuvo tokios ramios kaip ši. Paprastai nepaliaujamas šaudymas trukdavo visą naktį, sviediniai skrosdavo orą, bet šį kartą aplinkui buvo ramu.

Didysis kunigaikštis, generolas Voroncovas ir jų adjutantai kiekvieną minutę laukė puolimo.

Skaitytojai jau žino, kad Ivanas Ogarevas turėjo kambarį rūmuose. Tai buvo gana erdvi salė pirmame aukšte. Langai išėjo į šoninę terasą. Užtenka ta terasa pereiti keletą žingsnių pirmyn, ir tuoj atsidursi viršum Angaros vandens.

Šioje salėje dabar buvo tamsu.

Ivanas Ogarevas stovėjo prie lango ir laukė valandos, kada reikės pradėti veikti. Mat, duos signalą jis pats. Tada didesnė Irkutsko gynėjų dalis bus pašaukta prie tų vietų, kurias atvirai puls, o jo projektas buvo apleisti rūmus ir įvykdyti savo sumanymą.

Jis tykojo terasoje kaip žvėris, pasiruošęs pulti savo auką.

Keletą minučių prieš antrą valandą didysis kunigaikštis pareikalavo pas save Michailą Strogovą - tuo vardu jis vadino Ivaną Ogarevą. Adjutantas nuėjo į tą kambarį, bet jis buvo uždarytas. Jis pašaukė Strogovą.

Ivanas Ogarevas nejudėdamas stovėjo prie lango. Tamsoj jis buvo nepastebimas ir neatsiliepė.

Adjutantas pranešė didžiajam kunigaikščiui, kad šiuo metu caro kurjerio rūmuose nėra.

Išmušė antrą valandą. Pagal susitarimą su totoriais atėjo laikas diversijai, pasiruošimui pulti.

Ivanas Ogarevas atidarė savo kambario langą ir atsistojo šoninės terasos šiauriniame kampe.

Tamsoj, po kojomis, sruveno Angara, kuri šniokštė atsimušdama į stulpus.

Ivanas Ogarevas išsitraukė iš kišenės kapsulę, įžiebė parakinį degiklį ir numetė į upę.

Ivano Ogarevo įsakymu į Angarą buvo pripilta naftos. Pasinaudodamas šia baisia priemone, Ogarevas norėjo Irkutske sukelti gaisrą. Milžiniškuose naftos rezervuaruose Ogarevas iškalė skyles, ir nafta tekėjo į upę.

Viskas buvo paruošta puolimo nakčiai keletą valandų anksčiau, štai todėl plaustas, kuriuo keliavo tikrasis caro kurjeris, Nadia ir pabėgėliai plaukė naftos sluoksniu. Iš šių kelių milijonų kūbinių metrų talpumo rezervuarų nafta sruveno kaip vanduo ir sklido upės paviršiuje.

Ivanas Ogarevas griebėsi žiauriausių priemonių. Šis išdavikas nieko nepaisė. Veikdamas drauge su totoriais, jis ir elgėsi kaip totorius, veikė prieš savo tautiečius, prieš savo motiną tėvynę.

Jis įmetė kibirkštį į Angarą. Akimirka, - ir ugnis žaibo greitumu išsiplėtė aukštupy. Atrodė, kad upėje buvo ne vanduo, o spiritas. Melsva liepsna siautė tarp abiejų upės krantų. Viršum jos kilo milžiniški kamuoliai dūmų. Keli ledo gabalai, plaukią upe pasrovui, patekę į ugnį tirpo kaip vaškas ant įkaitinto akmens. Vanduo virto garais, kurie šniokšdami tuojau nyko ore.

Tuo pačiu metu pietinėje ir šiaurinėje miesto pusėse suaidėjo šūviai. Iš kito Angaros kranto ėmė visu smarkumu veikti totorių artilerija. Keletas tūkstančių totorių puolė pylimus. Iš visų pusių suliepsnojo pakrantės medininiai namai. Akinanti šviesa išsklaidė nakties tamsą.

- Pagaliau! - džiūgaudamas sušuko Ivanas Ogarevas.

Ir tikrai buvo ko džiūgauti! Diversija, kurią jis sugalvojo atitraukti miesto gynėjų dėmesiui, buvo žiauri. Irkutsko gynėjai atsidūrė tarp puolančių totorių ir gaisro. Visur skambėjo varpai, visi, kas tik gyvas, šoko prie puolamų vietų ir degančių namų. Didžiosios gatvės vartai buvo beveik laisvi. Juos gynė vos keletas žmonių. Pagal išdaviko nurodymą net šių vartų gynėjai buvo parinkti tik iš nedidelio tremtinių būrio; mat, išdavikas norėjo tuo sukelti politinę neapykantą ir nuo kitų akių savo niekšišką darbą paslėpti.

Ogarevas įėjo į savo kambarį, kuriame nuo liepsnojančios Angaros buvo šviesu. Jis jau norėjo išeiti, bet staiga atsidarė durys, į kambarį įpuolė kažkokia moteris, kurios drabužiai buvo šlaputėliai, o plaukai sutaršyti.

- Zangara! - sušuko Ogarevas, iš karto negalėdamas suvokti, kad ši moteris buvo ne čigonė, bet kažkokia kita moteris.

Taip, tai buvo ne Zangara, tai buvo Nadia!

Tuo metu, kai ant ledo lyties mergina riktelėjo, matydamas, kad Angaroj plinta gaisras, Strogovas pagriebė ją ant rankų ir, kartu su ja pasinėręs, ieškojo išsigelbėjimo nuo liepsnos vandeny. Kaip jau žinome, lytis, kuria jie plaukė, tebuvo vos trisdešimt sieksnių nuo pirmos Irkutsko krantinės.

Plaukiant po vandeniu, Michailui Strogovui ir Nadiai pasisekė išplaukti į krantą.

Ir štai pagaliau Michailas Strogovas pasiekė savo tikslą! Jis buvo Irkutske!

- Į gubernatoriaus rūmus! - tarė jis Nadiai.

Po dešimties minučių jie abu atsidūrė rūmuose, prie kurių liepsnojo ilgi ugnies liežuviai, tačiau gaisras negalėjo rūmų pasiekti.

Šiapus upės krante stovintys namukai jau beveik skendėjo liepsnoje. Strogovas ir Nadia nekliudomi įėjo į rūmus, į kuriuos įėjimas visiems buvo laisvas. Kilus suirutei, niekas į juos nekreipė dėmesio, nors jų drabužiai buvo šlapi.

Karininkai, atėję gauti įsakymų, ir kareiviai, skubiai juos vykdantys, grūste susigrūdo pirmojo aukšto salėje. Patekę į beprotiškai lakstančią minią, Strogovas ir Nadia buvo vienas nuo kito atskirti.

Nadia galvotrūkčiais bėgiojo apatinio aukšto salėse, šaukdama savo kelionės draugą ir prašydama ją nuvesti pas didįjį kunigaikštį.

Durys, vedančios į kambarį, staiga atsidarė ir ji atsirado gaisro apšviestame kambaryje. Taip Nadia astsidūrė priešais tą žmogų, kurį matė Tomske ir Išimo stoty; priešais tą, kuris niekšiškai po valandėlės norėjo atiduoti miestą į priešų rankas.

- Ivanas Ogarevas! - sušuko ji.

Išgirdęs savo pavardę, niekšas suvirpėjo. Jeigu kas sužinos tikrą jo pavardę, tai visi jo planai sugrius. Jam liko tik viena išeitis: užmušti būtybę, kuri ištarė jo pavardę, kas ji bebūtų. Ogarevas šoko prie Nadios. Tačiau mergina, laikydama rankoje peilį, atsirėmė į sieną pasiruošusi gintis.

- Ivanas Ogarevas! - dar sykį šūktelėjo Nadia, žinodama, kad šis nekenčiamas vardas privers kažką ateiti į pagalbą.

- Aa! Ar tu dar nenutilsi? - suriko išdavikas.

- Ivanas Ogarevas! - trečią sykį riktelėjo drąsi mergina.

Ivanas Ogarevas, įsiutęs it sužeistas žvėris, iš už diržo išsitraukė durklą, šoko prie Nadios ir prispaudė ją prie sienos.

Ji jau būtų žuvusi, jeigu niekšas, staiga kažkokios antgamtinės jėgos pakeltas, nebūtų nusiritęs žemėn.

- Michailai! - sušuko Nadia.

Tai buvo Michailas Strogovas.

Jis girdėjo Nadios šauksmą, jos balso vedamas, atėjo prie Ivano Ogarevo kambario ir įėjo pro duris, kurios buvo praviros.

- Nebijok, Nadia, - tarė jis atsistojęs tarp jos ir Ogarevo.

- O! - sušuko mergina, - saugokis, brolau... Išdavikas apsiginklavęs. O juk jis mato!..

Ivanas Ogarevas atsikėlė ir, įsitikinęs lengvai nugalėsiąs akląjį, šoko ant Michailo Strogovo.

Bet aklasis viena ranka stvėrė priešą už rankos, o kita atėmęs iš jo ginklą dar sykį trenkė jį į žemę.

Iš pykčio ir gėdos išblyškęs Ivanas Ogarevas atsiminė turįs kardą.

Išsitraukė kardą ir vėl šoko.

Jis dabar taip pat pažino Michailą Strogovą. Aklasis!

Tai štai su kuo jis turįs reikalą!

Nadia jautė, kad priešų padėtis nelygi, todėl išsigandusi šoko prie durų šaukdama pagalbos.

- Nadia, uždaryk duris, - tarė Michailas Strogovas. - Nieko nešauk ir leisk man vienam veikti. Caro kurjeriui šiandien nėra reikalo bijoti šio niekšo! Tegul puola ant manęs, jegu turi tiek drąsos! Aš laukiu.

Ivanas Ogarevas, sukaupęs visas jėgas, sunkiai alsuodamas, neištarė nė žodžio. Savo batų bildesį, net ir įkvėpimą jis norėjo paslėpti nuo aklojo klausos, jis slapčia norėjo nudėti savo priešą, norėjo suduoti jam mirtiną smūgį anksčiau, negu šis pajus, kad jis prie jo artinasi. Išdavikas nemanė kautis, tačiau norėjo be jokio pavojaus sau užmušti tą, kurio vardą jis pagrobė.

Nadia su baime ir viltimi žiūrėjo į šią baisią kovą. Atrodė, kad Michailo Strogovo ramumas staiga pagavo ir ją. Strogovas teturėjo tik sibirietišką peilį, ir be to, jis juk nematė apsiginklavusio kardu priešo. Tik Dievas tegalėjo jam padėti nugalėti neapkenčiamą priešą. Nejudėdamas jis stovėjo priešui prieš akis, beveik liesdamas jo kardą.

Ivanas Ogarevas siaubo pagautas stebėjo kiekvieną savo priešo judesį. Šis antgamtinis ramumas kažkaip baugiai jį veikė. Veltui jis norėjo save įtikinti, kad tokios nelygios kautynės baigsis jo naudai! Šis aklojo suakmenėjimas tiesiog jį varė iš proto... Jis ieškojo akimis tos vietos, kur galėtų perskrosti savo auką...

Kas jam sukliudys jį nužudyti?

Pagaliau jis pašoko ir jau norėjo kardo smūgiu perskrosti Strogovui krūtinę.

Tačiau Michailas Strogovas staigiu peilio judesiu atrėmė kardo smūgį, ir net nebuvo užgautas; atrodė, kad jis laukė, kol priešas antrą kartą puls, visai nesistengdamas išsisukti.

Šaltas prakaitas išpylė Ivano Ogarevo kaktą. Jis pasitraukė žingsnį ir vėl puolė, bet kaip ir pirmą kartą, net nespėjo suduoti smūgio: pakako paprasto peilio judesio, kuris atrėmė išdaviko kardą.

Ogarevas matydamas šią baisią būtybę, virpėdamas visu kūnu iš siaubo ir pykčio, išplėtęs akis baimingai žiūrėjo į aklojo plačiai pravertas akis. Tos akys, kurios, rodės, skrodė jį iki pat sielos gelmių, tačiau kurios nematė ir negalėjo matyti, šios akys kėlė jam didžiausią siaubą.

Staiga Ivanas Ogarevas riktelėjo. Netikėtai švstelėjusi šviesa apšvietė jo protą.

- Jis mato, - siaubingai riktelėjo jis, - jis mato!..

Ir kaip baisus žvėris mėginąs pasitraukti į savo guolį, žingsnis po žingsnio, mirties siaubo pagautas, jis traukėsi į salės kampą.

Tada statula pagyvėjo. Aklasis nuėjo tiesiai į Ivaną Ogarevą ir prieš jį atsistojo.

- Taip, aš matau, - tarė jis. - Aš matau rimbo smūgį, kuris tave paženklino, išdavike! Aš taip pat matau ir tą vietą, kur aš tave perskrosiu. Ginkis! Siūlau tau dvikovą! Tu su kardu, o man pakanka šio peilio!

- Jis mato, - šnibždėjo Nadia. - Gailestingasis Dieve, ar tai gali būti!

Ogarevas jautė, kad jis žuvęs. Tačiau, sukaupęs paskutines savo jėgas, pasidrąsinęs, vėl puolė su kardu savo priešą. Ginklų smaigaliai susikryžiavo, tačiau nuo Michailo Strogovo smūgio, kurį jis meistriškai smogė kaip tikras Sibiro medžiotojas, kardas subyrėjo į gabalėlius ir niekšas, pataikytas į širdį, net neaiktelėjęs krito žemėn.

Tuo metu kažkas iš lauko pusės spustelėjo duris ir jos plačiai atsidarė.

Didysis kunigaikštis, keleto karininkų lydimas, pasirodė ant slenksčio. Jis ėjo priekyje ir pažino gulintį ant grindų lavoną to žmogaus, kurį laikė caro kurjeriu.

Didysis kunigaikštis griežtu balsu paklausė:

- Kas šį žmogų nužudė?

- Aš, - atsakė Strogovas.

Vienas karininkas šoko prie Strogovo, pridėjo prie jo smilkinio revolverio vamzdį, pasiruošęs kiekvienu momentu šauti.

- Tavo pavardė? - paklausė didysis kunigaikštis, dar nedavęs įsakymo sutriuškinti jam galvą.

- Jūsų didenybe, - atsakė Strogovas, - geriau paklauskite manęs šio prie jūsų kojų gulinčio žmogaus pavardės.

- Šį žmogų aš pažįstu! Tai mano brolio tarnas! Tai caro kurjeris!

- Jūsų didenybe, šis žmogus ne caro kurjeris, tai Ivanas Ogarevas!

- Ivanas Ogarevas?! - sušuko didysis kunigaikštis.

- Taip, Ogarevas - išdavikas!
- Bet kas gi tu?
- Michailas Strogovas!

XV

Michailas Strogovas nebuvo aklas, jis niekada nebuvo aklas!

Atsiminkime, kad bausmės metu Marta Strogova buvo netoli sūnaus ir tiesė į jį rankas. Strogovas į ją žiūrėjo, kaip tegali žiūrėti paskutinį kartą sūnus į savo motiną! Ašarų upeliais pasruvo jo akys, ir veltui jo išdidumas stengėsi jas sulaikyti; patvinusios ašaros garuodamos ir išsaugojo jo regėjimą. Ašarų sluoksnis, patvinęs iš akių, atsistojo tarp jo akių ir įkaitintos geležies, ir to pakako įkaitinto plieno veikimui sunaikinti. Taip atsitinka ir su dirbančiu geležies liejykloj darbininku, kuris, pamerkęs į vandenį ranką, paskui ant jos pila ištirpusią geležį, bet rankos nesužaloja.

Michailas Strogovas tučtuojau suprato, kad jo lauktų pavojus, jeigu kas nors jo paslaptį sužinotų. Jis net tada jautė, kad iš to jis galės turėti sau naudos, nes jam bus lengviau pasiekti savo tikslą. Manydami, kad jis aklas, jį paliks laisvėj. Vadinas, teliko vaidinti aklojo vaidmenį. Reikėjo, kad visi žinotų, jog jis aklas, kad net ir Nadia nesužinotų, kad niekas nepastebėtų, jog jis vaidina akląjį. Jis ir nusprendė taip veikti, net pasiryžo paaukoti savo gyvybę, kad tik niekas nesuprastų jo paslapties, ir, kaip jau mes įsitikinome, jis rizikavo savo gyvybe!

Tik jo motina sužinojo tiesą, kai jis, pasilenkęs prie jos, bučiavo ją nesuskaitomą daugybę kartų, ir jai sušnibždėjo į ausį.

Dabar bepigu suprasti, kad, kai Ivanas Ogarevas, iš jo tyčiodamasis, pakišo laišką prie jo akių, kurias jis laikė užgesusiomis, Michailas Strogovas vis dėlto galėjo jį perskaityti. Ir jis šį laišką perskaitė. Aišku, laiške buvo paaiškintas išdaviko begėdiškas keršto siekimas. Taigi iš čia kilo ta energija, kurią jis parodė vykdamas į antrąją savo kelionės pusę.

Čia ir kilo šis nepaprastas valios stiprumas - pasiekti Irkutską ir atlikti savo uždavinį. Jis puikiai žinojo, kad miestas pateko į didelį pavojų! Jis žinojo, kad didžiojo kunigaikščio gyvybė kybo ant plaukelio. Caro brolio ir Sibiro išgelbėjimas dabar buvo jo rankose.

Michailas Strogovas keliais žodžais visą šią istoriją persakė didžiajam kunigaikščiui. Trūkčiojančiu iš susijaudinimo balsu Strogovas papasakojo, kiek jam padėjo Nadia.

- O kas ši mergina? - paklausė didysis kunigaikštis.

- Tremtinio Vasilijaus Fiodorovo duktė, - atsakė Michailas Strogovas.

- Buvusio tremtinio, o dabar būrio vado Fiodorovo duktė! - tarė didysis kunigaikštis. - Dabar ji jau ne tremtinio duktė. Irkutske tremtinių nebėra!

Nadia, tiek iškentėjusi, dabar nebeištvėrė ir puolė prie didžiojo kunigaikščio kojų, bet didysis kunigaikštis viena ranka ją pakėlė, o kitą ištiesė Strogovui.

Po valandos Nadia jau buvo tėvo glėbyje. Pagaliau Michailas Strogovas, Nadia ir Vasilijus Fiodorovas susitiko! Juos apėmė didi laimė.

Totoriai per abu puolimus prie miesto buvo atmušti. Vasilijus Fiodorovas su savo nedideliu būriu sutriuškino pirmąsias totorių kolonas, besiveržiančias pro Didžiosios gatvės vartus, kurių, jų manymu, niekas negynė.

Tuo metu, kai totoriai buvo atremti, apsiaustieji užgesino gaisrą. Nafta Angaros paviršiuj greit sudegė, liepsna susimetė į pakrantėj stovinčius namus, tačiau kitų miesto dalių nepasiekė.

Iki aušros emiro kariuomenė grįžo į savo stovyklas, kautynių lauke palikusi nemažai užmuštųjų. Tarp užmuštųjų buvo ir čigonė Zangara, kuri veltui norėjo pasiekti Ivaną Ogarevą. Per dvi dienas totoriai nemėgino pulti miesto. Ivano Ogarevo mirtis juos pribloškė. Šis žmogus buvo tartum sukilimo siela, ir jis vienas seniai sugalvojęs sąmokslą turėjo didelę įtaką emirui ir chanams, įtraukdamas juos į karą..

Tuo tarpu gynėjai nesiliovė budėję. Jie rūpinosi Irkutsko sustiprinimo darbais.

Bet spalio 17 dieną, pasirodžius pirmiesiems saulės spinduliams, Irkutsko aukštumoj sudundėjo patrankos.

Tai buvo pagalbon atvykusi kariuomenė, generolo Kiseliovo vadovaujama; tuo signalu jis pranešė didžiajam kunigaikščiui apie savo atvykimą.

Totoriai po spalio penktosios baisios nakties dar nebuvo spėję susitvarkyti, todėl nesiryžo kautis, ir iš anapus Angaros stovykla tučtuojau dingo.

Pagaliau Irkutskas liko laisvas!

Su pirmaisiais rusų kareiviais du Michailo Strogovo draugai taip pat įžengė į miestą. Tai buvo neperskiriami Bliuntas ir Žolivė. Susigrūdusių ledų užtvara jiems pasisekė pasiekti dešinįjį Angaros krantą; vadinas, jiems ir kitiems pabėgėliams pasisekė pasprukti, kol dar Angaros liepsna nepasiekė plausto. Šis įvykis buvo pažymėtas Alkido Žolivė užrašų knygutėje:

"Kitaip reikėtų žūti kaip citrinai punšo taurėje".

Jie neapsakomai nudžiugo išvydę Nadią ir Strogovą sveikutėlius, o ypač, kai sužinojo, kad jų drąsus kelionės draugas nebuvo aklas; tai,

žinoma, neliko nepastebėta, ir Haris Bliuntas tučtuojau pasižymėjo savo užrašų knygutėje: "Įkaitintos geležies dar nepakanka regimajam nervui sunaikinti".

Paskui abu korespondentai patogiai apsigyvenę Irkutske ėmė tvarkyti savo kelionės įspūdžius. O po to, žinoma, į Londoną ir Paryžių buvo pasiųstos dvi įdomios kronikos apie totorių sukilimą, kurios - taip gerai pasisekė - visai mažai viena nuo kitos skyrėsi, neskaitant kelių vietų.

Tolesnis žygis emirui ir jo sąjungininkams buvo nepergeriausias. Šis sukilimas, kaip ir daugelis kitų, pasibaigė labai liūdnai. Netrukus juos iš visų pusių apsupo rusų kariuomenė, kuri palengva vėl atgavo užgrobtuosius miestus. Be to, žiema buvo labai žiauri, ir iš šių ordų, labai praretėjusių mūšiuose, daug kas žuvo nuo šalčio ir į totorių stepes tegrįžo tik nežymi dalelė.

Nuo Irkutsko iki Uralo kalnų kelias buvo laisvas. Didysis kunigaikštis skubėjo grįžti į Maskvą, bet jis atidėjo savo kelionę, kad galėtų dalyvauti ceremonijoje, kuri turėjo įvykti po keleto dienų atvykus rusų kariuomenei.

Michailas Strogovas prisiartino prie Nadios ir jos tėvo akivaizdoje jai tarė:

- Nadia, kai tu išvykai iš Rygos, galvodama vykti į Irkutską, ar tenai nepalikai be motinos kažką, kas tau būtų brangu?

- Ne, - atsakė Nadia, - nieko!

- Ar tavo širdelė nepasiilgo Rygos?

- Nė kiek, brolau!

- Todėl, Nadia, aš manau, kad Dievas, kurio valia mes iškentėjome tiek vargų, dabar nenorėtų mudviejų išskirti!

Nadia nudžiugusi puolė Michailui į glėbį.

- Tėve! - tarė ji, atsigręžusi į Vasilijų Fiodorovą ir labai nuraudusi.

- Nadia! - atsakė jai Vasilijus, - man bus malonu judu pavadinti savo vaikais!

Sutuoktuvių ceremonija įvyko Irkutsko sobore. Ji buvo kukli, bet iškilmėse dalyvavo beveik visas Irkutskas, nes jo gyventojai norėjo išreikšti savo padėką šiems jauniems žmonėms, kurių nuotykiai virto jau beveik legendomis. Aišku, Alkidas Žolivė ir Haris Bliuntas taip pat šiose iškilmėse dalyvavo, nes jiems rūpėjo pateikti apie tai savo skaitytojams žinių.

- Ar tamsta neturi noro jais pasekti? - paklausė Alkidas Žolivė savo bičiulį.

- O! - atsakė Haris Bliuntas. - Jeigu aš turėčiau tokią giminaitę, kaip tamsta!

- Mano giminaitė jau netinka vedyboms, - nusišypsojo Alkidas Žolivė

- Tuo geriau, - pridūrė Haris Bliuntas. - Girdėjau pasakojant apie įtemptus santykius tarp Londono ir Pekino. Ar nepraverstų ir mums ten nuvykti, kad patirtume, kas ten darosi?

- Ak, šimts velnių, mano mielas drauge, aš ką tik norėjau tamstai tai pasiūlyti!

Ir taip abu neperskiriami "priešai" nuvyko į Kiniją.

Praslinkus kelioms dienoms po vestuvių, Michailas ir Nadia Strogovai ir Vasilijus Fiodorovas išvyko. Buvęs erškėčių kelias dabar jiems buvo grynas malonumas. Jie nepaprastai greitai važiavo rogėmis, kurios užšalusiomis Sibiro stepėmis slydo lyg greitasis traukinys.

Atkeliavę prie Dinkos krantų, neprivažiavę Birsko, jie vienai dienai sustojo.

Michailas Strogovas surado tą vietą, kur jis užkasė vargšą Nikolajų, pastatė toje vietoje kryžių, ir Nadia paskutinį kartą pasimeldė prie atsidavusio ir ištikimo draugo bei karžygio kapo, nes jie abu negalėjo jo niekada pamiršti. Omske senutė Marta jų laukė senajame Strogovų namely. Ji aistringai prispaudė prie savo krūtinės tą, kurią sieloj jau šimtą kartų buvo pavadinusi dukterimi. Tą dieną drąsi sibirietė jau galėjo pripažinti savo sūnų ir juo didžiavosi.

Keletą dienų paviešėję Omske, Michailas ir Nadia Strogovai išvyko į Europą. Vasilijus Fiodorovas apsigyveno Peterburge, ir jo sūnus su dukterimi palikdavo jį tik tada, kai norėdavo pasimatyti su savo senąja motinėle. Jaunasis feldjėgeris buvo pakviestas pas carą, kuris jį priskyrė prie savo svitos ir apdovanojo šv. Jurgio Nugalėtojo ordinu.

Ilgainiui Michailas Strogovas gavo aukštą valdinę vietą. Bet ne jo pasisekimų istorija, o jo patyrimų apysaka čia papasakota.

Vernas Ž.
Ve-176 Caro kurjeris: Romanas. - V.: Muzika, 1991. -

ISBN 5-89970-022-X

Nuotykių romane pasakojama apie kupiną tragiškų įvykių caro kurjerio kelionę iš Maskvos į Irkutską, apie ištikimybę pareigai ir taurią meilę.

UDK 840-31

Žiulis Vernas

Caro kurjeris

Redaktorė R.Mikailaitė

Meninis redaktorius A.Tarabilda

Techninė redaktorė R.Sližauskaitė

Korektorė V.Vinčienė

E.Šaulenkova

Duota rinkti 1991.05.04. Pasirašyta spaudai 1991.05.20.

SL 418. Leidinys 59. Formatas 60 x 90/16. Popierius ofsetinis.

Ofsetinė spauda. 13,02 sąl. sp. l. 13,19 sąl. spalv. atsp. 14,10 apsk. leid. l. Tiražas 30 000.

Užsakymas Nr. Kaina € rb. 90 kp.

Leidykla „Muzika", 232001 Vilnius, Gedimino pr. 32

Spaudė Lvovo knygų spaustuvė „Atlasas", 29005 Lvovas, Zelena 20.